

PL ISSN 0033-202X

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	79
----------------	-----------

zeszyt	4
---------------	----------

Warszawa 2011

PL ISSN 0033-202X

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK 79

zeszyt 4

Warszawa 2011

RADA REDAKCYJNA

Elżbieta Barbara Zybert – przewodnicząca, Bożenna Bojar, Sabina Cisek,
Jerzy Franke, Ewa Głowacka, Elżbieta Gondek, Mirosław Górny,
Henryk Hollender, Artur Jazdon, Maria Juda, Dariusz Kuźmina,
Maria Lenartowicz, Marek Nahotko, Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska,
Maria Próchnicka, Jadwiga Sadowska, Krystyna Sanetra,
Marta Skalska-Zlat, Elżbieta Stefańczyk, Jolanta Stępniaak

REDAKCJA

Barbara SOSIŃSKA-KALATA – redaktor naczelna
Ewa CHUCHRO – sekretarz redakcji
Anna LIS – współpraca redakcyjna, redakcja techniczna i korekta
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl
Prenumerata i sprzedaż: e-mail: sprzedaz@sbp.pl

*Zawartość „Przeglądu Bibliotecznego” jest cytowana w czasopiśmie
abstraktowym „Library and Information Science Abstracts”
oraz w dostępnej w Internecie bibliografii „The Central European
Journal of Social Sciences and Humanities”*

Pełne teksty roczników 1927-2007 dostępne
w Bibliograficznej Bibliotece Cyfrowej www.bcc.uw.edu.pl/dlibra

TREŚĆ

A r t y k u ł y

JADWIGA SADOWSKA: Polska bibliografia regionalna z perspektywy półwiecza. Koncepcje i realia	449
WŁADYSŁAW M. KOLASA: Retrospektywny indeks cytowań w humanistyce. Koncepcja, metoda, zastosowanie	466
DOROTA GRABOWSKA, IWONA PUGACEWICZ: Aspekty organizacyjne i zarządzanie bibliotekami w Finlandii z perspektywy społeczeństwa informacyjnego	487
MAGDALENA HAMERSKA: Wpływ komputeryzacji na efektywność pracy w bibliotece oraz poziom obsługi czytelników. Przykład Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego	505

S p r a w o z d a n i a

„Jak kształcić studentów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa? Programy studiów a rynek pracy i rozwój nauki”. Międzynarodowa Konferencja Naukowo-Edukacyjna Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego (Kraków, 6-7 czerwca 2011 r.) (<i>Agnieszka Korycińska-Huras</i>)	519
„Literatura dziecięca i młodzieżowa: stan badań, kształcenie, perspektywy rozwoju”. Międzynarodowa Konferencja Naukowa (Paryż, 22 czerwca 2011 r.) (<i>Iwona H. Pugacewicz</i>)	523
„Biblioteki poza bibliotekami: integracja, innowacja, informacja dla wszystkich”. Światowy kongres bibliotek i informacji i 77. Konferencja Generalna IFLA (San Juan, Porto Rico, 13-18 sierpnia 2011 r.) (<i>Elżbieta B. Zybert</i>)	529
„Znaczenie alfabetyzacji informacyjnej dla ludności wielokulturowej: potrzeby, strategie, programy i rola bibliotek” oraz „Dostęp i innowacja: dostarczanie informacji wszystkim”. Sprawozdanie z 94. i 164. Sesji Kongresu i 77. Konferencji Generalnej IFLA (San Juan, Porto Rico, 13-18 sierpnia 2011 r.) (<i>Zuzanna Wiorogórska</i>)	539
„Classification and Ontology: Formal Approaches and Access to Knowledge”. Międzynarodowa Konferencja Naukowa (Haga, 19-20 września 2011 r.) (<i>Jolanta Hys</i>)	545
IV Konferencja „Polskie Biblioteki Cyfrowe” (Poznań, 11-12 października 2011 r.) (<i>Marcin Roszkowski</i>)	549
Ogólnopolska Konferencja Bibliotek Akademii Uniwersytetów Muzycznych (Katowice, 25-26 października 2011 r.) (<i>Hanna Bias, Martyna Darowska</i>)	552

Recenzje i przeglądy piśmiennictwa

Przegląd piśmiennictwa krajowego (<i>Barbara Koryś</i>)	557
Z lektur zagranicznych (<i>Jacek Wojciechowski</i>)	561
Z życia SBP	571
Kronika życia naukowego	583
Wskazówki dla autorów	605

TABLE OF CONTENTS

Articles

JADWIGA SADOWSKA: Fifty Years of Polish Regional Bibliography. Concepts and Reality	449
WŁADYSŁAW M. KOLASA: Retrospective Citation Index in Humanities. Concept, Method, Applications	466
DOROTA GRABOWSKA, IWONA PUGACEWICZ: Library Organization and Management in Finland from the Information Society Point of View	487
MAGDALENA HAMERSKA: The Impact of Library Automation on the Efficiency of Library Processes and Quality of Services Offered to Patrons. The Case of Gdansk University Library	505

Reports

„How to teach students in Information and Library Science? Academic curricula versus labor market and evolution of science”. International Scientific and Educational Conference organized by the Institute of Information and Library Science of the Jagiellonian University (Cracow, June 6-7, 2011) (<i>Agnieszka Korycińska-Huras</i>)	519
„Literature for children and the young: the state of the research, education, perspectives for development”. International Scientific Conference (Paris, June 22, 2011) (<i>Iwona H. Pugacewicz</i>)	523
„Libraries Beyond Libraries: Integration, Innovation and Information for All”. World Library and Information Congress: 77th IFLA General Conference and Assembly (San Juan, Puerto Rico, August 13-18, 2011) (<i>Elżbieta B. Zybert</i>)	529
„The importance of information literacy for multicultural populations: needs, strategies, programs, and the role of libraries” and „Access and innovation: delivering information to all”. A report on 94th and 164th IFLA Congress sessions and 77th IFLA General Conference and Assembly (San Juan, Puerto Rico, August 13-18, 2011) (<i>Zuzanna Wiorogórska</i>)	539
„Classification and Ontology: Formal Approaches and Access to Knowledge”. International Scientific Conference (The Hague, September 19-20, 2011) (<i>Jolanta Hys</i>)	545
The Fourth Conference on „Polish Digital Libraries” (Poznań, October 11-12, 2011) (<i>Marcin Roszkowski</i>)	549
National Congress of Polish Music University Libraries (Katowice, October 25-26, 2011) (<i>Hanna Bias, Martyna Darowska</i>)	552

Reviews and literature surveys

Polish literature survey (<i>Barbara Koryś</i>)	557
Foreign publications (<i>Jacek Wojciechowski</i>)	561
News from SBP (Polish Librarians Association)	571
Chronicle of academic life.....	583
Guidelines for Authors.....	605

JADWIGA SADOWSKA

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski
e-mail: jadvigasadowska@o2.pl

POLSKA BIBLIOGRAFIA REGIONALNA Z PERSPEKTYWY PÓLWIECZA. KONCEPCJE I REALIA

Jadwiga Sadowska, absolwentka polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, w latach 1993-2007 kierownik Instytutu Bibliograficznego Biblioteki Narodowej, od 2005 r. związana jest z Instytutem Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego, gdzie pracuje jako profesor nadzwyczajny UW. Jest autorką ok. 200 publikacji z zakresu opracowania przedmiotowego piśmiennictwa oraz zagadnień bibliografii i automatyzacji. Najważniejsze publikacje: *Instrukcja tematowania i katalogu przedmiotowego* (1990), *Hasła przedmiotowe w teorii Adama Łysakowskiego i praktyce „Przewodnika Bibliograficznego”* (2000), *Język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej. Studium analityczno-porównawcze* (2003), *Maria Dembowska. W kręgu bibliografii, bibliotekarstwa i informacji naukowej. Księga jubileuszowa w 70-lecie pracy zawodowej* (2007).

SŁOWA KLUCZOWE: Polska bibliografia regionalna 1945-2010. Organizacja bibliografii regionalnej. Metodyka bibliografii regionalnej; terminologia.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Głównym celem artykułu jest przedstawienie systemu kształtowania się polskiej bibliografii regionalnej w latach 1945-2010 z uwzględnieniem spraw instytucjonalnych, organizacyjnych, metodycznych i terminologicznych. Istotnym celem jest też pokazanie wpływu reform administracyjnych oraz organizacji krajowej sieci informacyjnej na koncepcję i rozwój tej bibliografii. Ukazano również rolę wojewódzkich bibliotek publicznych oraz Instytutu Bibliograficznego Biblioteki Narodowej w praktycznej realizacji koncepcji bibliografii regionalnej w Polsce. **Metody badań** – Podstawą analizy były referaty, postulaty i wnioski przedstawione podczas krajowych narad bibliograficznych (1956, 1966, 1978, 1995) oraz innych konferencji poświęconych bibliografii regionalnej (1960, 1967, 1994, 1998, 2000, 2005, 2006, 2008). **Wyniki i wnioski** – Wskazano kilka okresów istotnych dla rozwoju bibliografii regionalnej: a) lata 40. i 50., gdy prace nad tą bibliografią były inspirowane przez państwo i pośrednio miały cele polityczne (Bibliografia Ziem Zachodnich i Północnych); b) lata 60., gdy ustalono granice regionów historyczno-kulturowych w kraju (Pomorze Zachodnie, Pomorze Gdańskie, Warmia i Mazury, Ziemia Lubuska, Śląsk, Mazowsze, Lubelszczyzna, Rzeszowszczyzna, Kielecczyzna), opracowano podstawy metodyczne i podjęto systematyczne prace nad bibliografią regionalną retrospektywną

i bieżącą jako źródłem wszechstronnej informacji o regionie; c) koniec lat 70. i lata 80., gdy w wyniku reformy administracyjnej (49 nowych województw na miejsce 17) podjęto próbę zastąpienia regionów historyczno-kulturowych regionami administracyjnymi, czego efektem były nowe bibliografie regionalne i zmiany zasięgów terytorialnych dotychczasowych bibliografii; d) lata 90. i pierwsza dekada XXI w., gdy na kształt i organizację prac nad bibliografiami regionalnymi istotny wpływ miały zmiany technologiczne w bibliotekach. Od połowy lat 90. tworzone są bibliograficzne bazy danych według jednolitych zasad normalizacyjnych. Rozwijają się także bibliografie lokalne. O rozwoju bibliografii regionalnych i lokalnych świadczą liczby: w latach 1945-1950 średniorocznie ukazywało się 18,8 bibliografii, w latach 2001-2008 liczba ta wzrosła do 585,8 w ciągu roku.

Termin „bibliografia regionalna” został wprowadzony do polskiego piśmiennictwa przez Adama Łysakowskiego, który w latach 20. XX w. zainicjował w Polsce tworzenie bieżącej bibliografii regionalnej. W 1927 r. w „Dzienniku Wileńskim” zaczęto publikować „Urzędową Bibliografię Regionalną” (podmiotową), obejmującą książki, czasopisma i dokumenty życia społecznego, które ukazywały się na terenie województw: wileńskiego, nowogrodzkiego, poleskiego i białostockiego. Helena Hleb-Koszańska podkreślała rolę bibliografii regionalnej (przedmiotowej) jako źródła informacji o regionie oraz czynnika budzącego lokalny patriotyzm i poczucie wspólnej przynależności do narodu (Hleb-Koszańska, 1967, s. 24-25). Podobnie określiła zadania przedmiotowych bibliografii regionalnych Anna Zbikowska-Migoniowa, stwierdzając, że służą one celom: naukowemu, ideowo-politycznym, patriotycznym (duma z „małej ojczyzny”), wieloaspektowej informacji o regionie (Zbikowska-Migoń, 1999, s. 14). Odmianą bibliografii regionalnej jest bibliografia lokalna, której zasięg terytorialny ograniczony jest do miejscowości (miejsca) oraz bibliografia krajoznawcza, której zasięg odnosi się do terytorium kraju (praktycznie jednak również do części świata i kontynentów), ale tylko w sensie przedmiotowym (piśmiennictwo o kraju, narodzie, kontynencie). Do uwag terminologicznych powrócę jeszcze w ostatniej części artykułu.

BIBLIOGRAFIA ZIEM ZACHODNICH I PÓŁNOCNYCH

Bezpośrednio po II wojnie światowej bibliografią regionalną zaczęto się interesować ze względów politycznych. Chodziło przede wszystkim o bibliografię Ziem Zachodnich i Północnych, której opracowywanie podjęto w nowo powołanych instytutach naukowych: Śląskim Instytucie Naukowym w Katowicach („Bibliografia Śląska”), Instytucie Bałtyckim w Bydgoszczy („Bibliografia [pomorska]”) i Instytucie Zachodnim w Poznaniu („Bibliografia Zachodnia” [Ziemie Zachodnie i Północne]). Początek systematycznej organizacji bibliografii regionalnej dała pierwsza Ogólnokrajowa Narada Bibliografów (1956). Zgłoszono wówczas postulat jak najszybszego opracowania bibliografii Ziem Zachodnich i Północnych w związku z – jak to określano – rewizjonistyczną polityką zachodniemiecką. Proponowano też powołanie specjalnego ośrodka bibliograficznego (np. przy Instytucie Zachodnim), który opracowywałby nie tylko dokumenty wydawane w Polsce, ale także mógł nabywać dokumenty zagraniczne z zakresu tej tematyki. Po drugie, postulowano, aby jak najszybciej przystąpić do wydawania bibliografii bieżących poszczególnych regionów tych ziem: Śląska, Pomorza, Ziemi Lubuskiej, Warmii i Mazur, przyjmując

zasięg chronologiczny od 1945 r. Po trzecie, postulowano opracowywanie retrospektywnych bibliografii tych terenów o zasięgu chronologicznym do 1939 r., rozpoczynając od bibliografii Śląska i Pomorza. We wnioskach ogólnych z narady zapisano też potrzebę zorganizowania prac nad bibliografią regionalną w skali krajowej (*Ogólnokrajowa...*, 1956, s. 56, 58).

Doświadczenia z prac nad spisami bibliograficznymi Ziem Zachodnich i Północnych, a także ich ewidencja w Instytucie Bibliograficznym Biblioteki Narodowej potwierdzały konieczność szybkich ustaleń zasięgów terytorialnych, rozgraniczenia bibliografii historycznej i ogólnej, ustaleń metodycznych. W kwietniu 1960 r. z inicjatywy Instytutu Bibliograficznego zorganizowano konferencję (Eychler, 1960), która miała stanowić punkt wyjścia do współpracy i koordynacji między różnymi ośrodkami włączającymi się do prac nad bibliografią Ziem Zachodnich i Północnych. Podczas konferencji zdefiniowano termin „region”, kluczowy dla bibliografii regionalnej, pod którym rozumiano „teren o jednorodnych lub zbliżonych cechach geograficznych, reprezentujący swoistą całość z punktu widzenia historycznego, gospodarczego i kulturalnego” (Eychler, 1960, s. 213). W przypadku Ziem Zachodnich i Północnych wyodrębniono regiony: Pomorze Zachodnie i Pomorze Wschodnie (Warmia i Mazury, Powiśle i Pomorze Gdańskie), Ziemia Lubuska oraz Śląsk (Górny, Dolny i Cieszyński). Powstające bibliografie poszczególnych regionów miały różne zasięgi chronologiczne, różne ujęcia, a ich zasięgi terytorialne częściowo krzyżowały się. Dla regionu śląskiego opracowywano w tym czasie 9 bibliografii, dla Ziemi Lubuskiej – 3, dla Pomorza – 5, dla Warmii i Mazur – 4, dla Ziem Zachodnich ogólnie – 4. W sumie było to 25 bibliografii ogólnych i historycznych. Ustalenia merytoryczne i organizacyjne były więc niezbędne. Uznano wówczas, że instytucją najbardziej odpowiednią do koordynacji bibliografii regionalnych tych ziem jest Instytut Zachodni, a w szczególności istniejąca przy nim Komisja Koordynacyjna Instytutów Ziem Zachodnich. Do zadań Komisji należeć miały ustalenia granic terytorialnych, inicjowanie i czuwanie nad realizacją bibliografii, określanie hierarchii potrzeb, zdobywanie środków finansowych, dbałość o szybkie i regularne wydawanie bibliografii, tym bardziej, że piśmiennictwo polskie dotyczące tych ziem było opracowywane po stronie niemieckiej, a bibliografie ukazywały się tam znacznie szybciej. Sprawa miała więc aspekt polityczny i patriotyczny, a nawet, jak oceniano, międzynarodowy (Eychler, 1960, s. 214-221, 229).

KSZTAŁTOWANIE METODYKI I ORGANIZACJI BIBLIOGRAFII

Doświadczenia z prac nad bibliografią Ziem Zachodnich i Północnych były jednocześnie okazją do ustaleń metodycznych dla wszystkich bibliografii regionalnych. Na wspomnianej konferencji, oprócz zdefiniowania regionu, zaakceptowano szerokie ujęcie zakresu bibliografii regionalnej. Przyjęto, że bibliografia regionalna, zarówno bieżąca, jak i retrospektywna, powinna mieć zakres wszechstronny, „ujmować piśmiennictwo o danym regionie z punktu widzenia wszystkich nauk, a więc rejestrować piśmiennictwo dotyczące historii i polityki danego regionu, jego warunków ekonomicznych, społecznych, kulturalnych, naukowych, a także przyrodniczych” (Eychler, 1960, s. 223). Była to ważna konstatacja dla

zawartości merytorycznej bibliografii regionalnych. Drugim zagadnieniem była kompletność bibliografii.

Uznano, że bibliografia powinna być jak najbardziej kompletna, powinna uwzględniać wszystkie typy dokumentów publikowanych, również fragmenty książek oraz artykuły z prasy lokalnej. Dążąc do kompletności, zalecano jednak selekcjonowanie materiałów o niewielkiej wartości, zwłaszcza pochodzących z prasy codziennej. Przedyskutowano również wówczas kryteria doboru materiałów: przedmiotowe (treściowe), typograficzno-wydawnicze, językowe, formy piśmienniczej lub wydawniczej, pochodzenia autorów, lokalizacji instytucji i zjazdów (konferencji). Bezdyskusyjne było tylko kryterium przedmiotowe – region jako przedmiot piśmiennictwa w różnych ujęciach. Wątpliwości wzbudzało kryterium typograficzno-wydawnicze, bowiem pełne jego zastosowanie oznaczało rejestrację wszystkich dokumentów, które ukazały się na danym terytorium (bibliografia podmiotowa). Kryterium to dla współczesnego piśmiennictwa odzwierciedlało nie tyle politykę wydawniczą czy kulturalną w regionie, co raczej wskazywało stan możliwości poligraficznych. Natomiast za uzasadnione uznano zastosowanie tego kryterium do wcześniejszego okresu. Kryterium to należało rozważać indywidualnie dla każdej bibliografii retrospektywnej, podobnie jak kryterium językowe. W odniesieniu do kryterium formy piśmienniczej i wydawniczej chodziło głównie o uwzględnianie tytułów czasopism ukazujących się w regionie, co uznano za celowe. Kryterium pochodzenia autora potraktowano podobnie jak kryterium typograficzno-wydawnicze – w bibliografii bieżącej uznano je za niecelowe, natomiast w odniesieniu do okresów wcześniejszych – tak. Kolejnym zagadnieniem było uwzględnianie (lub nie) literatury pięknej, której obecność uzależniano od przeznaczenia czytelniczego bibliografii (w naukowej – nie, w popularnej – tak) i od tego, czy jest to bibliografia bieżąca (tak), czy retrospektywna (nie). Ostatnie kryterium – lokalizacji instytucji i zjazdów (konferencji) powinno być uwzględniane, jeśli instytucja lub konferencja była związana bezpośrednio z życiem regionalnym (Eychler, 1960, s. 224-227). To były podstawy metodyczno-organizacyjne bibliografii regionalnej, które znalazły pełny opis w poradniku metodycznym dla bibliografii specjalnych wydany przez Instytut Bibliograficzny w 1960 r. (*Bibliografia. Poradnik metodyki bibliograficznej dla autorów bibliografii specjalnych*).

Uzupełnieniem konferencji warszawskiej było seminarium Bibliotekarzy Ziem Zachodnich i Północnych, które odbyło się w Koszalinie 26-28 maja 1960 r. (Eychler, 1960, s. 232-233). Zgłoszone wówczas wnioski dotyczyły przede wszystkim włączenia do prac bibliograficznych wojewódzkich bibliotek publicznych oraz wydawania od 1960 r. bieżących bibliografii poszczególnych regionów Ziem Zachodnich i Północnych, czyli bibliografii Pomorza Zachodniego, Pomorza Gdańskiego, Warmii i Mazur, Śląska i Ziemi Lubuskiej. Zaproponowano również powołanie Komisji Porozumiewawczej zainteresowanych bibliotek z udziałem przedstawicieli Instytutu Bibliograficznego, Instytutu Zachodniego i Towarzystwa Rozwoju Ziem Zachodnich. Na zorganizowanym 28-29 czerwca 1960 r. w Szczecinie (Eychler, 1960, s. 233-235) spotkaniu Komisji Porozumiewawczej zajęto się ustaleniem zasięgów terytorialnych (odwołując się do ówczesnego podziału administracyjnego na województwa i powiaty) poszczególnych bibliografii oraz wskazaniem ośrodków odpowiedzialnych

za opracowywanie – były to głównie wojewódzkie (i miejskie) biblioteki publiczne¹. Rezultatem były następujące ustalenia:

- Bibliografia Pomorza Zachodniego obejmowała woj. szczecińskie i koszalińskie oraz powiat lęborski (Lębork); instytucją opracowującą była WiMBP w Szczecinie (z czasem dołączyła się WiMBP w Koszalinie);

- Bibliografia Pomorza Wschodniego obejmowała woj. gdańskie i bydgoskie (do uzgodnienia ośrodek opracowujący, nieco później podjęła to zadanie Biblioteka Gdańska PAN, a po niej WiMBP w Gdańsku);

- Bibliografia Warmii i Mazur obejmowała woj. olsztyńskie oraz powiaty: ełcki, elbląski, olecki i gołdapski (opracowanie do uzgodnienia między WiMBP w Olsztynie a Instytutem Mazurskim; zadanie podjęła WiMBP);

- Bibliografia Śląska obejmowała woj. katowickie, wrocławskie i opolskie, miała być podzielona na trzy równoległe bibliografie: Śląska Górnego, Dolnego i Opolskiego; ustaleniami organizacyjnymi miała zająć się WBP we Wrocławiu;

- Bibliografia Ziemi Lubuskiej obejmowała woj. zielonogórskie; opracowaniem miała się zająć WBP w Zielonej Górze lub Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu tworząca wcześniej bibliografię bieżącą Wielkopolski i Ziemi Lubuskiej; ostatecznie zadanie realizowała WBP w Zielonej Górze.

W listopadzie 1960 r. odbyła się jeszcze jedna konferencja, w Poznaniu, podczas której Instytut Zachodni zobowiązał się do koordynacji prac nad bibliografiami poszczególnych regionów Ziem Zachodnich i Północnych, natomiast sam miał opracowywać bibliografię tych ziem w ujęciu całościowym. Tak więc, można uznać, że prace nad bibliografią Ziem Zachodnich i Północnych i ustalenia na czterech konferencjach (Warszawa, Koszalin, Szczecin, Poznań) zorganizowanych w 1960 r. nadały kształt i kierunek bibliografiom regionalnym, które od tego momentu zaczęły się intensywnie rozwijać i zaczęto je opracowywać również w innych regionach kraju (województwa: lubelskie, rzeszowskie, kieleckie, białostockie, warszawskie). Były to:

- „Bibliografia Pomorza Zachodniego” (1960-), opracowywana w WiMBP w Szczecinie z udziałem WiMBP w Koszalinie. Bibliografia ta miała również oddzielną część zawierającą piśmiennictwo zagraniczne (od 1945 r., opracowywaną przez Cecylię Gałczyńską);

- „Bibliografia Pomorza Gdańskiego” (1964-), opracowywana w Bibliotece Gdańskiej PAN;

- „Bibliografia Regionalna Wielkopolski i Ziemi Lubuskiej” za rok (1958, 1959), opracowywana w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu (rozdzielona od rocznika 1960) na: „Bibliografię Regionalną Wielkopolski” (1960-), opracowywaną w Bibliotece Głównej Uniwersytetu w Poznaniu i „Bibliografię Ziemi Lubuskiej” (1960-), opracowywaną w WiMBP w Zielonej Górze wspólnie z Zarządem Okręgu SBP w Zielonej Górze;

- „Bibliografia Warmii i Mazur” (1961-), opracowywana w WiMBP w Olsztynie;

- „Bibliografia Śląska” (1960-), opracowywana w Śląskim Instytucie Naukowym wspólnie z Biblioteką Śląską w Katowicach;

- „Bibliografia Województwa Warszawskiego” (1965-), opracowywana przez WBP woj. warszawskiego w Warszawie;

¹ Wojewódzkie biblioteki publiczne (WBP) zmieniały swój status, czasem były wojewódzkimi i miejskimi (WBPiM) zarazem.

- „Bibliografia [Ziemi Kieleckiej]” (1958-), opracowywana w WiMBP w Kielcach (publikowana na łamach miejscowych czasopism);
- „Bibliografia Regionu Białostockiego” (1963-), opracowywana w WiMBP w Białymstoku;
- „Bibliografia Lubelszczyzny” (1965-), opracowywana w WiMBP w Lublinie;
- „Bibliografia Rzeszowszczyzny” (1964-), opracowywana w WiMBP w Rzeszowie.

Kilka lat później, w 1973 r. w WiMBP w Łodzi zaczęto opracowywać „Bibliografię Łodzi i Województwa Łódzkiego” (pierwszy rocznik objął materiał za rok 1971).

Założeniem było, aby bibliografie regionalne objęły wszystkie regiony od 1945 r. Powstawały więc również retrospektywne bibliografie regionalne zawierające materiał od 1944 lub 1945 r.: *Bibliografia Mazur i Warmii w okresie dziesięciolecia 1945-1955*; *Bibliografia Mazur i Warmii w okresie lat 1956-1960*, opracowane przez Emilię Sukertową-Biedrawinę; *Bibliografia regionu białostockiego*. T. 1: 1944-1962; *Bibliografia Lubelszczyzny 1944-1964*; *Bibliografia Pomorza Zachodniego 1945-1950, 1951-1956, 1957-1959*; *Bibliografia województwa warszawskiego 1944-1964*; *Bibliografia Rzeszowszczyzny 1944-1963*; *Bibliografia jeleniogórska*. T. 1: 1945-1961 oraz bibliografie historyczne (m.in. Śląska, Pomorza Wschodniego i Zachodniego, Elbląga i regionu).

W połowie lat 60. XX w. było już wiadomo, że głównymi wykonawcami bibliografii regionalnych są wojewódzkie biblioteki publiczne, które się z tego zadania wywiązywały, choć niestety, nie miały większego wpływu na terminy publikacji bibliografii, wobec czego ukazywały się one średnio z kilkuletnim opóźnieniem (Biliński, 1995, s. 32).

Podczas Drugiej Ogólnokrajowej Narady Bibliografów (1966) Helena Hleb-Koszańska stwierdziła, że nielicznie reprezentowana w powojennym dziesięcioleciu bibliografia regionalna dobrze rozwija się, powstały projekty opracowania bibliografii retrospektywnych, choć nie uniknięto bibliografii o krzyżujących się zakresach lub też niepełnych zakresowo, lub których nie kończono. Problemem była ciągła bibliografia Ziem Zachodnich i Północnych ujętych całościowo. Instytut Zachodni wydał w 1962 r. *Bibliografię Ziem Zachodnich 1945-1958*, ale dalszych prac nie podejmował. Wobec opracowywanych tego typu bibliografii po stronie niemieckiej, brak polskiej bibliografii uważano za politycznie szkodliwy. W tej sytuacji Instytut Bibliograficzny zaproponował zorganizowanie roboczej konferencji zainteresowanych bibliotek. Konferencja odbyła się w grudniu 1967 r. w Bibliotece Narodowej (*Materiały...*, 1968), a główny referat przedstawiła Barbara Eychlerowa (Eychler, 1968) z Instytutu Bibliograficznego. W spotkaniu wzięli udział przedstawiciele ośrodków realizujących bibliografie regionalne (Instytut Zachodni, Biblioteka Śląska, Biblioteka Gdańska PAN, wojewódzkie biblioteki publiczne w Białymstoku, Kielcach, Koszalinie, Lublinie, Olsztynie, Rzeszowie, Szczecinie, Warszawie i Zielonej Górze) oraz reprezentanci Ministerstwa Kultury i Sztuki, Instytutu Spraw Międzynarodowych, Instytutu Historii PAN.

Na spotkaniu poruszono też sprawę bieżących, regionalnych bibliografii historycznych. Już na konferencji w 1960 r. uznano, że bibliografie regionalne powinny mieć zakres ogólny, reprezentowany przez piśmiennictwo wszystkich dziedzin, nie tylko historii. Ponieważ istniały bibliografie hi-

storyczne i ogólne dotyczące Śląska oraz Pomorza, zaproponowano, aby je połączyć, jednak propozycje nie zostały podjęte i obok „Bibliografii Śląska” ukazywała się też „Bibliografia historii Śląska”. Podobnie było z Pomorzem. Kontynuację bibliografii historycznych, wobec istnienia bieżących bibliografii ogólnych, uznano za nieuzasadnioną z ekonomicznego i użytkowego punktu widzenia, choć podkreślano jej znaczenie dla celów naukowych.

Z problemów merytorycznych rozważano sprawę uwzględniania poloników zagranicznych, uznając ostatecznie, że mimo trudności w dostępie do piśmiennictwa zagranicznego, należy zachęcać autorów bibliografii do rejestracji poloników w takim zakresie, w jakim jest to możliwe. Co do selekcji materiałów, to postulowano bardziej ostrą selekcję wobec prasy codziennej (Eychler, 1968, s. 20-23).

Podsumowując, należy uznać, że lata 60. XX w. były okresem intensywnego rozwoju bibliografii regionalnych, a jednocześnie także stabilizacji organizacyjnej i metodycznej. Określono zasady doboru materiałów, zaproponowano też wspólny schemat układu zrębu głównego bibliografii. We wspomnianym poradniku metodycznym, znanym bardziej ze swego drugiego wydania pt. *Metodyka bibliograficzna. Poradnik dla autorów bibliografii specjalnych* (1963), uwzględniono ramowy schemat klasyfikacyjny dla przedmiotowej bibliografii regionalnej, składający się z 16 głównych działów: I. Dział ogólny, II. Środowisko geograficzne. (Przyroda), III. Ludność, IV. Historia (do r. 1945), V. Etnografia, VI. Zagadnienia gospodarcze (od 1945 r.), VII. Zagadnienia społeczne i polityczne (od r. 1945), VIII. Zagadnienia prawno-administracyjne, IX. Wojsko, X. Służba zdrowia. Lecznictwo, XI. Kultura. Nauka. Oświata, XII. Językoznawstwo, XIII. Literatura piękna, XIV. Sztuka, XV. Zagadnienia wyznaniowe, XVI. Biblioteki. Archiwa. Sprawy książki i czytelnictwa (*Metodyka...*, 1963, s. 307-310). Układ ten zastosowały (z dopuszczalnymi modyfikacjami wewnątrz działów) wszystkie bibliografie regionalne, co ujednotaczało je na poziomie rzeczowym.

BIBLIOGRAFIA REGIONALNA CZY TERYTORIALNA?

Kolejną cezurą dla bibliografii regionalnej był rok 1975, w którym nastąpił nowy podział administracyjny – na miejsce dotychczasowych 17 województw powstało 49. Powstały też nowe wojewódzkie biblioteki publiczne, w których rozpoczęto prace nad bibliografiami regionalnymi. W latach 70. XX w. zintensyfikowano też prace nad SINTO – Systemem Informacji Naukowej, Technicznej i Organizacyjnej. Zagadnienia te znalazły odzwierciedlenie podczas Trzeciej Ogólnokrajowej Narady Bibliografów (1978), w referacie Cecylii Gałczyńskiej. Już sam tytuł referatu zapowiadał propozycję zmian: *O nową koncepcję bibliografii regionalnej w Polsce* (Gałczyńska, 1980). Referentka stwierdzała, że dotychczasowa koncepcja traktowania bibliografii regionalnej jako pomocy w upowszechnianiu wiedzy o regionie oraz czynnika lokalnego patriotyzmu (takie cele wskazywała Hleb-Koszańska) nie odpowiada obecnym warunkom rozwoju informacji. Bibliografia regionalna powinna stać się „wszechstronnym narzędziem informacji o regionie”. Autorka widziała ją jako ważny element, obok bibliografii narodowej, krajowego systemu

informacji (SINTO). W tym celu należało podjąć działania zmierzające do stworzenia jednolitego, centralnie sterowanego systemu bibliografii regionalnych, obejmujących cały kraj. Gałczyńska widziała też rolę bibliografii regionalnej jako uzupełniającej prymarną rejestrację w bibliografii narodowej (prasa lokalna, regionalna, dokumenty życia społecznego). Proponowała poszerzyć bibliografie regionalne o dokumenty niepublikowane (prace magisterskie, doktorskie, sprawozdania, ekspertyzy itp.). Podsumowała to w referacie podczas Czwartej Ogólnokrajowej Narady Bibliografów w 1995 r. (Gałczyńska, 1996). Charakteryzując ówczesny projekt krajowego systemu bibliografii regionalnej, wskazała następujące jego cechy: 1) pełny zakres tematyczny, czyli kompletność, 2) jednostka administracyjna jako podstawa granic obszaru, 3) jednakowe typy rejestrowanych dokumentów, 4) jednolity schemat układu klasyfikacyjnego, 5) jednolity układ podziałów wewnętrznych, 6) jednolity aparat pomocniczy, 7) jednolite indeksy przedmiotowe, 8) samoistność wydawnicza, 9) częstotliwość nieprzekraczająca rocznika, 10) jednolita postać typograficzna (Gałczyńska, 1996, s. 167-168). Tak pojmowane bibliografie regionalne miały się stać „pełnowartościowym narzędziem regionalnych systemów informacji”, działających w ramach SINTO.

Ale sprawa miała drugi, zasadniczy aspekt, mianowicie włączenie bibliografii regionalnej do SINTO oznaczało zerwanie z dotychczasowym pojmowaniem regionu jako terytorium połączonego więzami historycznymi, kulturalnymi, ekonomicznymi, a na to miejsce wprowadzano teren („region”) administracyjny – województwo. Właśnie terytorialne systemy informacji w ramach projektu SINTO opierały się na podziale administracyjnym, w województwach przewidywano tworzenie wojewódzkich ośrodków informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej. Odejście od historycznego regionu Gałczyńska argumentowała również tym, że większość materiałów w bibliografiach regionalnych dotyczy współczesności, a „Język współczesności operuje pojęciami terytorialnymi właściwymi dla swojego czasu, a więc aktualnym pojęciem województwa, powiatu czy gminy” (Gałczyńska, 1980, s. 161). Przyjęcie struktury podziału administracyjnego dla bibliografii regionalnej miało umożliwić pokrycie całego kraju siecią bibliografii regionalnych, a także zapobiegać dublowaniu materiałów, ponieważ kryterium administracyjne uważano za bardziej wyraźne niż kryterium historyczne.

W ramach realizacji wniosków Trzeciej Ogólnokrajowej Narady Bibliografów we wrześniu 1979 r. reaktywowano przy ZG SBP Sekcję Bibliograficzną, z której wyłoniono Grupę Roboczą ds. Bibliografii Regionalnej. Kierownictwo Grupy powierzono Cecylii Gałczyńskiej. Grupa miała zająć się organizacją systemu bibliografii regionalnej. W styczniu 1979 r. na konferencji wojewódzkich bibliotek publicznych w Rzeszowie przedstawiono plan realizacji, zgodnie z którym przewidywano opracowywanie 23 bibliografii, przy czym najmniejszą jednostką miało być województwo. Wykonawcami miały być wojewódzkie biblioteki publiczne. Plany te zostały ocenione pozytywnie przez Państwową Radę Biblioteczną oraz Ministerstwo Kultury i Sztuki. Instytut Bibliograficzny uważał, że koordynacja bibliografii regionalnych przez ciało społeczne w postaci Grupy Roboczej nie przyniesie efektów i zachowywał rezerwę wobec tych działań, mimo że w Uchwale Trzeciej Ogólnokrajowej Narady Bibliografów zaakceptowano (przynajmniej ogólnie) koncepcję bibliografii regionalnych

(pkt I.1. „Należy opracować koncepcję jednolitego systemu bibliografii regionalnej, obejmującego swoim zasięgiem i zakresem terytorium całego kraju, powierzając jej sformułowanie grupie roboczej ds. bibliografii regionalnej”), a nawet podkreślono powiązanie jej z SINTO (pkt III.3 „Konieczne wydaje się powiązanie systemu bibliografii regionalnej z układem terenowym SINTO”) (*Trzecia...*, 1980, s. 310-311). Z czasem Grupa została przekształcona w Zespół ds. Bibliografii Terytorialnej (także ciało społeczne) przy ZG SBP, a jej działania szły w kierunku podejmowania prac merytorycznych, organizacyjnych i szkoleniowych.

Niebezpieczeństwo koncepcji zmian granic terytorialnych polegało na tym, że uzależniało bibliografię regionalną od podziałów administracyjnych, które w Polsce powojennej co najmniej trzy razy poważnie zmieniały granice województw (1944, 1975, 1999), nie licząc mniejszych przesunięć powiatów, których było znacznie więcej. Po drugie, niszczyły dotychczas wypracowaną strukturę ośrodków w regionach i opracowywanych przez nie bibliografii wielkich regionów (Śląska, Pomorza Zachodniego, Pomorza Gdańskiego, Warmii i Mazur, Ziemi Lubuskiej, Lubelszczyzny, Rzeszowszczyzny, Mazowsza). Ostatecznie do realizacji tej koncepcji nie doszło. Biblioteki wybrały inną drogę, mianowicie w niektórych nowych WBP zaczęto opracowywać swoje bibliografie, niektóre zaś pozostały w starej „strukturze bibliograficznej”.

Po reformie administracyjnej 1975 r. zaczęto więc opracowywać bibliografie bieżące i retrospektywne w nowych województwach. Były to m.in:

– „Bibliografia Województwa Częstochowskiego”, „Bibliografia Województwa Wałbrzyskiego”, „Bielska Bibliografia Regionalna”, „Bibliografia Województwa Opolskiego” – wcześniej obszary te wchodziły w zakres „Bibliografii Śląska”;

– „Bibliografia Województwa Ciechanowskiego”, „Bibliografia Województwa Ostrołęckiego”, „Bibliografia Ziemi Radomskiej” – wcześniej obszary te obejmowała „Bibliografia Województwa Warszawskiego”;

– „Bibliografia Województwa Białkopodlaskiego” – wcześniej obszar ten objęty był „Bibliografią Lubelszczyzny” (materiał dublowany);

– „Bibliografia Województwa Sieradzkiego” – wcześniej w ramach „Bibliografii Łodzi i Województwa Łódzkiego”.

Powstające w nowych województwach bibliografie były w części wynikiem ambicji nowych władz wojewódzkich, ale też chyba w części wynikiem wiary środowiska bibliotekarskiego w trwałość nowego podziału administracyjnego. W niektórych nowych województwach nie tworzone jednak nowych bibliografii, pozostając w strukturze bibliografii wielkich regionów, a nawet mimo tworzenia bibliografii nowego województwa utrzymywano dotychczasowy zasięg terytorialny lub tylko zmieniano tytuły bibliografii. I tak województwa: łomżyńskie, suwalskie i białostockie tworzyły razem „Bibliografię Regionu Białostockiego” (później tytuł: „Bibliografia Województwa Białostockiego, Łomżyńskiego i Suwalskiego”); województwa: poznańskie, leszczyńskie, pilskie, konińskie, kaliskie tworzyły „Bibliografię Regionalną Wielkopolski”; zielonogórskie i gorzowskie – „Bibliografię Ziemi Lubuskiej”; gdańskie i elbąskie – „Bibliografię Pomorza Gdańskiego”; szczecińskie, koszalińskie i słupskie – „Bibliografię Pomorza Zachodniego”; rzeszowskie, tarnobrzeskie, przemyskie, krośnieńskie – „Bibliografię Województw: Krośnieńskiego, Przemyskiego, Rzeszowskiego i Tarnobrzeskiego” (poprzedni tytuł: „Bibliografia Rzeszowszczyzny”).

Niestety, w niektórych przypadkach dawne bibliografie regionalne zmieniły nieco zasięgi terytorialne, jak np. „Bibliografia Województwa Kieleckiego” (Biliński, 1996, s. 150-157).

W dyskusji podczas Trzeciej Ogólnokrajowej Narady Bibliografów zwracano uwagę na kilka ważnych spraw wynikających z kryterium administracyjnego, m.in.: Teresa Służałek (z Biblioteki Śląskiej), Zbigniew Zmigrodzki (z BG Politechniki Częstochowskiej) i Jadwiga Czachowska (z IBL) wskazywali, że powoduje ono odcięcie się od dotychczasowego dorobku bibliografii i wypracowanych metod ich tworzenia, obawiano się, że być może będą to inicjatywy efemeryczne, wykonywane na zlecenie władz administracyjnych, nie wiadomo, jaki będzie poziom merytoryczny nowych bibliografii. Zwracano uwagę na sytuacje konfliktowe między bibliografiami regionów a nowymi bibliografiami województw (gdzie miałyby być rejestrowane materiały ogólne, dotyczące dużych regionów?) oraz na rolę bibliografii regionalnej, która nie powinna być podporządkowana doraźnym celom polityki kulturalnej czy ekonomicznej, ale być także ponadczasowym źródłem dla nauki. Ale były też głosy uznające, że koncepcja bibliografii terytorialnych, organizowanych na zasadzie administracyjnej jest dobrym rozwiązaniem (*Trzecia...*, 1980, s. 238-255).

W 1999 r. nastąpiły kolejne zmiany administracyjne i po 24 latach istnienia 49 małych województw powrócono do 16 wielkich województw, jak w okresie powojennym, niestety ich granice nie są takie same jak dawnych. Część bibliotek publicznych straciła status wojewódzkich. Losy tych bibliotek i bibliografii potwierdzają niebezpieczeństwo odwoływania się do zmiennych i arbitralnie ustalanych podziałów administracyjnych. Projekt krajowego systemu informacji SINTO, w którym bibliografie regionalne miały odgrywać kluczową rolę upadł całkowicie wraz z rozwiązaniem CIINTE w 1991 r.

Zasadniczy spór w ocenie bibliografii regionalnych/terytorialnych między zwolennikami starej i nowej koncepcji sprowadzał się do tego, że dla jednych podział administracyjny jako kryterium granic bibliografii był cechą pozytywną (jasne kryterium podziału, uniknięcie dublowania materiałów, możliwość zorganizowania systemu dla całego kraju, włączenie się do SINTO), dla drugich był cechą negatywną (uzależnienie bibliografii od zmian administracyjnych, zerwanie więzi historycznych i kulturowych, sztuczne łączenie województw w „regiony bibliograficzne”). Kolejna reforma z 1999 r. potwierdziła niebezpieczeństwo wiązania bibliografii często z arbitralnymi podziałami administracyjnymi.

BIBLIOGRAFIA REGIONALNA PO ROKU 1990

Rok 1990 przyjmuje się jako pewnego rodzaju symboliczną, ale i rzeczywistą cezurę dla spraw gospodarczych, politycznych i społecznych w naszym kraju. Jest to początek okresu gospodarki rynkowej, zniesienia embarga krajów zachodnich na import do Polski wysokich technologii. Jest to już okres po zniesieniu Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, czyli oficjalnej cenzury państwowej. Wszystkie te czynniki miały wpływ na modernizację bibliotek, zmiany w strukturze rynku wydawniczego, wzrost produkcji wydawniczej, zwłaszcza książek i czasopism (w tym lokalnych), wyraźne uaktywnianie się społeczności

lokalnych. Wymienione czynniki ekonomiczno-polityczne trzeba uzupełnić czynnikami ustrojowymi, w wyniku których zmieniły się zasady zarządzania administracyjnego – powstały samorządy, zmieniły się zasady finansowania bibliotek, zwłaszcza publicznych, w tym także bibliografii regionalnych, opracowywanych przez wojewódzkie biblioteki publiczne. I czynnik technologiczny – do bibliotek na szerszą skalę wchodziły systemy komputerowe (Sadowska, 2006).

Początek tych zmian w odniesieniu do bibliografii regionalnych zasygnalizowano na konferencji w Puławach w 1994 r. W programowym wystąpieniu Jan Wołosz stwierdzał: „Sądzę, że powinna nam przyświecać idea zachowania i wspierania tego, co uznajemy za cenny dorobek bibliografii regionalnej, a więc opublikowane i opracowane bibliografie, doświadczone zespoły tworzące bibliografie i zorganizowane warsztaty pracy. Powinniśmy też dążyć do doskonalenia opracowywanych bibliografii. W tym przypadku warunkiem powodzenia jest weryfikacja przyjętych rozstrzygnięć i zasad oraz sięgnięcie po technikę komputerową” (Wołosz, 1995, s. 18). W tekście Wołosza znalazły się pytania o rolę bibliografii regionalnej w warunkach transformacji społeczno-ustrojowej. Kto będzie jej odbiorcą, jakie typy dokumentów powinna rejestrować? Odwołując się do doświadczeń krajów o rozwiniętych demokracjach autor, wskazywał, że zapotrzebowanie na informację o społecznościach lokalnych i o regionie w nowych warunkach będzie rosło, a jej odbiorcami będą przede wszystkim użytkownicy indywidualni: dziennikarze, politycy, biznesmeni, nauczyciele, studenci, przy czym musi to być informacja kompletna, aktualna i łatwo dostępna. Kolejne zagadnienie dotyczyło pojęcia regionu. Czym jest region w nowych warunkach ekonomiczno-politycznych i jak ma się to pojęcie do terytorium administracyjnego? Czy biorąc pod uwagę realia ustrojowe, techniczne i organizacyjne, trzeba na nowo sformułować cele i zadania bibliografii regionalnych, czy też należy uznać, że nie zmieniły się one, a zmienia się tylko sposób ich realizacji. Wreszcie, czy bibliografia regionalna wymaga koordynacji i nadzoru, czy tylko pomocy, współpracy i współdziałania. Koordynacja i nadzór wymagają więzów zależności i podporządkowania, tymczasem biblioteki tworzące bibliografie regionalne – mówił Wołosz – są jednostkami samodzielnymi, wobec których nie można stosować procedur zarządzania administracyjnego. Można natomiast zabiegać o współpracę, pomoc, wymianę doświadczeń. Rezultatem był wniosek o reaktywowanie Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej przy ZG SBP. Jego kierownictwo powierzono Elżbiecie Stefańczyk z Instytutu Bibliograficznego². Zespół nie stawiał sobie celów koordynacyjnych, ale merytoryczne i szkoleniowe. Za swoje zadania uznał: „organizowanie współpracy bibliotek w zakresie tworzenia bibliografii regionalnych, wymiana doświadczeń, szczególnie ze strony ośrodków wydających bibliografie od wielu lat, oraz umożliwienie uczestniczącym w spotkaniach bibliografom zapoznanie się z warsztatami poszczególnych zespołów opracowujących bibliografie. Głównym celem naszych spotkań były i są sprawy związane z automatyzacją prac nad bibliografią regionalną, zagadnienia normalizacyjne dotyczące opisu bibliograficznego różnych typów dokumentów oraz sprawy warunków pracy bibliografów regionalnych” (Stefańczyk, 1999, s. 25).

² Od 2006 r. Zespołowi przewodniczy Marzena Przybyśz z Zakładu Teorii i Organizacji Bibliografii w BN.

Tym, co w istotny sposób wpłynęło na bibliografię regionalną w ostatnich dwóch dekadach (po 1990 r.) była kolejna reforma administracyjna, zmiany ustrojowe (samorządy) oraz nowe technologie wchodzące do polskiego bibliotekarstwa. To one narzuciły zmiany w organizacji prac nad bibliografiami regionalnymi. Propozycje wobec bibliografii regionalnych w związku z wprowadzaniem nowych technologii zostały sformułowane na konferencji w Puławach następująco: „ujednolicone zasady opisu bibliograficznego i rzeczowego, jednakowy format opisu dokumentów, najlepiej jednakowy system obsługi bazy danych, współpraca organizacyjna ośrodków regionalnych i stała wymiana informacji między nimi” (Sadowska, 1995, s. 22). Spełnienie tych warunków stwarzało możliwości podjęcia współpracy między bibliotekami w tworzeniu bibliografii regionalnych. Wówczas realnymi propozycjami był format opisu bibliograficznego MARC-BN i system komputerowy MAK – stosowane do opracowania bieżącej bibliografii narodowej oraz normy opisu bibliograficznego i opis przedmiotowy według języka haseł przedmiotowych BN. Umożliwiało to również łatwe przejmowanie danych z bibliografii narodowej do bibliografii regionalnych. Co do roli Instytutu Bibliograficznego potwierdzono jego status jako ośrodka pomocy merytorycznej, a nie ośrodka koordynującego prace nad bibliografiami regionalnymi (Sadowska, 1995, s. 27).

Wkrótce po konferencji w Puławach rozpoczęło działalność Zespół ds. Bibliografii Regionalnej. Z jego inicjatywy rozpoczął proces ujednoczenia bibliografii regionalnych w związku z przygotowaniem do automatyzacji. Podjęto prace nad przystosowaniem formatu MARC-BN do opisu w bibliografiach regionalnych oraz przygotowano oprogramowanie do edycji bibliografii z systemu MAK. W następnych latach przygotowano instrukcje formatu MARC 21 (USMARC)³. Najwięcej bibliotek zastosowało system komputerowy MAK, ale też zaczęto stosować i inne systemy, takie jak: SOWA, nieco później Aleph, PROMAX (wersja PROLIB-a), PATRON. Jak wynika z badań przeprowadzonych w 2008 r., 36 bibliografii regionalnych opracowuje się w MAK-u, 23 w systemie SOWA (SOWA 2 i SOWA TCP), 6 w systemie Aleph, 3 w systemie PROMAX, 2 w systemie PATRON, po 1 w systemach LIBRA, PROLIB, ISIS (Wesołowska, 2009, s. 117).

Podsumowując, trzeba powiedzieć, że konferencja w Puławach miała niezwykle istotne znaczenie dla bibliografii regionalnych. Zaktywizowała biblioteki publiczne do współpracy, zapoczątkowała ujednoczanie metodyki bibliograficznej w warunkach postępującej automatyzacji i przechodzenia od formy drukowanej do bazy danych. Od tego momentu, dzięki działaniom Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej rozpoczął się stały proces szkoleń i spotkań warsztatowych – biblioteki opracowujące te bibliografie spotykały się systematycznie, z reguły dwa razy w roku, podejmując różne sprawy metodyczne⁴.

Bibliografie regionalne nie automatyzowały się w jednakowym tempie. Niewątpliwie jednak tworzenie regionalnych bibliograficznych baz danych rozpoczęło się w latach 90. XX w., co wiązało się z upowszechnieniem dwóch krajowych systemów: MAK i SOWA, ale przede wszystkim

³ *Adaptacja formatu MARC BN dla potrzeb bibliografii regionalnej*. Oprac. B. Bartoszewicz-Fabiańska, P. Boczkowski, J. Słowik, J. Swianiewicz. Warszawa 1999; *Adaptacja formatu MARC 21 dla bibliografii regionalnej*. Oprac. B. Bartoszewicz-Fabiańska, M. Janowska, K. Janczewski, J. Słowik. Warszawa 2003.

⁴ Do połowy 2011 r. odbyło się 28 spotkań.

MAK w wersji DOS i internetowej MAKWWW, który zastosowano w większości bibliografii. Równolegle do baz wydawano bibliografie drukowane (na podstawie baz danych), ukazujące się, niestety, z kilkuletnimi opóźnieniami, przygotowywano ciągi retrospektywne i publikowano je w postaci CD-ROM-ów. Niektóre wojewódzkie biblioteki publiczne rozpoczęły ten proces już na początku lat 90., a nawet nieco wcześniej: 1988 – Katowice, 1991 – Opole, 1992 – Warszawa, 1993 – Łódź, Olsztyn, Zielona Góra, inne trochę później: 1995 – Kraków, Sieradz, 1996 – Wałbrzych, Warszawa, Wrocław, 1997 – Szczecin, Rzeszów, Piotrków Trybunalski, 1998 – Białystok, Katowice, Toruń, 1999 – Koszalin, Poznań, 2000 – Bydgoszcz, Lublin (Stefańczyk, 2001; Wesołowska, 2009). Automatyzacja miała wiele zalet, zwłaszcza jeśli chodzi o dostęp i wyszukiwanie, publikowanie w postaci CD-ROM i w Internecie, ale oczekiwania i plany były większe. Trochę wynikało to z ograniczeń i możliwości systemów komputerowych, trochę z przyzwyczajień bibliografów (bazy „rocznikowe”), trochę z sytuacji bibliotek, w których ważniejsze były bazy katalogowe niż bibliograficzne (Gawroński & Dynkowski, 2005). Niewątpliwie automatyzacja wprowadzała do bibliografii nową jakość, choć jeszcze wówczas nie wykorzystywano protokołu Z39.50, nie było wyszukiwarki FIDKAR, a to także miało znaczenie dla przyszłości organizacji bibliografii.

Reforma administracyjna 1999 r. nie pozostała bez wpływu na bibliografie regionalne. Część miast wojewódzkich stała się powiatami. Nie wszystkie biblioteki miały szansę kontynuować bibliografie regionalne w takim zakresie jak poprzednio (np.: „Bibliografia Województwa Sieradzkiego”, „Bibliografia Województwa Ostrołęckiego”, „Bibliografia Województwa Ciechanowskiego”, „Bibliografia Województwa Białkopodlaskiego”). Pojawiły się nowe tytuły obejmujące obszary nowych województw, np. „Bibliografia Województwa Kujawsko-Pomorskiego”, której jedna część obejmuje dawne województwo bydgoskie (opracowuje ją WiMBP w Bydgoszczy), a druga region toruńsko-włocławski (opracowuje ją Książnica Kopernikańska w Toruniu). Bez większych trudności mogła być kontynuowana „Bibliografia Lubelszczyzny”, która nie zrezygnowała w poprzednim okresie z rejestracji dokumentów dotyczących województwa białkopodlaskiego. W dobrej sytuacji znalazła się „Bibliografia Województwa Opolskiego”, zapoczątkowana w 1980 r. w granicach starego województwa i kontynuowana. Pozytywnym przykładem rozwiązania problemu była „Bibliografia Województwa Warszawskiego”, która obejmowała praktycznie cały obszar Mazowsza. Po 1975 r. większość nowych województw wchodzących wcześniej w skład województwa warszawskiego (ciechanowskie, ostrołęckie, płockie, radomskie, siedleckie) zaczęło opracowywać bibliografie regionalne swoich województw. Po reformie z 1999 r. w nowej sytuacji administracyjnej powstała „Bibliografia Województwa Mazowieckiego” składająca się z dwóch części. Pierwsza, w wyniku porozumienia Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy – Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego z bibliotekami byłych województw: ciechanowskiego, ostrołęckiego, płockiego, radomskiego, siedleckiego zawiera materiał z tamtych obszarów, druga – „Bibliografia Warszawy i aglomeracji warszawskiej” odpowiada terytorium poprzedniego województwa warszawskiego (stołecznego). Zapewniono w ten sposób kontynuację bibliografii regionalnej wielkiego Mazowsza. Utrzymała swój dawny zasięg

„Bibliografia Regionalna Wielkopolski”, „Bibliografia Pomorza Zachodniego”, „Bibliografia Pomorza Gdańskiego” oraz „Warmii i Mazur”, „Bibliografia Ziemi Lubuskiej”. Zmianom uległ zasięg terytorialny „Bibliografii Śląska”, którą od 1999 r. zastąpiła „Bibliografia Województwa Śląskiego” w nowych granicach.

DECENTRALIZACJA?

Ostatnia dekada, czyli okres po 2000 r. to nowy etap technologiczny, przejawiający się przede wszystkim w dominacji Internetu. Jeszcze wiele bibliografii regionalnych próbowano wydawać w postaci drukowanej, wyprowadzając edycję z bazy danych. Dosyć popularna była też postać bibliografii regionalnej na CD-ROM. Dominująca stawała się postać online w Internecie, do czego niewątpliwie przyczynił się MAKWWW i polska multiwyszukiwarka FIDKAR, oparta na protokole Z39.50. Porównanie stanu postaci bibliografii regionalnej w 2006 r. (Przybysz, 2007, s. 156-159) ze stanem z 2008 r. (Wesołowska 2009, s.119-121) pozwala mówić o skokowym wręcz wzroście w ciągu dwóch lat (z 26 do 114) liczby bibliografii dostępnych w Internecie. Obserwuje się też odchodzenie od wersji drukowanej, co jest nie tylko wynikiem istnienia baz danych, ale przede wszystkim opóźnień i trudności poligraficznych, także kosztów druku i zainteresowania odbiorców. Być może postać drukowaną zastąpi wersja elektroniczna w pliku PDF, na razie dosyć rzadka. Technologia komputerowa (klient-serwer) pozwala też na podejmowanie współpracy bezpośredniej. Tak postępuje wiele bibliotek, współpracując z bibliotekami w regionie.

Wydaje się, że przyszłością jest bibliografia regionalna zdecentralizowana, rozproszona w opracowaniu, złożona z wielu baz danych, obejmujących różne terytoria. Praktycznie decentralizacja rozpoczęła się już po podziale administracyjnym kraju w 1975 r. Wówczas wprowadzało to element dezorganizacji i utrudnienia w działalności informacyjnej. Sytuacja zmieniła się wraz z rozwojem technologii (m.in. protokół Z39.50), pozwalającej równolegle i równocześnie przeszukiwać wiele baz danych, co likwiduje wszelkie ograniczenia wynikające z umiejscowienia baz. Ten stan rozproszonego opracowania widoczny jest już dzisiaj w Internecie – mamy wiele regionalnych (i lokalnych) baz danych o różnych zasięgach geograficznych i chronologicznych, które mogą tworzyć wirtualne bazy „wielkich regionów”.

Czy bibliografie regionalne znajdują się w bibliotekach cyfrowych? Zapewne tak, choć w rzeczywistości najbardziej istotny jest dostęp do materiałów, które one zawierają. Obserwacje wskazują, że biblioteki cyfrowe zamieszczają regionalia w swoich zasobach.

Analiza statystyczna bibliografii regionalnych wskazuje, że ich liczba systematycznie wzrasta, choć w latach 70. i 80. XX w. utrzymywała się na prawie jednakowym poziomie (tab. 1 i 2). Skokowy wzrost nastąpił w latach 90., co należy wiązać i z automatyzacją, i ze zmianami ustrojowymi (reforma samorządowa) w kraju, zdecydowany natomiast wzrost widoczny jest po 2000 r., co wiązałabym z rozwojem technologii i aktywnością społeczności lokalnych.

Tabela 1

Liczba bibliografii regionalnych, lokalnych, krajoznawczych i grup etnicznych w latach 1945-2008 (obliczenia na podst. „Bibliografii Bibliografii Polskich”)

Lata	1945-1950	1951-1960	1961-1970	1971-1980	1981-1990	1991-2000	2001-2008
Razem	113	446	1079	1455	1512	2934	4684

Tabela 2

Średnia roczna liczba bibliografii regionalnych, lokalnych, krajoznawczych i grup etnicznych w latach 1945-2008

Lata	1945-1950	1951-1960	1961-1970	1971-1980	1981-1990	1991-2000	2001-2008
Średnia roczna	18,8	44,6	107,9	145,5	151,2	293,4	585,5

TERMINOLOGIA

W definicji bibliografii regionalnej zwraca się uwagę na trzy cechy: piśmiennictwo opublikowane na danym terenie, prace autorów pochodzących z danego terenu, piśmiennictwo dotyczące tematycznie danego regionu (zob. *Metodyka...*, 1963, s. 293). Jeśli region traktowany jest jako „wytwórca” (podmiot) piśmiennictwa, mówimy wtedy o bibliografii regionalnej podmiotowej, jeśli zaś traktowany jest jako przedmiot (temat) piśmiennictwa, wtedy mówimy o bibliografii regionalnej przedmiotowej. Bibliografia lokalna powiązana jest z miejscem (miejscowość, obiekt fizjograficzny). Podobnie jak bibliografia regionalna, może mieć charakter podmiotowy lub przedmiotowy. Zespół bibliografii lokalnych współtworzy bibliografię regionalną. Jest jeszcze jeden termin, mianowicie „bibliografia krajoznawcza”, który oznacza bibliografię specjalną o zasięgu geograficznym równym krajowi/państwu. W tym przypadku chodzi o bibliografię przedmiotową, dotyczącą tematycznie jakiegoś kraju. Termin ten pochodzi od rosyjskiego „krajewiedczeskaja bibliografija”, z tym, że w języku rosyjskim „kraj” oznacza region.

Zmiana w podejściu do bibliografii regionalnej przedstawiona podczas Trzeciej Ogólnokrajowej Narady Bibliografów stała się początkiem zamieszania terminologicznego. Zaakceptowany historycznie i zwyczajowo termin „bibliografia regionalna” zaczęto zastępować terminem „bibliografia terytorialna”, wzorując się na piśmiennictwie zagranicznym, gdzie przyjęło się inne rozumienie regionu, mianowicie jako grupy państw powiązanej wspólnymi cechami językowymi, gospodarczymi, politycznymi (region krajów bałkańskich, skandynawskich, Azji Południowo-Wschodniej). Takie rozumienie regionu przyjęło również w polskiej normie terminologicznej PN-89/N-01225 – *Terminologia bibliograficzna*, w której „bibliografia regionalna” została zdefiniowana jako bibliografia ogólna o zasięgu terytorialnym obejmującym więcej niż jedno państwo, natomiast termin „bibliografia terytorialna” (podmiotowa i przedmiotowa) oznacza bibliografię specjalną o zasięgu terytorialnym mniejszym niż państwo. Inaczej mówiąc, w normie tej użyto terminu „bibliografia terytorialna” na oznaczenie tego,

co przedtem nazywano w polskim piśmiennictwie „bibliografią regionalną”. I choć termin „bibliografia terytorialna” formalnie od tego czasu zastępuje dawny termin „bibliografia regionalna”, choć uwzględnia go od rocznika 1991, wydawana w Instytucie Bibliograficznym „Bibliografia Bibliografii Polskich”, to jednak w powszechnym odbiorze nie został on zaakceptowany. Uwzględniając kryterium uzusu społecznego w języku, należałoby przywrócić termin „bibliografia regionalna” w jego dawnym znaczeniu, zakorzenionym w polskiej tradycji bibliograficznej, o co już w 1998 r. apelowała Anna Żbikowska-Migoniowa w referacie o bibliografii regionalnej (Żbikowska-Migoń, 1999).

BIBLIOGRAFIA

- Bibliografie regionalne. Dokonania, dylematy, wnioski. Materiały z konferencji, Puławy 15-16 września 1994 r.* (1995). Warszawa: Wydaw. SBP.
- Biliński, Lucjan (1996). Bibliografie regionalne. Stan za ostatnie 15 lat [1980-1995]. W: *Czwarta Ogólnokrajowa Narada Bibliografów, Warszawa, 7-9 czerwca 1995 r.* Warszawa: Wydaw. BN, s.148-159.
- Biliński, Lucjan (1995): Postęp czy regres w opracowaniu i wydawaniu bibliografii regionalnej. W: *Bibliografie regionalne. Dokonania, dylematy, wnioski. Materiały z konferencji, Puławy, 15-16 września 1994 r.* Warszawa: Wydaw. SBP, s. 28-52.
- Eychler, Barbara (1968). Aktualny stan prac i problemy bieżących bibliografii regionalnych ze szczególnym uwzględnieniem bibliografii regionalnych Ziem Zachodnich i Północnych. W: *Materiały z III konferencji poświęconej problemom bibliografii regionalnych, Warszawa, 11 grudnia 1967 r.* Warszawa: Wydaw. BN, s. 5-24.
- Eychler, Barbara (1960). Problematyka bibliografii regionalnej Ziem Zachodnich. *Biuletyn Instytutu Bibliograficznego*, t. 6, nr 5, s. 211-250.
- Gańczyńska, Cecylia Zofia (1980). O nową koncepcję bibliografii regionalnej w Polsce. W: *Trzecia Ogólnokrajowa Narada Bibliografów, Warszawa, 5-7 czerwca 1978 r. Referaty i dyskusja.* Warszawa: Wydaw. BN, s. 148-182.
- Gańczyńska, Cecylia Zofia (1996). Polskie bibliografie terytorialne od projektu w roku 1978 do rzeczywistości roku 1995. W: *Czwarta Ogólnokrajowa Narada Bibliografów, Warszawa, 7-9 czerwca 1995 r.* Warszawa: Wydaw. BN, s. 167-180.
- Gawroński, Andrzej; Dynkowski, Maciej (2005). „Elektroniczne” bibliografie regionalne – nowa jakość? W: *Wokół bibliotek i bibliotekarstwa. Księga Jubileuszowa dedykowana Janowi Wołoszowi.* Warszawa: Wydaw. SBP, s. 92-103.
- Hleb-Koszańska, Helena (1967). Aktualny stan bibliografii w Polsce oraz postulaty na przyszłość. W: *Druga Ogólnokrajowa Narada Bibliografów, Warszawa, 20 czerwca 1966 r. Referaty i dyskusja.* Warszawa: Wydaw. BN, s. 24-33.
- Materiały z III konferencji poświęconej problemom bibliografii regionalnych, Warszawa, 11 grudnia 1967 r.* (1968). Warszawa: Wydaw. BN.
- Metodyka bibliograficzna* (1963). *Poradnik dla autorów bibliografii specjalnych.* Wyd. 2. Pod red. H. Hleb-Koszańskiej, Marii Dembowskiej i Henryka Sawoniaka. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Narodowe i regionalne serwisy bibliograficzne* (1999). *Materiały z ogólnopolskiej konferencji nt. „Automatyzacja serwisów bibliograficznych. Bibliografie regionalne, bibliografia narodowa. Stan prac i zamierzenia”, Warszawa, 2-4 grudnia 1998 r.* Warszawa: Wydaw. SBP.
- Ogólnokrajowa Narada Bibliografów, Warszawa – 19 lutego 1956 r. Materiały.* (1956). Warszawa: Wydaw. SBP.
- Przybysz, Marzena (2007). Bibliografia regionalna w Polsce – technologia opracowywania. W: *Praktyczne aspekty automatyzacji bibliotek publicznych. Materiały z VII konferencji pt. „Automatyzacja bibliotek publicznych”, Warszawa, 22-24 listopada 2006 r.* Warszawa: Wydaw. SBP, s. 151-159.
- Sadowska, Jadwiga (1995). Bibliografia regionalna w warunkach automatyzacji. W: *Bibliografie regionalne. Dokonania, dylematy, wnioski. Materiały z konferencji, Puławy 15-16 września 1994 r.* Warszawa: Wydaw. SBP, s. 21-27.
- Sadowska, Jadwiga (2006). Bibliografia regionalna wobec zmian technologiczno-organizacyjnych w ostatnim piętnastoleciu [1990-2005]. *Notes Biblioteczny*, nr 2, s. 39-46.

- Stefańczyk, Elżbieta (1999). Bibliografie regionalne. Informacja o pracach Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej ZG SBP. W: *Narodowe i regionalne serwisy bibliograficzne. Materiały z ogólnopolskiej konferencji nt. „Automatyzacja serwisów bibliograficznych. Bibliografie regionalne, bibliografia narodowa. Stan prac i zamierzenia”*, Warszawa, 2-4 grudnia 1998 r. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 24-28.
- Stefańczyk, Elżbieta (2001). Problemy automatyzacji bibliografii regionalnych. W: *Jak automatyzujemy biblioteki publiczne. Materiały z ogólnopolskiej konferencji nt. „Automatyzacja bibliotek publicznych”* Warszawa/Miedzeszyn, 6-8 listopada 2000 r. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 62-69.
- Trzecia Ogólnokrajowa Narada Bibliografów, Warszawa, 5-7 czerwca 1978 r. (1980). *Referaty i dyskusja*. Warszawa: Wydaw. BN.
- Wesołowska, Sylwia (2009). Bibliografie regionalne w Internecie. W: *Nowe technologie w bibliotekach publicznych. Materiały z VIII ogólnopolskiej konferencji nt. „Automatyzacja bibliotek publicznych”* Warszawa, 26-28 listopada 2008 r. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 112-121.
- Wołosz, Jan (1995). Dlaczego bibliografia regionalna? W: *Bibliografie regionalne. Dokonania, dylematy, wnioski. Materiały z konferencji, Puławy, 15-16 września 1994 r.* Warszawa: Wydaw. SBP, s. 13-20.
- Zbikowska-Migoń, Anna (1999). Bibliografia regionalna – tradycje i perspektywy. W: *Narodowe i regionalne serwisy bibliograficzne. Narodowe i regionalne serwisy bibliograficzne. Materiały z ogólnopolskiej konferencji nt. „Automatyzacja serwisów bibliograficznych. Bibliografie regionalne, bibliografia narodowa. Stan prac i zamierzenia”*, Warszawa, 2-4 grudnia 1998 r. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 7-17.

JADWIGA SADOWSKA

The Institute of Information and Library Studies
Wrocław University
e-mail: jadwigasadowska@o2.pl

FIFTY YEARS OF POLISH REGIONAL BIBLIOGRAPHY. CONCEPTS AND REALITY

KEYWORDS: Polish regional bibliography 1945-2010. Arrangement of regional bibliography. Methodology of regional bibliography; vocabulary.

ABSTRACT: Objective – The article is aimed at presenting the development of Polish regional bibliography in the years 1945 to 2010 with focus on institutional, organizational, methodological and terminological issues as well as the impact of the administration reforms and the organization of national information network. The role of regional (voivodeship level) public libraries and the Bibliographical Institute of the National Library of Poland in the implementation of Polish regional bibliography project is discussed, too. **Research method** – The analysis covers papers, calls and conclusions dating back to national meetings of bibliographers in the years 1956, 1966, 1978 and 1995 and several other conferences on the issue of regional bibliography in the years 1960, 1967, 1994, 1998, 2000, 2005, 2006 and 2008. **Results and conclusions** – The following periods significant for the development of regional bibliography are defined: a) 1940s-1950s when the development of regional bibliography was inspired by the government with indirect political objectives (the Bibliography of Western and Northern Poland); b) 1960s when the borders of the following historical and cultural regions in Poland were established (Pomorze Zachodnie, Pomorze Gdańskie, Warmia i Mazury, Ziemia Lubuska, Śląsk, Mazowsze, Lubelszczyzna, Rzeszowszczyzna, Kielecczyzna), regional bibliography rules were codified and systematic development of current and retrospective regional bibliography began with the regional bibliography understood as the source of comprehensive information about a given region; c) the end of 1970s and 1980s when seventeen historical and cultural regions were replaced by forty-nine administrative regions, resulting in the launch of new regional bibliographies and changes in the geographical scope of already existing bibliographies; d) 1990s and first decade of twenty-first century when the regional bibliographies were significantly influenced by technological transformations in the libraries. Standardized bibliographical databases have been developed since the mid-nineties and the local bibliographies are thriving – in the years 1945 to 1950 an average number of bibliographies published annually was 18,8 while in the years 2001 to 2008 it rose to an impressive number of 585,8 bibliographies per year.

Artykuł wpłynął do Redakcji 2 sierpnia 2011 r.

WŁADYSŁAW MAREK KOLASA

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
e-mail: wmkolasa@gmail.com

RETROSPEKTYWNY INDEKS CYTOWAŃ W HUMANISTYCE. KONCEPCJA, METODA, ZASTOSOWANIA

Władysław Marek Kolasa jest adiunktem w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Naukowo zajmuje się problematyką historii i teorii mediów oraz naukometrią. Od 2003 r. jest członkiem zarządu Komisji Prasoznawczej Polskiej Akademii Nauk oraz zasiada w redakcji „Rocznika Historii Prasy Polskiej”. Zajmuje się ponadto systemami informatycznymi i bibliotekarstwem cyfrowym; pracował m.in. nad wdrożeniem serwisów: *Fidkar Małopolski* oraz *Małopolska Biblioteka Cyfrowa*. Opublikował ponad 70 prac naukowych w tym 4 książki. Do ważniejszych należą: *Prasa Krakowa w dekadzie przemian* (Kraków 2004), *Polska bibliografia prasoznawcza 1996-2001* (Kraków 2005) i *Katalog małopolskich mediów lokalnych i regionalnych* (Kraków 2005).

SŁOWA KLUCZOWE: Indeks cytowań. Bazy danych. Projektowanie. Metodologia. Humanistyka

ABSTRAKT: **Teza/cel artykułu** – W artykule opisano metodę budowy indeksu cytowań, uzyskanego poprzez przekształcenie bibliograficznej bazy danych. Przedstawiono poszczególne etapy tworzenia takiej bazy i poddano je krytycznej ocenie. Opisano kolejno fazy: projektowania systemu, metodykę tworzenia bazy danych, tworzenia cytowań ich konwersji oraz eksploatacji. **Metody badań** – Tekst opiera się na autorskich doświadczeniach zebranych podczas tworzenia Indeksu Cytowań Historiografii Mediów Polskich (ICHMP). W opracowaniu wykorzystano wskaźniki bibliometryczne, zaczerpnięte z ICHMP oraz (kontekstowo) z literatury przedmiotu. **Wyniki** – Zbudowany według tej metody indeks (ICHMP) zawierał 24 627 dokumentów powiązanych siatką 63 811 cytowań. Największą zaletą opisanej koncepcji jest wysoka skuteczność. W bazie osiągnięto wskaźniki porównywalne do indeksów filadelfijskich, np. citation impact' wyniósł 6,7; maksimum cytowań na 1 publikację – 415, zaś autor-rekordzista zgromadził 1075 cytowań. **Wnioski** – Przedstawiona koncepcja (umownie: indeks retrospektywny) może być z powodzeniem zastosowana w innych dziedzinach humanistycznych. Głównym walorem rozwiązania są: niskie koszty, duża skuteczność oraz ogromne możliwości obliczeniowe.

WSTĘP

Korzyści wynikające z wykorzystania indeksów cytowań są niewątpliwe. Można je użytkować w wielu obszarach i funkcjach, jak też rozmaitych zastosowaniach (praktycznych i strategicznych). Najczęściej jednak wyodrębnia się cztery podstawowe pola ich eksploatacji: (1) jako inteligentne narzędzie

wspomagające tradycyjne wyszukiwanie; (2) jako mechanizm ewaluacji prac naukowych (generowania rangi publikacji, autora, zespołu); (3) jako bazę do tworzenia schematów powiązań frontów badawczych, czyli źródło do kartografowania nauki oraz (4) jako metodę generowania powiązań prac podobnych przy użyciu współcytowań (ang. *co-citation*, *bibliographic coupling*). W praktyce można wskazać wiele węższych zastosowań (np. ocena czasopism na potrzeby gromadzenia), a także zastosowań szerszych, jak np. wykorzystanie cytowań do wizualizacji rozwoju określonej dyscypliny naukowej. Spektrum możliwych rozwiązań jest doprawdy ogromne, o czym przekonuje np. lektura artykułów opublikowanych w *Scientometrics*, *Journal of Informetrics* czy *JASIST*. Idea, która legła u podstaw budowy indeksu cytowań, czyli kognitywny związek pracy cytującej z pracą cytowaną (Garfield, 1955) znalazła także szerokie zastosowanie w systemach informatycznych, szczególnie przy projektowaniu serwisów do przetwarzania i ewaluacji informacji internetowej; przykładami są *CiteSeerX* i *Google Scholar* (Lawrence et al., 1999; Bakkalbasi et al., 2006).

PROBLEMY REPREZENTATYWNOŚCI DANYCH O CYTOWANIU LITERATURY NAUKOWEJ

Możliwości, jak przekonuje praktyka, są ogromne, lecz nie można przemilczeć także kilku ograniczeń w tym zakresie. Problemy sprowadzają się w zasadzie do dwu głównych kwestii: (1) dostępności danych wysokiej jakości oraz (2) możliwości systemów, które je przetwarzają. O ile ostatni problem ma charakter czysto techniczny i sprowadza się do zwiększenia funkcjonalności interfejsu, o czym przekonuje ewolucja platformy *Web of Knowledge*, o tyle kwestia jakości danych jest wciąż dużym, nierozwiązanym problemem. Skalę problemu ujawnia analiza zawartości głównych światowych indeksów (baz *Thomson ISI* oraz indeksu *Scopus*). W obu przypadkach występuje tutaj rażąca nadreprezentacja nauk przyrodniczych, które stanowią ok. 90% zawartości baz, podczas gdy na nauki społeczne przypada – niespełna 8%, a humanistyczne – tylko 2,5% (Marshakova-Shaikhovich, 2009, s. 194). Stan taki odbija się niekorzystnie także na wskaźnikach, np. *citation impact* (tj. liczbie cytowań na jedną publikację cytowaną), który dla korpusu *science & technology* oscyluje w granicach 5,02-18,59, podczas gdy dla *social science* jest średnio dwukrotnie niższy 2,80-6,48, a w przypadku *humanities* ledwie symboliczny 1,35-1,80. W takim kontekście łatwo o konkluzję, że jedynie w przypadku nauk ścisłych, medycznych i technicznych narzędzia te prowadzą do uzyskania względnie poprawnych wyników. Wskazany problem pogłębia także silna polaryzacja językowa publikacji i niereprezentatywność geograficzna indeksowanych źródeł. Ostatnią tezę ilustruje tab. 1, w której zestawiono wskaźniki reprezentacji czasopism w bazach *ISI* w porównaniu z *Ulrich's International Periodical Directory*. Z zestawienia łatwo odczytać przyniatającą przewagę USA i Wielkiej Brytanii nad pozostałymi państwami (razem 59% w zakresie nauk ścisłych i technicznych (NST) oraz aż 77% w zakresie nauk społecznych i humanistycznych (NSH), nadto silną nadreprezentację pism z tych krajów w obu korpusach tytułów (19-36% NPT i 35-55% NSH).

Tabela 1

Zasopisma naukowe w serwisach *Thomson ISI* [liczba tytułów]
(Archambault & Gagné, 2004, p. 19)

Państwo	Nauki ścisłe i techniczne [NST]			Nauki społeczne i humanistyczne [NSH]		
	Thomson ISI (%)	Ulrich (%)	Różnica (%)	Thomson ISI (%)	Ulrich (%)	Różnica (%)
United States	36	31	19	50	37	35
United Kingdom	23	17	36	27	18	55
Netherlands	9,4	8,3	14	7,7	7,4	5
Germany	7,7	6,2	25	3,9	5,9	-34
Switzerland	2,7	2,1	26	0,6	0,5	8
France	2,4	2,6	-6	1,0	1,4	-24
Japan	2,3	3,7	-39	0,5	1,0	-55
Russian Federation	1,6	1,4	12	0,3	0,3	36
Canada	1,3	1,3	1	2,5	3,2	-21
Australia	1,2	2,1	-42	1,1	3,6	-71
Italy	1,1	1,7	-38	0,1	1,2	-89
Spain	0,4	1,3	-72	0,3	1,0	-75
India	0,9	2,2	-61	0,2	1,6	-86
China	0,9	2,9	-69	0,1	0,9	-91
Belgium	0,2	0,4	-52	0,5	2,1	-75
Poland	0,7	1,6	-58	0,2	1,3	-87
Brazil	0,3	1,1	-72	0,04	1,0	-96
Other	7,5	14	-45	3,5	13	-73

W piśmiennictwie naukowym od wielu lat trwa dyskusja na temat wskazanych dysproporcji i przywoływane są rozmaite argumenty (Nowak, 2008, s. 27). Najczęściej podkreśla się fakt, że u podłoża takiego stanu rzeczy tkwi pojęciowe i metodologiczne ukształtowanie poszczególnych nauk, czyli ich paradygmat (Nowak, 2004). Istnieją zatem dyscypliny, które ze swej istoty mają charakter międzynarodowy (przyrodnicze i formalne), czyli nauki najbardziej abstrakcyjnie zredukowane¹; inne wykazują mniejszą skłonność do funkcjonowania w obiegu międzynarodowym, gdyż są bardziej konkretne i odwołują się do lokalnego środowiska (np. nauki społeczne i niektóre stosowane); wreszcie – nauki będące z natury lokalne, których przedmiot badań jest niejako zespolony ze środowiskiem, w jakim powstaje – czyli nauki humanistyczne. Dodajmy, że związek ten w humanistyce jest na tyle silny, że w przypadku większości dyscyplin piśmiennictwo naukowe powstaje niemal w całości w językach narodowych (Kolasa, 2011b), np. dla historii udział języka narodowego waha się w przedziale 95,6-98,8% (Francja – 98,8; USA – 98,8; W. Brytania – 98,7;

¹ Na problem ten zwracają uwagę epistemolodzy (np. A. Huxley). Zwykle podkreślane są dwa aspekty tej redukcji: przedmiotowy i metodologiczny. W szczególności: (1) nauki realne są tematycznie zredukowane, gdyż ograniczają swój temat (przedmiot) do określonego aspektu oraz (2) nauki realne są metodycznie abstrakcyjne, ponieważ wycinek, którym się zajmują, o tyle tylko wchodzi w ich zasięg, o ile pozwala na to ich określona metoda – szerzej Anzenbacher, 1992, s. 25-29.

Włochy – 98,7; Niemcy – 96,1; Polska – 96,0; Hiszpania – 95,8; Rosja – 95,6). Uzasadnienie tej tezy nie jest szczególnie trudne. Zdecydowana większość nauk historycznych i filologicznych wymaga zarówno od autora, jak i czytelnika szerokiego spektrum wiedzy kontekstowej (kultura, polityka, język i in.), niemożliwej do przyswojenia na drodze innej niż czynne uczestnictwo w danej kulturze i trudnej do wyrażenia w języku innym niż narodowy. Humanistykę cechuje też szereg innych osobliwości, które stawiają ją w opozycji do nauk przyrodniczych. Cechą taką jest np. wysoka pozycja książki, jako głównej formy prezentacji wyników oraz wysoki udział prac jednoautorskich.

W tym kontekście nie dziwi, że na świecie podjęto liczne próby tworzenia lokalnych indeksów cytowań. Na różnym poziomie zaawansowania znajdują się aktualnie m.in. projekty *Spanish Social Sciences Journals* (Torres-Salinas et al., 2009); *The Taiwan Humanities Citation Index* (Chen, 2004); *African Citation Index Project* (Nwagwu, 2010); *Indian Citation Index*² (Giri & Das, 2011) czy *European Citation Index for the Humanities* (Di Donato, 2004). Do udanych i jednocześnie największych przedsięwzięć tego typu należy rozwijany od 2000 r. *Chinese Social Sciences Citation Index*³, który obejmuje prace z 2700 czasopism i jest z powodzeniem wykorzystywany do oceny nauki przez rząd chiński (Hua, 2001; Gong et al., 2007).

Od połowy lat 90. XX w. eksperymentalne projekty powstały też w Polsce; zbudowano m.in.: *Indeks Cytowań Socjologii Polskiej* (Winclawska & Winclawski, 1995), indeks *ARTON* (Waga & Drabek, 2002) oraz indeks *CYTBIN* (Stefaniak & Swoboda, 2004; Nowak, 2008, s. 46-53); w literaturze rozpoczęła się też dyskusja na ten temat (Webster, 2001; Nowak, 2000, 2001, 2004). Największe nadzieje wiązano z tworzonym od 1998 r. indeksem *Polska Literatura Humanistyczna ARTON*; niestety projekt po początkowym okresie wzrostu wszedł w stan stagnacji; w 2004 r. liczył 7481 dokumentów i 124 967 cytowań; w 2009 – ok. 11 500 i 173 tys. (Drabek & Waga, 2009), a dwa lata później wzrósł o niespełna 250 dokumentów i 1000 cytowań. Wskazany proces nie jest jednak zamknięty, wciąż powstają projekty nowe, czego przykładem jest inicjatywa przebudowy serwisu *BazTech* w indeks cytowań (Derfert-Wolf et al., 2005) oraz serwis *BazEkon* dynamicznie rozwijany na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie (Osiewalska, 2008). Wspólnym rysem wyliczonych projektów jest ich wycinkowy charakter (najczęściej ograniczony niewielką liczbą ujętych tytułów lub wąskim zasięgiem chronologicznym), co ostatecznie prowadzi do niskich wskaźników (np. *citation impact*). W efekcie indeksy polskie najczęściej dostarczały materiału do prostych analiz bibliometrycznych (np. Drabek & Tomaszczyk, 2008) lub studiów komparatystycznych (np. Webster, 2001). Nie powstała natomiast na ich podstawie żadna praca operująca wskaźnikami porównywalnymi do indeksów filadelfijskich. W świetle tego brak było argumentów, aby sfalsyfikować tezę, że niskie wskaźniki dla humanistyki w SCI (SCI/S&HCI/A&HCI) są jedynie wynikiem niskiej reprezentacji obszaru *humanities* w tych źródłach.

W 2005 r. w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie w zespole kierowanym przez autora niniejszego artykułu podjęto pracę nad bazą *Indeks Cytowań*

² *Indian Citation Index*: <http://www.indiancitationindex.com/> [2011.06.11].

³ *Chinese Social Sciences Citation Index*: <http://www.cssci.com.cn/eindex.htm> [11.06.2011].

Historiografii Mediów Polskich [ICHMP]⁴, w którym rozpoczęto rejestrację w miarę kompletnego zestawu literatury naukowej na tytułowy temat za lata 1945-2009⁵. Ponieważ nie udało się uzyskać zewnętrznych funduszy na finansowanie projektu, całość prac oparto na rozwiązaniach, które nie wymagały angażowania większych środków finansowych (wykorzystano dostępną infrastrukturę IINiB UP oraz przychylność firmy Sokrates Software, która zapewniła dostęp do serwera z bazą danych). Na potrzeby projektu zastosowano ponadto eksperyment polegający na przekształceniu bazy bibliograficznej w indeks cytowań. Po pięciu latach prac, w których okresowo uczestniczyli przeszkoleni studenci najwyższych lat studiów bibliotekoznawczych (razem ok. 500 osób) bazę ukończono. W wersji finalnej baza liczyła 24 627 dokumentów powiązanych siatką 63 811 cytowań, a główny trzon stanowiły opisy dotyczące historii mediów (15 920 dokumentów cytowanych 52 254 razy, w tym 46 152 bez autocytowań). Efekty prac przeszły najśmielsze oczekiwania twórców, gdyż uzyskano wskaźniki zbliżone do SCI (tab. 2). Pozwoliło to już na wstępie zakwestionować tezę, jakoby humanistyka z natury swej cechowała się niskimi wskaźnikami cytowalności; uzyskano bowiem empiryczny dowód, że humanistyka (na przykładzie historii) zachowuje się w sposób zbliżony do niektórych nauk przyrodniczych (np. materiałoznawstwa), nie zaś tak, jak opisują ją dane A&HCI.

Tabela 2

Indeks Cytowań Historiografii Mediów Polskich a Science Citation Index⁶ (Kolasa, 2011a)

Wybrane wskaźniki	ICHMP		SCI / A&HCI					
	Historia		Całość		Materiałoznawstwo		Historia	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Liczba pozycji	15041		5655186		191128		b.d.	
Liczba cytowań (bez autocytowań)	46152		40516820		575725		b.d.	
Liczba poz. cytowanych	6924	46,0	3768822	66,6	97807	51,1	b.d.	19,6
Liczba poz. niecytowanych	8117	53,9	1886364	33,3	93321	48,8	b.d.	80,4
Śr. liczba cytowań 1 poz.	3,06		7,16		3,01		0,37	
Śr. liczba cytowań 1 poz. cytowanej	6,66		10,75		5,89		1,91	

Na kolejnych etapach pracy nad bazą ICHMP wyposażono ją w niezbędne mechanizmy obliczeniowe, które dostarczyły materiału empirycznego, umożliwiającego weryfikację praw bibliometrycznych oraz wizualizację trendów w rozwoju badanej dyscypliny (Kolasa, 2011a).

Rozwiązanie, które zastosowano do budowy ICHMP (nazwane umownie retrospektywnym indeksem cytowań) może być – zdaniem autora – z powodzeniem zastosowane w innych dziedzinach humanistycznych.

⁴ Bardzo okrojona wersja bazy z interfejsem w języku angielskim od sierpnia 2011 r. udostępniano w Internecie: <http://bazy.wbp.krakow.pl/cgi-bin/makwww2//makwww.exe?BM=2&JE=A> [29.08.2011].

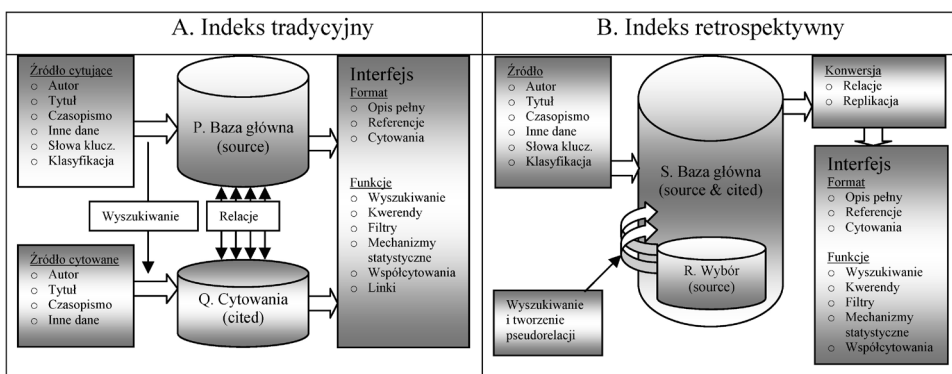
⁵ Szczegółowe zasady doboru i selekcji opisane są w dalszej części niniejszego opracowania.

⁶ ICHMP – liczby dot. tylko piśmiennictwa historycznego z lat 1945-2009; SCI 1981-1992 – źródło: (Kozłowski, 1994, s. 14-15); historia w A&HCI (Maršakova-Sajkevi, 2001, s. 157).

Głównym walorem tytułowego rozwiązania są: niskie koszty, duża skuteczność oraz ogromne możliwości obliczeniowe. Szczegóły metodologiczne, organizacyjne i techniczne zastosowane w ICHMP zostały opisane w kolejnych rozdziałach niniejszego artykułu.

MODEL I STRUKTURA INDEKSU CYTOWAŃ HISTORIOGRAFII MEDIÓW POLSKICH

Głównym problem stojącym przed projektantem indeksu cytowań jest ujęcie wszystkich procedur merytorycznych i organizacyjnych w ramach możliwości technicznych systemu informatycznego. Rozwiązania w tym zakresie mogą być rozmaite i zmieniać się wraz z rozwojem technologii. Przykładem jest SCI, który ewoluował od formy drukowanej (kartoteki), wspomaganą komputerowo tylko na etapie sortowania indeksów (lata 60.), poprzez uzupełnianą manualnie relacyjną bazę (od połowy lat 70.), do systemu wspomaganego komputerowo (przełom XX/XXI w.). Jakkolwiek serwisy *Thomson ISI* i *Scopus* nie udostępniły publicznie szczegółów technicznych używanych rozwiązań, wiele danych można uzyskać z analizy danych, interfejsu lub literatury; najpełniejszy obraz tych procesów dał Eugene Garfield w szkicu *The Design and Production of a Citation Index*, zawartym w trzecim rozdziale jego monografii (Garfield, 1979). W świetle powyższych źródeł tradycyjny indeks cytowań można zobrazować, jako system składający się z trzech elementów: wejścia (indeksowane źródła); relacyjnej bazy danych (tabele cytujące i cytowane) oraz interfejsu (rys. 1A).

Rys. 1. Schematy ideowe indeksów cytowań

Warto podkreślić, że w tak określonym schemacie występuje dwa rodzaje relacji: PQ (wszystkie pozycje cytowane [References]) oraz QP (te pozycje cytowane, które są jednocześnie cytującymi [Times cited]). Należy zwrócić uwagę, że jedynie te ostatnie są w pełni wykorzystane w rankingach bibliometrycznych. Według Janet Robertson, koordynatora projektów *Thomson ISI*, średni roczny przyrost cytowań PQ wynosi 25 mln, z czego jedynie 14 mln (56%) odnosi się do QP, czyli prac z *Master*

Journal List [MJL]⁷. Oznacza to, że pozostałe rekordy (11 mln cytowań, czyli aż 44%) to pozycje nieistotne z punktu widzenia wskaźników bibliometrycznych. Powstaje pytanie, dlaczego ISI stosuje tak nieekonomiczną metodę? Procedura ta – jak przekonuje analiza – jest niezbędną, aby obsłużyć trzy typy zdarzeń: (1) właściwe przetwarzanie nowych rekordów Q (cited), które jeszcze nie zostały zarejestrowane w P (source) – powiązanie nastąpi w dopiero chwili, gdy zostanie on wprowadzony; (2) gromadzenie materiału o pozycjach często cytowanych, nienależących do P – jest to podstawą okresowych rewizji MJL (dodawanie nowych czasopism); (3) wspomaganie powiązań relacyjnych z użyciem słowników synonimów – dotyczy to powiązania błędnych rekordów ze zbioru Q (zwykle błędy pisowni, transliteracji, liczby i formy imion). Warto zwrócić uwagę, że wszystkie wskazane czynności odnoszą się wyłącznie do prac związanych z etapem bieżącego uzupełniania; nie mają natomiast wpływu na samo przetwarzanie już wprowadzonych danych.

Ostatni wniosek legł u podstaw domysłu, że do zbliżonych rezultatów może prowadzić baza pozbawiona tych mechanizmów. A zatem, jeśli zrezygnujemy z Q i jej miejsce zreplikujemy P można będzie tworzyć wyłącznie relacje $P_p P_q$ i $P_q P_p$, czyli powiązania w obrębie jednej bazy. Schemat tego rozwiązania ilustruje rys. 1B, gdzie odpowiednikiem $P_q + P_p$ jest zbiór S (*source & cited*). Warto dodać, że z merytorycznego punktu widzenia nie jest konieczne, aby relacje w obrębie zbioru głównego były wyczerpujące. W zupełności wystarczy wytypowanie i oznaczenie w ramach S podzbioru R, który będzie obejmował wybrane pozycje cytujące (*source*). A zatem do zrealizowania powyższej koncepcji można użyć dowolnej istniejącej bazy bibliograficznej. W praktyce możliwe są dwa rozwiązania: (1) zreplikowanie bazy i tworzenie relacji pomiędzy obiema replikacjami; (2) operowanie na jednej bazie poprzez tworzenie pseudorelacji, zaś replikację i generowanie relacji należy wykonać na końcu prac.

Drugie rozwiązanie, czyli tworzenie pseudorelacji jest łatwiejsze do wykonania, gdyż w praktyce sprowadza się do dwu czynności: (a) sygnowania rekordów cytujących unikalnym numerem oraz (b) dopisywanie powyższego numeru do każdego cytowanego przezeń rekordu w innym powtarzalnym podpolu (por. rys. 2). Ostatecznie cała procedura tworzenia retrospektywnego indeksu cytowań składa się z pięciu etapów:

1. Tworzenie bazy danych (S), które należy rozpocząć od doboru źródeł.
2. Typowanie publikacji cytujących (R).
3. Dopisywanie cytowań do bazy (czyli tworzenie pseudorelacji).
4. Konwersja danych, w wyniku której z pseudorelacji generowany jest tzw. klucz obcy oraz zostaje zreplikowana baza główna.
5. Eksploatacja – uzyskane w punkcie 4 komponenty można już przetwarzać w dowolnym relacyjnym systemie obsługi baz danych (np. MySQL, Access itp.).

TWORZENIE BAZY. ZASIĘG. ZAKRES. OPIS. JEDNOSTKI

Tworzenie bazy przeznaczonej do obsługi cytowań nie różni się zasadniczo od tworzenia bazy dziedzinowej, stąd i metoda jest bardzo zbliżona.

⁷ *Cited Title Unification* – http://thomsonreuters.com/products_services/science/free/essays/cited_title_unification/ [2011.06.11].

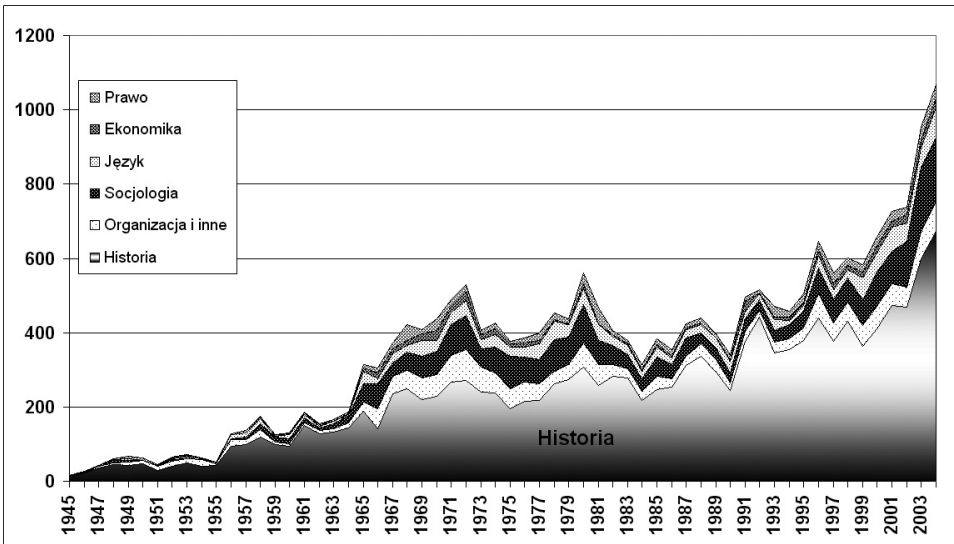
Wynikają z tego dwie konsekwencje: możliwe jest wykorzystanie do tego celu dowolnej istniejącej bazy bibliograficznej oraz znajdują tu zastosowanie zasady tradycyjnej metodyki bibliograficznej (zasięg, zakres, opis, jednostki). Istnieją wprawdzie pewne różnice między obiema formami (o których niżej), ale zasadniczo sprowadzają się one do nieznacznych korekt na istniejących rekordach.

W humanistyce okres starzenia się publikacji jest dość długi, stąd najkorzystniej jest nie stosować w bazie cytowań żadnych ograniczeń chronologicznych, gdyż prowadzi to do deformacji obrazu dyscypliny. Przykładowo w literaturoznawstwie aż 46,7% cytowań wskazuje na pozycje liczące więcej niż 16 lat, w tym 17,0% – na starsze niż 50 lat (Konieczna, 2002); w historii zaś odpowiednio: 56,61% i 7%; podczas gdy w naukach przyrodniczych dzieje się zgoła odwrotnie – np. cytaty młodsze niż 10 lat stanowią aż 88,2% odwołań w fizyce i 71,2% w chemii (Stern, 1983). Z drugiej strony zarejestrowanie kompletu piśmiennictwa z najmniejszej nawet dziedziny wydaje się niemożliwe do wykonania. Wyjściem z sytuacji jest zastosowanie dwu zabiegów: (a) selekcji – ograniczającej zbiór do pozycji ściśle naukowych; (b) ewentualne ograniczenie zasięgu chronologicznego do daty instytucjonalizacji badanej nauki (zwykle jest to data rozpoczęcia publikacji dziedzinnego czasopisma naukowego); w przypadku zastosowania innej cezurę starsze publikacje będą miały zaniżone wskaźniki. Nie jest natomiast wskazane stosowanie ograniczeń w zakresie form wydawniczych, gdyż w humanistyce wszystkie są często używane. Warto jednak zaznaczyć, że szczególnie pieczołowicie należy traktować wydawnictwa zwarte, gdyż jakkolwiek stanowią one kilkanaście procent ogólnej liczby jednostek, to są jednocześnie grupą, która generuje i gromadzi najwięcej cytowań, np. w historii książki stanowią aż 92% prac mających co najmniej po 50 cytowań oraz 53% – co najmniej po 10.

Nie wydaje się także celowe ograniczanie zasięgu terytorialnego lub językowego. Wprawdzie badania dowodzą, że większość dyscyplin humanistycznych jest lokalna językowo i nie należy się spodziewać, by pozycje o doniosłej wartości ukazywały się w językach kongresowych (jeśli powstają, to głównie w celach popularyzatorskich); istnieją jednak wyjątki, które należy tłumaczyć specyfiką niektórych dyscyplin (np. archeologia, filologia klasyczna, które w dużej mierze funkcjonują w obiegu międzynarodowym) lub w przypadku innych dyscyplin – czynnikami historycznymi. Przykładami takich wyjątków w obszarze objętym problematyką bazy ICHMP (czyli w historii) są prace dotyczące życia i kultury emigracji, badania żydowskiej diaspory lub pogranicza polsko-niemieckiego. Tym samym powodem uzasadniany jest też szeroki zasięg terytorialny omawianej bazy. W tym przypadku chodzi o silne środowiska emigracyjne (Paryż, Londyn), gdzie wydano szereg cenionych i cytowanych prac (np. w kręgu paryskiej „Kultury”). Inne przypadki wychodzące poza ten krąg stanowią margines. Także badania polskiej humanistyki (np. historii i filologii) podejmowane przez uczonych zagranicznych są rzadkie i najczęściej dotyczą komparatystyki międzykulturowej.

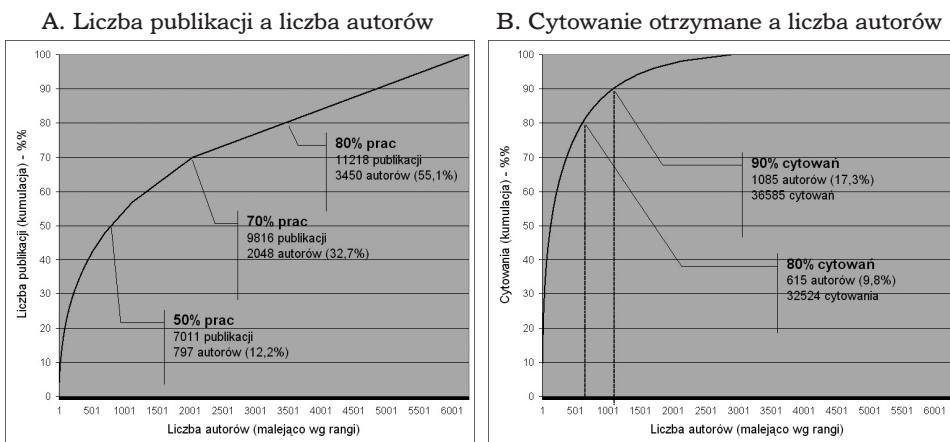
Więcej problemów sprawia właściwy dobór zakresu tematycznego. Na potrzeby indeksu cytowań precyzyjne zdefiniowanie i ściśle ograniczenie się do wyznaczonego pola nie wystarcza, gdyż cytowania ujawniają powiązania międzydyscyplinarne. Słowem, najkorzystniej jest w bazie uwzględnić pewien materiał kontekstowy (z dyscyplin pogranicznych i pokrewnych).

Podkreślmy jednak, że jeśli zabraknie takiego otoczenia nie odbije się to szczególnie niekorzystnie na wynikach, gdyż w humanistyce najważniejsze prace powstają na macierzystych polach badawczych, czyli w ramach dyskursu właściwego dla danej dyscypliny. Poświadczają to badania z tego zakresu, np. w literaturoznawstwie większość cytowań (64,1%) odwoływało się do macierzystego korpusu, zaś pozostałe 35,8% na dyscypliny stanowiące kontekst (sztuka, historia, kultura i in.) (Konieczna, 2002). W ICHMP uzyskano silniej spolaryzowane dane, gdyż na publikacje z zakresu historii mediów powoływało się aż 87,7% prac z własnego korpusu, pozostałe 12,3% rozkładało się na: socjologię mediów – 5,2%; język mediów – 1,7%; prawo mediów – 1,2%, ekonomikę mediów – 0,5% oraz inne – 3,5%. Można więc zaryzykować tezę, że dla humanistyki bliższy prawdy jest ostatni wskaźnik (87,7%), gdyż w ICHMP materiał był dobrany bardzo starannie i reprezentatywnie (wykr. 1).

Wykres 1. Zawartość Indeksu Cytowań Historiografii Mediów Polskich [liczba publikacji]

Istotną rolę w budowie indeksu odgrywają procesy uzupełniania i selekcji, należy je jednak właściwie interpretować i odpowiednio rozłożyć akcenty. Kluczową kwestią jest włączenie do bazy kompletu prac istotnych dla badanej dyscypliny. Jeśli zauważymy, że z naukowego punktu widzenia istotne są jedynie publikacje o charakterze ściśle naukowym, szczególnie te, które zawierają oryginalne wyniki badań, łatwo skonstatować, że ważna jest rejestracja dorobku naukowców z tzw. grupy podstawowej. Badania przekonują, że w każdej dyscyplinie istnieje taka grupa, która jest zarówno płodna, jak i wysoko cytowana. O konsekwencjach i sile tego związku przekonują poniższe wykresy, z których wynika, że w historii mediów 12,2% najpłodniejszych autorów dostarcza 50% prac (wykr. 2A), zaś 9,8% najczęściej cytowanych uczonych skupia aż 80% cytowań (wykr. 2B); warto dodać, że istnieją przekonujące dowody, że obie grupy pokrywają się w znacznym stopniu (korelacja $R=0,78$) (Kolas, 2011b).

Wykres 2. Ranga autora a produktywność i cytowania w historii mediów polskich [%%] (Kolasa, 2011a)

W ślad za tym najważniejsza jest identyfikacja i dokładna rejestracja prac autorów ściśle związanych z badaną dyscypliną. A zatem pierwszym, najważniejszym krokiem przy tworzeniu indeksu jest zebranie względnie kompletnego dorobku tej grupy. W przypadku pozostałych prac warto zastosować selekcję, aby wytypować tylko publikacje o charakterze ściśle naukowym i prace dokumentacyjne o trwałej wartości. Jakkolwiek w indeksie cytowań można zrezygnować z tego kroku, gdyż publikacje mało znaczące – po prostu nie będą cytowane, brak selekcji będzie jednak skutkować koniecznością wprowadzenia ogromnej liczby peryferyjnych rekordów, co pociągnie za sobą wiele niepotrzebnej pracy. Selekcję powinna wykonać osoba znająca badaną dyscyplinę i jej środowisko naukowe, najlepiej czynny uczony. Ogromną pomocą w tej pracy mogą być przeglądy dokumentacyjne lub bibliografie abstraktowe. W ICHMP rolę taką spełniły *Polska bibliografia adnotowana wiedzy o środkach masowego komunikowania* (1965-1987) oraz *Polska bibliografia prasoznawcza 1996-2001* (Kolasa & Jarowiecki, 2005), które uzupełniono informacjami z 34 innych źródeł (bibliografii historycznych, bibliologicznych, prasoznawczych) zarówno polskich, jak i zagranicznych (np. *International Bibliography of Historical Sciences* 1926-2003).

Opis bibliograficzny stosowany w bazach cytowań zwykle różni się poziomem precyzji i doбором elementów od opisu używanego w bazach bibliograficznych. Różnice te wynikają jednak przede wszystkim z uwarunkowań historycznych. Nie istnieją żadne przeszkody, aby do tego celu użyć standardu MARC, uzupełnionego o elementy istotne w przetwarzaniu. Zastosowanie MARC przynosi natomiast wiele korzyści, w szczególności zwiększa poziom precyzji danych i stwarza możliwość importu rekordów z innych źródeł. Niedoskonałości MARC ważne z punktu widzenia przetwarzania i statystyk (szczególnie znaki umowne) można bezstratnie wyeliminować na etapie konwersji. Z drugiej strony do kontroli tych elementów, które mają kluczowe znaczenie w obliczeniach należy bezwzględnie zastosować kartoteki haseł wzorcowych. Dotyczy to szczególnie pól przeznaczonych na nazwy osobowe i skróty tytułów czasopism; podobnie należy kontrolować dane z pól danych kodowanych MARC oraz pól do-

datkowych (np. typ publikacji, zasięg, klasyfikacja). Zlekceważenie tego kroku sprawi, że podczas eksploatacji wyniki mogą ulec rozproszeniu.

Ważną kwestią przy budowie indeksu cytowań jest poprawne zdefiniowanie jednostek bibliograficznych. Przedmiotem cytowań powinny być całości samoistne piśmienniczo (artykuły, rozprawy z książek, broszury, książki), można też wprowadzać fragmenty książek. Nie należy natomiast odrębnie rejestrować recenzji i polemik, lecz dopisywać je do pozycji, do których się odnoszą. Recenzje są bowiem publikacjami ważnymi jedynie w aspekcie krytyki naukowej, ale bezużyteczne z informacyjnego punktu widzenia. Dodajmy, że badania na bazie ICHMP (z użyciem 3054 recenzji) wykazały, że nie istnieje żaden racjonalny związek częstością recenzowania a cytowaniem. Druga uwaga odnosi się do konieczności dublowania niektórych opisów. Obserwacja praktyki wskazuje, że w odniesieniu do wydawnictw zbiorowych istnieje duża dowolność w obyczajach cytowania (część wskazuje na całość, inni na zawarte tam prace). Aby wyeliminować tę wieloznaczność wydawnictwa tego rodzaju należy opisać podwójnie: zarówno każdą zawartą pracę, jak i całość wydawnictwa (czyli na dwóch poziomach z zawartością w adnotacji). Uwaga ta dotyczy jedynie prac zbiorowych ściśle związanych z badaną dyscypliną.

Zarówno proces tworzenia bazy, jak i procedura dopisywania cytowań wymaga wykonania ogromnej liczby powtarzalnych czynności, które z racjonalnych względów warto rozłożyć na wiele osób. Aby dane były integralne i nie dochodziło do kolizji cały proces, należy przeprowadzać na centralnej bazie z obsługą kartotek wzorcowych w systemie wielodostępnym o definiowanych uprawnieniach. Innymi słowy, system taki powinien być zorganizowany w sposób zbliżony do NUKat. W ICHMP wykorzystano do tego celu edukacyjną instalację systemu SOWA2/SQL (PostgreSQL) udostępnianą z serwera producenta. Skalę obciążenia ilustrują liczby: w rozmaitych okresach w latach 2005-2009 na bazie pracowało ok. 500 osób, które razem wykonały ok. 170 tys. modyfikacji zbioru liczącego ok. 24 tys. rekordów, zatem każdy rekord był modyfikowany średnio 7 razy, z czego 4 razy na etapie tworzenia i korekty i 3 razy w fazie dodawania cytowań.

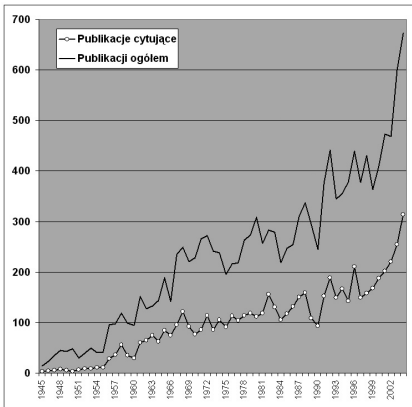
TYPOWANIE POZYCJI CYTUJĄCYCH. TWORZENIE CYTOWAŃ

Procedurę tworzenia cytowań w indeksie retrospektywnym należy poprzedzić wytypowaniem pozycji cytujących, czyli zdefiniować zbiór R (por. rys. 1B). Pomocne w tym zakresie winno okazać się prawo S. C. Bradforda (Nowak, 2008, s. 69-74). Aby zmaksymalizować efekty, należy zatem najpierw wprowadzić artykuły zawarte w czasopismach z rdzenia dyscypliny, a następnie stopniowo eksploatować tytuły z dalszych grup. W ICHMP proces ten przebiegał modelowo, gdyż w całym badanym okresie ukazywało się jedno pismo poświęcone ściśle badanej tematyce⁸. Ostatecznie grupa podstawowa dostarczyła 14,3% pozycji cytujących, zaś kolejne grupy (zawierające podobną liczbę artykułów) liczyły: 17, 100 i 525 tytułów czasopism. Koncentracja jest łatwo uchwytna, lecz trudno w wyliczeniu dopatrzeć się klasycznej formuły Bradforda ($n^0 : n^1 : n^2 : \dots$

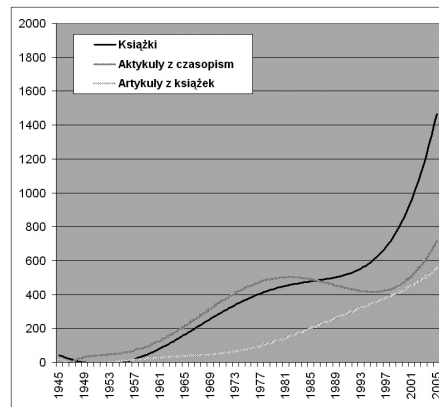
⁸ „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” (1962-1976); nast. „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” (1977-1993); nieformalnie kontynuowany przez „Rocznik Historii Prasy Polskiej” (od 1998).

: nⁿ). Wynika to po pierwsze z faktu, że artykuły z czasopism stanowiły jedynie 55,4% pozycji cytujących; po wtóre – grupa trzecia i dalsze były poddane selekcji, po trzecie – nie analizowano korpusu czasopism ukazujących się równolegle. Ważniejsza okazuje się jednak konstatacja, że czasopisma wyprodukowały jedynie 32,3% cytowań. Teza ta ujawnia ważną cechę humanistyki: jakkolwiek wydawnictwa zwarte stanowiły jedynie 12,7% prac cytujących, lecz pochodziło z nich aż 47,2% cytowań; zaś artykuły zawarte w książkach (pracach zbiorowych) – odpowiednio 29,4 i 17,5 (wykr. 3B); prawie nieistotne okazały się natomiast inne formy (np. broszury, fragmenty) – 2,4 i 2,8. Wykaz udowadnia kontrowersyjną tezę, że wśród priorytetów w procesie typowania należy w pierwszej kolejności uwzględnić wszystkie wydawnictwa zwarte, a dopiero potem stosować prawo Bradforda.

A. Prace cytujące na tle ogółu publikacji

B. Produkcja cytowań wg norm wydawniczych

Wykres 3. Wybrane parametry ICHMP

Problem dalszej strategii typowania pojawi się nieuchronnie po wyczerpaniu się listy książek i głównych tytułów czasopism, w szczególności przy doborze artykułów z książek. W ICHMP wykorzystano do tego celu same cytowania. Procedura była nieskomplikowana: po wprowadzeniu ok. 75% cytowań wygenerowano listę pozycji najwyżej cytowanych, które do tej pory nie były wytypowane; następnie dodano je do listy pozycji cytujących i wyszukiwano cytowania. Procedurę tę powtarzano następnie kilkakrotnie aż osiągnięto satysfakcjonujące współczynniki. W ten sposób stał się systemem samoorganizującym i zaczął pełnić funkcje semantyczne w procedurze typowania. Ostatecznie więc każda pozycja wysoko cytowana była jednocześnie jednostką cytującą, zaś w grupie prac rzadziej cytowanych – tylko te były jednostkami cytującymi, które dobrano w pierwszym kroku (książki, artykuły z głównych czasopism i prac zbiorowych). Taka taktyka – warto zauważyć – była wyjściem naprzeciw tezie, że cytowania wyprodukowane (użyte) przez autorów uznanych (wysoko cytowanych) mają większą wartość niż cytowania pozyskane z publikacji okazjonalnych. Teza ta nie wymaga dodatkowego uzasadnienia, gdyż leży niejako u podłoża samej idei cytowania (Garfield, 1955). Dodajmy, że podczas typowania wraz z kolejnym poszerzaniem listy efekt przyrostu cytowań stawał się coraz mniejszy i ostatecznie zaprzestano typowania

po osiągnięciu 6880 prac cytujących; stanowiło to 43% zawartości bazy, które rozłożyły się proporcjonalnie do ogólnej liczby prac na osi czasu (wykr. 3A). Z drugiej strony warto zauważyć, że zależność pomiędzy liczbą pozycji cytujących uszeregowanych malejąco wg rangi autora jest krzywą logistyczną o charakterystyce podobnej do krzywej z wykresu 2A.

Techniczna realizacja procedury cytowania jest prosta i sprowadza się do dwóch kroków: (1) sygnowania rekordów cytujących unikalnym numerem w odpowiednim niepowtarzalnym podpolu; (2) dopisywania powyższego numeru do każdego cytowanego przezeń rekordu w innym, powtarzalnym podpolu. Czynność tę ilustruje poniższy przykład (rys. 2), gdzie numer cytujący został wpisany do pola 024%a, zaś cytowania do powtarzalnego pola 033%a (Kolasa, 2009).

```
LDR %b n %c a %d s %e + %f + %g + %h +450+
001 %a 0000654332
005 %a 20100618013633.0
008 %a 080830 %l s %m 2004 %n + + + + %b ### %h ##### %c # %d r %p ##### %r # %s 0
%f 0 %t # %u + %g # %w # %j pol %i # %e #
024 %a 6329
033 %a 2906 %a 2910 %a 3453 %a 3592 %a 3409 %a 5761 %a 3530 %a 7824 %a
7902 %a 8510 %a 8526
%a 8535 %a 8641 %a 6315 %a 6470 %a 6469 %a 6561 %a 6594 %a 6619 %a
6695 %a 6759
040 %a wmk %c wmk %d wmk
0410 %a pol
1001 %a Kolasa, Władysław Marek
24510 %a Prasa Krakowa w dekadzie przemian 1989-1998 : %b rynek, polityka, kultura /
% c Władysław Marek Kolasa.
260 %a Kraków : %b Wydaw. Naukowe AP, %c 2004.
....
```

Rys. 2. Rekord cytujący i cytowany w ICHM

Bez wątpienia najbardziej pracochłonnym etapem pracy nad bazą jest proces dopisywania cytowań. Skala problemu ujawnia się już na poziomie szacunków: przy założeniu, że przeciętny artykuł w humanistyce ma ok. 19 odwołań w przypisach lub bibliografii (Konieczna, 2002), zaś książka 5-6 razy więcej (114) należy w zbiorze 6880 pozycji (877 książek i 6003 artykułów) spodziewać się 214 035 cytowań. Oznacza to konieczność bezbłędnego wpisania do interfejsu wyszukiwawczego prawie ćwierć miliona poszukiwanych fraz. Obserwacja ta skłoniła do szukania ułatwień i częściowej automatyzacji tego procesu. W ICHMP każdy artykuł wytypowany do cytowania był najpierw zamawiany w bibliotece, następnie wykonywano dobrej jakości kserokopię; ta zaś była znakowana numerem cytującym (024%a) i poddana digitalizacji. Łącznie zdigitalizowano 6003 artykułów (razem 101 721 stron), a sam proces skanowania (średnio 20 sekund na stronę przy 600 dpi) trwał 561 godzin. Skany w dużych partiach były okresowo poddawane procesowi OCR (z użyciem Abbyy FineReader), następnie zapisywane jako hybrydowy PDF. Dodatkowym efektem procesu stała się pełnotekstowa baza wszystkich artykułów. Nieco inaczej postępowano z książkami (razem 249 201 stron) – skanowano jedynie fragmenty zawierające bibliografię załącznikową. Testy udowod-

niły bardzo wysoką efektywność tej techniki, gdyż skuteczność OCR dla większości druków przekraczała ok. 95%, co pozwoliło zrezygnować z ręcznego wpisywania referencji podczas wyszukiwania. W efekcie proces dopisywania cytowań został zredukowany do sekwencji „kopiuj – wklej”, zaś pojedyncza operacja trwała ok. 3-7 sekund (gdy brak pozycji) lub 10-30 sekund (gdy pozycję znaleziono i dopisano numer).

Warto zauważyć, że w indeksie retrospektywnym dopisywane są jedynie cytowania odwołujące się do pozycji zarejestrowanych, stąd ich liczba jest mniejsza niż rzeczywista liczba odwołań. W ICHMP uzyskano 63 811 cytowań, z czego najwięcej pochodziło z książek – średnio po 32,2 referencji na jednostkę, podczas gdy artykuły generowały średnio po 5,1. Uzyskana liczba (63811) stanowi ok. 25% cytowań potencjalnych, co oznacza, że osiągnięto o połowę niższą skuteczność od baz ISI (56%); nie wynika to jednak z błędów metodologicznych, lecz specyfiki pisarstwa humanistycznego (historycznego w szczególności). W dziedzinach tych znacząca liczba referencji nie odwołuje się do literatury przedmiotu, lecz rozproszonych materiałów źródłowych (np. doniesień prasowych). Warto dodać, że w trakcie prac nad ICHMP stwierdzono, że średnio co szósty przypis z cytowanych prac zawierał błędy lub pomyłki (16%), które jednak przy sprawnie działających mechanizmach wyszukiwawczych można było zidentyfikować i stworzyć poprawne cytowanie.

W teorii można rozważać dalej idące uproszczenia w opisanej technice. W szczególności rozważyć zastosowanie automatycznego wyszukiwania przypisów (referencji) wspomaganym bazą danych. Prace koncepcyjne w tym zakresie osiągnęły już wysoki poziom zaawansowania i znalazły zastosowania w praktyce; np. metoda *autonomous citation matching* stosowana w serwisie *CiteSeer*, którego skuteczność ocenia się na 80-90% (Giles et al., 1999; Lawrence et al., 1999), czy rozwiązania platformy *CitHit* doskonalone na potrzeby *Medline*⁹, a w szczególności projekt *GRO-BID* (Lopez, 2009). Bliższe testy udowodniły jednak, że rozwiązania te sprawdzają się jedynie w publikacjach stosujących ściśle reżimy cytowania (zwykle formy dedykowane, np. przyjęte w *Medline*); w efekcie dotychczas nie zastosowano ich nawet u głównego dostawcy cytowań *Thomson ISI*. Tym bardziej trudno rozważać ich wykorzystanie w odniesieniu do humanistyki, gdzie sposób prezentacji cytowanej literatury jest bardzo zindywidualizowany. Wciąż formą dominującą są tu obszernie przypisy umieszczone pod tekstem strony, nierzadko związane składniowo z komentarzem i autorskim skrótemi przeplecione znaczącą liczbą powtórzeń (*op. cit.* itp.). W porównaniu ze standardami stosowanymi w naukach ścisłych (style: Harvard, APA, MLA, Turbian) technika taka jest bardzo niewygodna na etapie indeksacji i utrudnia automatyzację.

KONWERSJA

Ostatnim etapem budowy indeksu jest konwersja, dzięki której dotychczasowa baza z pseudorelacjami zostanie przekształcona do postaci nadającej się do eksploatacji w dowolnym systemie obsługi relacyjnej bazy danych, np. MySQL, Access itp. Procedura składa się z czterech

⁹ *CitHit Citation Recognition System*: <http://www.cs.uwm.edu/~qing/projects/cithit/index.html> [2011.05.21].

etapów: (1) eksport danych do postaci wymiennej (najlepiej ISO2709); (2) import do systemu przejściowego, wygenerowanie klucza i wykonanie ewentualnych korekt grupowych; (3) eksport odpowiednich tabel do postaci wymiennej (najlepiej tekst rozdzielany); (4) import do systemu obsługi bazy relacyjnej (DBMS), replikacja tabel i eksploatacja.

Pierwszym krokiem jest eksport danych MARC do postaci ISO2709 i import do systemu przejściowego (np. MAK), aby przygotować dane do utworzenia odpowiednich tabel. Należy w szczególności przygotować dane do tabeli głównej (tbMaster), która może zawierać wszystkie pola lub tylko te, na których będą wykonywane obliczenia. Na tym etapie należy nadać rekordom unikalne numery; sprawdzić poprawność danych oraz wykonać ewentualne modyfikacje grupowe (np. redukcję znaków umownych MARC). Gdy dane są gotowe należy wybrać w masce odpowiednie pola i wyeksportować w wymiennym formacie tekstowym (w MAK-u opcja: IMPEK/relacyjne). Ważną czynnością jest przygotowanie klucza, który uzyskujemy z przekształcenia pseudorelacji. W tym celu należy wykonać trzy kroki: (1) zmienić wielokrotne wystąpienia podpole 033%a na wielokrotne wystąpienie pola 033; (2) dopisać do każdego pola 033 podpole z numerem sekwencyjnym; (3) wyeksportować wszystkie pola 033 jako tekst – efekt ilustruje rysunek 3.

Tabela 3

Przekształcenie pseudorelacji w klucz obcy

Etap 1	Etap 2	Etap 3
001 %a 0000654332	001 %a 0000654332	0000654332; 2906
024 %a 6329	024 %a 6329	0000654332; 2910
033 %a 2906	033 %n 0000654332 %a	...
033 %a 2910	2906	0000784336; 6470
...	033 %n 0000654332 %a	...
001 %a 0000784336	2910	
033 %a 6470	...	
	001 %a 0000784336	
	033 %n 0000784336 %a	
	6470	

Po przygotowaniu danych do wszystkich tabel można je zaimportować do dowolnego systemu obsługi bazy danych i przetwarzać z użyciem dostępnych tam narzędzi. Duże znaczenie dla większości kwerend ma jednak właściwe połączenie komponentów. W najprostszej postaci potrzebne są trzy tabele: tbMaster (tabela główna), tbKey (klucz obcy) i tbCiting (tabela cytująca, czyli kopia tbMaster), które należy połączyć relacjami zgodnie z rys. 4¹⁰.

¹⁰ Warto zauważyć, że chociaż klucz obcy z tabelami jest sprzężony relacją *jeden do jednego* w istocie odwzorowuje relację *wiele do wielu*. W przypadku stwierdzenia braku jakiś danych w tabeli można je stosunkowo łatwo dodać; wystarczy przygotować odpowiednie dane jako oddzielna tabela i przyłączyć do w relacji 1:1 za pomocą pola 001 do dowolnej z tabel; należy tak postąpić w szczególności z polami powtarzalnymi (np. 7xx, 6xx itd.).

Tabela 4

Podstawowe połączenia relacyjne dla kwerendy przetwarzającej cytowania

tbCiting (cytująca)					Relacja	tbKey (klucz)			Relacja	tbMaster (cytowana)				
...	Rok	Tytuł	Autor_1	024	1:1	033	001	1:1	001	Autor_1	Tytuł	Rok	...	
...	2005	Prasa...	Wiatr, Emil	2960		2960	565665		565665	Rusek, Filip	Prasa...	2004	...	
...	2005	Prasa...	Wiatr, Emil	2960		2960	785663		785663	Maj, Józef	Media...	2001	...	

Na podstawie istniejących komponentów można, zależnie od potrzeb, definiować odpowiednie kwerendy (wybierające, krzyżowe, parametryczne itd.) i przeprowadzać odpowiednie obliczenia. Dane w tej postaci pozwalają na obliczanie dowolnych zależności bibliometrycznych, np. cytowań czy rozkładów dowolnej cechy (zwykle, krzyżowe i warunkowe), a więc umożliwiają pełny dostęp do zależności pomiędzy zbiorem cytującym a cytowanym. Zaletą zaprezentowanego rozwiązania jest też możliwość definiowania rozmaitych warunków umożliwiających korekty wskaźników, np. eliminację autocytowań lub wybór cytowań o określonej aktualności. W większości sytuacji pomocny będzie wbudowany do bazy język skryptowy lub SQL oraz znajomość dostępnych tam funkcji, np. w pierwszym przypadku sprawdzi się funkcja *InStr*: $((\text{InStr}([\text{tbCiting}]![\text{Autor}_1], [\text{tbMaster}]![\text{Autor}_1])) = 0 \text{ Or } (\text{InStr}([\text{tbCiting}]![\text{autor}_1], [\text{tbMaster}]![\text{autor}_1])) \text{ Is Null})$; z kolei dla szukania cytowań nie starszych niż np. 5 lat zwykła zależność arytmetyczna: $(([\text{tbCiting.Rok}] - [\text{tbMaster.Rok}]) \leq 5)$. Nie wszystkie istotne zależności można wykonać w ramach możliwości systemu obsługi bazy danych i języka SQL (np. liczenie wariancji, korelacji itp.). W takim przypadku wygodniej jest uzyskane tabele zaimportować do arkusza kalkulacyjnego. Także część złożonych funkcjonalności, jak liczenie wartości H-index, czy tworzenie kluczy dla współcytowań należy użyć zewnętrznych programów lub skryptów.

WYBRANE ZASTOSOWANIA

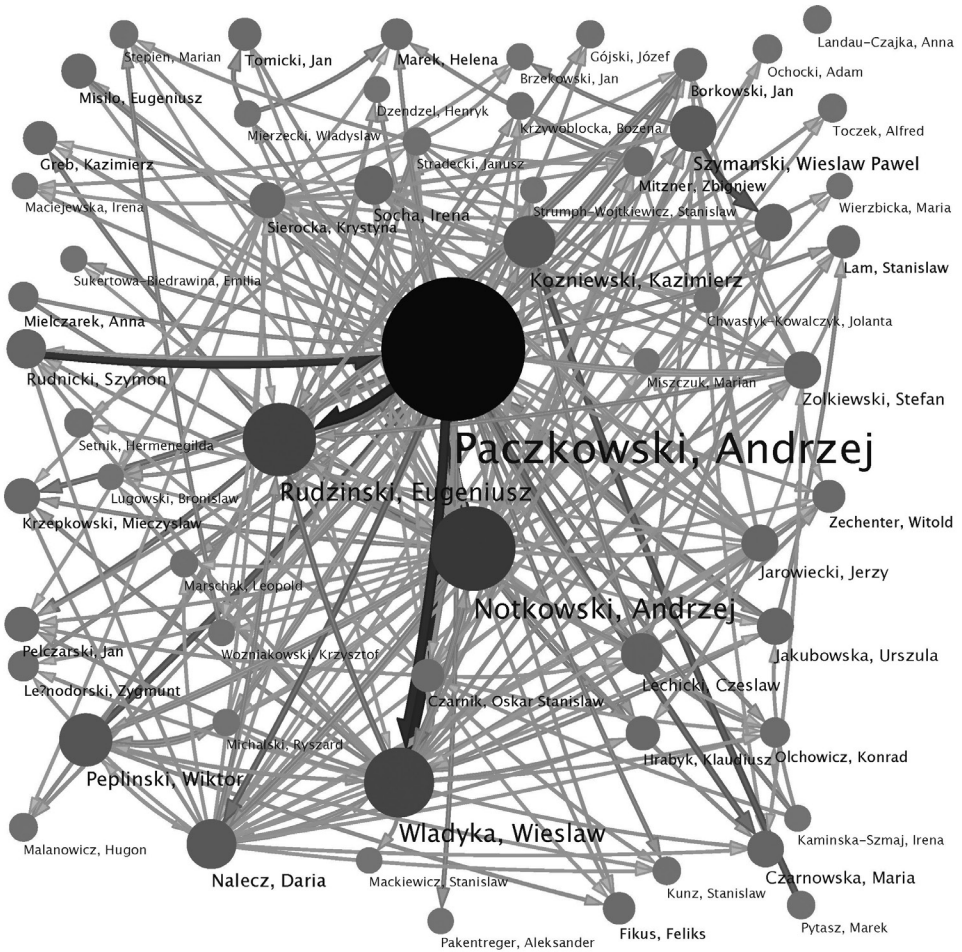
Dane uzyskane z indeksu cytowań – jak wspomniano na wstępie – pozwalają na rozmaite ich wykorzystanie. Warto jednak zwrócić uwagę na kilka niekonwencjonalnych obszarów, w szczególności wykorzystania cytowań do obrazowania trendów rozwojowych nauki. W dotychczasowej praktyce metody takie stosowano w bardzo wąskim zakresie, w zasadzie wyłącznie na użytek map i atlasów nauki ISI (Marshakova-Shaikevich, 1996, s. 115-127). W ostatnich latach za sprawą nowych narzędzi zapożyczonych z teorii sieci społecznych obszar ich stosowania znacznie się poszerzył; przykładem są programy dedykowane, np. *HistCite* przeznaczony do operowania na danych ISI (Garfield, 2004) czy *Map Generator* z serwisu *Scimago*¹¹ działający w oparciu o dane *Scopus*. Powstało też wiele programów umożliwiających wizualizację cytowań na dowolnych danych, m.in.: *Pajek*¹², *Visione*¹³, czy *Map Equation*¹⁴. Ilustracją ich zastosowania jest wygenerowany na bazie danych ICHMP histogram (rys. 4), który przedstawia głównych badaczy prasy polskiej okresu II RP wraz z siecią łączących ich zależności.

¹¹ *Scimago/Map Generator*: <http://www.scimagojr.com/mapgen.php> [2011.06.20].

¹² *Pajek Wiki*: <http://pajek.imfm.si/doku.php> [2011.06.20].

¹³ *Visione*: <http://visione.info/doku.php> [2011.06.20].

¹⁴ *Map Equation*: <http://www.mapequation.org> [2011.06.20].

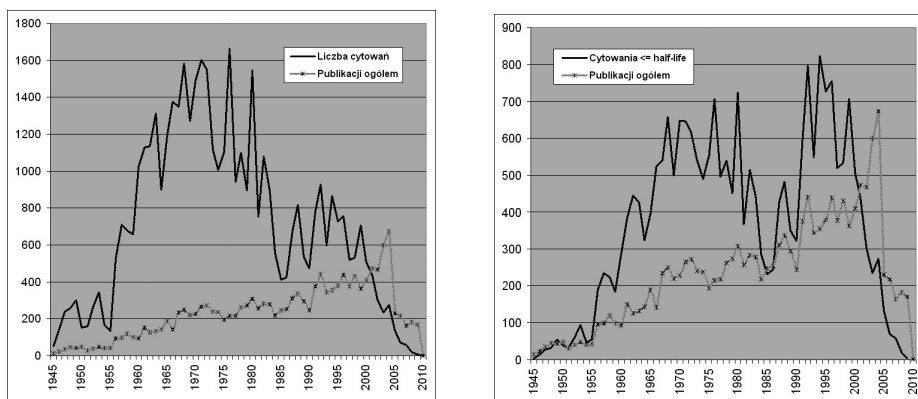

Rys. 4. Główni historycy prasy polskiej okresu 1918-1939 (współcytowania)

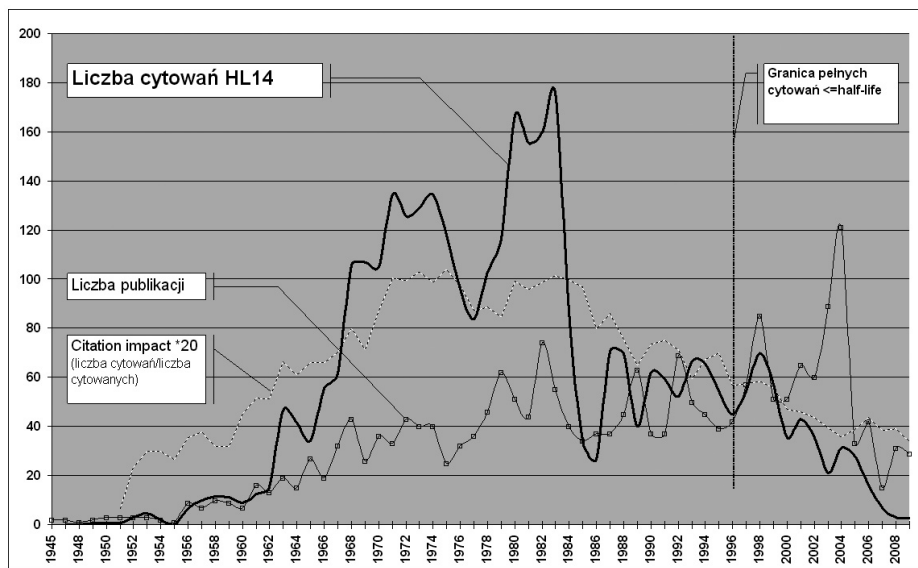
Bardziej użyteczną formą prezentacji rozwoju dyscypliny są wykresy obrazujące dynamikę rozwoju poszczególnych pól badawczych na osi czasu (wykr. 5). Warto jednak zaznaczyć, że proste zliczanie pełnej liczby cytowań deformuje obraz dyscypliny, gdyż faworyzuje publikacje starsze (wykr. 4A). Aby wyeliminować ten niekorzystny efekt, należy przy tego typu analizach operować skorygowaną liczbą cytowań. Badania dowiodły, że można do tego celu wykorzystać cytowania młodsze od *half-life* [HL14] (wykr. 4B).

W tak określonym modelu teoretycznym poprawna wizualizacja rozwoju dowolnego pola badawczego jest nieskomplikowana; obrazuje ją kolejny wykres, w którym zestawiono główne parametry analizowanego obszaru na osi czasu (wykr. 5).

A. Liczba publikacji i cytowania [100%] B. Liczba publikacji i cytowania skorygowane [HL14]

Wykres 4. Wybrane zależności dynamiczne w historiografii prasy (na bazie ICHMP)

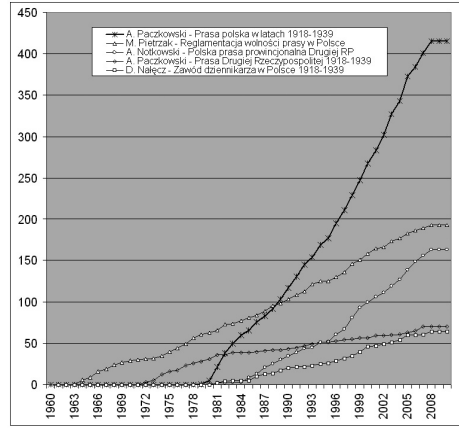
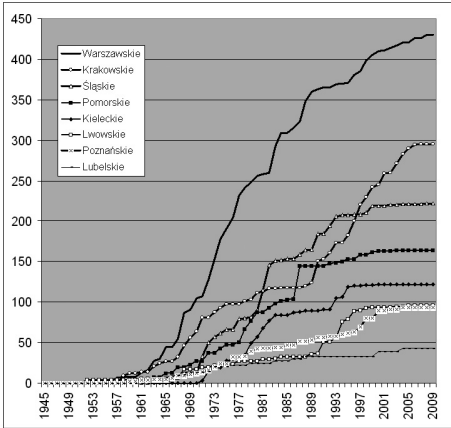
Wykres 5. Dynamika badań nad prasą polską okresu 1918-1939 w latach 1945-2009

Przedstawiony na wykresie 5 obraz rozwoju pola badawczego (dynamikę zmian reprezentuje krzywa cytowań HL14) precyzyjnie obrazuje okresy wzrostu, regresu oraz stagnacji i może z powodzeniem służyć jako podstawa do budowania narracji historiograficznej. Jediną wadą tej metody wizualizacji jest granica pełnych cytowań, czyli miejsce, powyżej którego cytowania są niepełne, gdyż nie minął jeszcze pełny czas *half-life* (w przykładzie 14 lat).

W analogiczny sposób można też obrazować inne zmienne badanego korpusu nauk na osi czasu, np. cytowania pojedynczego uczonego, zestawiać dynamikę kilku pól badawczych (wykr. 6A) lub badać recepcję poszczególnych dzieł (wykr. 6B).

A. Geografia prasy polskiej [cytowania HL14]

B. Recepcja głównych syntez [cytowania całkowite]

Wykres 6. Wybrane trendy rozwojowe w badaniach nad prasą polską okresu 1918-1939

LITERATURA

- Anzenbacher, Arno (1992). *Wprowadzenie do filozofii*. Wyd. 2. Kraków: UNUM.
- Archambault, Éric; Gagné, Etienne Vignola (2004). *The Use of Bibliometrics in the Social Sciences and Humanities*. Montreal: Science-Metrix.
- Bakkalbasi, Nisa; Bauer, Kathleen; Glover, Janis & Wang, Lei (2006). Three options for citation tracking: Google Scholar, Scopus and Web of Science [online]. *Biomedical Digital Libraries*, vol. 3 [dostęp: 11.06.2011]. Dostępny w World Wide Web: <doi:10.1186/1742-5581-3-7>.
- Chen, Kuang-hua (2004). The construction of the Taiwan Humanities Citation Index. *Online Information Review*, vol. 28, pp. 410-419. Dostępny w World Wide Web: <doi:10.1108/14684520410570535>.
- Derfert-Wolf, Lidia; Garczyńska, Maria; Matuszewski, Szymon; Rychlewska, Maria (2005). Projekt rejestrowania cytowań w artykułach indeksowanych w „Bazie danych o zawartości polskich czasopism technicznych” BazTech: koncepcja ogólna, 2005 [online]. *E-LIS* [dostęp: 21.05.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://eprints.rclis.org/handle/10760/7260>.
- Di Donato, Francesca (2004). Verso uno „European Citation Index for the Humanities”: Che cosa possono fare i ricercatori per la comunicazione scientifica [online]. *E-LIS*. [dostęp: 12.05.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://eprints.rclis.org/handle/10760/5629>.
- Drabek Aneta; Waga Małgorzata (2009). Możliwości wykorzystania polskich baz danych w ocenie parametrycznej jednostek naukowych. *Sprawy Nauki*, nr 4, s. 27-30.
- Drabek Aneta; Tomaszczyk Jacek (2008). Czasopismo „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej” w świetle danych bazy CYTBIN. W: *Zarządzanie informacją w nauce*. Katowice: Wydaw. UŚ, s. 365-375.
- Garfield, Eugene (1955). Citation indexes for science: a new dimension in documentation through association of ideas. *Science (New York)*, vol. 122, no. 3159, pp. 108-111.
- Garfield, Eugene (1979). *Citation indexing – its theory and application in science, technology, and humanities*. New York: Wiley.
- Garfield, Eugene (2004). Historiographic Mapping of Knowledge Domains Literature. *Journal of Information Science*, vol. 30, no. 2, pp. 119-145. Dostępny w World Wide Web: <doi:10.1177/0165551504042802>.
- Giles, C.Lee; Bollacker, Kurt D.; Lawrence, Steve (1998). CiteSeer: An Automatic Citation Indexing System. [In:] *Digital Libraries 98 – Third ACM Conference on Digital Libraries*, New York: ACM Press, pp. 89-98. Dostępny w World Wide Web: <10.1145/276675.276685>.
- Giri, Rabishankar; Das, Anup Kumar (2011). Indian Citation Index: a new web platform for measuring performance of Indian research periodicals. *Library Hi Tech News*, vol. 28, no. 3, pp. 33-35. Dostępny w World Wide Web: <doi:10.1108/07419051111145154>.

- Gong, Fang; Xu, Juan, Fu, Jian, Deng, Sanhong, Bai, Yun (2007). Influences of Chinese educational journals: research based on 2000-2004 CSSCI. *Frontiers of Education in China*, vol. 2, no. 4, pp. 545-567. Dostępny w World Wide Web: <doi: 10.1007/s11516-007-0041-8>.
- Hua, Weina (2001). The development of the Chinese Social Sciences Citation Index. *The Indexer*, vol. 22, no. 3, pp. 128-129.
- Kolasa, Władysław Marek; Jarowiecki, Jerzy (2005). *Polska bibliografia prasoznawcza 1996-2001*. Kraków: Polska Akademia Nauk.
- Kolasa, Władysław Marek (2009). *Uwagi metodologiczne do tworzenia Indeksu Cytowań Historiografii Mediów Polskich*. Wersja 1.7. Kraków: IINiB UP [online]. Scribd [dostęp: 11.06.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.scribd.com/doc/11368274>>.
- Kolasa, Władysław Marek (2011a). Analiza cytowań w naukach historycznych: wybrane problemy i prawidłowości [referat wygłoszony na konferencji „Nauka o informacji (informacja naukowa) w okresie zmian”, Warszawa, Uniwersytet Warszawski 4-5.04.2011].
- Kolasa, Władysław Marek (2011b). Specific character of citations in historiography (using the example of Polish history). *Scientometrics* [online first 13.11.2011]. Dostępny w World Wide Web: <doi: 10.1007/s11192-011-0553-0>.
- Konieczna, Danuta (2002). Bibliometryczna analiza publikacji cytowanych w czasopiśmie „Litteraria” w latach 1969-1999, *Zagadnienia Naukoznawstwa*, z. 1/2, s. 137-145.
- Kozłowski, Jan (1994). *Miejsce nauki polskiej w świecie*. Warszawa: Komitet Badań Naukowych.
- Lawrence, Steve; Giles C. Lee; Bollacker, Kurt (1999). Digital libraries and autonomous citation indexing. *IEEE Computer*, vol. 32, no. 6, pp. 67-71. Dostępny w World Wide Web: <doi: 10.1109/2.769447>.
- Lopez, Patrice. (2009). GROBID: Combining automatic bibliographic data recognition and term extraction for scholarship publications. *Lecture Notes in Computer Science*, vol. 5714, pp. 473-474. Dostępny w World Wide Web: <doi: 10.1007/978-3-642-04346-8>.
- Marshakova-Shaikovich, Irina V. (1996). *Bibliometryczna analiza współczesnej nauki*. Katowice: Wydaw. UŚ.
- Marshakova-Shaikovich, Irina V. (2001). Nauka polska u progu XXI wieku: analiza bibliometryczna dorobku Polski i państw Unii Europejskiej, *Roczniki Biblioteczne*, R. 45, s. 147-165.
- Marshakova-Shaikovich, Irina V. (2009). *Badania ilościowe nauki: podejście bibliometryczne i webometryczne*. Poznań: Uniwersytet im. A. Mickiewicza.
- Nowak, Piotr (2000). *Wybrane problemy efektywności polskich czasopism naukowych z dziedziny humanistyki*. Poznań: MotiVex.
- Nowak, Piotr (2004). Piśmiennictwo z zakresu nauk społecznych i humanistycznych przedmiotem oceny i analiz metodami bibliometrycznymi: możliwości i ograniczenia. *Roczniki Naukowe PWSZ im. Komeńskiego*, nr 2, ser. A, *Miscellanea*, t. 2, s. 5-18.
- Nowak, Piotr (2008). *Bibliometria, webometria: podstawy, wybrane zastosowania*. Poznań: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Nwagwu, Williams E. (2010). Cybernating the academe: Centralized scholarly ranking and visibility of scholars in the developing world. *Journal of Information Science*, vol. 36, no. 2, pp. 228-241. Dostępny w World Wide Web: <doi:10.1177/0165551509358482>.
- Osiewalska, Anna (2008). Analiza cytowań z wybranych polskojęzycznych czasopism ekonomicznych. [W:] *Zarządzanie informacją w nauce*. Katowice: Wydaw. UŚ., s. 244-256.
- Price, Derek John de Sola (1967). *Mała nauka – wielka Nauka*. Warszawa: PWN.
- Stefaniak, Barbara, Swoboda, Izabela (2004). Polskie indeksy cytowań – potrzeba tworzenia, dotychczasowe doświadczenia. W: *Piąta Ogólnokrajowa Narada Bibliografów*, Warszawa: Biblioteka Narodowa, s. 244-254.
- Stern, Madeleine (1983). Characteristics of the Literature of Literary Scholarship, *College & Research Libraries*, vol. 44, no. 4, pp. 199-209.
- Torres-Salinas, Daniel; López-Cózar, Emilio; Jiménez-Contreras, Evaristo (2009). Redes de citación de las revistas españolas de Ciencias Sociales 1994-2006. *Revista Española de Documentación Científica*, vol. 32, no. 2, pp. 34-50. Dostępny w World Wide Web: <doi:10.3989/redc.2009.2.686>.
- Waga, Małgorzata; Drabek, Aneta (2002). Arton – baza cytowań polskiej literatury humanistycznej (stan prac nad bazą). *Zagadnienia Naukoznawstwa*, R. 38, z. 1/2, s. 147-151.
- Webster, Berenika M. (2000). Socjologia polska w świetle Social Sciences Citation Index i Indeksu Cytowań Socjologii Polskiej: analiza porównawcza za lata 1981-1995. *Zagadnienia Naukoznawstwa*, R. 36, z. 2/3, s. 391-417.

- Webster, Berenika M. (2001). O potrzebie tworzenia lokalnych indeksów cytowań dla analizy nauk społecznych) ze szczególnym uwzględnieniem socjologii) [online]. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy EBIB*, nr 11 (29) [dostęp: 12.05.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2001/29/bwebster.html>>.
- Winclawska Berenika M., Winclawski Włodzimierz (1995). Indeks cytowań socjologii polskiej: założenia ideowe i omówienie pierwszych wyników. *Zagadnienia Naukoznawstwa*, R. 31, z. 3/4, s. 243-246.

WŁADYSŁAW MAREK KOLASA

The Institute of Information and Library Studies
Pedagogical University in Cracow
e-mail: wmkolasa@gmail.com

RETROSPECTIVE CITATION INDEX IN HUMANITIES Concept, method, applications

KEYWORDS: Citation index. Databases. Designing. Methodology. Humanities

ABSTRACT: **Objective** – The method of obtaining a citation index through the transformation of a bibliographical database is discussed. Subsequent stages of database construction are presented and evaluated critically. The following phases are described: systems design, method of database construction, citations construction, conversion, use and maintenance. **Research method** – The article is based on the author's experience gained during the process of constructing the Citation Index for Polish Media Historiography (ICHMP). It includes bibliometric indicators taken from ICHMP and the literature of the field. **Results** – ICHMP index contains 24627 documents interrelated with 63811 citations. The most outstanding advantage of the method in question is its high effectiveness. The database indicators are comparable to those of ISI Index, for instance the citation impact equals 6,7, maximum citations per one publication equal 415 and the winning author has 1075 citations. **Conclusions** – The concept discussed (conventionally named a retrospective index) may be used with success in other humanities fields. Main benefits of the solution involve low cost, high effectiveness and vast computational capabilities.

Artykuł wpłynął do Redakcji 12 lipca 2011 r.

DOROTA GRABOWSKA

Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski
e-mail: d.grabowska@uw.edu.pl

IWONA H. PUGACEWICZ

Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski
e-mail: i.pugacewicz@uw.edu.pl

ASPEKTY ORGANIZACYJNE I ZARZĄDZANIE BIBLIOTEKAMI W FINLANDII Z PERSPEKTYWY SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO

Dr Dorota Grabowska jest absolwentką studiów bibliotekoznawczych i informacyjnych prowadzonych w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie pracuje od 1991 r. Jej zainteresowania badawcze skupiają się wokół problematyki związanej z organizacją i działalnością bibliotek publicznych i szkolnych. Szczególnie interesują ją formy i metody pracy z użytkownikiem w bibliotece. Od 2003 r. jest sekretarzem „Poradnika Bibliotekarza”, wchodzi w skład zespołu redakcyjnego serii „Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza”. Jest autorką m.in. takich artykułów, jak: *Metody pracy z czytelnikiem dziecięcym w świetle międzynarodowych wytycznych*. W: *Biblioteki w systemie kultury jednoczącej się Europy* (red. M. Zając, E. B. Zybert, Warszawa 2007), *Rola metod problemowych i programowanych w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego („Edukacja dla przyszłości”, 2008)*, *Projekt jako metoda godna polecenia dla bibliotekarzy*. W: *Książka. Biblioteka. Informacja* (red. E. B. Zybert, D. Grabowska, Warszawa 2008), *Biblioteki szkolne w międzynarodowych wytycznych i aktach prawnych (Poradnik Bibliotekarza 2009, nr 11, s. 3-8)*.

Dr Iwona H. Pugacewicz jest absolwentką studiów historycznych na Uniwersytecie w Białymstoku oraz Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales w Paryżu. W latach 1997-2005 pełniła funkcję dyrektora Zespołu Szkół przy Ambasadzie RP w Paryżu, a od 2007 r. jest pracownikiem Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Jej zainteresowania skupiają się wokół zagadnień dotyczących funkcjonowania różnorodnych instytucji kultury europejskiej, na czele z bibliotekami i centrami informacyjnymi, a także wokół polskich i polonijnych instytucji kultury funkcjonujących poza granicami. Szczególnie bliska jest jej historia i kultura krajów romańskich oraz problematyka wielokulturowości. Jest autorką licznych artykułów na temat funkcjonowania bibliotek w Europie Zachodniej, m.in.: *Biblioteczna różnorodność z fińskiej perspektywy*

(współautor. D. Grabowska, *Poradnik Bibliotekarza* 2007, nr 10, s. 18-23), *Zmienne losy biblioteki szkolnej w Paryżu w latach 1842-1963*. W: *Biblioteki w systemie kultury jednoczącej się Europy* (red. M. Zając, E. B. Zybert, Warszawa 2007), *Kobiety w IFLA*. Problematyka Women's Studies w działalności Agend Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotecznych w latach 1990-2005 (*Przegląd Biblioteczny* 2007, z. 3, s. 383-398).

SŁOWA KLUCZOWE: Finlandia. Biblioteka. Biblioteka Narodowa. Biblioteka naukowa. Biblioteka publiczna. Metso. Bibliotekarz. Społeczeństwo informacyjne. Kształcenie. Organizacja. Zarządzanie. Finansowanie.

ABSTRAKT: Teza/cel – Celem artykułu jest przedstawienie ważnej roli bibliotek w Finlandii w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego. Omówiono w nim podstawy prawne, finansowanie i system biblioteczny. Ukazano rolę bibliotek w promocji czytelnictwa i wiedzy informacyjnej. **Metody badań** – Przeanalizowano dokumenty regulujące działalność i organizację bibliotek w Finlandii oraz wykorzystano własne obserwacje z wyjazdu studyjnego. **Wyniki i wnioski** – Wykazano, że w Finlandii biblioteki, jako wyspecjalizowane placówki usługowe, które działają w ramach samorządów lokalnych, wyższych uczelni i instytucji naukowych w istotny sposób przyczyniają się do rozwoju oświaty i nauki, większego udziału obywateli w życiu politycznym i lepszej orientacji w życiu codziennym. Biblioteki mają swój wkład w kształtowanie się społeczeństwa informacyjnego.

WPROWADZENIE

Od 2000 r. prowadzone są międzynarodowe badania koordynowane przez OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development)¹ w ramach programu PISA (Programme for International Student Assessment) (OECD, 2011), których celem jest uzyskanie porównywalnych danych dotyczących umiejętności uczniów powyżej 15 roku życia. Bada się ich zdolności stosowania wiedzy i umiejętności, analizowania, argumentowania i efektywnego komunikowania w procesie stawiania, rozwiązywania i interpretowania problemów w różnych sytuacjach życiowych. Zwraca się uwagę na trzy obszary: czytanie ze zrozumieniem, umiejętności matematyczne, rozumowanie w naukach przyrodniczych. Badania są przeprowadzane co trzy lata. Od samego początku czołowe miejsca we wszystkich obszarach zajmuje Finlandia. W czytaniu ze zrozumieniem fińscy uczniowie byli najlepsi w 2003 i 2006 r., w 2009 r. co prawda ustąpili miejsca uczniom z Szanghaju i Korei, ale zajęli trzecią pozycję (PISA, 2010). Czy na osiągnięcia młodzieży fińskiej ma wpływ organizacja i działalność bibliotek? Czy swoje sukcesy zawdzięczają temu, że 80% społeczeństwa korzysta z bibliotek publicznych?

PODSTAWY PRAWNE FUNKCJONOWANIA FIŃSKICH BIBLIOTEK PUBLICZNYCH

W Finlandii biblioteki publiczne zajmują bardzo ważne miejsce w polityce państwa. W 1928 r. uchwalono pierwszą ustawę o bibliotekach, w myśl której w każdej jednostce administracji terytorialnej winna istnieć co najmniej jedna tego typu jednostka, a państwo zostało zobligowane do uczestniczenia w ich finansowaniu w wysokości określonej przepisami odrębnej ustawy. Kolejne nowelizacje: z 1961 i 1986 r. zwiększały stopień

¹ Oficjalna strona organizacji: http://www.oecd.org/home/0,3675,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html.

udziału państwa w dofinansowywaniu oraz profesjonalizacji organizacyjno-kadrowej bibliotek publicznych (Analiza..., 2005, s. 76).

Naczelną misją wszystkich bibliotek publicznych jest zapewnienie powszechnego dostępu do informacji. Współczesnymi dokumentami precyzującymi zarówno cele ich działalności, jak i metody realizacji misji są: fińska *Ustawa Biblioteczna* (904/1998) opublikowana w Helsinkach 4 grudnia 1998 r. oraz wprowadzony w życie dwa tygodnie później *Dekret biblioteczny* (1078/998) (zob. *Działalność...*, 2002). W myśl ustawy biblioteki publiczne odpowiedzialne są za organizację usług bibliotecznych i informacyjnych oraz za ich promocję na szczeblu krajowym i regionalnym. Mają służyć przede wszystkim wyrównywaniu szans obywateli w zakresie rozwoju osobistego, edukacji i kultury. Duży nacisk położony jest na promocję rozwoju wirtualnej i rzeczywistej sieci usług ze wskazaniem na treści edukacyjne i kulturalne. Za organizację usług bibliotecznych i informacyjnych odpowiedzialne są władze lokalne. Użytkownicy biblioteki powinni mieć dostęp do bibliotekarzy i pracowników informacji, do stale aktualizowanych zbiorów bibliotecznych i unowocześnianego sprzętu. Na równi traktuje się potrzeby różnych grup językowych. Na biblioteki publiczne nakłada się obowiązek współpracy z innymi bibliotekami publicznymi, naukowymi oraz placówkami uczestniczącymi w procesie edukacji. Wśród bibliotek publicznych wyróżniono biblioteki centralne, które wskazuje właściwy minister za zgodą władz lokalnych. Korzystanie ze zbiorów bibliotek powinno być bezpłatne.

Dekret doprecyzowuje funkcje bibliotek centralnych, regionalnych, ale równocześnie mówi o funkcji władz regionalnych i o kwalifikacjach pracowników.

FIŃSKI SYSTEM BIBLIOTECZNY

Wszystkie fińskie biblioteki podlegają jednemu z dwóch departamentów funkcjonujących w ramach Ministerstwa Oświaty: Departamentowi Edukacji i Nauki lub Departamentowi Kultury, Sportu i Młodzieży. W Departamencie Edukacji i Nauki działa Wydział Polityki Naukowej odpowiedzialny za: archiwę, Fińską Bibliotekę Narodową i Bibliotekę Fińskiej Literatury Narodowej. Departament Kultury, Sportu i Młodzieży posiada dwa Wydziały: Sztuki i Dziedzictwa Kulturalnego oraz Kultury i Mediów. Pierwszy odpowiada za literaturę i muzea, drugi za Fińską Bibliotekę dla Niewidomych oraz za sprawy związane z prawem autorskim. Jego kompetencje obejmują także sprawowanie opieki nad samorządami lokalnymi, czyli pośrednio bibliotekami publicznymi. Poprzez współpracę z samorządami lokalnymi Ministerstwo Oświaty i samorzady regionalne wywierają wpływ na rozwój bibliotek publicznych. Cechami charakterystycznymi fińskiego systemu bibliotecznego jest to, że:

1. Prawo biblioteczne odnosi się tylko do bibliotek publicznych. Biblioteki uniwersyteckie i instytuty badawcze znajdują się poza jego zasięgiem.
2. Wszelkiego typu biblioteki są połączone² w jedną sieć pomimo różnych źródeł finansowania.

² Biblioteki naukowe są bezpośrednio finansowane przez rząd, natomiast biblioteki publiczne większość funduszy na działalność otrzymują od władz lokalnych/gminnych.

FIŃSKA BIBLIOTEKA NARODOWA I JEJ MIEJSCE W SIECI BIBLIOTEK PUBLICZNYCH

Poza bibliotekami bezpośrednio związanymi ze szkolnictwem, edukacją i nauką w Finlandii funkcjonuje 21 publicznych bibliotek prowincjonalnych, obsługujących poszczególne regiony kraju. Ponadto w każdej gminie znajduje się biblioteka municypalna, która z kolei może mieć swoje filie w granicach gminy lub aglomeracji.

Biblioteką centralną koordynującą pracę wszystkich pozostałych jest Biblioteka Narodowa w Helsinkach, której podlegają biblioteki regionalne, w tym biblioteka Pirkanmaa w Tampere, zwana popularnie Metso. Jest ona również placówką uniwersytecką. Wśród wielu jej zadań na pierwszym miejscu znajduje się szeroko pojęta obsługa Uniwersytetu w Helsinkach. W świecie, poza Słowenią, rzadko spotyka się nieautonomiczne ksiąźnice narodowe. Takie uplasowanie Biblioteki Narodowej było charakterystyczne w przeszłości, szczególnie jeśli chodziło o kraje rozwijające się³.

Poza szeroko pojętą współpracą z bibliotekami akademickimi Biblioteka Narodowa, zwłaszcza ostatnimi laty, ożywiła swoją współpracę z siecią bibliotek publicznych. Zanim jednak przyjrzymy się systemowi bibliotek publicznych – kilka dodatkowych informacji. Fińska Biblioteka Narodowa, jako wiodąca biblioteka uniwersytecka, wspiera wszystkie powiązane z nią placówki akademickie. Ponadto podlegają jej biblioteki specjalne, np.: Biblioteka Parlamentarna, Fińska Biblioteka dla Niedowidzących oraz Narodowa Biblioteka Składowa, do której wysyłane są cenne zbiory z pozostałych bibliotek, między innymi publicznych, jeśli nie mają one wystarczająco dużo miejsca w swoich lokalach.

FINANSOWANIE BIBLIOTEK W FINLANDII

Biblioteki naukowe i prowadzone przez nie badania są finansowane bezpośrednio przez państwo. Fundusze na działalność bibliotek publicznych w większej części pochodzą od władz lokalnych. W przypadku biblioteki w Tampere jest to aż 75%. Pozostałe 25% to bezpośrednie dotacje państwowe na tzw. zadania specjalne, do których można zaliczyć: modernizacje, konstrukcje nowych budynków, zakupy bibliobusów etc.

SYSTEM BIBLIOTEK PUBLICZNYCH

Cały kraj liczący mniej niż 6 mln mieszkańców mówiących co najmniej dwoma językami⁴, pokryty jest siecią bibliotek publicznych, z czego 319 to biblioteki główne, 496 filie, 48 szpitalne. Ponadto w celu jak najłatwiejszego, najszybszego dostępu do książki oraz zważywszy na klimat i słabą gęstość zaludnienia, szczególnie na północy, w całym systemie

³ Np. tzw. Biblioteka Batiniolska, uznana za narodową na obczyźnie, pełniła jednocześnie funkcję biblioteki szkolnej, zob. Pugacewicz, 2007, s. 11-28.

⁴ W Finlandii używa się dwóch oficjalnych języków (jęz. fińskiego – 94%, jęz. szwedzkiego – 6%). Istnieje jeszcze grupa ludności mówiąca jęz. saami. Oprócz jęz. angielskiego i innych języków europejskich nauczanych w fińskich szkołach, duży nacisk kładzie się na naukę przez emigrantów ich języków narodowych. Wszystkie nauczane języki obce uwzględniane są w pracy bibliotek, zwłaszcza w ich zbiorach.

bibliotek publicznych funkcjonuje 155 bibliotek ruchomych, w tym np. dwa bibliobusy w samym Tampere, działa też 1 biblioteka pływająca (Libraries.fi, 2010).

Prawo biblioteczne skromne w słowach, a tym samym charakteryzujące się swego rodzaju uniwersalnością, kładzie nacisk na powszechność i bezpłatność usług, wymusza współpracę międzybiblioteczną oraz nakłada obowiązek samooceny poszczególnych placówek. Chodzi tutaj przede wszystkim o wypracowanie wspólnej jakości i standaryzacji usług. Pod tym właśnie kątem odbywają się corocznie zewnętrzne przeglądy bibliotek i pomiary różnych sfer ich działalności przez specjalnie w tym celu powoływane komisje, w skład których wchodzi przedstawiciele reprezentujący dwie podstawowe grupy interesariuszy: rząd oraz władze lokalne.

Zbiory bibliotek publicznych obejmują ponad 40 mln jednostek. W 2009 r. wypożyczono prawie 99 mln książek. Ilość odwiedzin w bibliotekach wyniosła ponad 54 mln, a z ich usług internetowych skorzystano ponad 51 mln razy. W Finlandii biblioteka należy do najchętniej odwiedzanych, najpopularniejszych miejsc publicznych (Libraries.fi, 2010).

Biblioteki publiczne są prawie w 100% skomputeryzowane. Najpopularniejszą platformą wyszukiwawczą jest PIKI NetLibrary, która jest używana w większości opisywanych placówek działających w Sieci, co pozwala na wspólne wyszukiwanie i wymianę danych, centralne opracowywanie nabytków, korzystanie ze wspólnych baz danych, wypożyczanie i zwracanie materiałów z którejkolwiek biblioteki w ramach systemu, zakładanie skrzynek internetowych etc. (PIKI, 2011).

DZIAŁALNOŚĆ MIEJSKIEJ BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ METSO W TAMPERE

Biblioteka Publiczna Metso cieszy się zasłużoną sławą nie tylko w mieście, ale i w całym regionie, a nawet w kraju. Główną jej dumą jest rola, jaką pełni wśród lokalnej społeczności, o czym może świadczyć chociażby dzienna liczba od 2 do 4 tys. odwiedzin. Spełniając funkcję głównego kulturalnego serwisu miejskiego, stanowi swego rodzaju inspirację do działania innych podległych jej instytucji. Niewątpliwym jej atutem jest centralne położenie w otoczeniu zieleni parku miejskiego, w sąsiedztwie Muzeum Muminków, w niedalekiej odległości od wszystkich ważnych skrzyżowań, centrów handlowych i historycznych miejsc Tampere. Nowoczesny kształt budynku, z góry przypominający głuszca, skąd wywodzi się jej nazwa, to zasługa wyłonionego w drodze konkursu projektu autorstwa Raili i Reima Pietilä. Historia biblioteki miejskiej w Tampere sięga 1861 r., kiedy to po raz pierwszy została oficjalnie zainicjowana jej działalność. W pracach nad misją i wizją Metso ważne miejsce zajmuje poszanowanie i pielęgnowanie jej historii i tradycji⁵.

Powróćmy jednak do jej struktury. W skład Metso wchodzi: biblioteka główna, czytelnia czasopism, 14 bibliotek filialnych, 5 szpitalnych, 2 biblioteki ruchome ze 155 przystankami oraz 2 tzw. *net squares* (skwerki

⁵ Pierwsza publiczna czytelnia powstała w 1877 r., pierwsza filia biblioteki w Tampere w 1922 r. Otwarcie pierwszej muzycznej biblioteki w ramach biblioteki publicznej w Tampere, to 1958 r. Rok 1966 zapisał się powołaniem pierwszej ruchomej filii – bibliobusu, a w latach 2001-2005 zakupiono dwa autobusy internetowe. W 2002 r. połączono biblioteki wspólnym systemem komputerowym (Järvinen, 2007).

internetowe): Sampola i Hervanta, na których zatrzymuje się autobus internetowy Netti-Nysse (Libraries.fi, 2010). Biblioteka Metso współpracuje w bardzo różnorodny sposób z innymi trzydziestoma dwoma bibliotekami regionalnymi.

ZASOBY I ICH WYKORZYSTANIE. PERSONEL

Na początek trochę statystyki: całkowita kolekcja książek to 1 129 509 pozycji, z czego 81 658 w językach obcych, głównie w jęz. angielskim⁶. W budynku głównym biblioteki do dyspozycji czytelników są 580 043 pozycje. Bibliobusy udostępniają prawie 52 tys. książek. Zbiory bibliotek filialnych to 462 919 pozycji, a bibliotek instytucjonalnych – 34 792 jednostki.

Z roku na rok zmniejsza się o znaczący procent (2005 o 3,4% w stosunku do poprzedniego, zaś w 2006 r. o 1,5%) ogólna liczba wszystkich wypożyczeń na rzecz lektury elektronicznej. Nie należy tu zapominać o niżu demograficznym trapiącym Finlandię od ponad pięciu lat. Pomimo tego ilość wypożyczeń na jednego mieszkańca Tampere cały czas oscyluje wokół imponującej liczby 25 egz., kiedy w całym kraju waha się w granicach 20 egz. na czytelnika (Järvinen, 2007).

Liczba osób zatrudnionych w bibliotece Metso nie zmienia się od kilku lat. Na 192 pracowników 71 to bibliotekarze z pełnym wykształceniem, 75 – asystenci oraz 46 osób personelu pomocniczego.

PROMOCJA CZYTELNICTWA I WIEDZY INFORMATYCZNEJ ORAZ USŁUGI W RAMACH NETLIBRARY

Cechą charakterystyczną fińskich instytucji zarówno kulturalno-naukowych, jak i administracyjnych jest dalece posunięte zaawansowanie odnośnie użytkowania nowych technologii. Na terenie całej biblioteki Metso można skorzystać z wolnego dostępu do Internetu w 23 miejscach. Do dyspozycji użytkowników oddane są 123 komputery, kilka licencjonowanych baz danych online (m.in. Prikitta – regionalna baza danych, Satumetso – baza danych, licząca 2800 bajek i książeczek obrazkowych dla dzieci), mają oni możliwość wyszukiwania, zamawiania i wypożyczania elektronicznego z ponad dwudziestu bibliotek publicznych połączonych systemem PallasPro oraz korzystania z platformy interface'ową PIKI NetLibrary (PIKI, 2011). O swego rodzaju nasyceniu sprzętem elektronicznym i dbałości, ażeby nowoczesna technika była dla wszystkich dostępna i nie stała się powodem wykluczenia, świadczą skwerki internetowe oraz Internet na kółkach – „najcięższy i najbardziej złoty autobus świata” (Netti-Nysse), zaopatrzony w 10 stanowisk komputerowych. Celem obu pomysłów jest dotarcie do każdego mieszkańca Tampere ze stosowną wiedzą informatyczną i umiejętnościami charakteryzującymi społeczeństwo informacyjne. Stąd też inicjatywa wspomnianych dwóch skwerków internetowych, które poza bezpłatnym dostępem do Internetu, zapewniają podstawowe szkolenie, doradztwo i informację na temat wszystkiego,

⁶ Należy podkreślić, że w Finlandii za język narodowy, obok języka fińskiego, jest uznany też język szwedzki.

co wiąże się z globalną Siecią. Skwerki internetowe to dwa wyznaczone w mieście miejsca wyposażone w 40 stanowisk komputerowych, 8 osób do pomocy i obsługi pracujących przez 100 godzin tygodniowo na rzecz mieszkańców Tampere. W ramach tego czasu pracy bibliotekarze, poza indywidualną nauką i doradztwem, organizują kursy dla różnych grup, zależnie od zaawansowania informatycznego i wieku. Pracownicy biblioteki, jak i użytkownicy Internetu oba te przedsięwzięcia określili jako największą, tamperowską *succes story* ostatnich lat. Tym bardziej, że okazały się one bardzo dobrym rozwiązaniem, jeśli chodzi o oswojanie najbardziej konserwatywnych Finów z nowymi technologiami.

Autobus Netti-Nyssa corocznie jest odwiedzany przez 7 do 14 tys. obywateli w różnym wieku. W pierwszym roku jego funkcjonowania głównymi klientami byli ludzie starsi i kobiety (ponad 2/3 użytkowników w każdej z kategorii). Miasto Tampere, będące realizatorem pomysłu mobilnego Internetu, otrzymało w 2001 r. nagrodę Komisji Europejskiej (eGovernment Best Practice Award) oraz nagrodę Ministerstwa Edukacji (Adult Education Quality Award) (Harju, 2004).

W ramach promocji czytelnictwa i oswojania z umiejętnościami i wiedzą informatyczną podjęto współpracę z przedszkolami, prezentując książkę mówioną dla ponad stu grup dzieci zapraszanych rocznie do biblioteki. Przedszkolaki tworzą swoją interaktywną stronę internetową, korzystają również z tradycyjnych form rozrywki, począwszy od uczestnictwa w różnorodnych konkursach, pogadankach, spotkaniach, słuchaniu bajek i opowieści, a na pokazach teatrzyków lalkowych skończywszy. Miejska biblioteka Pirkanmaa jest szczególnie bliska ich sercu, gdyż niedaleko niej znajduje się Muzeum Muminków.

Równie intensywnie biblioteka publiczna w Tampere współpracuje ze szkołami. Rocznie około 7600 uczniów przechodzi różnorodne szkolenia biblioteczne. Liczba zorganizowanych wizyt szkolnych za 2010 r. to prawie 400, równie często pracownicy biblioteki goszczą w szkołach. Na stronach WWW biblioteki z myślą o gimnazjalistach i licealistach zaprezentowano 550 biogramów lokalnych pisarzy, autorów zarówno prozy, jak i poezji fińskiej.

Pobieżny tylko przegląd działalności bibliotecznej na rzecz promocji czytelnictwa i wiedzy informatycznej powoduje, iż przestaje dziwić fakt, że pomimo nieistnienia typowo szkolnych bibliotek, utrzymano w Finlandii tak wysoką kulturę czytelniczą dzieci i młodzieży oraz wyjątkowy prestiż zarówno biblioteki jako instytucji, jak i zawodu bibliotekarza.

FIŃSKI SYSTEM SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

W skład fińskiego system szkolnictwa wyższego wchodzi 51 organizacji: 21 uniwersytetów (20 podlega Ministerstwu Edukacji, 1 Ministerstwu Obrony), 29 szkół politechnicznych (28 związanych z Ministerstwem Edukacji, 1 z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych) oraz jedna szkoła wyższa podlegająca autonomicznym władzom Wysp Alandzkich. Większość politechnik jest finansowana przez władze lokalne. Ponadto na terenie całej Finlandii istnieje 18 rządowych instytucji naukowo-badawczych (Gmerek, 2005; Wierzbowski, 2003)⁷. Szczególnym typem szkół są szkoły poli-

⁷ Więcej na ten temat zob. Gmerek, 2005, s. 250; Wierzbowski, 2003, s. XIII, s. 143.

techniczne tzw. Uniwersytety Nauk Stosowanych utworzone na potrzeby edukacji zawodowej. Wprowadzono je do fińskiego szkolnictwa wyższego w latach 90. XX w. na wzór analogicznych placówek w Danii i w Niemczech.

Finlandia należy do tych nielicznych krajów, które ciągle rozwijają ideę społeczeństwa informacyjnego zgodnie z następującymi założeniami:

1. Pojęcie społeczeństwa informacyjnego to nie tylko nasycenie komputerami i technologią informacyjną, ale przede wszystkim zjawisko cywilizacyjne.

2. Droga do budowy społeczeństwa informatycznego opiera się na rozwoju wiedzy w połączeniu z rozwojem technologicznym.

3. Warunkiem nieodzownym do wdrożenia zasad społeczeństwa informacyjnego jest wysoka kultura ogólna, czym szczycą się Finowie od lat, a przede wszystkim wysokie standardy szkolnictwa wyższego, kształcenie powszechne na bardzo dobrym poziomie oraz równe szanse edukacyjne dla wszystkich grup społecznych.

Ażeby stworzyć gospodarkę opartą na wiedzy jako podstawowym czynnikiem produkcji (a nie jak to wcześniej bywało – na kapitale finansowym), podjęto działania zmierzające do ściślejszej współpracy badaczy z przemysłem. Proces ten rozpoczął się w latach 60. i 70. Lata 90. to przyspieszenie reform, których efektem było przyjęcie w 1995 r. rządowej strategii przechodzenia kraju do stadium społeczeństwa informacyjnego (Wierzbowski, 2003, s. VII-X).

W przekształcaniu państwa, którego gospodarka do niedawna opierała się jedynie na zasobach leśnych, w państwo o zróżnicowanej, nowoczesnej kulturze cyfrowej niebagatelną rolę odegrały szkoły i biblioteki. Po II wojnie światowej w Finlandii funkcjonowały elitarne szkoły średnie, w skład których wchodziła przejściowa szkoła średnia połączona z gimnazjum oraz tzw. szkoły obywatelskie, niedające dostępu do szkolnictwa uniwersyteckiego dla kończącej je młodzieży. Wobec tego decyzję o nauce na uczelni dziecko (a raczej jego rodzice) podejmowało w wieku 11 lat, tuż po ukończeniu szkoły podstawowej⁸. Dysproporcje wynikające z wyboru którejś z dwóch wyżej przedstawionych dróg edukacyjnych, co zaprzeczało rządowej doktrynie egalitaryzmu, spowodowały kryzys szkół obywatelskich w latach 60., a w następnej dziesięciolecie ich likwidację na rzecz nowej dziewięcioletniej szkoły rozszerzonej. Równocześnie upowszechniono kształcenie na poziomie szkoły średniej. Lata 80. to reforma fińskiego szkolnictwa zawodowego. Z jednej strony istniały szkoły zawodowe po skończeniu szkoły rozszerzonej, proponujące naukę zawodu w dwa, trzy lata, z drugiej, w celu odciążenia przepełnionych po reformie lat 70. szkół średnich, zaproponowano zawodowe college przeznaczone zarówno dla opuszczających szkoły średnie, jak i szkoły rozszerzone. Reforma tylko częściowo spełniła pokładane w niej nadzieje. Młodzież posiadająca wyłącznie zawodowe wykształcenie nadal nie mogła studiować, natomiast część licealistów, którzy decydowali się na wybór zawodowej ścieżki rozwoju, powielala w pewnej mierze wcześniejszą edukację. Wobec tego podjęto kolejne zmiany. Trzeci etap reformy to przełom lat 80. i 90. XX w. Wprawdzie pomysł wprowadzenia jednolitej rozszerzonej szkoły średniej według wzorca szwedzkiego w miejsce dotychczasowej eduka-

⁸ Sześciolateknie szkoły średnie były płatne, a więc w większości niedostępne dla dzieci robotników i chłopów (Gmerek, 2005, s. 109).

cji zawodowej i elitarnej – średniej upadł, niemniej ujednoczony system szkolnictwa zawodowego umożliwił wreszcie wszystkim równy dostęp na wyższe uczelnie, które z kolei ze swojej strony musiały przejść stosowną reorganizację.

Do początku lat 60. większość szkół wyższych była ulokowana w dwóch największych miastach na południu kraju: w Turku oraz Helsinkach⁹. W wyniku reform szkolnictwa średniego, powodujących wzrost zapotrzebowania na edukację uniwersytecką, systematycznie rozszerzano jej sieć, zakładając nowe wyższe uczelnie poza wspomnianymi dwoma ośrodkami. Szczególnie w latach 90. zintensyfikowano przemiany w ramach sektora edukacji wyższej. Determinantą okazał się być sektor kształcenia zawodowego, bo z jednej strony coraz powszechniejszy dostęp do uniwersytetów, a przede wszystkim świadomość korzyści płynących z ich skończenia, powodowały, że pękały one w szwach, z drugiej zaś strony nadal pozostawał niezadowolająco rozwiązany do końca problem przepływu uczniów pomiędzy szkołą zawodową a uniwersytetami. Postanowiono zrezygnować z jednolitego systemu uniwersyteckiego i od 1991 r. rozpoczęto tworzenie wyższych szkół zawodowych – politechnik, zwanych też Uniwersytetami Nauk Stosowanych.

Obecnie w Finlandii funkcjonują dwa równoległe sektory szkolnictwa wyższego: uniwersytecki oraz politechniczny¹⁰.

Finlandia jest powszechnie uznawana za państwo o wysokich standardach edukacyjnych, co, jak wspomniano wcześniej, pozwoliło jej stać się jednym z pierwszych na świecie społeczeństw informacyjnych. Głównymi czynnikami na drodze do osiągnięcia tego celu były: silna identyfikacja z własnym państwem, jako wyrazicielem interesu społecznego, połączona ze zdecydowaną i powszechną orientacją na świadome kształcenie przyszłościowe (Wierzbowski, 2003, s. XVII).

Politechnika w Tampere – stworzona w największym śródlądowym mieście Skandynawii powstała w 1996 r. z połączenia: Instytutu Technologii (Tampere Institute of Technology, 1886 r.), College'u Handlowego (Tampere Commercial College – 1890), College'u Leśnictwa (Kuru College of Forestry – 1937) i Szkoły Sztuki i Komunikacji (Tampere School of Art and Communications – 1991). Dzisiaj na 18 proponowanych przez nią kierunkach studiów (w tym dwóch z wykładowym jęz. angielskim) kształci się 5 tys. studentów z kraju i z zagranicy. Spośród głównych pięciu specjalizacji największą popularnością cieszy się *Technologia i transport*, gdzie studiuje 60% studentów i pracuje 60% pracowników. Na uwagę zasługuje Nauczycielskie Centrum Edukacyjne, mieszczące się w strukturach politechniki i przygotowujące jej absolwentów do pracy w sektorze edukacyjnym. Z uwagi na szeroko rozwiniętą współpracę międzynarodową (w ramach różnych programów na uczelni w roku minionym uczyło się 180 studentów z zagranicy) stałe zatrudnienie na uczelni znajduje 290 nauczycieli akademickich, 170 osób personelu wspomagającego oraz 700 tzw. wykładowców wizytujących (ang. *visiting lecturers*)¹¹. Warto wspo-

⁹ W Turku w 1640 r. powstał pierwszy w Finlandii Uniwersytet, przeniesiony po pożarze w 1828 r. do Helsinek (Gmerek, 2005, s. 69-71).

¹⁰ Ponadto istnieje sieć wyższych szkół ludowych (Gmerek, 2005, s. 72).

¹¹ Dane za rok akademicki 2006/2007 przedstawione podczas wykładu na Politechnice w Tampere 28.05.2007 r. przez Kaisa Rissanen, dyrektora Biblioteki i Departamentu Informacyjnego [wyjazd studyjny „Organizacja i zarządzanie oświatą i bibliotekami w Finlandii” w dniach 26.05-2.06.2007 r., organizowany przez Unię Europejskich Federalistów Polska. Materiały z wykładu w posiadaniu auterek].

mniej, że studia w Finlandii zarówno dla Finów, jak i cudzoziemców są bezpłatne.

Region Tampere jest drugim pod względem koncentracji wszelkich instytucji naukowych, które cieszą się bardzo wysokim poziomem kształcenia (SITR, 2011)¹². Wprawdzie w powszechnej opinii nadal zakorzeniony jest pogląd, że szkoły politechniczne będące bliżej sektora przemysłowego i kładące większy nacisk na praktykę, charakteryzują się nieco niższym poziomem nauczania od tradycyjnych uniwersytetów, jednak bliska współpraca pomiędzy różnymi typami uczelni, polegająca na tym, że począwszy od 2005 r. student może sobie wybrać pewne grupy przedmiotów bądź ścieżki na innych wyższych uczelniach współpracujących w ramach systemu SITR (w którym znajduje się również Uniwersytet Tampere) niejako automatycznie kwestionuje zasadność owego osądu (University of Tampere, 2011).

Zważywszy na stosunkowo późny czas powstawania politechnik fińskich, równie młode są zorganizowane na ich potrzeby biblioteki. Biblioteki politechniczne są dzisiaj rozrzucone po około osiemdziesięciu miastach, tak więc mamy do czynienia z dużą dywersyfikacją zbiorów, co może świadczyć o ich słabości. Jednak po szczegółowym zapoznaniu się z funkcjonowaniem placówek okazuje się, że tego rodzaju rozdrobnienie jest nie tylko uzasadnione, ale może generować oryginalne rozwiązania systemowe.

W 2001 r. w celu bardziej efektywnej działalności, zorientowanej na specyficznego klienta, jakim jest student Uniwersytetu Nauk Stosowanych, powołano na bazie istniejących już instytucji bibliotecznych Konsorcjum Bibliotek Politechnicznych AMKIT (AMKIT, 2011). Podstawowy jego celem było stworzenie wspólnego systemu informatycznego i powiązanie nim wszystkich placówek bibliotecznych, co miało stanowić podstawę do dalszych działań. W opracowanym wspólnymi siłami dokumencie określającym założenia konsorcjum na pierwszym miejscu jest mowa o ważnej roli, jaką ma do odegrania biblioteka w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego: dostarczanie niezbędnych informacji do nauki i rozwoju, rozwijanie krytycznego myślenia, wspieranie badań i ciągły rozwój kompetencji zawodowych.

Wizja biblioteki dynamicznej, zintegrowanej z procesami nauczania, jako skutecznego i wyspecjalizowanego usługodawcy, a zarazem partnera w rozwoju regionu i kraju, została poszerzona o swego rodzaju element wizjonersko-kreatywny. To właśnie Konsorcjum Bibliotek Politechnicznych, stosując różnorodne techniki do analizy wyselekcjonowanych danych, określa aktualne trendy i potrzeby badawcze środowiska politechnicznego oraz przyszłe kierunki najpilniejszych prac. Obecnie konsorcjum, w skład którego wchodzi wszystkie biblioteki politechniczne, liczy pięćset członków.

BIBLIOTEKA POLITECHNIKI W TAMPERE

Biblioteka Politechniki Tampere ma dwie siedziby znajdujące się na uczelnianych kampusach, jest obsługiwana przez 15 bibliotekarzy, liczy

¹² SITR – skrót od Studying in Tampere Region, nazwa regionalnej korporacji łączącej wszystkie uczelnie regionu.

75 tys. woluminów, posiada bogatą e-kolekcję, na którą składa się m.in. 8 tys. czasopism w formie elektronicznej. W 2010 r. w bibliotece odnotowano 150 tys. wizyt, 275 tys. wypożyczeń, 190 tys. przedłużeń i wznowień. W trakcie trwania roku akademickiego około 3 tys. studentów przechodzi szkolenie biblioteczne z komputerowych (elektronicznych) technik wyszukiwawczych. Poza tradycyjnymi formami działalności wartę uwagi są: elektroniczna baza prac magisterskich i dydaktyczno-naukowych, dokumenty audio i wideo, bazy danych wyprodukowane na uczelni, rejestracja publikacji uczelnianych.

Ow *content management* (zarządzanie zawartością) obrazuje jakość i poziom usług świadczonych przez bibliotekę, służy do pracy i analiz porównawczych w ramach konsorcjum, jest ważnym źródłem informacji dla Ministerstwa Edukacji, które w 70% finansuje działalność konsorcjum.

UNIWERSYTET W TAMPERE I JEGO BIBLIOTEKI

Uniwersytet w Tampere, założony w 1966 r., jest jedną z największych i najważniejszych uczelni w Finlandii (University of Tampere, 2011). Obecnie na sześciu wydziałach: Ekonomii i Administracji, Edukacji, Nauk Humanistycznych, Nauk Informatycznych, Medycyny i Nauk Społecznych kształci się: na studiach magisterskich – 15 600 studentów, na licencjackich – 13 000, na podyplomowych – 1900 oraz na doktoranckich 600. Corocznie uczelnia rekrutuje 1800 nowych studentów.

Humanika to biblioteka uczelniana, połączona z centrum edukacyjnym, stworzona na potrzeby szeroko pojętych nauk humanistycznych.

Zajmuje ona trzy kondygnacje o łącznej powierzchni 2210,5 m². Główne jej zadania to dostarczanie wszelkiego typu źródeł informacji i dostępu do informacji, wspieranie edukacji i badań naukowych, usprawnianie i współorganizowanie zarówno procesów uczenia się, jak i nauczania w dziedzinie edukacji i nauk humanistycznych. Zasoby biblioteki szacuje się na ponad 150 tys. książek oraz ponad 300 periodyków dotyczących edukacji, literatury, językoznawstwa i historii. Do dyspozycji użytkowników jest oddanych 6 sal do pracy zespołowej (każda na 8-10 miejsc), cicha czytelnia oraz wolno stojące fotele – razem 130 miejsc; 2 pracownie komputerowe (jedna z dwudziestoma, druga z dwunastoma stanowiskami roboczymi), katalogi elektroniczne (stanowiska z 9 komputerami), stanowiska do czytania prasy elektronicznej, stacje robocze będące w gestii obsługi i pracowników – w sumie ponad 70 komputerów. Powszechnie używanym katalogiem online jest Tamcat (Tamcat, 2011). Katalog zawiera zbiory znajdujące się w posiadaniu biblioteki, począwszy od 1985 r. do chwili obecnej. Nabytki wcześniejsze są nadal wprowadzane do bazy danych. Jeśli chodzi o periodyki i gazety dostępne w formie elektronicznej, można przeglądać je na 5 stanowiskach, łącząc się bezpośrednio z portalem głównym e-Library (Tampere Library, 2011). W posiadaniu Humaniki znajduje się 30 tys. książek w formie elektronicznej. Podobnie jak w całej Finlandii, tak i tutaj zarówno korzystanie z biblioteki, jak i studia są wolne od opłat.

Pierwszy poziom Humaniki jest dostępny dla wszystkich użytkowników, pełni rolę biblioteki publicznej, natomiast wyższe kondygnacje przeznaczone są wyłącznie do pracy dla studentów i pracowników naukowych. Za niewielką opłatą biblioteka świadczy usługi reprograficzne (skaner,

kopiarka, mikrofilmowanie). Opłaty – kary za przetrzymywanie książek są bardzo wysokie i nie omijają nikogo, łącznie z profesorami.

Jeśli chodzi o inne techniczne aspekty funkcjonowania biblioteki, to książki wypożycza się na 28 dni, czasopisma z roku bieżącego i poprzedniego można wypożyczać na noce i na weekendy. Podobnie jest ze zbiorami z czytelni podręcznej: słownikami, statystykami, oficjalnymi publikacjami, bibliografiami etc.). Humanika obsługuje m.in. studentów Wydziału Studiów Informacyjnych, warto zatem przy tej okazji opisać fiński system edukacji bibliotecznej.

W Finlandii bibliotekarze kształceni są na trzech poziomach: zawodowym od 1945 r., politechnicznym i uniwersyteckim. System nie jest jednolity i przynajmniej na najniższym poziomie edukacja pozostawia wiele do życzenia. Poziom zawodowy (*vocational level*) przygotowuje kadry pomocnicze, odpowiadające za proste czynności w bibliotece (magazynier). Na tym poziomie młodzież może uczyć się zarówno w systemie stacjonarnym, jak i wieczorowym, studenci naukę zawodu łączą z pracą. Dominującą metodą pracy jest *self-learning*, zaś metodą weryfikacji wiedzy studentów testy sprawdzające.

Drugi poziom – politechniczny to kształcenie specjalistyczne. Studenci, poza koniecznością zdobywania wiedzy merytorycznej, uzyskiwanej na wykładach, są obligowani do zdobywania wiedzy praktycznej, często samodzielnie, wprowadzani są również w świat badań naukowych. Rocznie na tym poziomie naukę kończy od 135 do 140 studentów.

Kształcenie na poziomie uniwersyteckim zapewniają trzy uniwersytety w: Tampere (od 1971 r.), Turku (od 1982 r.) i w Oulu (od 1988 r.). Kształcenie uniwersyteckie zakłada możliwość edukacji na wszystkich poziomach: zawodowym (*candidate*), licencjackim (*licenciate*), magisterskim (*master*), doktoranckim (*doctorate*).

Początki obecnego Wydziału Studiów Informacyjnych w Tampere, najstarszej tego typu placówki w Finlandii, sięgają 1971 r. Wówczas to w ramach Wydziału Nauk Społecznych powołano pierwszą Katedrę Bibliotekoznawstwa i Nauk Informacyjnych. Dwadzieścia trzy lata później Katedra została zamieniona w Wydział, na którym wiodącą rolę odgrywa Departament Studiów Informacyjnych. Długą drogę musiało przebyć bibliotekarstwo, ażeby zyskać sobie uznaną i rozpoznawalną pozycję w strukturze uczelni. Docenienie kierunku wiązało się ze świadomym tworzeniem zrębów społeczeństwa informacyjnego, zdecydowaną nobilitacją informacji (wzrastające wymagania bibliotek w połączeniu z potrzebami edukacyjnymi) i związaną z tym świadomością zarówno władz uczelnianych, jak i państwa. Zwyciężył pragmatyzm, w ramach którego zatroszczono się także o wypromowanie fińskich studiów informacyjnych na arenie międzynarodowej. Lata 80. i 90. to z jednej strony korzystanie ze stypendiów zagranicznych, przede wszystkim oferowanych przez Fundację Fulbrighta, z drugiej zaś – organizacja wielu konferencji i przedsięwzięć o charakterze międzynarodowym, np. cyklicznych konferencji CoLIS (od 1991 r.) czy konferencji ISIC (od 1996 r.)¹³ i czynne uczestnictwo fińskich naukowców na najbardziej prestiżowych forach bibliotecznych na świecie (Finowie piastują wysokie stanowiska w IFLA, np. przewodniczącą IFLA w latach 2011-2012 była Sinikka Sipilä).

¹³ International Conference on Conceptions of Library and Information Science (CoLIS). Pierwsza konferencja zatytułowana „Information Seeking in Context” została zorganizowana na Uniwersytecie w Tampere w 1996 r.

Obecnie na Wydziale Studiów Informacyjnych zatrudnionych jest 10 pracowników naukowych, w tym 4 profesorów. Co roku na studia rekrutowanych jest 50 studentów, po wstępnej dwuletniej nauce, a jeszcze przed studiami magisterskimi, dochodzą absolwenci z innych kierunków i uczelni. Część studentów bądź kończy naukę na pierwszym poziomie i podejmuje pracę, bądź decyduje się na jej kontynuację niekoniecznie na kierunku informacja naukowa. Tytuł magistra uzyskuje rocznie około 30 studentów, a certyfikat zawodowy – 40. Podobnie jak w pozostałych krajach Unii Europejskiej kształcenie na kierunku informacja naukowa zakłada dowolny wybór specjalizacji (archiwistyka, wyszukiwanie informacji, informacja dla biznesu i administracji, informacja naukowa etc.). Przyjmuje się, że studia kształcą bibliotekarzy, choć słowo bibliotekoznawstwo pojawia się tu bardzo rzadko (Järvelin & Vakkari, 1981, pp. 125-127). W Finlandii dominuje przekonanie, że współcześnie powinno dominować wyszukiwanie i zarządzanie informacją, natomiast biblioteki i bibliotekoznawstwo, to tylko jeden z elementów, który prowadzi do instytucjonalnych konotacji, zwracając przede wszystkim uwagę na jej funkcje i funkcjonalność we współczesnym społeczeństwie.

Nauczanie, zwłaszcza na poziomach wyższych ma bazować na poszukiwaniach i badaniach. Oczywiście nie wyklucza to nadal niezmiernie ważnej edukacji bibliotecznej, chociaż samo słowo jest traktowane jako staromodne i zastępowane inną bardziej atrakcyjną terminologią.

W trakcie studiów magisterskich, trwających dwa lub trzy lata, obowiązują trzymiesięczne praktyki. Na poziomie magisterskim studia nie są płatne, ale kształcenie podyplomowe i studia doktoranckie wymagają już partycypacji finansowej ich słuchaczy. Studia doktoranckie (3-5 lat) są współfinansowane przez Ministerstwo Edukacji oraz Fińską Akademię Nauk. Wynika to z polityki państwa nastawionego z jednej strony na wysoki poziom i powszechną dostępność edukacji, z drugiej na konieczność jak najszerzego kształcenia elit (Audunson, 2005).

W strukturach uniwersyteckich funkcjonują trzy biblioteki: Biblioteka Główna, opisana wyżej Humanika oraz Biblioteka Nauk Medycznych. Losy Biblioteki Głównej wykraczają poza historię Uniwersytetu w Tampere, sięgają 1925 r. Wówczas to w Helsinkach utworzono bibliotekę, która miała odpowiadać potrzebom College'u Obywatelskiego (Civic College). Pięć lat później placówkę przekształcono w Szkołę Nauk Społecznych, w 1961 r. przeniesiono ją wraz ze starą biblioteką w nowe miejsce do Tampere. Utworzenie Uniwersytetu w Tampere (1966) pozwoliło na przekształcenie do niedawna jedynie robotniczo-przemysłowego miasta w największy akademicki ośrodek. Wracając do biblioteki – dawniej, do 1928 r., obsługiwana była przez jednego pracownika, dzisiaj w jej strukturach zatrudnienie znajduje 56 specjalistów. Raport z roku akademickiego 1927/1928 odnotował 80 użytkowników, którzy w sumie wypożyczyli 661 książek. Współcześnie, każdy ze studentów ma do dyspozycji, pomijając zbiory zdigitalizowane i e-czasopisma, 282 063 książek, 6132 czasopisma drukowane zmagazynowane w nowoczesnym budynku o łącznej powierzchni 14 500 m². Biblioteka oraz jedna z czytelni nosi imię Väjnö Linna, sławnego fińskiego pisarza, autora książki *Zołnierz nieznany*, którego życie związane było z Tampere. Biblioteka zajmuje cztery poziomy. Na pierwszym, poza księgarnią wydawnictwa uniwersyteckiego o nazwie TAJU, znajdują się informatorium i kolekcja książek oraz wypożyczalnia

międzybiblioteczna. Piętro drugie to Czytelnia Podręczników dla 134 osób imieniem V. Linna oraz imponujący księgozbiór podręczny. Piętro trzecie – różnego rodzaju pracownie oraz biura bibliotekarzy i obsługi. Ostatnie – zajmuje skomputeryzowana czytelnia, gdzie użytkownik ma bezpośredni dostęp do czasopism licencjonowanych w formie elektronicznej, jak i czytelnia czasopism tradycyjnych i zbiorów specjalnych, pracownia mikrofilmów z nowoczesnymi kilkunastoma czytnikami, laboratoria komputerowe, gdzie m.in. odbywają się szkolenia biblioteczne, cztery sale do pracy grupowej i serwis informacji naukowej. Magazyny zwarte oraz archiwa biblioteki znajdują się pod ziemią.

Każda z trzech wspomnianych wyżej bibliotek uniwersyteckich jest o rok młodsza od swej poprzedniczki, a co się z tym łączy nowocześniejsza. Prym zarówno w sposobie zarządzania, jak i w automatyzacji wiedzy Biblioteka Główna mieszcząca się w nowej siedzibie od sierpnia 2006 r., Biblioteka Nauk Medycznych została oddana do użytku rok wcześniej, natomiast Humanika funkcjonuje przy ulicy Kanslerinrinne 1 od 2004 r. Zgodnie z planem rozwoju i strategią rządową dla bibliotek na lata 2003-2008, nakreśloną przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, wszystkie trzy biblioteki przystąpiły do wprowadzenia do programu studiów uniwersyteckich zajęć z *Information literacy*, kończących się testem kompetencyjnym. Zajęcia, których nie należy mylić z przysposobieniem bibliotecznym, mają na celu przekazanie wiedzy i rozwijanie umiejętności rozpoznawania różnych typów źródeł i informacji, ich wyszukiwania i lokalizacji oraz oceny. Kurs podstawowy trwa 4 tygodnie, w jego trakcie student ma do dyspozycji 11 godzin wykładów i ćwiczeń. Resztę czasu, ponad 50 godzin, poświęca na pracę własną. Kurs kończy 40-minutowy test, w trakcie którego należy odpowiedzieć na 40 pytań wybranych losowo z puli 200. Jeśli uzyskany rezultat poprawnych odpowiedzi jest wyższy od 70% – egzamin uważa się za zdany, a student uzyskuje 2 punkty ECTS. Wprawdzie w jesiennej sesji egzaminacyjnej 2007 r. sukces odniosło tylko 35% przystępujących do testu, niemniej w anonimowej ankiecie ewaluacyjnej aż 96% studentów uznało całe przedsięwzięcie za ważne i wartościowe z punktu widzenia ich dalszego rozwoju informacyjno-naukowego.

Jedno z istotnych miejsc w rozwoju fińskiego bibliotekarstwa zajmuje współpraca między bibliotekami. W tej dziedzinie szczególną uwagę warto zwrócić na biblioteki uniwersyteckie, które w latach 90. wprowadziły zintegrowany system biblioteczny VTLIS. W 2001 r. został on zastąpiony przez system Voyager, z którego zaczęły korzystać także biblioteki politechniczne. Wzrastające potrzeby organizacyjne, konieczność koordynacji różnorodnych systemów bibliotecznych, pozostawanie jednolitych portali narodowych, potrzeba licencjonowania zarówno usług, jak i tworzenia baz danych wskazały kierunek rozwoju bibliotek. Z inicjatywą wystąpiły biblioteki uniwersyteckie, które w 1996 r., powołały do istnienia Zgromadzenie Bibliotek Uniwersyteckich – pierwszy oficjalny organ promujący ich wspólne działania oraz stojący na straży ich wspólnych interesów. Zgromadzenie monitoruje harmonijny rozwój wszystkich placówek, kreuje nowe inicjatywy, doskonali wzajemną współpracę, a nawet tworzy wspólną strategię rozwoju w ramach sieci bibliotecznej. Analogiczna współpraca na poziomie politechnicznym została zainicjowana stosunkowo niedawno, o czym była mowa powyżej. Fora koordynujące działalność w sektorze bibliotek uniwersyteckich, bibliotek specjalnych i sektora bibliotek pu-

blicznych zwane są Zgromadzeniami, podczas gdy biblioteki politechniczne stworzyły wspomniane wcześniej konsorcjum AMKIT. Zarówno poszczególne środowiska reprezentowane wspólnie przez Zarządy Zgromadzeń, jak i AMKIT odgrywają rolę głównego partnera negocyjnego wobec Biblioteki Narodowej.

W Finlandii, w ramach sieci bibliotecznej, istnieją więc trzy typy konsorcjów:

1. Linnea – stworzone w celu obsługi uniwersyteckiego systemu bibliotecznego oraz części bibliotek specjalnych (zarówno pod względem merytorycznym).

2. FinElib – zajmuje się licencjonowaniem wszystkich źródeł elektronicznych oraz rozwojem i koordynacją narodowego portalu wyszukiwawczego. Wszystkie cztery sektory biblioteczne są członkami konsorcjum FinElib.

3. AMKIT – konsorcjum bibliotek politechnicznych.

Pierwsze dwa konsorcja – Linnea i FinElib – zostały stworzone w celu rozwoju serwisu i usług związanych z digitalizacją, podczas gdy trzecie konsorcjum AMKIT zajmuje się głównie różnorodnymi problemami związanymi z rozwojem bibliotek politechnicznych.

Organizacja fińskich bibliotek należy do wyjątkowych na tle standardów międzynarodowych. Każda biblioteka należąca do danego sektora może formułować pytania – problemy dotyczące całego sektora, a Zarząd Zgromadzeń może reprezentować poszczególne sektory w negocjacjach z rządem. Stąd też duża potrzeba kooperacji pomiędzy sektorami i wymiany wzajemnych doświadczeń.

FIŃSKA BIBLIOTEKA NARODOWA

W fińskim systemie sieci bibliotecznej Helsińska Biblioteka Uniwersytecka, a zarazem Biblioteka Narodowa Finlandii odgrywa podwójną rolę. Z jednej strony, jako integralna część wiodącego uniwersytetu, zapewnia obsługę rodzimej uczelni, z drugiej jest centrum bibliotecznym dla wszystkich pozostałych uniwersytetów. Do jej najważniejszych zadań jako Biblioteki Narodowej należy gromadzenie oraz ochrona zbiorów i kolekcji dziedzictwa narodowego dla przyszłych pokoleń. Większość, bo aż 80% funduszy na ów cel pochodzi bezpośrednio z Ministerstwa Edukacji, a jedynie 20% z wszystkich budżetów uniwersyteckich.

Ufundowana w 1640 r. jako Biblioteka Królewskiej Akademii w Turku, pełniła od 1707 r. funkcję oficjalnego depozytariusza kopii wszystkich wydawnictw drukowanych w języku szwedzkim. Kiedy w 1809 r. Finlandia stała się autonomicznym Wielkim Księstwem Cesarstwa Rosyjskiego, a w 1812 r. car Aleksander I ogłosił Helsinki nową stolicą Księstwa, jasna stała się konieczność uplasowania księżnicy narodowej właśnie tam. Nieszczęśliwe zrządzenie losu, ogromny pożar Akademii w Turku, z którego udało się na 40 tys. woluminów ocalić zaledwie 800, spowodował przeniesienie uczelni wraz z pozostałymi po niej zbiorami do Helsinek. Jej ponowne, uroczyste otwarcie nastąpiło w 1827 r., tym razem jako Aleksandryjskiego Uniwersytetu Cesarskiego Finlandii (Imperial Alexander University of Finland). Od tego momentu, pomimo różnych zawirowań dziejowych, datuje się nieprzerwany rozwój biblioteki. Już na początku

swego istnienia, poza zbiorami po pożarze w Turku oraz napływającymi tym razem z kierunku południowo-wschodniego (Rosja) najróżniejszymi obowiązkowymi depozytami, została zasilona potężnym jak na owe czasy darem – 10 tys. książek z Sankt Petersburga. W 1845 r. oddano do użytku nową, zaplanowaną przez znanego architekta Carl Ludwiga Engela, siedzibę biblioteki, którą zajmuje do dziś. Kiedy w 1917 r. Finlandia odzyskała niepodległość, Biblioteka Uniwersytecka w Helsinkach nadal utrzymała, zgodnie z aktem z 1707 r., status pierwszego depozytariusza wszystkich oficjalnych publikacji wydawanych w kraju. W 1981 r. wprowadzono akt o egzemplarzu obowiązkowym odnośnie nagrań dźwiękowych, a w 2008 r. weszło w życie analogiczne prawo dotyczące e-publicacji.

Za datę powstania Biblioteki Narodowej Finlandii można przyjąć dzień 1 sierpnia 2006 r., kiedy to, po podpisaniu przez Panią Prezydent Tarja Halonen, została wprowadzona w życie *Poprawka do Aktu o Uniwersytecie*, oficjalnie zmieniająca nazwę Biblioteki Uniwersytetu w Helsinkach na Bibliotekę Narodową Finlandii. Celem zmiany było wzmocnienie całego systemu bibliotek fińskich oraz nadanie Bibliotece Narodowej pozycji centralnego koordynatora całej sieci, a tym samym jej wyróżnienie. Zgodnie z poprawką Biblioteka Narodowa ma obowiązek oferowania i rozwijania usług oraz koordynowania współpracy pomiędzy wszystkimi typami bibliotek w Finlandii, jest ona także odpowiedzialna za promocję bibliotek zarówno w kraju, jak i za granicą (The National Library, 2011). Status Biblioteki Narodowej jako centralnej jednostki w sieci bibliotecznej Finlandii został więc wspomnianym aktem oficjalnie zalegalizowany. Fińska Biblioteka Narodowa pełni nadal podwójną rolę, z jednej strony jest księżnicą narodową, z drugiej zaś biblioteką uniwersytecką, w świetle wspomnianej poprawki jej druga funkcja schodzi na plan dalszy. Zgodnie z przyjętą strategią na lata 2006-2015 wynikającą z misji „Biblioteka Narodowa zapewnia możliwość publikacji wspólnego dziedzictwa narodowego na poziomie komun. Biblioteka Narodowa rozpowszechnia i współtworzy informacje dotyczące wszystkich publicznych i komunalnych bibliotek oraz innych instytucji będących w sieci oraz współpracuje z nimi nad doskonaleniem społeczeństwa informacyjnego” (Horami-Poutanen, 2006, p. 4). Biblioteka Narodowa odpowiada za: ochronę dziedzictwa narodowego, system sieci bibliotecznej (rozwój usług i koordynacja działań), wspieranie badań i prac naukowych.

Do najpoważniejszych grup interesariuszy Biblioteki Narodowej należą:

- użytkownicy informacji: naukowcy, studenci, badacze, pracownicy mediów;
- biblioteki: uniwersyteckie, politechniczne, specjalne, publiczne;
- odbiorcy kultury: związane to jest z organizowanymi różnymi wystawami, wydarzeniami kulturalnymi;
- przemysł wydawniczy: autorzy, wydawcy, producenci;
- instytucje finansujące: Ministerstwo Edukacji, Uniwersytet w Helsinkach i pozostałe.

PODSUMOWANIE

Wydaje się, że najważniejszym czynnikiem decydującym o sukcesach Finów (PISA, 2009) jest wysoki wskaźnik korzystania z bibliotek (80%

społeczeństwa), który dostrzegają politycy. Przekłada się to na fińską narodową politykę biblioteczną, prowadzenie działań planistyczno-modernizacyjnych w obrębie prawodawstwa, programów i dokumentów strategicznych w tym zakresie. Można zauważyć, że dużą wagę przykładają się do bibliotek regionalnych i świadczonych przez nie usług centralnych dla regionu oraz do współpracy wszystkich typów bibliotek. Nie od dziś wiadomo, że warunkiem efektywności kształcenia ustawicznego jest wysoka jakość informacji i szybki dostęp do wiedzy. Ważną rolę mają tu do spełnienia biblioteki jako wyspecjalizowane placówki usługowe, które działają w ramach samorządów lokalnych, wyższych uczelni i instytucji naukowych w istotny sposób przyczyniają się do rozwoju oświaty i nauki, większego udziału w życiu politycznym i lepszej orientacji w życiu codziennym. Z drugiej strony wzrost poziomu wykształcenia ludności i koncepcja kształcenia ustawicznego stawiają wciąż nowe wyzwania wobec bibliotek.

BIBLIOGRAFIA

- AMKIT (2011). *Together for searching, learning and understanding. Cooperation strategy of the Libraries of the Universities of Applied Sciences* [online]; [dostęp: 26.11.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.amkit.fi/download.php?f5c192ab205366b-16fb7919f26a4bc6e>.
- Analiza best practice – Finlandia (2005). W: *Najlepsze wzorce działalności bibliotecznej w Europie, Singapurze i USA*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Audunson, Ragnar (2005). The Public Library as a Meeting-Place in a Multicultural and Digital Context. The necessity of Low Intensive Meeting-Place. *Journal of Documentation*, vol. 61, no. 3, pp. 429-441.
- Działalność bibliotek publicznych: wytyczne IFLA/UNESCO* (2002). Oprac. zespół pod przew. Ph. Gilla w imieniu Sekcji Bibliotek Publicznych. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Gmerek, Tomasz (2005). *Szkolnictwo wyższe w krajach skandynawskich. Studium z pedagogiki porównawcze*. Poznań: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Harju, Eline (2004). *Internet bus Netti-Nysse* The heaviest and most yellow mobile service in the world? *Scandinavian Public Library Quarterly*, vol. 37, no. 3 [online]; [dostęp: 20.02.2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.splq.info/issues/vol37_3/09.htm.
- Horami-Poutanen, Kristiina (2006) The National Library of Finland – the national gateway to information. *The National Library of Finland Bulletin*, pp. 4-6.
- Järvinen, Pirjo (2007). *Tampere City Library: Pirkanmaa provincial library* [online]; [dostęp: 21.11.2011]. Dostępny w World Wide Web: www.stepping-stones.de/steps/assets/includes/sendtext.cfm/aus.5/key.14.
- Järvelin, Kalervo; Vakkari, Pertti (1981). *Tiedontarpeiden ja kirjastonkäytön tyytkimisesta. Kaksitutkimaa*. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy.
- OECD (2011). *Programme for International Student Assessment* [online]; [dostęp: 13.03.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pisa.oecd.org>.
- Libraries.fi (2010). *Suomen yleisten kirjastojen tilastot* [online]; [dostęp: 20.02.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.tilastot.kirjastot.fi/fi=FI/>.
- PIKI (2011). *PIKI Pirkanmaan Kirjastut* [online]; [dostęp: 21.11.2011]. Dostępny w World Wide Web: www.piki.verkkokirjasto.fi.
- PISA (2010). *PISA 2009 Results: What Students Know and Can Do: Student Performance in Reading, Mathematics and Science (Volumen I)* [online] Programme for International Student Assessment [dostęp: 21.11.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pisa.oecd.org>.
- Pugacewicz, Iwona H. (2007). *Zmienne losy biblioteki szkolnej w Paryżu 1842-1963*. W: *Biblioteki w systemie kultury jednoczącej się Europy*. Red. M. Zając, E. B. Zybert. Warszawa: Wydaw. SBP.
- SITR (2011). *Studying in Tampere Region* [online]; [dostęp 13.03.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.uta.fi/sitr/index.html>.
- Tamcat (2011). *Tampereen yliopiston kirjasto* [online]; [dostęp: 20.02.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://tamcat.linneanet.fi/index-en.htm>.

- Tampere Library (2011), *Tampere University Library* [online] [dostęp: 20.02.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.uta.fi/kirjasto/lib/e-library/>>.
- The National Library of Finland (2011) *Organisation and Management* [online]; [dostęp: 20.02.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nationallibrary.fi/infoe/organization/nationallibrarystrategy_20062015_summary.html>.
- University of Tampere (2011), *Sitr* [online]; [dostęp: 20.02.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://tamcat.linneanet.fi/index-en.htm>>.
- Wierzbowski, Józef (2003): *Fińska droga do społeczeństwa informacyjnego i gospodarki opartej na wiedzy*. Warszawa: Instytut Łączności.

DOROTA GRABOWSKA

The Institute of Information and Book Studies
The University of Warsaw
e-mail: d.grabowska@uw.edu.pl

IWONA H. PUGACEWICZ

The Institute of Information and Book Studies
The University of Warsaw
e-mail: i.pugacewicz@uw.edu.pl

LIBRARY ORGANIZATION AND MANAGEMENT IN FINLAND FROM THE INFORMATION SOCIETY POINT OF VIEW

KEYWORDS: Finland. Library. National Library. Research library. Public library. Metso. Librarian. Information society. Education. Organization. Management. Financing.

ABSTRACT: **Objective** – The importance of the role played by Finnish libraries in shaping the information society is discussed and Finnish library law, finances and current computer system are presented. Libraries in Finland are assumed to have significant influence on the promotion of book reading culture and information skills. **Research method** – Written regulations on the organization and tasks of Finnish libraries are analyzed, completed with authors' own observations collected during a study trip to Finland. **Results and conclusions** – It is proved that Finnish libraries working as specialized service providers within local government structures, universities and research institutions, have considerable impact on the development of education and science, increase citizens' participation in the politics and enhance their orientation in everyday life. Finnish libraries are visibly involved in shaping the information society.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 15 października 2011 r.

MAGDALENA HAMERSKA

Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego

e-mail: m.hamerska@ug.edu.pl

WPLYW KOMPUTERYZACJI NA EFEKTYWNOŚĆ PRACY W BIBLIOTECE ORAZ POZIOM OBSŁUGI CZYTELNIKÓW Przykład Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego¹

Magdalena Hamerska ukończyła studia na Uniwersytecie Gdańskim na kierunku filologia polska. W Bibliotece Uniwersytetu Gdańskiego pracuje od 2001 r., początkowo w Oddziale Udostępniania, od 2008 r. w Oddziale Informacji Naukowej. Zajmuje się tworzeniem bibliografii publikacji pracowników Uniwersytetu Gdańskiego. Jej zainteresowania zawodowe obejmują: automatyzację procesów bibliotecznych, zasoby elektroniczne, bazy bibliograficzne, bibliometrię.

SŁOWA KLUCZOWE: Komputeryzacja bibliotek. Zintegrowany system biblioteczny. VTLIS. Virtua. Wdrażanie systemu VTLIS. Katalog online. Katalogowanie. Katalog centralny. Współkatalogowanie.

ABSTRAKT: Teza/cel – Artykuł ma na celu przedstawienie na przykładzie Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego wpływu komputeryzacji procesów bibliotecznych na pracę tego typu placówki. Uwagę skupiono na efektach w zakresie opracowywania zbiorów oraz wzroście poziomu świadczonych usług bibliotecznych. **Metody badań** – Dokonano analizy najważniejszych wydarzeń w rozwoju systemu komputerowego Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego oraz danych statystycznych, zamieszczonych w sprawozdaniach rocznych Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego i sprawozdaniach Oddziału Opracowania Alfabetycznego Druków Zwartych (po zmianach organizacyjnych Oddziału Opracowania Druków Zwartych). Na tej podstawie przedstawiono wpływ komputeryzacji na wybrane aspekty funkcjonowania biblioteki. **Wyniki i wnioski** – Przeanalizowane dane wykazują, że komputeryzacja procesów bibliotecznych w Bibliotece Uniwersytetu Gdańskiego w dłuższym okresie wpłynęła na znaczne zwiększenie wydajności katalogowania zbiorów. Poprzez ułatwienia wynikające z automatyzacji licznych procesów wzrósł także poziom usług świadczonych przez placówkę.

¹ Artykuł stanowi rozwinięcie prezentacji „The Influence of Computer Technology on Library Performance – based on the Library of the University of Gdańsk”, przedstawionej podczas 23. Spotkania Użytkowników Systemu VTLIS z Europy, Bliskiego Wschodu i Afryki, które odbyło się 18 września 2009 r. w Gdańsku.

WPROWADZENIE

Na początku 1995 r. w Bibliotece Uniwersytetu Gdańskiego (BUG)² uruchomiono komputerowy system biblioteczny VTLS. Póltorej dekady po tym wydarzeniu można pokusić się o ocenę przeprowadzonej automatyzacji procesów bibliotecznych, które miały wpływ zarówno na metody pracy bibliotekarzy, jak i na sposób korzystania ze zbiorów bibliotecznych.

Artykuł powstał w oparciu o sprawozdania roczne BUG. Efekty komputeryzacji w obszarze katalogowania zbiorów zaprezentowano na przykładzie opracowania formalnego druków zwartych, jako najbardziej reprezentatywnego dla nowej formy pracy. Zrezygnowano z opisu wpływu tych procesów na opracowanie czasopism i opracowanie rzeczowe ze względu na podobieństwo zachodzących zmian i napotykanych problemów.

KOMPUTERYZACJA BUG I WDRAŻANIE SYSTEMU VTLS

Za początek komputeryzacji BUG można uznać datę 11 czerwca 1991 r., kiedy to Fundacja Andrew W. Mellona przyznała jej środki na zakup komputerów i odpowiedniego oprogramowania. W styczniu 1992 r. podjęto decyzję o wyborze programu Virginia Tech Library System (VTLS)³, jako systemu bibliotecznego dla BUG. Kolejne działania obejmowały: powołanie Samodzielnej Sekcji ds. Komputeryzacji, przygotowanie pomieszczeń na sprzęt komputerowy oraz przeprowadzenie szkoleń pracowników. System VTLS wybrały także inne biblioteki akademickie (Biblioteka Jagiellońska, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Biblioteka Główna Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie), w marcu 1993 r. powołano Międzyuczelniany Zespół Koordynacyjny ds. Wdrażania Systemu VTLS. W ramach jego prac BUG zajęła się m.in. przygotowaniem polskiej wersji instrukcji dla formatu USMARC oraz współtworzeniem Języka Hasel Przedmiotowych KABA (Katalogi Automatyczne Bibliotek Akademickich)⁴ (Chrzan & Łuszczynska, 1994, s. 22-23). W 1994 r. uruchomiono w BUG system VTLS i rozpoczęto tworzenie katalogu druków zwartych⁵. Dnia 31 grudnia 1994 r. został zamknięty katalog kartkowy książek. Nowe nabytki z 1995 r. wpisywano już wyłącznie do katalogu komputerowego (Jaśkowiak, 1998, s. 212), który uruchomiono 1 stycznia 1995 r. Użytkownikom udostępniono go w lutym po wprowadzeniu modułu OPAC (Online Public Access Catalog) (*Sprawozdanie z działalności Biblioteki Głównej...*, 1995, s. 4).

Wprowadzenie nowego systemu przyniosło z punktu widzenia użytkownika katalogu następujące korzyści: jeden katalog zamiast osobnego katalogu alfabetycznego, katalogu systematycznego i katalogów w filiach; szybsze w porównaniu z katalogami tradycyjnymi wyszukiwanie; większe możliwości wyszukiwania (m.in. wg: autora, tytułu, hasła przedmiotowego, słów kluczowych); możliwość dostępu do katalogu poza biblioteką za

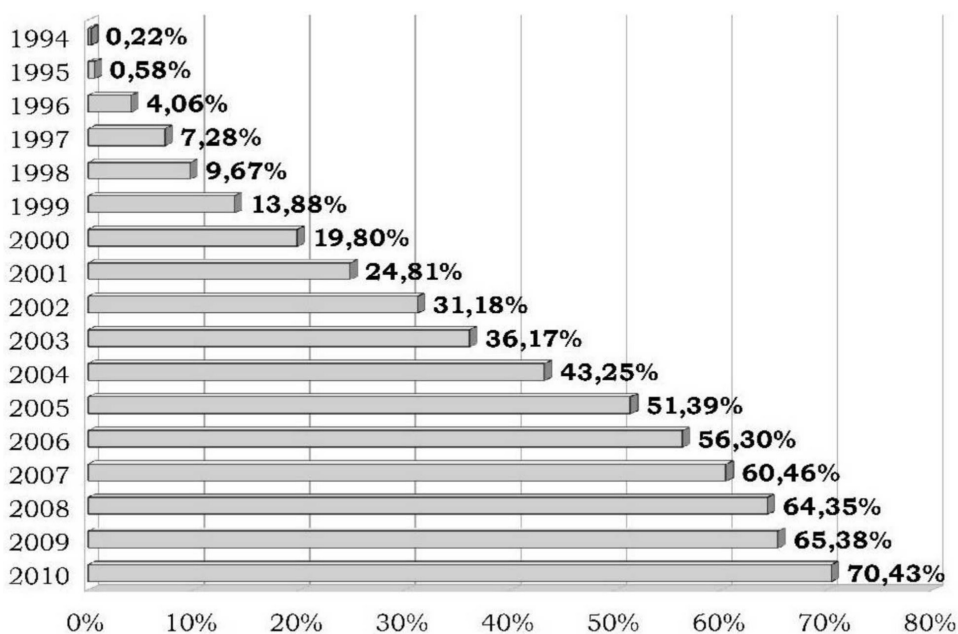
² Do czerwca 2006 r. Biblioteka nosiła ona nazwę: Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego. W artykule będzie stosowana nowa nazwa jednostki: Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego i skrót BUG.

³ Zintegrowany system biblioteczny produkowany przez amerykańską firmę VTLS Inc., zapewniający automatyzację czynności bibliotecznych.

⁴ Język informacyjno-wyszukiawczy używany przez biblioteki akademickie na potrzeby katalogów elektronicznych.

⁵ Komputerowe opracowywanie czasopism rozpoczęto w 1996 r.

pośrednictwem Internetu. Pomimo tych udogodnień dla czytelników nowy katalog był tylko komputerową wersją katalogu kartkowego. Pozwalał na szybsze znalezienie danej pozycji, jednak procedura zamawiania i wypożyczania książek pozostawała niezmienną. Możliwość łączenia się z katalogiem przez Internet miała zatem charakter iluzoryczny. Po wyszukaniu książki i tak należało udać się biblioteki, by złożyć zamówienie za pomocą wypisywanego ręcznie rewersu. Jeszcze z jednego powodu katalog online przez pierwszy okres funkcjonowania był narzędziem mało użytecznym dla czytelników. Jako baza tworzona od podstaw zawierała wyłącznie rekordy nowo nabytych książek, a te stanowiły nikły procent zasobów biblioteki.

Wykres 1. Procentowy udział wydawnictw zwartych uwzględnionych w katalogu online BUG (stan na 31 grudnia każdego roku)
Oprac. na podst. sprawozdań rocznych BUG za lata 1994-2010.

Pod koniec pierwszego roku funkcjonowania w katalogu online uwzględniono 3988 egzemplarzy książek (*Sprawozdanie z działalności Biblioteki Głównej...*, 1995, s. 5), co stanowiło 0,58% całości zbiorów Biblioteki, dopiero po jakimś czasie liczba rekordów osiągnęła poziom, który pozwolił na traktowanie katalogu jako użytecznego źródła informacji. Pod koniec 1998 r. odsetek ten wzrósł do 9,67% (zob. wykr. 1) (*Sprawozdanie z działalności Biblioteki Głównej...*, 1998). W przypadku starszych publikacji stanowiących ponad 90% księgozbioru czytelnicy nadal musieli korzystać z tradycyjnych katalogów.

WPLYW VTLS NA PRACĘ ODDZIAŁU OPRACOWNIA ALFABETYCZNEGO DRUKÓW ZWARTYCH

W oddziałach odpowiedzialnych za opracowywanie zbiorów biblioteki (w szczególności w Oddziale Opracowania Alfabetycznego Druków Zwartych) komputeryzacja miała przyspieszyć katalogowanie dzięki: rezygnacji z tworzenia równoległe kilku katalogów: katalogu alfabetycznego, katalogu systematycznego i katalogów w poszczególnych filiach oraz możliwości dzielenia pracy między bibliotekami poprzez wymianę gotowych opisów bibliograficznych. W początkowym okresie tempo pracy mierzone liczbą utworzonych rekordów nie uległo jednak zmianie w stosunku do tradycyjnego katalogowania. Ten stan rzeczy powodowały:

1. Niewystarczające nakłady na modernizację, skutkujące m.in. zbyt małą w stosunku do potrzeb liczbą komputerów (ograniczona liczba stanowisk pracy).

2. Konieczność przygotowania bibliotekarzy do nowych warunków pracy: przeszkolenia do pracy z katalogiem komputerowym, nabranie przez nich doświadczenia, pozwalającego w pełni wykorzystać możliwości nowego systemu, nauka tworzenia opisów bibliograficznych w formacie USMARC, nieznanym wcześniej w Polsce (Jaśkowiak, 1998, s. 212).

3. Konieczność opracowania procedur pracy z katalogiem: BUG była jedną z pierwszych bibliotek wprowadzających system komputerowy; brak wzorców, do których można byłoby się odwołać, wymuszał na pracownikach Biblioteki samodzielne wypracowywanie optymalnych rozwiązań, często metodą prób i błędów, co nie sprzyjało podnoszeniu wydajności pracy.

4. Brak kartoteki haseł wzorcowych (KHW)⁶, którą należało stworzyć od podstaw; docelowo miała ona wpłynąć na przyspieszenie katalogowania, musiała jednak zawierać pewną liczbę opracowanych haseł.

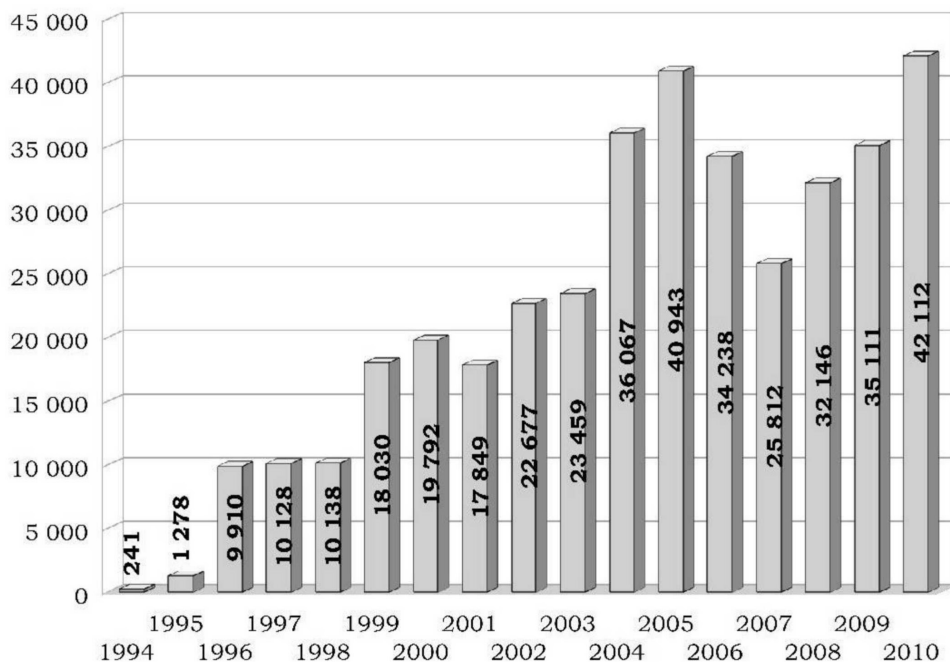
Dodatkowe komplikacje powodowały czynniki niezależne od BUG. Powstanie na początku 1995 r. w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego Centralnej Kartoteki Haseł Wzorcowych (CKHW)⁷ spowodowało wydłużenie czynności katalogowania w BUG. Proces tworzenia i kopiowania rekordów KHW wydłużył się z jednego do trzech dni. Ograniczona okazała się także możliwość korzystania z dorobku innych bibliotek, co miało być jednym z atutów systemu VTLS. Kopiowano rekordy bibliograficzne, jednak ze względu na brak katalogu centralnego trzeba było łączyć się oddzielnie z katalogiem każdej placówki. Współpracę utrudniała słaba jakość połączeń internetowych. Przeszukiwanie katalogów innych bibliotek i kopiowanie rekordów KHW okazało się czasochłonne. Czas potrzebny na połączenie z wybraną bazą był długi, połączenia niestabilne, zaś prędkość bardzo niska. W październiku 1995 r. decyzją dyrektora Naukowej i Akademickiej Sieci Komputerowej (NASK)⁸ nastąpiło ośmiokrotne obniżenie szybkości transmisji danych (z 2 Mb/s do 256 kb/s). Kopiowanie 1 rekordu trwało od kilku do nawet 12 minut, co ilustrują przytaczane

⁶ Baza haseł wzorcowych, służąca ujednocnieniu haseł stosowanych w katalogu. Hasła wprowadzane są do kartoteki tylko raz, a następnie używane w rekordach bibliograficznych.

⁷ Centralna Kartoteka Haseł Wzorcowych tworzona głównie przez grupę bibliotek akademickich, korzystających z systemu VTLS.

⁸ NASK powstał w 1991 r. jako Zespół Koordynacyjny Naukowej i Akademickiej Sieci Komputerowej przy Uniwersytecie Warszawskim. Odegrał znaczącą rolę przy wprowadzaniu Internetu w Polsce. Obecnie jest to instytut badawczy.

w sprawozdaniach przykłady: 2 rekordy – 25 min, 5-45 min, 18-60 min (*Sprawozdanie z działalności Oddziału Opracowania Alfabetycznego...*, 1995, s. 2-4).

Wykres 2. Roczne przyrosty liczby rekordów bibliograficznych w katalogu online BUG

Oprac. na podst. sprawozdań rocznych BUG za lata 1994-2010.

Znaczące zwiększenie wydajności pracy Oddziału Opracowania Alfabetycznego Druków Zwartych nastąpiło dopiero w 1999 r. Począwszy od tej daty, rocznie do katalogu bibliotecznego wprowadzono blisko dwukrotnie więcej rekordów bibliograficznych niż w latach poprzednich (zob. wyk. 2). Było to wynikiem:

- poprawy warunków pracy (zakupiono dodatkowy sprzęt z nowocześniejszym oprogramowaniem, część starych komputerów wymieniono na nowe),
- zmian w Oddziale (nowa organizacja pracy, wzrost umiejętności pracowników w zakresie wykorzystania komputerów i oprogramowania),
- zwiększenia zasobów CKHW (możliwość częstszego korzystania z gotowych haseł),
- podniesienia jakości połączeń internetowych (wyeliminowanie problemów z łącznością pomiędzy katalogami poszczególnych bibliotek) (*Sprawozdanie opisowe z działalności Oddziału Opracowania Alfabetycznego...*, 1999, s. 1-2).

DOSKONALENIE SYSTEMU

W 1999 r. rozpoczęto proces stopniowego wprowadzania kolejnych funkcji VTLS. W Bibliotece Głównej oraz w jej Filii nr 5⁹ uruchomiono moduł udostępniania pozwalający czytelnikowi na sprawdzanie dostępności poszukiwanej pozycji oraz zapoznanie się ze stanem konta – sprawdzenie liczby wypożyczonych książek i terminów ich zwrotu. W 2000 r. moduł wprowadzono w pozostałych placówkach BUG, a zespoły udostępniania zbiorów¹⁰ w BG UG i filiach zakończyły tworzenie pełnej komputerowej bazy danych czytelników (*Sprawozdanie z działalności Biblioteki Głównej...*, 2000, s. 10). Nowe rozwiązanie systemowe w zasadzie wyeliminowało składanie zamówień na niedostępne książki, choć sporadycznie mogły zdarzać się sytuacje, kiedy w tym samym czasie więcej niż jedna osoba zamówiła ten sam wolumin. Moduł udostępniania usprawnił pracę bibliotekarzy, co wpłynęło na szybszą obsługę czytelników.

W 2001 r. uruchomiono moduł Document Delivery, pozwalający na zamawianie książek drogą elektroniczną, za pośrednictwem katalogu; zbędne stało się wypełnianie rewersów (udogodnienie to dotyczyło pozycji uwzględnionych w katalogu elektronicznym). Dzięki temu, że informacja o zamówieniu pojawiała się w katalogu, zakończyły się sytuacje wielokrotnego zamawiania tej samej pozycji, a co się z tym łączy w przypadku książek opracowanych komputerowo praktycznie zlikwidowano kategorię „rewersów niezrealizowanych” (*Sprawozdanie z działalności Biblioteki Głównej...*, 2001, s. 14).

Kolejnym istotnym krokiem było podjęcie w grudniu 2002 r. decyzji o zastąpieniu VTLS Classic systemem VTLS Virtua, który został uruchomiony w sierpniu 2003 r., przed rozpoczęciem nowego roku akademickiego. Wiązało się to z koniecznością modernizacji sprzętu w BUG, gdyż stare komputery nie dysponowały wystarczającymi parametrami do obsługi nowego oprogramowania. Zakupiono 50 nowych komputerów, co zwiększyło efektywność pracy bibliotekarzy i ułatwiło wyszukiwanie informacji o zbiorach czytelnikom (*Sprawozdanie roczne Biblioteki Głównej...*, 2003, s. 4). Różnica między systemami sprowadzała się głównie do zmiany interfejsu z tekstowego na graficzny. Co prawda w 1996 r. biblioteka zakupiła programy EasyCat i EasyPac, działające w środowisku Windows, jednak zakres ich użycia był ograniczony do niektórych stanowisk pracy bibliotekarzy. Terminale dla czytelników i starsze komputery funkcjonowały pod kontrolą systemu operacyjnego MS DOS. System VTLS Virtua sprawił, że zarówno tworzenie nowych rekordów, jak i korzystanie z katalogu stało się bardziej intuicyjne. Wprowadzono znacznie wygodniejsze formularze do tworzenia rekordów, co przyspieszyło wpisywanie danych oraz ograniczyło liczbę popełnianych błędów (*Sprawozdanie Oddziału Opracowania Alfabetycznego...*, 2003, s. 2), zaś graficzny interfejs okazał się znacznie bardziej atrakcyjny dla czytelników. Nowa forma prezentacji danych sprawiła, że nie była już konieczna szczegółowa instrukcja, jak korzystać z katalogu. W programie Virtua zastosowano moduł Chameleon iPortal, pozwalający na elastyczne kształtowanie szaty graficznej katalogu w Internecie. Rozszerzono także listę funkcji systemu o możliwość

⁹ Obecnie Biblioteka Matematyczno-Fizyczna UG.

¹⁰ Pojęcie zespoły udostępniania uwzględnia osoby odpowiedzialne za udostępnianie w Bibliotece Głównej i filiach; nie jest tożsame z jednostką organizacyjną.

prolongaty wypożyczonych książek. Katalog stał się bardziej przyjazny dla użytkowników, nastąpił też wzrost liczby zamówień dokonywanych z komputerów spoza sieci UG. Na powszechniejsze użycie katalogu online, miało również wpływ zwiększenie udziału uwzględnionych w nim zasobów książek z niespełna 25% pod koniec 2001 r. do przeszło 51% całości zbiorów na koniec 2005 r. (zob. wykr. 1).

W następnych latach nie następowały rewolucyjne zmiany w systemie komputerowym, trwało ciągle doskonalenie poszczególnych rozwiązań. Dopiero 2010 r. przyniósł ważne modernizacje. Przeprowadzono wtedy testy modułu gromadzenia, pozwalającego na zautomatyzowanie procesu zamówień, zakupu i rejestracji wpływów. Testy wypadły pozytywnie i moduł gromadzenia został uruchomiony w styczniu 2011 r. Jednak na ocenę zastosowanych rozwiązań jest zbyt wcześnie. Zakończono również testy najnowszej wersji katalogu firmy VTLIS – Chamo. Po latach eksploatacji katalogu Chameleon, pojawiła się potrzeba gruntownej modernizacji. Jak ten system sprawdzi się podczas codziennej pracy bibliotekarzy i czy przeszukiwanie katalogu stanie się prostsze dla użytkowników – o tym przyjdzie przekonać się później. Na pewno nowością będzie możliwość uczestniczenia użytkowników w kształtowaniu zawartości informacyjnej katalogu (tzw. Lib 2.0, biblioteczna odmiana Web 2.0)

WPLYW KATALOGU CENTRALNEGO NUKAT NA OPRACOWYWANIE ZBIORÓW

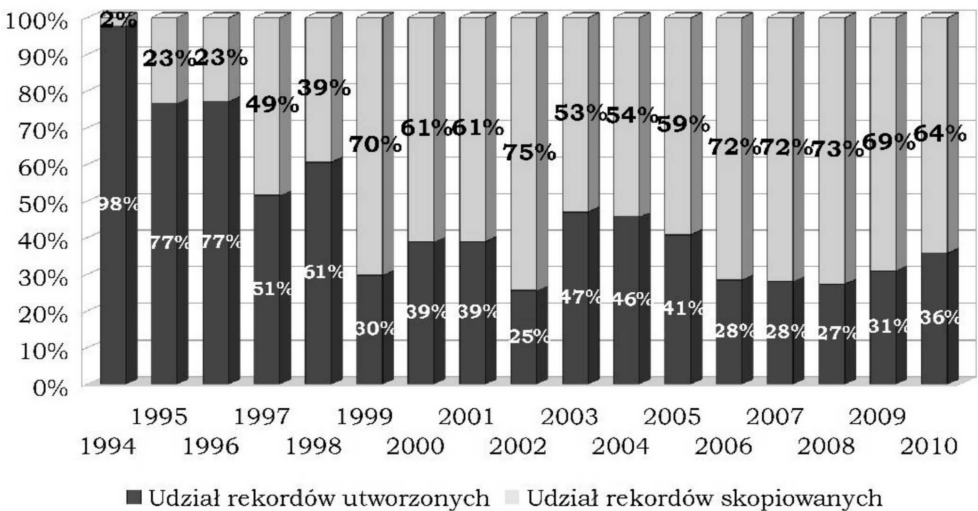
Rok 2002 był przełomowy dla pracowników Oddziału Opracowania Alfabetycznego Druków Zwartych. 5 lipca uruchomiono katalog centralny NUKAT¹¹, co spowodowało zmianę metod pracy. Opisy bibliograficzne oraz rekordy KHW zaczęto tworzyć bezpośrednio w bazie NUKAT, a następnie stamtąd kopiować je do katalogu lokalnego. Możliwość kopiowania rekordów wprowadzonych przez inne biblioteki usprawniała pracę bibliotekarzy i przyspieszyła katalogowanie. Podobnie jak w przypadku wcześniejszych zmian pozytywne efekty nie pojawiły się jednak od razu. Najpierw pracownicy musieli zdobyć nowe umiejętności i przystosować się do nowych metod opracowywania zbiorów. (*Sprawozdanie Oddziału Opracowania Alfabetycznego...*, 2002, s. 2).

W 2002 r. rozpoczęto również przygotowania do planowanego przeniesienia Biblioteki Głównej do nowo budowanego gmachu. Proces przygotowawczy w dużym stopniu zdeterminował działanie BUG w latach 2002-2006. Aktywność bibliotekarzy została ukierunkowana na wytypowanie i przygotowanie księgozbioru. Zdecydowano, że w katalogu komputerowym zostaną ujęte wszystkie zasoby przeznaczone do udostępnienia w nowej bibliotece, a dużą ich część stanowiły zbiory skatalogowane w sposób tradycyjny. Z tego względu pracownicy biblioteki skoncentrowali się na retrokonwersji tych zbiorów. Możliwość kopiowania z NUKAT znaczącej części rekordów bibliograficznych nowych nabytków (odsetek kopiowanych rekordów wahał się w tym okresie od 53 do 75%, zob. wykr. 3) pozwoliła na zintensyfikowanie pracy w zakresie katalogowania starszych zbiorów biblioteki, do której zaangażowano także osoby spoza Oddziału

¹¹ Katalog centralny polskich bibliotek naukowych i akademickich tworzony metodą współkatalogowania.

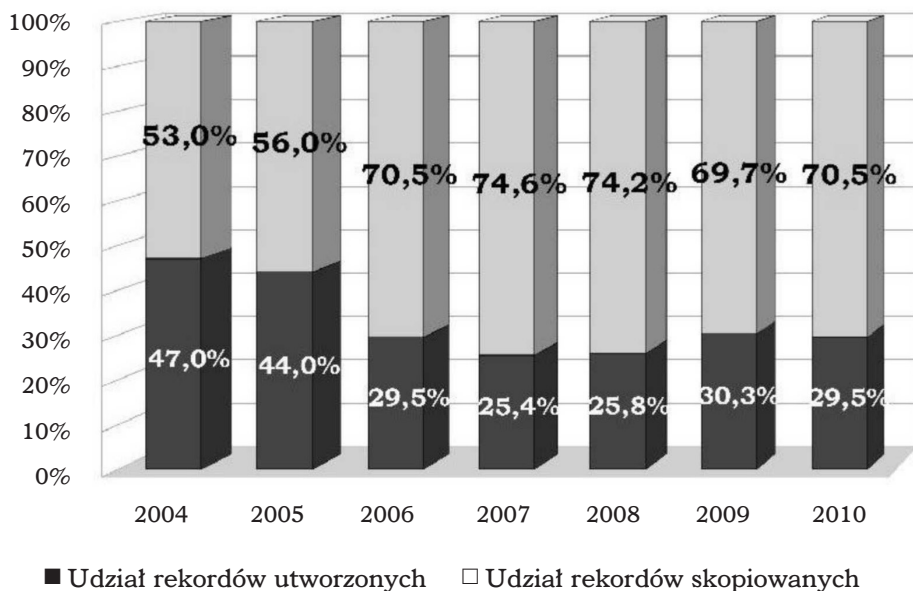
Opracowywaniu Alfabetycznego Druków Zwartych. W efekcie nastąpił znaczny wzrost liczby rekordów bibliograficznych, wprowadzonych corocznie do katalogu elektronicznego BUG. Przykładowo w 2002 r. wprowadzono ich niespełna 22,7 tys., zaś w 2005 r. – przekroczono wartość 40,9 tys. rekordów (zob. wykr. 2).

W 2006 r. został oddany do użytku nowy gmach Biblioteki Głównej, co było przyczyną widocznego zmniejszenia liczby rekordów wprowadzonych do bazy danych. Wpływ na to miały takie czynniki, jak: zaangażowanie wszystkich pracowników do przenoszenia zbiorów i własnych stanowisk pracy oraz przeprowadzona reorganizacja struktury BUG. Oddział Opracowania Alfabetycznego Druków Zwartych połączono z Oddziałem Opracowania Rzeczowego Druków Zwartych, tworząc Oddział Opracowania Druków Zwartych. W nowej organizacji pracy książkę opracowuje kompleksowo jedna osoba, poprzednio opracowanie formalne i rzeczowe było rozdzielone. Zmiana ta wymagała przeszkolenia pracowników, co spowodowało spowolnienie katalogowania (*Sprawozdanie Oddziału Opracowania Druków...*, 2007, s. 2). Kolejnym powodem zmniejszenia efektów pracy był fakt, iż po okresie intensywnych przygotowań do przenosin ograniczono pomoc osób spoza Oddziału Opracowania Druków Zwartych i pracę w czasie ponadnormatywnym.

Wykres 3. Stosunek procentowy liczby rekordów bibliograficznych druków zwartych utworzonych samodzielnie i skopiowanych przez Oddział Opracowania Druków Zwartych BUG (do 2006 r. Oddział Opracowania Alfabetycznego Druków Zwartych BG UG)

Oprac. na podst. rocznych sprawozdań z działalności Oddziału Opracowania Druków Zwartych BUG za lata 1994-2010.

Wykres 4. Stosunek procentowy liczby rekordów bibliograficznych utworzonych samodzielnie w BUG i skopiowanych z NUKAT

Oprac. na podst. rocznych sprawozdań z działalności Oddziału Opracowania Druków Zwartych BUG za lata 2004-2010.

* Uwzględniono rekordy druków zwartych, druków ciągłych oraz zbiorów specjalnych. Dane za lata 2004-2005 ze względu na brak danych obejmują jedynie druki zwarte.

Efekty dokonanych zmian uwidoczniły się po ustabilizowaniu warunków pracy w nowym budynku. Od 2008 r. zauważalne jest coroczne zwiększenie przyrostu liczby opisów wprowadzanych do katalogu, który w 2010 r. osiągnął wartość 42,1 tys. rekordów (zob. wykr. 2). Osiągnięcie takiego wyniku nie byłoby możliwe bez kopiowania rekordów z NUKAT. Statystyki pokazują, że w ostatnich latach rekordy skopiowane stanowią około 70-74% wszystkich wprowadzonych do katalogu BUG, zaś w odniesieniu do druków zwartych około 64-73% (zob. wykr. 3 i 4).

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Analizując kolejne zmiany zachodzące w systemie komputerowym BUG oraz ich wpływ na efekty pracy bibliotekarzy, można wydzielić kilka odrębnych, charakterystycznych etapów. Pierwszym było planowanie i przygotowania do wprowadzenia VTLS (1991-1995), po którym nastąpił czteroletni proces wdrażania systemu (1995-1998). Kolejne lata związane były z jego udoskonalaniem poprzez uruchamianie kolejnych modułów funkcjonalnych, zakończone wprowadzeniem nowej wersji VTLS Virtua (1998-2003). Jednak nie tylko doskonalenie oprogramowania i organizacji pracy wyznacza te charakterystyczne przedziały czasowe. Ważnym wydarzeniem było rozpoczęcie w 2002 r. współpracy w ramach NUKAT, która

zmieniła filozofię katalogowania zbiorów. NUKAT stał się funkcjonalną częścią systemów bibliotecznych współpracujących placówek, dając początek rozumieniu tego pojęcia w kategoriach sieci. Drugim ważnym czynnikiem zewnętrznym względem systemu komputerowego, który jednak w znaczący sposób wpłynął na jego funkcjonowanie, były przygotowania do przeniesienia BUG do nowej siedziby (2002-2006) oraz związana z tym późniejsza reorganizacja struktur i rozpoczęcie pracy w nowych realiach lokalowych i organizacyjnych (2006-).

Wprowadzenie systemu VTLS w BUG, podobnie jak i w innych bibliotekach uniwersyteckich, było wydarzeniem przełomowym i rozpoczęło nowy etap w jej rozwoju. Początki nie były łatwe, o czym świadczy aż czteroletni okres potrzebny na wdrożenie systemu. Miały w tym również swój udział ówczesne ograniczenia finansowe. Okres ten charakteryzował się brakiem widocznych efektów w zakresie wydajności pracy, liczba wprowadzanych rekordów wynosiła około 10 tys. rocznie. Od 1999 r. zarejestrowano znaczną poprawę efektów, na co miały wpływ udoskonalenie metod pracy oraz postępująca ewolucja systemu. Liczba wprowadzonych rekordów w latach 1999-2001 wynosiła średnio około 18 tys. rocznie, a w 2002 r. przekroczyła 22,5 tys.

Kolejnym punktem zwrotnym było utworzenie Katalogu Centralnego NUKAT, które zbiegło się z początkiem przygotowań do zmiany siedziby BUG i związanym z tym przenoszeniem zbiorów. W kolejnych latach, w toku przygotowań, następował sukcesywny wzrost liczby wprowadzanych corocznie rekordów bibliograficznych. W tym wypadku trudno jednak precyzyjnie ocenić, w jakim stopniu było to spowodowane nowymi możliwościami katalogowania, a w jakim wynikało to z nadzwyczajnej mobilizacji pracowników. Nie ulega wątpliwości, że udział NUKAT był znaczący. Konieczność wprowadzenia do katalogu komputerowego całości wytypowanych do przenosin zbiorów spowodował, że opisy bibliograficzne nowych publikacji kopiowano głównie z NUKAT, zaś pracownicy BUG mogli skoncentrować się na retrokonwersji.

Więcej można wywnioskować z ostatniego okresu, jaki nastąpił po rozpoczęciu pracy w nowej siedzibie. Co prawda początkowo zanotowano gwałtowny spadek wyników, jednak w kolejnych latach ulegały one stałej poprawie, by w 2010 r. osiągnąć najwyższy jak dotychczas wynik w historii BUG.

Pokazuje to, że komputeryzacja procesów bibliotecznych miała znaczący wpływ na przyspieszenie katalogowania. Zwłaszcza pojawienie się NUKAT pozwoliło na osiągnięcie dwukrotnie wyższej wydajności niż przedtem (wzrost z niespełna 20 tys. w 2000 r., do ponad 40 tys. wprowadzonych rekordów w 2010) (zob. wykr. 2).

Także dla użytkowników wprowadzenie VTLS nie oznaczało automatycznie poprawy jakości usług. Ograniczona możliwość korzystania z katalogu online (niewielka liczba stanowisk z dostępem do katalogu w bibliotece, brak szerokiego dostępu do Internetu w Polsce), mało przyjazny interfejs w pierwszej wersji katalogu czy niska jeszcze wtedy umiejętności pracy z komputerem wśród czytelników stanowiły czynniki utrudniające korzystanie z systemu. Jego przydatność ograniczał również fakt, że w pierwotnym kształcie VTLS w BUG nie oferował praktycznie niczego ponad szybsze wyszukiwanie. Procedura wypożyczenia książki znajdującej się w katalogu komputerowym nie uległa żadnej zmianie.

W okresie wdrożeniowym potęgowane to było niewielką zawartością katalogu w stosunku do całości zbiorów. Dopiero mające miejsce w latach 1999-2001 kolejne udoskonalenia VTLIS zaczęły wpływać na poprawienie jakości usługi. Wzrost liczby funkcji dostępnych czytelnikom zmienił „elektroniczny katalog kartkowy” w pełni użyteczny system biblioteczny, będący podstawowym źródłem informacji o zasobach biblioteki. Dostęp za pośrednictwem dowolnego komputera do swojego konta, sprawdzenie dostępności wybranej pozycji i zamówienie książki nie wymagało od tej pory wizyty w bibliotece. Podstawowym mankamentem pozostawał przestarzały interfejs tekstowy oparty na systemie MS-DOS. Taki stan rzeczy trwał do uruchomienia w 2003 r. VTLIS Virtua z nowym katalogiem Chameleon iPortal. Pozwoliło to na zbliżenie się systemu do standardów nowoczesnego ówczesnie oprogramowania komputerowego. Coraz większa przydatność katalogu wiązała się też z jego rosnącą zawartością. W momencie uruchomienia VTLIS Virtua uwzględniono w nim już około 1/3 książek BUG. Kolejne lata to ciągła, stopniowa ewolucja systemu bez wprowadzania radykalnych zmian. Katalog online stał się w tym czasie głównym źródłem informacji o zbiorach BUG, a w przypadku książek w Bibliotece Głównej jedynym (pod koniec 2010 r. zawierał już 70% wszystkich druków zwartych) (zob. wyk. 1). Katalogi kartkowe odnoszą się obecnie tylko do książek znajdujących się w dawnych filiach biblioteki, które w nowej strukturze bibliotecznej otrzymały miano bibliotek specjalistycznych. Nowy OPAC – Chamo powinien przynieść dalsze usprawnienia w korzystaniu z katalogu elektronicznego.

Analiza skutków wprowadzenia komputeryzacji w Bibliotece Uniwersytetu Gdańskiego wykazuje w dłuższym okresie jej pozytywny wpływ zarówno na zwiększenie produktywności katalogowania zbiorów, jak też na poziom obsługi czytelnika. Pojawienie się NUKAT wprowadziło realną koordynację działań i niedublowanie wysiłków, co dzięki efektowi synergii pozwoliło na dalsze podniesienie wydajności pracy. Katalog centralny jako funkcjonalny element lokalnych systemów bibliotecznych sprawił, że od tej pory nie można utożsamiać komputeryzacji w poszczególnych placówkach jedynie z własnym systemem w znaczeniu technicznym. Nowa koncepcja katalogowania odwraca proporcje, zmierza do wspólnego tworzenia jednego katalogu, a import rekordów do własnej bazy staje się wtórny. Jedną z możliwych dróg rozwoju, zgodnie ze światowymi tendencjami, może być scalenie katalogów wszystkich bibliotek w jednej bazie danych. Wpłynie to na zmniejszenie globalnych nakładów potrzebnych na wykonanie tych samych zadań, również użytkownik takiego katalogu będzie miał ułatwione zadanie, mając do dyspozycji w jednym miejscu zbiory wszystkich bibliotek funkcjonujących w ramach systemu.

BIBLIOGRAFIA

- Bojar, Bożena, oprac. (2002). *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- BUG (2004). *Sprawozdanie roczne 2004* [online]. Sopot: Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego; [dostęp: 19.10.2010]. Format PDF. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.bg.ug.edu.pl/images/stories/pdf/spraw2004.pdf>>.
- BUG (2005). *Sprawozdanie roczne 2005* [online]. Sopot: Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego; [dostęp: 19.10.2010]. Format PDF. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.bg.ug.edu.pl/images/stories/pdf/spraw2005.pdf>>.

- BUG (2006). *Sprawozdanie roczne 2006* [online]. Gdańsk: Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego; [dostęp: 19.10.2010]. Format PDF. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.bg.ug.edu.pl/images/stories/pdf/spraw2006.pdf>>.
- BUG (2007) *Sprawozdanie roczne 2007* [online]. Gdańsk: Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego; [dostęp 19.10.2010]. Format PDF. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.bg.ug.edu.pl/images/stories/pdf/spraw2007.pdf>>.
- BUG (2008) *Sprawozdanie roczne 2008* [online]. Gdańsk: Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego; [dostęp 19.10.2010]. Format PDF. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.bg.ug.edu.pl/images/stories/pdf/spraw2008.pdf>>.
- BUG (2009). *Sprawozdanie roczne 2009* [online]. Gdańsk: Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego; [dostęp 19.10.2010]. Format PDF. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.bg.ug.edu.pl/images/stories/pdf/spraw2009.pdf>>.
- BUG (2010). *Sprawozdanie roczne 2010* [online]. Gdańsk: Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego; [dostęp 19.10.2010]. Format PDF. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.bg.ug.edu.pl/images/stories/pdf/spraw2010.pdf>>.
- Chrzan, Ewa; Łuszczynska, Jadwiga (1994). Komputeryzacja w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Gdańskiego. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s.17-25.
- Jaškowiak, Grażyna (1998). Automatyzacja biblioteki uniwersyteckiej na przykładzie biblioteki wykorzystującej oprogramowanie VTLIS (wybrane problemy). W: *Świat biblioteki elektronicznej w klasycznej bibliotece naukowej: możliwości rozwoju, uwarunkowania i ograniczenia*. Materiały konferencyjne pod red. Haliny Ganińskiej. Poznań: Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej, s. 209-215.
- Sprawozdania opisowe z działalności Oddziału Opracowania Alfabetycznego Druków Zwartych w 1998 r.* Sopot: Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego. [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdania opisowe z działalności Oddziału Opracowania Alfabetycznego Druków Zwartych w 1999 r.* Sopot: Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego. [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdania z działalności Oddziału Opracowania Alfabetycznego Druków Zwartych w 1995 r.* Sopot: Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego. [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdania z działalności Oddziału Opracowania Alfabetycznego Druków Zwartych w 1996 r.* Sopot: Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego. [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdania z działalności Oddziału Opracowania Alfabetycznego Druków Zwartych w 1997 r.* Sopot: Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego. [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdania z przebiegu komputeryzacji w Oddziale Opracowania Alfabetycznego Druków Zwartych w 1994 r.* Sopot: Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego. [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdanie 2001 r. Oddział Opracowania Alfabetycznego Druków Zwartych.* Sopot: Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego. [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdanie 2002 r. Oddział Opracowania Alfabetycznego Druków Zwartych.* Sopot: Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego. [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdanie 2003 r. Oddział Opracowania Alfabetycznego Druków Zwartych.* Sopot: Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego. [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdanie roczne 2002.* Sopot: Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego. [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdanie roczne 2003.* Sopot: Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego. [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdanie z działalności Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego w 1994 r.* Sopot: [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdanie z działalności Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego w 1995 r.* Sopot: [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdanie z działalności Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego w 1996 r.* Sopot: [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdanie z działalności Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego w 1997 r.* Sopot: [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdanie z działalności Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego w 1998 r.* Sopot: [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdanie z działalności Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego w 1999 r.* Sopot: [dok. niepubl. w Archiwum BUG].

- Sprawozdanie z działalności Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego w 2000 r.*
Sopot: [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdanie z działalności Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego w 2001 r.*
Sopot: [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdanie z działalności 2004 r. Oddział Opracowania Alfabetycznego Druków Zwartych.* Sopot: Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego. [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdanie z działalności 2005 r. Oddział Opracowania Alfabetycznego Druków Zwartych.* Sopot: Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego. [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdanie z działalności 2006 r. Oddział Opracowania Druków Zwartych.* Gdańsk: Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego. [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdanie z działalności 2007 r. Oddział Opracowania Druków Zwartych.* Gdańsk: Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego. [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdanie z działalności 2008 r. Oddział Opracowania Druków Zwartych.* Gdańsk: Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego. [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdanie z działalności 2009 r. Oddział Opracowania Druków Zwartych.* Gdańsk: Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego. [dok. niepubl. w Archiwum BUG].
- Sprawozdanie z działalności 2010 r. Oddział Opracowania Druków Zwartych.* Gdańsk: Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego. [dok. niepubl. w Archiwum BUG].

MAGDALENA HAMERSKA

Gdańsk University Library

e-mail: m.hamerska@ug.edu.pl

**THE IMPACT OF LIBRARY AUTOMATION ON THE EFFICIENCY
OF LIBRARY PROCESSES AND QUALITY OF SERVICES
OFFERED TO PATRONS**
The case of Gdańsk University Library

KEYWORDS: Library automation. Integrated library system. VTLIS. Virtua. VTLIS system implementation. Online catalog. Cataloging. Union catalog. Shared cataloging.

ABSTRACT: **Objective** – The case of Gdańsk University Library is used to present the influence of library automation on the library processes and services in an academic library. Attention is focused on achievements in cataloging and increasing quality of library services. **Research method** – The following factors are analyzed: milestones in the implementation of the integrated library system and statistical data from the annual reports of the Library and its Department of Descriptive Cataloging. Information collected through this analysis is used to show the impact of library automation on selected library processes and services. **Results and conclusions** – Data analyzed by the author prove that the library automation introduced at Gdańsk University Library has had a long-term impact on the efficiency of cataloging. Moreover, numerous simplifications resulting from the automation of library processes have increased the quality of services offered by the Library.

Artykuł wpłynął do Redakcji 21 kwietnia 2011 r.

**„JAK KSZTAŁCIĆ STUDENTÓW
INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKOZNAWSTWA?
PROGRAMY STUDIÓW A RYNEK PRACY I ROZWÓJ NAUKI”¹**

Międzynarodowa Konferencja Naukowo-Edukacyjna
Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytetu Jagiellońskiego
(Kraków, 6-7 czerwca 2011 r.)

Tegoroczna konferencja Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego została zorganizowana we współpracy ze Stowarzyszeniem Bibliotekarzy Polskich, Konsulatem Generalnym USA w Krakowie i Fundacją Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, która przyjęła rolę partnera wspierającego. Patronat medialny zapewnił Nowy EBIB. Zgodnie z zamierzeniem organizatorów, konferencja miała charakter pionierski, ponieważ po raz pierwszy w kraju na wspólnych obradach zgromadzili się przedstawiciele niemal wszystkich podmiotów zainteresowanych jakością efektów kształcenia studentów IINiB w Polsce. O różnorodnych aspektach przygotowania zawodowego IINiB dyskutowali zatem, obok dydaktyków akademickich, również reprezentanci pracodawców (głównie dyrektorzy bibliotek), pracownicy bibliotek i ośrodków informacji, członkowie naukowych i branżowych organizacji IINiB, brokerzy informacji, specjaliści w dziedzinie kształcenia ustawicznego bibliotekarzy, doradztwa biznesowego i wspomagania procesów rekrutacyjnych oraz studenci.

W konferencji uczestniczyło ponad 60 osób, w tym goście z Francji, Niemiec, Republiki Czeskiej, USA i Wielkiej Brytanii. Podczas sesji plenarnej i dwóch równoległych paneli dyskusyjnych przedstawiono ogółem 25 referatów i komunikatów. Istotnymi punktami programu były ponadto wideokonferencja ze specjalistką z USA, zorganizowana przez Janinę Galas, dyrektor American Information Resource Center przy Konsulacie Generalnym USA w Krakowie, oraz dwa równoległe warsztaty szkoleniowe.

Po powitaniu audytorium przez dyrektor IINiB UJ dr hab. Marię Próchnicką oficjalnego otwarcia obrad dokonali prof. dr hab. Szczepan Biliński, prorektor UJ ds. badań i współpracy międzynarodowej, prof. dr hab. Krzysztof Pleśniarowicz, prodziekan ds. studiów Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej UJ oraz konsul USA ds. prasy i kultury Benjamin R. Ousley Naseman.

Anglojęzyczną sesję plenarną prowadzoną przez M. Próchnicką i Katarzynę Materską (IINiSB UW) wypełniły referaty gości zagranicznych. Paul Sturges, emerytowany profesor Loughborough University (Wielka Brytania) i były wieloletni szef FAIFE IFLA (Free Access to Information and Freedom of Expression Committee) zsumował swoje międzynarodowe doświadczenia dydaktyczno-naukowe z ostatnich lat, by na tej podstawie określić uniwersalne warunki, niezależne

¹ Oficjalny blog konferencji: <http://konferencjainib2011.blogspot.com>.

od kontekstu geograficznego, z którymi powinni lub muszą obecnie liczyć się autorzy akademickich programów kształcenia INiB. Po pierwsze, zwrócił uwagę na mniejszy nabór kandydatów na studia wyższe na kierunek INiB i paradoksalny wzrost zainteresowania studiami kształcącymi tzw. niebibliotekarskie kompetencje informacyjne (*non-library information skills*), co wynika ze zwiększonego popytu na tego rodzaju umiejętności niemal we wszystkich sferach gospodarki i życia społecznego. Po drugie, podkreślił fakt, że jednym z elementów zawodowej codzienności pracowników informacji i bibliotekarzy stało się rozwiązywanie dylematów aksjologicznych, dotyczących prawa do wolności wypowiedzi, sumienia i wyznania, ochrony prywatności, dostępu do informacji itd. Na przykładach wziętych z życia publicznego Wielkiej Brytanii, Danii, Norwegii, USA, Chorwacji i kilku krajów Afryki subsaharyjskiej ukazał rolę bibliotekarzy w konfliktach związanych z radykalizacją religijną i aktywnością ruchów podejrzewanych o psychomanipulacje (sprawa karykatur Mahometa w Danii, odmowa przyjmowania przez biblioteki darów od kościoła scientologicznego). W konkluzji swojego wystąpienia Paul Sturges stwierdził, że w następstwie zmian w wymaganiach pracodawców i sposobie postrzegania użyteczności zawodów informacyjnych od absolwentów INiB oczekuje się nie tylko wysokiej sprawności operacyjnej, ale przede wszystkim reaktywności, pryncypalności i „etycznie zaangażowanego rozumienia relacji między użytkownikiem, informacją i usługami informacyjnymi”. Maria Burke (University of Salford, Wielka Brytania) mówiła o tym, jak na profilowanie brytyjskich programów INiB i efekty kształcenia wpływa obecna sytuacja finansów publicznych, zmuszająca uczelnie do samodzielnego zdobywania funduszy. Wobec ostrych oszczędności w przydziale środków z centralnych rezerw państwowych, instytucje kształcenia próbują utrzymać płynność budżetową, łącząc się w dochodowe konsorcja z podmiotami komercyjnymi. Pod względem jakości kształcenia, perspektyw zatrudnienia absolwentów i ułatwienia transferu wiedzy do sektora biznesu formuła taka jest zasadniczo korzystna, niemniej rodzi problemy związane z konfliktami interesów, zderzaniem się bardzo odmiennych logik postępowania i złożonością relacji interdyscyplinarnych (M. Burke wyróżnia trzy warianty współpracy w konsorcjach: *trans-disciplinarity*, *cross-disciplinarity* i *cross-collaboration*). Daniel Bougnoux (Université Stendhal-Grenoble 3, Francja), filozof i współzałożyciel, wraz z Régissem Debray, francuskiej szkoły mediologicznej bliskiej McLuhanowskiemu teozom determinizmu technologicznego, nakreślił ogólnie kulturowe i cywilizacyjne następstwa przełomu cyfrowego, który nazywa „przełosem od grafo- do numerosfery”. W jego opinii, najważniejszą implikacją tych przemian dla kształcenia akademickiego w dziedzinie INiB jest stopniowe zlewanie się w jedno pojęć prawdy i relewancji. Dwie kolejne prelegentki poruszały bardziej praktyczną kwestię dostosowania kwalifikacji absolwentów INiB do potrzeb pracodawców. Właśnie z punktu widzenia pracodawcy, a zarazem menedżera odpowiedzialnego za trafność decyzji rekrutacyjnych Margaret M. Walther (American Information Resource Center, Ambasada USA w Warszawie) przedstawiła listę wymogów kompetencyjnych i oczekiwań w zakresie predyspozycji osobowych, składających się na sylwetkę pożądanego kandydata do pracy w służbach informacyjnych, działających przy placówkach dyplomatycznych USA w Europie Środkowej i Wschodniej. Z kolei Laura Saunders (Graduate School of Library and Information Science, Simmons College, USA) zrelacjonowała wyniki przeprowadzonego przez siebie ogólnokrajowego badania, którego celem było ustalenie rankingów kompetencji i kwalifikacji, wymaganych w USA od kandydata do pracy w charakterze bibliotekarza oddziału informacyjno-bibliograficznego. Respondenci, wśród których znaleźli się zarówno sami *reference librarians*, jak i dyrektorzy bibliotek i menadżerowie koordynujący politykę zatrudnienia, największą wagę przypisali sprawności interpersonalnej, a dalej znajomości źródeł, heurystyki wyszukiwawczej i systemów klasyfikacyjnych. Podkreślając wartość poznawczą badania i fakt, że jego wyniki już znajdują odzwierciedlenie w programach uczelni amerykańskich, autorka zapowiedziała jednocześnie zamiar stworzenia międzynarodowego zespołu naukowego, mającego

powtórzyć badanie, tym razem w Europie. Libuše Foberová i Milan Konvit (Institute of the Czech Language and Library Science, Silesian University in Opava, Republika Czeska) omówili, odpowiednio, czeskie zasady i kryteria akredytacji kierunku INiB oraz wypracowaną w swoim Instytucie metodykę tworzenia programów bloków przedmiotowych (na przykładzie niedawno otwartej specjalizacji *community librarian*). Nowy wątek do dyskusji nad czynnikami sukcesu w kształceniu absolwentów INiB wprowadził Michal Lorenz (Division of Information and Library Studies, Masaryk University, Republika Czeska), który posiłkując się wynikami własnych badań, przekonywał o istotnej roli tzw. klimatu społecznego w skutecznym motywowaniu studentów i budowaniu u nich takiego modelu subiektywnego zadowolenia z pracy, w którym na równi z gratyfikacją finansową liczą się nagrody niematerialne (pasja, zaangażowanie, poczucie przynależności do wspólnoty korporacyjnej). Panoramę punktów widzenia reprezentowanych w czasie sesji plenarnej domknęło ostatnie wystąpienie Lisy Beutelspacher i Lisy Orszullok, studentek Uniwersytetu im. Heinricha Heinego w Düsseldorfie, które potwierdzały efektywność i atrakcyjność *e-learningu* w nauczaniu przedmiotów zawodowych (zarządzanie informacją i wiedzą, budowa baz danych, elementy lingwistyki komputerowej). Po zakończeniu obrad pierwszego dnia konferencji w Konsulacie Generalnym USA w Krakowie odbyła się wideokonferencja z Karen O'Brien, szefową Biura ds. Akredytacji American Library Association, podczas której porównywano standardy akredytacyjne stosowane przez ALA na terenie USA i Kanady z analogicznymi procedurami obowiązującymi w Europie. W głosach podsumowujących, przedstawiciele środowiska akademickiego z Polski, Czech i Wielkiej Brytanii postulowali zacieśnienie współpracy z krajowymi organizacjami branżowymi INiB w zakresie definiowania efektów kształcenia i ustalaniu warunków akredytacji.

W drugim dniu konferencji obrady toczyły się w dwóch równoległych panelach prowadzonych przez Martę Skalską-Zlat (IINiB UW) i Remigiusza Sapę (IINiB UJ). W wystąpieniach sekcji pierwszej, zatytułowanej *Kompetencje INiB na rynku pracy: realia i perspektywy*, skonfrontowały się i wzajemnie dopełniły poglądy na przyszłość kształcenia w dziedzinie INiB, wyrażane zarówno z pozycji pracodawców, jak i dydaktyków, i praktyków zawodu. Jako pierwsza głos zabrała Małgorzata Pietrzak (IINiSB UW), która zwróciła uwagę na obiektywne, formalnoprawne przesłanki skłaniające do przemyślenia treści programowych i zakładanych efektów kształcenia INiB. Wskazała mianowicie nowe zakresy wymagań kompetencyjnych oraz zadań kulturowych i edukacyjnych, wynikające dla bibliotekarzy i bibliotek, w szczególności publicznych, ze zgłoszonego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego projektu zmian w ustawie o bibliotekach i ustawie o prowadzeniu działalności kulturalnej. Łucja Maciejewska i Mirosław Garbacz (Biblioteka Główna i OINT, Politechnika Wrocławska) podjęli próbę zweryfikowania, w jakim stopniu studia INiB w obecnym kształcie programowym przygotowują do podjęcia efektywnej pracy w bibliotece akademickiej. Autorzy podzielili się swoimi spostrzeżeniami dotyczącymi zarówno kompetencji merytorycznych absolwentów INiB, jak i przystawalności ich wyobrażeń o zawodzie, wyniesionych ze studiów, do realiów praktyki. Ich wypowiedź dała też interesujący wgląd w wypracowane w OINT Politechniki Wrocławskiej metody bieżącej i prospektywnej oceny umiejętności nowo przyjętych pracowników. Podobny cel miało wystąpienie Marii Daszkiewicz i Elżbiety Karpińskiej-Pawlak, które oceniały poziom kwalifikacji absolwentów INiB z punktu widzenia szczególnych potrzeb Zakładu Informacji Naukowej i Technicznej, Promocji i Szkoleń Instytutu Zaawansowanych Technologii Wytwarzania w Krakowie. Wieloaspektowość profilu kompetencyjnego pracownika biblioteki publicznej w środowisku małego miasta na podstawie doświadczeń pracy w GBP w Kętach scharakteryzowała Krystyna Kusak, członkini zespołu eksperckiego działającego w ramach Programu Rozwoju Bibliotek Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego. Małgorzata Kisilowska i Maria Przystek-Samokowa (IINiSB UW) przyjęły natomiast perspektywę

dydaktyczną i zaprezentowały samodzielnie opracowany zestaw narzędzi oceny efektów kształcenia absolwentów Podyplomowych Studiów Zarządzania Informacją w Ochronie Zdrowia. Kolejne dwa wystąpienia w tej sesji dotyczyły roli kultury organizacyjnej w stymulowaniu rozwoju zawodowego bibliotekarzy i pracowników informacji. Aneta Firlej-Buzon (IINiB UW.) przypomniała o tym, jak pożyteczne w pobudzaniu ambicji zawodowych jest naśladowanie liderów mających środowiskowy autorytet potwierdzony np. międzynarodowymi nagrodami (Carol Ishimoto Award, Green Carpet Award). Ewa Mukoid (Instytut Komunikacji i Rozwoju, Kraków) demonstrowała zalety *coachingu* jako metody optymalizacji procesów zarządzających, motywowania pracowników i wspomagania decyzji rekrutacyjnych zarówno w organizacjach sektora prywatnego, jak i w instytucjach publicznych. Panel zakończył się referatem Agnieszki Korycińskiej-Huras (IINiB UJ), wyrażającym propozycję poszerzenia transferu specjalistycznej wiedzy IINiB do komercyjnego sektora usług intelektualnych w Polsce przez organizację wąskotematycznych, celowanych kursów, eksponujących kompetencje kadry akademickiej IINiB o wysokiej wartości dodanej.

Drugi panel polskojęzyczny – *Kształcenie IINiB: stan obecny i perspektywy rozwoju* – rozpoczął się referatem Danuty Koniecznej (Biblioteka Uniwersytecka, UWM w Olsztynie), poświęconym sprawie udziału Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich w kształceniu bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej w kontekście rozwoju biblioteki jako organizacji uczącej się. Autorka w systematycznym wykładzie omówiła całe spektrum działań SBP na rzecz podnoszenia kwalifikacji pracowników IINiB (m.in. kształcenie ustawiczne, zdalne nauczanie, studia podyplomowe, działalność wydawnicza), udowadniając zarazem, że podobnie jak inne krajowe stowarzyszenia branżowe jest ono co do zasady uprzywilejowanym partnerem i sojusznikiem uczelni w zapewnianiu wysokich kwalifikacji absolwentów IINiB. Wystąpienie zawierało szereg starannie udokumentowanych argumentów przemawiających za poszerzeniem współpracy między SBP i uczelniami wyższymi. Zbliżone intencje miała również K. Materska (Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy, IINSiB UW), która wypowiadając się z podwójnej perspektywy dyrektora dużej publicznej księżnicy naukowej i dydaktyka akademickiego IINiB, zaproponowała partycypacyjny model kształtowania kompetencji absolwentów tego kierunku, zakładający współpracę środowisk naukowych i przedstawicieli instytucji bibliotecznych. Tylko taka formuła gwarantuje, zdaniem autorki, współmierność efektów kształcenia do skali wymagań stawianych obecnie pracownikom bibliotek. Inaczej, tym razem z punktu widzenia studentów IINiB, zajęli się oceną relewancji programów kształcenia Renata Aleksandrowicz i Tomasz Piasecki (IINiB UW.). W swoim wystąpieniu zreferowali wyniki badania edukacyjnych i zawodowych oczekiwań oraz stopnia identyfikacji z profesją, przeprowadzone wśród studentów I i III roku studiów licencjackich oraz I roku studiów magisterskich IINiB UW. Badania wykazały kilka istotnych prawidłowości, m.in. fakt, że znaczna część przyszłych absolwentów nie zamierza podjąć pracy w zawodzie, a przy tym uważa liczne treści programowe realizowane w toku studiów za nieadekwatne do swoich zainteresowań zawodowych związanych z kierunkiem. Wśród ankietowanych uwidoczniły się ponadto różnice w ocenach atrakcyjności oferowanych w IINiB UW. bloków specjalizacyjnych, z wyraźną preferencją dla bloku edytorskiego. Znakomite dopełnienie wniosków tych obserwacji przyniósł referat Bożeny Hojki (IINiB UW.), która skomentowała wyniki studenckich ankiet ewaluacyjnych przeprowadzanych w IINiB UW. w zakresie dwóch kryteriów oceny zajęć: ich przydatności i wagi w całym toku studiów oraz atrakcyjności. Rozkład tych osądów został następnie porównany do potrzeb pracodawców i współczesnego rynku pracy. W panelu poświęconym praktycznym aspektom kształcenia nie zabrakło też wystąpień dotyczących projektowania programów kursów autorskich. Kwestię tę poruszyli przedstawiciele IBIIN UŚ: Renata Frączek, omawiając treści programowe i zakładane efekty przedmiotu *Technologia informacyjna*, proponowanego w ramach „eksportu” i promocji kompetencji IINiB studentom śląskich uczelni

technicznych, oraz Jacek Tomaszczyk, który w analogiczny sposób scharakteryzował nauczanie angielskiego języka specjalistycznego na kierunku INiB. Tematem dwóch ostatnich wystąpień w tej sesji była ocena efektywności wykorzystania w kształceniu INiB elementów elektronicznego środowiska dydaktycznego. Jolanta Szulc (IBiIN UŚ) wymieniała zalety systemów ekspertowych, obecnych w ofercie edukacyjnej polskich i zagranicznych uczelni, zaś Monika Krakowska (IINiB UJ) dzieliła się pozytywnymi doświadczeniami pracy w ramach europejskiego programu wirtualnej mobilności TeaCamp.

Po zakończeniu obrad uczestnicy zostali zaproszeni do udziału w jednym z dwóch równoległych warsztatów szkoleniowych. Pierwszy z nich, moderowany przez M. Próchnicką, dotyczył podstaw metodyki projektowania programów studiów w oparciu o macierze efektów kształcenia, zgodne z Krajowymi Ramami Kwalifikacji. Celem warsztatu drugiego, prowadzonego przez E. Mukoid (Instytut Komunikacji i Rozwoju, Kraków) i skierowanego głównie do dyrektorów bibliotek, bibliotekarzy i pracowników informacji, było przedstawienie użyteczności *coachingu* w doskonaleniu metoda zarządzania zmianą w bibliotece.

Obrady zakończyła wspólna dyskusja, która potwierdziła duże zainteresowanie środowiska problematyką omawianą w trakcie konferencji.

Agnieszka Korycińska-Huras
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński

Tekst wpłynął do Redakcji 19 października 2011 r.

„LITERATURA DZIECIĘCA I MŁODZIEŻOWA: STAN BADAŃ, KSZTAŁCENIE, PERSPEKTYWY ROZWOJU”

Międzynarodowa Konferencja Naukowa
(Paryż, 22 czerwca 2011 r.)

Dnia 22 czerwca 2011 r. w Paryżu odbyła się konferencja naukowa „Literatura dla dzieci i młodzieży: stan badań, kształcenie, perspektywy rozwoju”. Pierwsze spotkanie z tego cyklu miało miejsce w listopadzie 2002 r. i poświęcone było kształceniu specjalistów-bibliotekoznawców w tym zakresie. Organizatorami konferencji byli: Biblioteka Narodowa Francji (BNF) i jej Narodowe Centrum Literatury Dziecięcej i Młodzieżowej (Centre national de la littérature pour la jeunesse) oraz Centrum Badań nad Piśmiennictwem i Literaturą Frankofońską (Centre de recherches textes et francophonie) Uniwersytetu Cergy-Pontoise. Swoją udział w pracach przygotowawczych zaznaczyło Stowarzyszenie Badań nad Książką i Źródłami Materialnymi Kultury Dziecięcej (Association française de recherche sur les livres et objets culturels de l'enfance), organizując konkurs na temat stanu i perspektyw naukowych odnośnie percepcji literatury dziecięcej i młodzieżowej w różnych środowiskach oraz nowatorskich procesów kształcenia w tym obszarze. Ramy tematyczne konferencji obejmowały: szeroko pojętą rolę książki w kształtowaniu kultury dziecięcej, politykę instytucjonalną (państwową, szkolną, biblioteczną, rodzinną) wobec literatury dziecięcej i młodzieżowej, a także twórczość literacką i ilustratorską, działalność wydawnictw dla dzieci i młodzieży, mediacyjną rolę bibliotek, literaturę dziecięcą i młodzieżową w programach szkolnych oraz w programach studiów wyższych, recepcję literatury dla dzieci i młodzieży w różnych środowiskach i grupach etnicznych.

O ile w 2002 r. próbowano dokonać ewaluacji prac naukowych na temat literatury dziecięcej i młodzieżowej pod kątem ich użyteczności w kształceniu przyszłych kadr pracujących z tą grupą wiekową w różnych instytucjach, to obecnie postawiono sobie nieco odmienne cele:

1. Zaproponowano nowe, ściśle określone badania nad powyższą problematyką na okres następnej dekady, bazując przy tym na dotychczasowych doświadczeniach, ale poszerzając ich zakres; za szczególnie istotne uznano konieczność opracowania i wdrożenia wspólnego systemu kształcenia kadr specjalizujących się w literaturze dziecięcej i młodzieżowej.

2. Wskazano na ewentualne partnerstwo nauki (badania prowadzone na wyższych uczelniach) i praktyki zawodowej (biblioteki, szkoły, różnego rodzaju centra kultury) w aspekcie szerokiego wykorzystania i wpływu książki i literatury dziecięcej na różne dziedziny i jakość życia.

3. Zdefiniowano najważniejsze problemy, przygotowano listę zagadnień do opracowania w celu jeszcze lepszego podkreślenia roli biblioteki, książki i literatury dziecięcej i młodzieżowej w różnych środowiskach i instytucjach (szkoła, dom, klub osiedlowy, mediateka, merostwo etc.).

Podczas obrad, odbywających się w tzw. małym audytorium BNF przedstawiono stan badań naukowych za lata 2002-2010, prowadzonych przez poszczególne uniwersytety, dyskutowano nad zaprezentowaną tematyką, uwzględniając najnowsze dane; znawcy przedmiotu udzielali odpowiedzi na pytania nurtujące uczestników konferencji.

Konferencję otworzyli przedstawiciele jej organizatorów: Denis Bruckmann (dyrektor BNF, odpowiadający za zbiory), Max Butler (profesor Uniwersytetu Cergy-Pontoise, były doradca Ministra Edukacji Narodowej Francji, a następnie doradca Ministra Edukacji Narodowej Brazylii ds. polityki w dziedzinie doboru lektur i rozwoju języka i kultury francuskiej w szkołach) oraz Emanuel Fraisse (profesor literatury francuskiej na Sorbonie, specjalizujący się m.in. w literaturze dziecięcej jako istotnym ogniwie całego dziedzictwa kulturowego Francji).

Pierwszą część obrad zdominowali badacze z Cergy-Pontoise. Marie-France Bishop zaprezentowała i omówiła stan badań i miejsce literatury dziecięcej i młodzieżowej wśród innych dziedzin kształcenia uniwersyteckiego. Zwróciła uwagę na ich peryferyjność do końca ubiegłego wieku, jeśli chodzi o zainteresowanie środowiska akademickiego oraz na ich awans w ramach nauk społecznych i humanistycznych w ostatniej dekadzie, co wyraża się np. we wzroście liczby prac naukowych i artykułów poświęconych literaturze dla dzieci i młodzieży. W 2002 r. na temat literatury dziecięcej i młodzieżowej powstało zaledwie dziewięć poważnych rozpraw doktorskich, ale w 2008 r. było ich trzydzieści. Od 2009 r. co roku odnotowuje się podobną ich liczbę¹. Badania dotyczące literatury dziecięcej i młodzieżowej są prowadzone prawie na wszystkich kierunkach studiów, nie tylko humanistycznych. Niekiedy charakteryzuje je zaskakująca interdyscyplinarność, np. temat pracy licencjackiej napisanej na jednym z wydziałów weterynaryjnych: *Lis we francuskiej literaturze młodzieżowej*. O coraz większej popularności powyższej tematyki mogą świadczyć ponadto liczne sympozja i konferencje jej poświęcone. W latach 2002-2011 we Francji odbyło się 86 konferencji, kolokwium, różnorodnych sympozjów, w które angażowały się instytucje pracujące z młodzieżą, dziećmi i książką, począwszy od instytutów naukowych, poprzez biblioteki, szkoły, muzea, a na stowarzyszeniach i organizacjach pozarządowych skończywszy. Autorka zwróciła uwagę na coraz zwiększone finansowanie badań, a co z tym się łączy wzrost publikacji (czasopisma, książki, artykuły w prasie specjalistycznej) na temat literatury dziecięcej i młodzieżowej w latach 2002-2011. Pierre-Louis Fort zwrócił uwagę na fakt, jak wiele środowisk uznaje wykorzystanie literatury dziecięcej i młodzieżowej za wyjątkowo ważne w procesie wychowawczym i socjalizacyjnym. Wśród nich główną rolę odgrywają bibliotekarze. Wskazał na rolę

¹ Liczba rozpraw doktorskich podana przez M. F. Bishop: 2002 – 9, 2003 – 10, 2004 – 18, 2005 – 13, 2006 – 11, 2007 – 18, 2008 – 30, 2009 – 17, 2010 – 13.

transmisyjną i mediacyjną biblioteki i bibliotekarzy w trudnym przejściu od wieku/kultury/lektury dziecięcej do młodzieżowej, a także na tzw. jej rolę adaptacyjną i asymilacyjną w przypadku wszelkich zmian, np. otoczenia, czy w rozwiązywaniu problemów związanych z dorastaniem i potrzebą akceptacji. Interesującą propozycją dalszych dociekań naukowych, postawioną w trakcie dyskusji, była kwestia dezaktualizacji części dawnej literatury dziecięcej i młodzieżowej oraz fenomen popularności tej nowo tworzonej.

Francis Marconi (Uniwersytetu d'Artois z Arras) zaproponował badania: Jacy autorzy, jakie tematy, jakiego rodzaju literatura w różnych grupach wiekowych i środowiskach w ostatnim dziesięcioleciu, dwudziestoleciu, trzydziestoleciu straciła na popularności i dlaczego tak się stało?, Co ją zastąpiło i co okazuje się być ponadczasowe? Pytania te generują wiele zagadnień z pogranicza bibliologii, aksjologii, literatury dziecięcej i młodzieżowej, pedagogiki, dotyczą psychologii i socjologii, a odpowiedzi na nie mogą służyć wielu instytucjom, na czele z MEN, w tworzeniu programów edukacyjno-wychowawczych. F. Marconi podkreślił dydaktyczną rolę lektury w procesie wychowawczym najmłodszego pokolenia Francuzów, które w przeprowadzonej w 2009 r. ankiecie (grupa wiekowa 6-7 lat), w ponad 60% stwierdziło, że kiedy nie może iść z jakichś powodów do biblioteki, czuje się z tym bardzo źle².

Wśród wystąpień w drugiej części konferencji, poświęconej m.in. kształceniu kadr specjalizujących się w dziedzinie literatury dziecięcej i młodzieżowej, na uwagę zasługuje wystąpienie Christie Mongeont (Uniwersytet Cergy-Pontoise), która przebadawszy piętnaście francuskich ośrodków akademickich, wskazała na konieczność wydzielenia odrębnego kierunku studiów dla literatury dziecięcej i młodzieżowej. Wprawdzie sama tematyka czy przedmioty poświęcone literaturze dziecięcej i młodzieżowej występują w większości ankietowanych instytucji, niemniej często znajdują się na peryferiach badań literackich czy lingwistycznych. Prelegentka wskazała na przykłady Uniwersytetu w Nîmes, gdzie literatura dla dzieci i młodzieży stanowi część specjalizacji *Bibliotekoznawstwo oraz komunikacja kulturowa (Métiers du livre, Métiers de la communication culturelle)*, prowadzonej przez Katedrę Literatury Współczesnej³ oraz na analogiczne jej umiejscowienie w ramach studiów humanistycznych na Uniwersytecie w Dijon⁴. Prelegentka dostrzegła konieczność dopracowania specyficznej metodologii dla przyszłego, być może autonomicznego, kierunku studiów, zwróciła uwagę, że tematyka tzw. *litterature de jeunesse* wkracza, co najmniej, w trzy szersze dziedziny, silnie reprezentowane na francuskich uczelniach, tj. szeroko pojmowane literaturoznawstwo, bibliotekoznawstwo oraz mediację, wyrastającą ostatnimi laty na samodzielną dyscyplinę badawczą⁵. Wskazała na jedną z tzw. dobrych praktyk Uniwersytetu w Aix-en-Provence, który na kierunku bibliotekoznawstwo, nazywanego tutaj w dosłownym tłumaczeniu „światem książki” (*monde du livre*), wprowadził interdyscyplinarną ścieżkę edukacyjną poświęconą literaturze dziecięcej i młodzieżowej⁶.

W ramach dyskusji zwrócono uwagę na konieczność stworzenia jednolitych ram programowych w oparciu o wiedzę i doświadczenia tych placówek, które już podjęły się realizacji specjalizacji w *litterature de jeunesse* na różnych kierunkach, oraz skonstruowania makiety prezentującej miejsce owych ewentualnych, samodzielnych studiów w ramach nauk humanistycznych oraz w ramach instytucji/institu-

² Zob. B. Huchet, Politiques culturelles et pratiques de médiation. *Le Revue des Livres pour Enfants*, septembre 2009, no. 248, p. 96.

³ Więcej zob. strona WWW Uniwersytetu w Nîmes: <http://www.unimes.fr/fr/formations/scolarité2/departements/departement-psycho-lettre-langue-histoire-1.html>.

⁴ Więcej zob. strona WWW Uniwersytetu w Dijon: <http://www.u-bourgogne-formation.fr/-Lettres-modernes,64-.html>.

⁵ Wszystkie najważniejsze francuskie uniwersytety mają w swoich programach studiów różne nazywaną specjalizację: mediator (np. Uniwersytet Rennes1), mediacje (np. Uniwersytet Versailles Saint-Quentin-en-Yvelines), mediacja kulturowa (np. Nowa Sorbona) etc.

⁶ Więcej zob. strona WWW Uniwersytetu w Aix-en-Provence: http://gsite.univ-provence.fr/document.php?project=up&locale=fr&pagendx=142&noempty=1&engine_open=536.

tów je proponujących. Popołudniowe obrady drugiego dnia konferencji poświęcono wykorzystaniu i zainteresowaniu książką i literaturą dziecięcą i młodzieżową w szkole, bibliotece, zaspokajaniu indywidualnych i grupowych potrzeb czytelniczych oraz funkcji książki, jaką może ona pełnić w omawianym środowisku. Sylviane Ah (Uniwersytet Sergy-Pontoise) i Patrick Joole (Uniwersytet de Versailles-Saint Quentin) przeprowadzili badania w szkołach podstawowych i gimnazjach centralnej Francji, dotyczące wiedzy i wykorzystania przez nauczycieli nieobowiązkowej literatury współczesnej pisanej z myślą o ich wychowankach. Warto wspomnieć, że w programach ministerialnych podkreśla się rangę literatury dziecięcej i młodzieżowej w rozwoju intelektualnym uczniów, wskazuje się na konieczność rozwijania nawyku czytania, kształtowania gustów czytelniczych, plasuje bibliotekę i książki dla dzieci i młodzieży wśród naturalnych miejsc i obiektów powszechnie odwiedzanych i wykorzystywanych przez uczniów. Nauczyciele także deklarują ważność lektury, zwłaszcza tej obowiązkowej, mieszczącej się w szkolnych programach, ale też 33% kadry szkół gimnazjalnych równie istotną rolę przypisuje samodzielnie przez uczniów wybieranej i czytanej lekturze nieobowiązkowej. Należy zaznaczyć, że znajomość współczesnej książki dziecięcej i młodzieżowej wśród nauczycieli, niestety, nie jest powszechna, prelegenci dostrzegają konieczność wprowadzania stałego dokształcania w tej dziedzinie. Jeśli chodzi o różne modele wprowadzania dzieci i młodzieży do kultury czytelniczej w szkołach podstawowych, to zdecydowanie na pierwszym miejscu znajdują się lektura obowiązkowa czytana w domu i lektura jako integralna część programu (fragmenty utworów zamieszczone w podręcznikach). Głośne czytanie w klasie jest praktykowane zaledwie w 1,5% wszystkich tego typu placówek, podobnie jak tzw. lektura analityczna, czyli czytanie fragmentów utworów pod określonym kątem – 8% szkół podstawowych. Wprawdzie aż 65% przebadanych nauczycieli zaleca lekturę drogą internetową, ale nie oznacza to wcale sięgania przez nich do najbardziej poczytnych nowości. Co więcej, wśród nauczycieli, szczególnie tych z gimnazjów, dominuje pogląd, że lektura indywidualna, dowolna bardziej jest zarezerwowana dla dzieci, które mają trudności w szkole i które nie są w stanie przebrnąć przez klasykę. Książki spoza kanonu są i powinny być czytane jedynie dla przyjemności, tylko w domu, niekoniecznie nawet omawiane w szkole.

Różnie przedstawia się też wykorzystanie przez nauczycieli czasopism specjalistycznych poświęconych literaturze dziecięcej i młodzieżowej. W 3/4 szkół podstawowych zadeklarowano ich wykorzystanie w celu doskonalenia i modernizacji procesu edukacyjnego zarówno w wersji papierowej, jak i elektronicznej. Z kolei w gimnazjach odchodzi się od wykorzystania tradycyjnej prasy branżowej, a tą sieciową zajmuje się zaledwie 1/4 nauczycieli. Działania pedagogiczne nadal mają charakter rutynowy; dominują: przywiązanie do klasycznych lektur, tradycyjne metody nauczania, rzadkie sięganie po nowości metodyczne, a większość dyskusji w różnych gremiach szkolnych bardziej dotyczy umiejętności i możliwości czytelniczych uczniów niż ich zmieniających się zainteresowań, nowości wydawniczych, nowych tematów i form przekazu obecnych we współczesnej literaturze.

Wydaje się, że z dwóch instytucji (biblioteka, szkoła), które rywalizują o pierwszeństwo, jeśli chodzi o popularność i wykorzystanie swoich zasobów w dziedzinie książki i czytelnictwa, to właśnie biblioteka, najbliższa miejscu zamieszkania, jest zdecydowanie lepiej przygotowana do pełnienia funkcji medycyjnej w stosunku do młodego czytelnika⁷. O tej nowej misji i wynikających z niej wyzwaniach dla bibliotek publicznych mówi socjolog Claude Poissenot (Uniwersytet Nancy 2) od piętnastu lat specjalizujący się w tematyce dotyczącej korzystania z miejskich księżnic przez dzieci i młodzież. Swoją referat rozpoczął od konstatacji, że skoro „druk” został zastąpiony przez „ekran”, a kultura pisma przez kulturę obrazko-

⁷ Zob.: J. M. Privat, Y. Reuter: *Lectures et médiations culturelles*. Villerurbanne 1991, S. Leturcq: *Les médiateurs en bibliothéque*. Villerurbanne 1999, C. Poissenot: *Médiation, lecture et order social: formes et enjeux de la médiation*, in *Actes du colloque. Médiations, médiateure, médias*. Salon du livre et de la presse de jeunesse, Saint; Denis, 27-28 avril 2006, pp. 85-98.

wą, to w tym kierunku powinna zmierzać rewitalizacja bibliotek. Czymże innym są tak bardzo popularne na całym świecie mediateki, jak nie próbą potraktowania kultury audiowizualnej jako „suportu” dla tradycyjnych książnic? To młodzi czytelnicy wymuszają ową zmianę, tyle tylko, że ta zmiana w bibliotece często następuje zbyt późno w stosunku do aktualnych oczekiwań odbiorców kultury. Tym też C. Poissenot tłumaczy odpływ czytelników po jedenastym, dwunastym roku życia z bibliotek, zaledwie połowa z nich nadal wiernie odwiedza bibliotekę po osiągnięciu pełnoletniości. Podobnie jak Christophe Evans uważa on, że biblioteka ma szczególną rolę do odegrania w grupie wiekowej dzieci od ośmiu do dwunastu lat i wydaje się, że nie jest do tego wystarczająco przygotowana⁸. Z jego badań wynika, że zdecydowana większość imprez, wizyt w pobliskich książnicach, pierwszych lekcji bibliotecznych dotyczy najmłodszych. Kiedy dzieci zaczynają samodzielnie sięgać po lekturę, zapomina się o ich dalszych w tej mierze potrzebach i zgłębia egzystencjalnych, dziecięcych rozterkach. Inną poważną częścią pracy wszystkich bibliotek publicznych, jak wynika z ich dokumentacji, jest ta z czytelnikiem dorastającym – licealistą. Tymczasem zarówno psychologia, jak i socjologia podpowiada, że tak jak wejście małych dzieci do szkół podstawowych (*école maternelle, école élémentaire*) odbywa się przy pełnej asyście rodziców, nauczycieli, bibliotekarzy, tak wyjściu z niej i wkroczeniu do gimnazjum w zasadzie nikt młodemu człowiekowi nie towarzyszy. Nieco zagubiony, nie potrafi, czasem nie chce, przejść z okresu dziecięcego, który symbolicznie kończy się w momencie opuszczania tzw. *école élémentaire* w wieku około dziesięciu lat, w samodzielny świat gimnazjalisty. Wprawdzie jeszcze minimum 44% z owej opisywanej grupy regularnie sięga po indywidualnie wybraną w bibliotekach publicznych lekturę, ale ponieważ taki młody człowiek zostawiony sam sobie nie zawsze dokonuje trafnych wyborów, często nie potrafi poruszać się w skomplikowanym labiryncie tytułów, tematów, samodzielnie odnaleźć odpowiedzi na nurtujące go pytania, wobec czego odwołuje się do innych instytucji, praktyk i autorytetów, rezygnuje z pomocy biblioteki. Mediacyjna rola biblioteki i bibliotekarza winna więc polegać na próbie umiejętnego rozpoznania i łączenia potrzeb czytelniczych z indywidualnie sugerowanymi i dobieranymi propozycjami „prywatnych lektur”. Taka mediacja między młodzieńczymi rozterkami, wewnątrznie jeszcze niespójnym światem gimnazjalisty, a tym niedookreślonym, zewnętrznym światem ludzi dojrzałych, o tyle winna być naturalną powinnością biblioteki, że jest ona miejscem, w opinii uczniów, zdecydowanie bardziej przyjaznym niż szkoła, gdyż pozostawia im wolny wybór zarówno, co do jej odwiedzenia, jak i wybór odnośnie lektur. W odróżnieniu od szkoły, do której muszą chodzić wszyscy, w której obowiązuje hierarchia i ocenianie, biblioteka jest miejscem bardziej demokratycznym, nieskrępowanym zbyt wielką liczbą obowiązków i nakazów, a przyjście do niej jawi się jako autonomiczna, osobista i świadoma decyzja. Ponadto jest mimowolnym miejscem spotkań kilku pokoleń, co jeszcze bardziej uwydatnia ów transmisyjny, a nie tylko mediacyjny walor jej funkcjonalnej kultury. Swoje interesujące rozważania o dzieciach w grupie wiekowej od ośmiu do dwunastu lat, i o azylu, jakim może być dla nich lokalna książnica C. Poissenot zakończył retorycznymi pytaniami: Co współczesne biblioteki mogą zaproponować omawianej grupie już nie dzieci, jeszcze nie młodzieży, jako ich wyłączną praktykę osobistą?, Na ile ów indywidualny, wolny wybór wynikający i kształtujący tożsamość ucznia, obywatela, czytelnika pozostanie jego własnym, świadomym aktem wkraczania w inność lub dorosłość, natomiast na ile zostanie zastąpiony przez inne, łatwiejsze, gotowe wzorce i sposoby adaptacji do nowych warunków?

Ostatnie wystąpienie, doświadczonego bibliotekarza, zarządzającego w latach 2003-2007 siecią pięćdziesięciu dwóch sekcji paryskich bibliotek dla dzieci i młodzieży, obecnie dyrektora Mediateki Marguerite Duras w Paryżu, Christie Pulard, było nie tylko uzupełnieniem omawianego wyżej *exposé* C. Poissenot, ale też

⁸ Zob.: Les „huitedouzan” quelle place en bibliothèque? *La Revue des Livres pour Enfants*, septembre 2009, no. 248, pp. 95-100.

zbiorem cennych uwag na temat nowych funkcji współczesnych bibliotek. Prelegentka zauważyła, że pojęcie książki czytanej dla przyjemności zaczyna być coraz bardziej rozumiane, doceniane, wręcz zawłaszczane przez szkoły, gdy tymczasem jeszcze w ostatnich latach ubiegłego stulecia było ono w wyłącznym używaniu i posiadaniu bibliotek publicznych. W szkole zaś najważniejsza była, nierzadko nudna, lektura obowiązkowa. Konsekwencją takiej zmiany jest to, że coraz częściej biblioteka jest postrzegana jako kontynuatorka procesu dydaktycznego, prowadzonego przez szkołę, przez co, według C. Pulard, więcej traci niż zyskuje zarówno ona sama, jak i jej użytkownicy. Zważywszy, że we Francji nauczyciele są tak samo kształceni jak bibliotekarze, wskazane jest, zdaniem prelegentki, wypracowanie nowego modelu współpracy między szkołą a biblioteką. Biblioteka winna nie tyle zastępować, co inspirować zarówno rodziców, jak i szkołę do nowych działań, mediować na różne sposoby i w różnych kierunkach, wskazywać, ale nie nakazywać ewentualne rozwiązania edukacyjnych problemów, uświadamiać i utrwalać indywidualizm młodego człowieka z jego prawem do wolności wyboru, być w ramach swojej otwartości i przyjazności prawdziwym intelektualnym azylem, miejscem dobrowolnych spotkań.

Wypada mieć nadzieję, że konferencja już w najbliższej przyszłości przyniesie interesujące rezultaty. Samo wyartykułowanie problemów dotyczących kształcenia bibliotekarzy, nauczycieli, psychologów, socjologów specjalizujących się w literaturze dziecięcej i młodzieżowej winno zaowocować kolejnymi pracami badawczymi. Być może, jak chcą organizatorzy, uda się powołać odrębny kierunek poświęcony tego typu studiom. Odnotowanie nowych potrzeb czytelniczych, nie tylko zresztą w grupie nastolatków, spowoduje jeśli nie natychmiastowe przemyślenia i zmiany odnośnie nowej misji biblioteki, to przynajmniej częściowe poszerzenie jej programowej działalności o obszary dotychczas niedostrzegane.

Uczestnicy konferencji wyrazili nadzieję na zmiany programowe w sektorze edukacji: większą troskę o lepsze miejsce dla książki i kultury czytelniczej dzieci i młodzieży w szkołach, znowelizowanie dotychczasowych wytycznych w tym zakresie, zweryfikowanie podstaw programowych, doksztalcenie kadry nauczycielskiej. Być może wnioski płynące z poszczególnych referatów i dyskusji zainteresują badaczy, gdyż tak naprawdę stanowią one gotowe, interesujące i przydatne z punktu widzenia zarówno teoretyków, jak i praktyków tematy do dalszych analiz i badań naukowych.

Iwona H. Pugacewicz
Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do Redakcji 23 lipca 2011 r.

**„BIBLIOTEKI POZA BIBLIOTEKAMI:
INTEGRACJA, INNOWACJA I INFORMACJA DLA WSZYSTKICH”¹.
ŚWIATOWY KONGRES BIBLIOTEK I INFORMACJI
i 77. KONFERENCJA GENERALNA IFLA
(San Juan, Porto Rico, 13-18 sierpnia 2011 r.)**

Tegoroczny Kongres i 77. Konferencja Generalna IFLA Międzynarodowej Federacji Bibliotekarskich Stowarzyszeń i Instytucji odbyły się w San Juan, stolicy karaibskiego Porto Rico.

Motywem przewodnim tegorocznego kongresu było hasło „Biblioteki poza bibliotekami: integracja, innowacja i informacja dla wszystkich”.

W programie tegorocznego kongresu, podobnie jak w ubiegłym roku, wyróżniono pięć ścieżek tematycznych, w obrębie których prezentowano zagadnienia szczególnie wchodzące w zakres zainteresowania różnych sekcji i grup:

- I. Wolny dostęp i zbiory cyfrowe.
- II. Polityka, strategia i doradztwo.
- III. Zapewnianie dostępu i usług pod kątem potrzeb użytkowników.
- IV. Narzędzia i techniki.
- V. Idee, innowacje, antycypowanie nowości.

WOLNY DOSTĘP I ZBIORY CYFROWE

Problemom wolnego dostępu i zbiorom cyfrowym, a także dostarczaniu informacji dla wszystkich grup użytkowników poświęcano wiele uwagi. Sekcja Library Services to Multicultural Populations (wystąpienia m.in.: L. Roy, V. Luehrsen, S. Lilley: *American Indian tribes support indigenous lifeways*; Ch. Wech-O-Sotsakda: *Promoting learning process to produce organic vegetables with special reference to one village in rural Northeast Thailand*; A. Abioye, E. Tandilwoga, I. V. Malhan: *Documenting and disseminating agricultural indigenous knowledge for sustainable food security: the efforts of agricultural research libraries in Nigeria*; C. Takainghamo Chisita: *Role of libraries in promoting the dissemination and documentation of indigenous agricultural information: case study of Zimbabwe*; D. E. Redy: *Indigenous knowledge in agriculture: an overview*) zaprezentowała tworzenie zbiorów cyfrowych i wykorzystanie ich w celu wspierania codziennego życia ludności tubylczej. Szczególną uwagę skierowano na problemy rolnictwa wśród plemion północnoamerykańskich, na wiejskich terenach północnej Tajlandii czy Nigerii. Podkreślono, że tworzenie cyfrowych kolekcji, dokumentujących zwyczaje i tradycje w zakresie odżywiania się i rolnictwa służy także umacnianiu tożsamości i zachowaniu dziedzictwa kulturowego.

W Sekcji School Libraries and Resource Centres ukazano możliwości dostępu uczniów do nowych technologii w bibliotekach szkolnych (m.in.: D. Oberg: *Programs in school library education from three countries: preparing librarians to support student access to new and emerging technologies* oraz L. S. J. Farmer: *Directing the digital moral compass – this session details the development and deployment of digital citizenship education, and discusses strategies that school librarians can use to provide this training*). Również w Sekcji Libraries Serving Persons with Print Disabilities referenci prezentowali działania i usługi biblioteczne, ułatwiające dostęp do informacji osobom z dysfunkcją wzroku. Przybliżono nowe projekty, np. TIGAR (The Trusted Intermediary Global Accessible Resources), czy unowocześnione narzędzia, już od lat znajdujące zastosowanie w bibliotekach dla przygotowywania i wykorzystania materiałów bibliotecznych, np. DAISY4, czy najnowsza wersja EPUB3 dla potrzeb digitalizacji oraz syn-

¹ „Libraries beyond Libraries: Integration, Innovation and Information for All”.

chronizacji tekstów i nagrań dźwiękowych (m.in.: H. Kawamura: *Accessible digital publishing for libraries in the digital age: basic knowledge on DAISY4 and EPUB3*; H. Carlsson-Asplund, B. Kronkvist: *Public libraries supporting the service needs of people with print disabilities*; Ch. E. B. Friend: *TIGAR Project and WBU's Advocacy at the SCCR in Geneva for an International 'Cross border' treaty*; J. Rae: *Capacity building and enabling technologies projects*; A. Wise: *Accessible publishing*; B. Beaumon: *Bookshare*).

W kontekście Open Access i zasobów cyfrowych omawiano również sprawy dotyczące elektronicznego egzemplarza obowiązkowego. Przedstawione zostały rozwiązania w tym zakresie stosowane w Bibliothèque Nationale de France (P. Stirling, G. Illien, P. Sanz, S. Sepetjan: *The state of e-Legal deposit in France: looking back at five years of putting new legislation into practice and envisioning the future*), w Deutsche Nationalbibliothek we Frankfurcie (R. Goempel, L. G. Svensson: *Managing e-Legal deposit in Germany*), National Library of South Africa w Pretorii (L. S. Ledwaba, N. Mpholefole, J. K. Tsebe: *The National Library of South Africa e-Legal deposit strategy: legislative and pilot study analysis*), National Library of New Zealand w Wellington (A. Elliott: *Electronic legal deposit: the New Zealand experience*), National Library of Chile w Santiago (R. Aguirre Bello: *Electronic legal deposit at the National Library of Chile*) oraz w Brithis Library (R. Gibby, C. Brazier: *Tortoise or Hare? Learning from the development of e-legal deposit legislation in the UK*)².

POLITYKA, STRATEGIA I DORADZTWO

Zagadnienia prezentowane w drugiej ścieżce tematycznej dotyczyły, m.in. spraw związanych z alfabetyzacją informacyjną. W referatach prezentowanych w Sekcji Library Services to Multicultural Populations podkreślano znaczenie *information literacy* dla populacji wielokulturowej. Zilustrowano to działaniami prowadzonymi przez biblioteki wśród Maorysów w Nowej Zelandii (L. Roy, V. Luehrsen, S. Lilley: *Indigenous cultural models in information literacy delivery including programmes for Maori and Pasifika students at New Zealand universities*), w środowisku wielokulturowym Bułgarii (E. Rusinova, G. Nazarska: *Information literacy in a multicultural society: role of libraries in present Bulgaria*), w Turcji (D. Adkins, B. Shannon: *Information literacy is a two-way street*), w Porto Rico (S. Penkova, L. Cádiz: *Creating learning commons: a study of University of Puerto Rico, Rio Piedras Campus experience of information literacy competencies integration into the university curriculum*), Meksyku (J. Tarango, P. Murguia: *Indigenous Rarámuris as university students: challenges for the information literacy*) i w Stanach Zjednoczonych (D. Adkins, B. Shannon: *Information literacy is a two-way street*).

Tord Høivik z Oslo University College (*Digital training supports the social integration of immigrants in Norway*) ukazał rolę alfabetyzacji informacyjnej w procesie wzmacniania społecznej integracji na przykładzie imigrantów w Norwegii, którzy stanowią 11% społeczeństwa tego kraju³.

Wiele uwagi poświęcono dyskusji o przyszłości zawodu bibliotekoznawcy i specjalisty w zakresie informacji naukowej. Podkreślano jakie umiejętności, potrzeby i strategie działania powinny być rozwijane z myślą o nowej generacji profesjonalistów. Sygnalizowana konieczność transformacji bibliotek wymaga także zmiany programów kształcenia, na co zwrócono uwagę, m.in. w wystąpieniach Teemu Rauhala z University of Tampere (Finlandia) (*The essence of modern LIS professionals*) czy Jessici Hernandez i Sandy Littletree z USA (*The diversity im-*

² W ramach ścieżki tematycznej dotyczącej wolnego dostępu i zbiorów cyfrowych ulokowana została także sesja „Dostęp i innowacje: dostarczanie informacji wszystkim” („Access and Innovation: Delivering Information to All”), o której pisze Z. Wiorogórska na s. 542-544.

³ Więcej o referatach przedstawionych w ramach sesji poświęconej znaczeniu alfabetyzacji informacyjnej dla populacji wielokulturowych w sprawozdaniu Z. Wiorogórskiej na s. 539-542.

perative for cultivating 21st Century librarians: the Knowledge River Model). Ukazano także, jak przygotowywani są kandydaci do zawodu w krajach Ameryki Łacińskiej i Karaibów (m.in.: G. Del Valle Cuzzo, M. C. Ladrón de Guevara: *La formación tecnológica del profesor en el campo de la bibliotecología*; R. H. Vallejo Sierra: *La formación profesional de bibliotecólogos y archivistas: integrada, con énfasis o independiente*; A. M. Talavera Ibarra, J. Jara de Súmar: *Lugar de las tecnologías de información y comunicación en el currículo de bibliotecología y ciencias de la información en América del Sur*; P. Rodríguez Vidal: *La educación a distancia como un elemento para el desarrollo de la educación bibliotecológica en América Latina*).

Jak podkreślały C. Vaileanu, A. Rapeanu, M. Avram (*The library grows with me! – Summer school for young Romanian librarians*) przestarzałe programy kształcenia wyposażają przyszłych pracowników w mało przydatne praktycznie umiejętności, a hierarchiczna i konserwatywna kultura organizacyjna panująca w bibliotekach nie sprzyja podejmowaniu działań innowacyjnych, co w konsekwencji może prowadzić do frustracji zawodowej i braku motywacji dla działań jakościowych. Próbą zmiany tej sytuacji są organizowane przez IREX na terenie Rumunii szkoły letnie dla młodych adeptów zawodu, ukazujące im możliwość efektywnego funkcjonowania w sytuacji dokonujących się przeobrażeń społecznych i organizacyjnych w samych bibliotekach. Podczas szkoleń młodzi bibliotekarze zapoznali się m.in. ze sposobami zdobywania funduszy, podstawami zarządzania projektami czy umiejętnościami budowania zespołu i pracy zespołowej.

Milan Vasiljević z Belgrade City Library (Serbia) (*Rafting in a library: navigating the development of new tools and services*), a także Pussadee Nonthacumjane z Chiang Mai University (Tajlandia) (*Key skills and competencies of a new generation of LIS professionals*) czy Lili Li z Georgia Southern University Library (USA) (*Shaping new generation of LIS professionals in the 21st Century*) zwrócili uwagę na umiejętności i kompetencje nowego pokolenia specjalistów w zakresie LIS oraz ich rolę w przeobrażeniach bibliotek, w wypracowywaniu przez nich nowych ścieżek rozwoju, pokonywaniu barier pokoleniowych i wprowadzaniu nowości.

W procesie dostosowywania kwalifikacji pracowników do oczekiwań przeobrażającego się zawodu niezmiennie ważny jest ich ustawiczny rozwój profesjonalny. Podkreślano to w wystąpieniach m.in. Cathariny Isberg ze Swedish University of Agricultural Sciences (*Professional development, values and strategy – the means for building strong libraries for the future*), S. Campbell, D. Clark, A. Sivak (*An association-based continuing education certification program: The Library Association of Alberta pilot program SANDY*); B. Woolls (*Fifty ways to conduct continuing professional development and workplace learning: on a shoestring*); W. Yue (*The CPD innovation in China: training for the grass-roots*); M.W. Jordan (*Developing leadership competencies in librarians*) oraz Karen Tyrell z University of the West Indies w Kingston (Jamajka) (*Successful models of CPDWL at the University of the West Indies, Mona*).

Na możliwości doskonalenia zawodowego przez stowarzyszenia bibliotekarskie wskazywali m.in.: Richard B. Lamptey i Abednego Cortley (*Building strong libraries and library associations through continuing professional development: the case of Ghana Library*) oraz Maria C. Borges i Maria de Lourdes Cortes Romanelli (*How can libraries, librarians and library associations be or not to be successful in developing countries: the case of Minas Gerais Library Association, Brazil*).

W wystąpieniu C. M. Laplante (*Job Search 2.0: where Web 2.0, libraries & the great job search collide, issues and opportunities for MLIS graduates*) ukazano przydatność nowych technologii 2.0 w procesie aktywnego poszukiwania pracy za pośrednictwem Job Search 2.0. Natomiast Megan Hodge i Nicole Spoor (*Congratulations! You've landed an interview: what do hiring committees really want?*) przedstawiły oczekiwania komisji kwalifikacyjnych pod adresem

kandydatów do pracy w bibliotekach. Katalog oczekiwań przyszłych pracodawców zestawiony został z doświadczeniami uczestników postępowań rekrutacyjnych. Wnioski płynące z tego porównania mogą być przydatne dla osób poszukujących pracy.

Sekcja Zarządzania i Marketingu (Management and Marketing Section) wspólnie z Sekcją Bibliotek Naukowych (Academic and Research Libraries Section) zajmowały się wizją bibliotek w perspektywie najbliższych 10 lat, uwzględniając innowacyjną politykę w zakresie ich funkcjonowania oraz nowatorskie usługi i narzędzia skorelowane z potrzebami i możliwościami użytkowników (m.in. J. O'Donnell: *UbiLib: when the library is everywhere*; D. Law: *As for the future, your task is not to foresee it, but to enable it*; L. Ch. Ngian: *Libraries of the future – what our users want: the NLB Singapore's perspective*; P. Carnaby: *Connecting the knowledge networks: reimagining academic libraries to 2020*; J. Schmidt *Effective marketing of libraries in a never-better world even if ever-was that way*).

Klaus Ceynova z Bavarian State Library w Monachium (*Mobile applications, augmented reality, gesture-based computing and more – innovative information services for the Internet of the future: the case of the Bavarian State Library*) zaprezentował wdrażane już od kilku lat w tej bibliotece innowacyjne usługi informacyjne wykorzystujące nowe możliwości Internetu.

ZAPEWNIANIE DOSTĘPU I USŁUG POD KĄTEM POTRZEB UŻYTKOWNIKÓW

W ramach grupy tematycznej poświęconej zapewnianiu usług różnym kategoriom użytkowników zaprezentowana została historia i stan obecny bibliotek na Karaibach. Zwrócono uwagę na biblioteki działające na obszarach anglojęzycznych (Ch. A. Peltier-Davis: *Overview of library services in the English-speaking Caribbean: management, innovative services and resource*; B. Y. Hinds: *Historical overview of library development in the English-speaking Caribbean*). Beverley Wood z University of the West Indies w Bridgetown, Barbados (*Using Web 2.0 technologies to build communities: a Caribbean context and historical perspective*) przybliżyła zastosowanie technologii Web 2.0 do organizowania i usprawniania życia mieszkańców tego obszaru. W ciekawym wystąpieniu Stephanie Maatta z Wayne State University (USA) (*El Lector's canon: social dynamics of reading from Havana to Tampa*) ukazała program krzewienia czytelnictwa, prowadzony w końcu XIX i na początku XX w. w fabryce cygar w Ybor City, wśród hispanojęzycznej mniejszości zamieszkującej tę dzielnicę Tamy na Florydzie. Specjalnie zatrudnieni lektorzy, tzw. *el lector tabaqueros*, czytali książki pracownikom w czasie ich pracy. Wybór książek do czytania dokonywany był przez robotników, a wybrane pozycje to m.in. dzieła Victora Hugo czy Lwa Tolstoja.

Sekcja Literacy and Reading wspólnie z Sekcją National Libraries przedstawiły działania, które zostały zainicjowane w czasie trwania Dekady Alfabetyzacji (2003-2012) ogłoszonej przez Organizację Narodów Zjednoczonych. Szczególną uwagę poświęcono narodowym programom alfabetyzacji. E. Ramirez (*Mexico Reads: national program for the promotion of reading and the book*) przedstawiła meksykański program Mexico Reads zapoczątkowany w 2008 r. i realizowany w głównej mierze przez biblioteki publiczne, których liczba w czasie jego trwania wzrosła do 7319. Twórcy tego przedsięwzięcia spodziewają się, że jego efekty będą widoczne już w wynikach narodowego badania stanu czytelnictwa (National Survey of Reading), zaplanowanego na 2012 r. M.A. Alves de Oliveira z Universidad Federal de Viçosa (Brazylia) (*Traveling library: ecology of knowledge in promoting reading, information and social-environmental inclusion, in a playful manner*) omówiła *Wagon on the Wave of Reading/Reading Point* – projekt prowadzony za pośrednictwem wędrujących bibliotek w ubogich środowiskach

w Brazylii. Istotną częścią tego projektu są działania rekreacyjno-edukacyjne propagujące problematykę zdrowotną i środowiskową.

Jak wynika z informacji zaprezentowanych przez Colledge. T. Chisita z Zimbabwe (*Role of public libraries in promoting literacy in Zimbabwe: challenges of sustaining a reading culture*) w wyniku działań prowadzonych przez biblioteki publiczne i szkolne w okresie Dekady Alfabetyzacji kraj ten znalazł się na pierwszym miejscu wśród krajów afrykańskich z najniższym wskaźnikiem analfabetyzmu. Efektem działań promujących czytelnictwo w Nepalu, a także dzięki nagrodzie Billa i Melindy Gatesów przyznanej w 2006 r. organizacji READ (Nepal Rural Education and Development), rozszerzony został program walki z analfabetyzmem i działania upowszechniające dostęp do informacji. READ, od chwili swojego powstania w 1991 r. zorganizowała na terenie Nepalu 47 placówek Community Library and Resource Center, które są głównymi instytucjami zaspokajającymi potrzeby lokalnej ludności, żyjącej w biednych skupiskach wiejskich pozbawionych dostępu do bibliotek i informacji (W. Evans, S. Shrestha, B. Dhungana: *Sustaining literacy through libraries*).

Imponujące są osiągnięcia Korei Południowej w rozwoju bibliotek i czytelnictwa (S. H. Lee: *Korean national strategy for library development and reading promotion for children and young adults*). Dzięki ogłoszeniu 10 lat temu programu narodowej strategii rozwoju bibliotek i promocji czytelnictwa nastąpił dynamiczny rozwój bibliotek publicznych z 436 w 2002 r. do 748 w 2010, a bibliotek szkolnych z 8101 do 10 937. Nastąpił wzrost liczby profesjonalnych bibliotekarzy z 1918 do 3052 w bibliotekach publicznych i z 164 do 682 w bibliotekach szkolnych. Władze koreańskie uznały, że rozwój bibliotek i czytelnictwa przyczyni się do wzrostu wykształcenia społeczeństwa. A jak podkreślają, edukacja stała się tym narzędziem, które sprawiło, że Korea Południowa, jedno z najbiedniejszych państw świata w latach 50. XX w., stała się pod koniec tego wieku 13 potęgą ekonomiczną świata.

Przedstawiano także inne formy rozbudzania zainteresowań czytelniczych i podejmowane przez biblioteki działania edukacyjne, wspierające zinstytucjonalizowane kształcenie (m.in. M. Koren: *Literacy beyond the curriculum: the strength of libraries – examples from the Netherlands*; R. J. Todd: *From literacy to inquiry: a holistic approach to literacy development in selected Australian schools*; M. Kevane, F. Lebaron, N. Ruiz: *Summer reading camps in Northern Ghana: effects of camps and camp activities*; D. Sabolovic-Krajina: *Reading and literacy: a way to the social inclusive library*).

Zwrócono uwagę, że nowe technologie informacyjne mają zasadniczy wpływ na rozwój różnych umiejętności (*literacy*), stąd coraz powszechniejsze jest mówienie o *transliteracy* jako umiejętności czytania, pisania i interaktywności pomiędzy różnymi platformami, narzędziami i mediami. Podkreślono, że nowe technologie informacyjne nie tylko nie osłabiają czytelnictwa, ale odpowiednie ich wykorzystanie może nawet sprzyjać jego rozwojowi (C. A. Gordon: *The role of the library in supporting the emerging literacy of adolescents: a transliteracy approach to summer reading*).

Podobnie jak i podczas poprzednich kongresów, zaprezentowano wystąpienia poświęcone doskonaleniu praktyki bibliotekarskiej poprzez wdrażanie metod opartych na najlepszych dostępnych dowodach naukowych (*evidence-based librarianship*) dotyczących skuteczności i efektywności (m.in.: L. Silipigni Conna-way: *Speaker introduction and introduction of evidence-based librarianship*; L. Farmer: *Researching data sets to develop State Library standards*; M. Gross, D. Latham: *Attaining information literacy: evaluating a theory and research-based education intervention*; Michael Seadle: *Session summary and conclusions about evidence-based librarianship*).

Sekcje Government Information and Official Publications oraz Government Libraries zasygnalizowały wpływ nowych technologii informatycznych na zmiany organizacyjne w strukturach administracji publicznej i konieczność zdobywania

przez służby publiczne nowych umiejętności, które mają sprzyjać poprawie jakości usług świadczonych przez nie na rzecz społeczeństwa (m.in.: M. Dokhtesmati: *The status of ministries' website of Middle Eastern countries in achieving e-Government*; G. Perrone, M. Gonzales del Valle: *Institutional Repository of the Ministry of Education of Argentina: bringing educational management closer to citizenship*).

P. Baran i S. Andersen z IREX Biblionet Romania w Bukareszcie (*Helping bridge the digital divide in Romania – how IREX's Biblionet Program and Romania's public libraries increasingly afford access to e-Government services to digitally excluded citizens*) przedstawili program IREX Biblionet adresowany do rumuńskich bibliotek publicznych. Jego celem jest wspieranie bibliotekarzy w przeciwdziałaniu cyfrowemu wykluczeniu i wspomaganie obywateli w dostępie do e-administracji.

T. Adamich, M. Childers, K. Davis i J. H. Faria (*Gov Docs kids group and free government information*) zaprezentowali amerykańskie i europejskie portale informacyjne, które zapewniają dzieciom w wieku od przedszkola do końca szkoły średniej dostęp do informacji rządowych.

NARZĘDZIA I TECHNIKI

Maja Žumer i Jan Pisanski wraz ze współpracownikami z Department of Library and Information Studies and Book Science na słoweńskim University of Ljubljana (*Breaking barriers between old practices and new demands: the price of hesitation*) przedstawili ocenę dotychczasowych dokonań w zakresie opracowań bibliograficznych i zasugerowali, na czym należałoby się skoncentrować w przyszłości, aby biblioteki zachowały swoją rolę ważnych pośredników w docieraniu do informacji. Podkreślili, na co wskazują wyniki przeprowadzonych przez nich badań, potrzebę wdrażania bardziej efektywnych sposobów dostępu do zasobów bibliotecznych i wykorzystywania FRBR (a także FRAD i FRASAD) jako pomocy przy ich opracowaniu.

IDEE, INNOWACJE, ANTYPYPOWANIE NOWOŚCI

Najwięcej prezentowanych wystąpień znalazło się w tej grupie problemowej. Dotyczyły one przede wszystkim udziału bibliotek różnych sieci w działaniach na rzecz środowiska oraz kształcenia w kontekście dokonujących się zmian oczekiwań i potrzeb użytkowników.

Problemy degradacji środowiska naturalnego oraz podejmowania przez biblioteki działań popularyzujących politykę ekologiczną i ochronę środowiska były przedmiotem referatów m.in.: O. A. Abiolu, O. O. Okere (*Environmental literacy and the emerging roles of information professionals in developing economies*), L. A. Abelló (*Educación ambiental desde la biblioteca pública: una necesidad imperiosa*), R. J. Olsen (*Green and growing: the impact of a LEED Library on an organization's sustainable practices*). Ukazano w nich rolę specjalistów ds. informacji, którzy nie tylko zajmują się jej dostarczaniem, ale także są edukatorami i inicjatorami podejmowanych przedsięwzięć.

Przedstawicielka Finlandii (H. Sahavirta: *Showing the green way: advocating green values and image in the Vallila Library, Helsinki, Finland*), jednego z najbardziej przyjaznych środowisku państw, przedstawiła działania prowadzone przez Vallila Library na terenie Helsinek. Jest to pierwsza instytucja publiczna, która przystąpiła w 2009 r. do projektu środowiskowego („ukazywania zielonej drogi”). Na terenie biblioteki organizowane są spotkania autorskie, dyskusje o problemach związanych z ochroną środowiska (zmiany klimatyczne, polityka wodna), a także inicjowane są akcje związane z recyklingiem i oszczędzaniem energii.

Sekcja Library Buildings and Equipment zwróciła uwagę na potrzebę projektowania bibliotek, które byłyby przyjazne środowisku, a swoim wyglądem i prowadzonymi działaniami promowały treści ekologiczne (X. Wang, H. Li: *Energy saving and green building design of libraries: a case study of Zhengzhou Library*; K. Kealy, J. Ellis: *Building a storehouse of wisdom with an environmental conscience – a work in progress*). Petra Hauke (Humboldt-Universität zu Berlin) i Klaus Werner (Freie Universität Berlin) (*The second hand library building: sustainable thinking through recycling old buildings into new libraries*) przedstawili ciekawe przykłady przekształcania na biblioteki budynków pełniących poprzednio niebiblioteczne zadania (poczta, browar, koszary, stacja kolejowa), co jest całkowicie odmiennym zadaniem niż planowanie biblioteki w nowym budynku.

Przeobrażenia, które dokonują się w otoczeniu bibliotek, jak to wielokrotnie podkreślano, stanowią dla bibliotek szanse, ale i zagrożenia. Nowe technologie, które z jednej strony poprawiają dostępność do informacji, ułatwiają korzystanie z niej, z drugiej, gdy niemal wszystko jesteśmy w stanie ściągnąć z Sieci, mogą prowadzić do pytań o zasadność i potrzebę istnienia bibliotek. Stąd, podkreślana w wystąpieniach, konieczność przemyślenia roli bibliotek w zmieniającym się otoczeniu, dokonania w nich zmian i dostosowania do nich zarówno oferty, jak i instytucjonalnej organizacji. Na te problemy zwrócono uwagę w niezwykle ciekawych wystąpieniach zaprezentowanych przez przedstawicieli Finlandii i Szwecji, które mogą poszczycić się bibliotekami, uznanymi za jedne z najlepszych na świecie.

Majja Berndtson z Helsinky City Library („*What and why libraries?*” – *looking at what libraries might look like and why we still need them now and into the future*) zasugerowała, aby w przeprowadzonych zmianach w większym stopniu skupiać się na użytkownikach, a nie na samym systemie bibliotecznym, uwagę kierować na relacje z nimi, zamiast na stosowanych procedurach. Podkreśliła, że biblioteki powinny być miejscem przyjaznym i żywotnym. Jeśli bibliotekarze dokonają przemyślenia, przemodelowania i unowocześnienia bibliotek, może to doprowadzić do złotego okresu w ich historii.

Jaana Tyrni (*It takes courage to make mistakes – how to get the staff involved in making the future libraries*) zwróciła uwagę na aspekt organizacji pracy i udziału personelu bibliotecznego w dostosowywaniu się do zmian. Zaznaczyła, iż obowiązkiem kierownictwa biblioteki jest wyznaczanie kierunku działań, bez konieczności określania sposobów realizacji. Niezbędne jest ciągłe angażowanie personelu w myślenie o przyszłości biblioteki, dlaczego wybrany kierunek działań jest słuszny i jakie będą tego konsekwencje dla każdego pracownika. Wymaga to odwagi, przede wszystkim do zmiany samych siebie. Autorka – dyrektorka Espoo City Library (wchodzącej w skład metropolitalnej sieci bibliotek na terenie Finlandii – HelMetLibraries) obejmującej 4 regionalne biblioteki, 10 bibliotek filialnych i 2 biblioteki ruchome oraz zatrudniająca 200 pracowników uważa, że pozwolenie pracownikom na popełnianie błędów może być ważne dla poznawania własnej biblioteki i sprzyjać jej rozwojowi. Elsebeth Tank z Malmö City Library (*A new paradigm calls for a new kind of leadership*) zwróciła uwagę, że wśród niezbędnych zmian należy uwzględnić podstawowe założenia dotyczące bibliotek, ich kultury organizacyjnej, kompetencji personelu, znajomości technologii oraz metod zarządzania i przywództwa.

Również Africa Section przybliżyła działania podejmowane przez biblioteki różnych sieci na rzecz rozwoju lokalnego społeczeństwa i jak najlepszego zaspokajania jego potrzeb (D. Fuegi, U. Lipeikaite, M. Segbert-Elbert: *Public libraries in Africa – agents for development and innovation? Current perceptions of local stakeholders*; A. A. Alemna: *Social networking: a tool to use for effective service delivery to clients by African libraries*; A. Azubuikwe: *Innovative use of programmes, space and technology to create value-added user interfaces in information and knowledge services*).

Women, Information and Libraries Special Interest Group wielokrotnie przypomniała możliwość poprawy sytuacji kobiet poprzez rozwój usług biblioteczno-

-informacyjnych. Podobnie było i w tym roku. W wystąpieniu Sabuj K. Chaudhuri (*Realising the goal of woman empowerment through access to information: Basanti Devi College as a case study*) zaprezentowano działania w tym zakresie prowadzone w Basanti Devi College w Indiach. Chiku Mnubi-Mchombu (*What role can public libraries play in providing information to women caregivers and orphans and vulnerable children (OVC) in Namibia?*) ukazała potrzeby w zakresie dostępu do informacji i sposoby ich zaspokajania wśród opiekunek pracujących w Namibii z sierotami i dziećmi narażonymi na niebezpieczeństwo.

Glorias Assimwe i Alison A. Kinengyere (*Role of libraries and information in the empowerment of women prisoners in Uganda*) zwróciły uwagę na rolę bibliotek w stosunku do kobiet przebywających w ugandyjskich zakładach karnych.

Warte uwagi są także działania prowadzone przez norweskie biblioteki publiczne w stosunku do kobiet wywodzących się ze środowisk imigranckich (A. Gundersen: *Norwegian libraries and special services for immigrant women*). Współcześnie spośród 4,9 mln ludności 11,4% (552 tys.) stanowią rodziny imigrantów pochodzących z 215 różnych krajów. Każda z 800 bibliotek publicznych działających w Norwegii, zgodnie z norweską ustawą biblioteczną, jest zobowiązana do zapewnienia usług bibliotecznych także tym osobom. Przedstawiono działania prowadzone w bibliotekach m.in. w Lillehamer, Oppland i Tromsø. Organizują one specjalne programy i usługi, szczególnie adresowane do kobiet, wspierają interkulturową i polityczną edukację. Wspólnie z lokalnymi centrami kształcenia prowadzą kursy językowe, szkolenia komputerowe i zajęcia przygotowujące do zawodu.

Zaprezentowano także wizję bibliotek w Azji i Oceanii, w której na szeroką skalę wykorzystywane są usługi świadczone za pośrednictwem Internetu i telefonii komórkowej. Referentki z Tajwanu (Ch-Y. Wang, W-Ch. Lu: *Design and evaluation of Library SMS Services: a case study of the Oriental Institute of Technology (OIT) Library in Taiwan*) przedstawiły usługi biblioteczne świadczone za pośrednictwem SMS w Oriental Institute of Technology Library na Tajwanie. Przybliżyły także badania oceniające poziom satysfakcji użytkowników, w których wykorzystano narzędzia oparte na Technology Acceptance Model (TAM).

Marian S. Ramos oraz Christine M. Abrigo z Filipin (*Reference 2.0 in action: an evaluation of the digital reference services in selected Philippine academic libraries*) omówiły podobne badania dotyczące ewaluacji cyfrowych usług informacyjnych świadczonych w wybranych akademickich bibliotekach tego kraju (Uniwersytetu Diliman, Biblioteki Rizal Uniwersytetu Manilskiego Atenea oraz biblioteki Uniwersytetu De La Salle w Manili).

Przedstawiono również aktualny stan usług informacyjnych świadczonych przy wykorzystaniu technologii Web 2.0 w bibliotekach akademickich na Filipinach (M. S. Ramos, Ch. M. Abrigo: *Reference 2.0 in action: an evaluation of the digital reference services in selected Philippine academic libraries*).

Chutima Sacchanand (*Developing strategies to create information literate Thai students*) przybliżyła problemy kształcenia umiejętności informacyjnych wśród uczniów szkół tajlandzkich. Zaprezentowała stosowane strategie nauczania oraz udział bibliotek szkolnych w promowaniu *information literacy*. Przedmiotem zainteresowania było również wykorzystanie technologii Web 2.0 w działalności bibliotek szkolnych. Leo F. H. Ma z The Chinese University of Hong Kong (*Current status and future prospects: a survey of the application of Web 2.0 in Hong Kong school libraries*) omówił wyniki badań, ukazujące stopień zaangażowania szkół i bibliotek w Hong Kongu we wdrażanie nowych technologii informacyjnych na potrzeby obsługi użytkowników informacji.

Tradycyjnie już referenci-bibliotekarze przedstawiali różne sposoby zwiększające zasięg czytelnictwa, zachęcające do niego i służące umocnieniu pozycji bibliotek. Jako jeden z wymogów dla utrzymania dobrej pozycji bibliotek w środowisku, zwłaszcza młodzieżowym, uznano odpowiednie kompetencje bibliotekarzy w zakresie wykorzystania nowych technologii informatycznych, właściwie pro-

wadzoną działalność popularyzatorską i ciekawą ofertę usług oraz wykorzystanie materiałów bibliotecznych o szczególnej atrakcyjności dla młodych czytelników (m.in. K. Kyllönen, P. Sallmén: *Click, blog, dig, rock – keep your skills up to date*; G. Oyarzun: *No barbarians read! New possibilities for reading, more opportunities for libraries*; G. G. Makhalira: *Children's library services in the least developed country and its collection: case study of Malawi*; F. Wraae: *Boggnasker.dk (Bookmuncher)*). Yasuyo Inoue z Dokkyo University w Japonii (*Manga as a study aid at school libraries*) przedstawiła politykę władz szkolnych i bibliotek w odniesieniu do komiksów (jap. *manga*). Te bardzo popularne wśród dzieci i młodzieży materiały czytelnicze przez długi czas spotykały się z krytyką ze strony tak nauczycieli, jak i bibliotekarzy. Obecnie podjęto działania zmierzające do wykorzystania komiksów dla wspierania procesu edukacyjno-wychowawczego i zachęcania do czytelnictwa, zwłaszcza tych, którzy do tej pory nie korzystali z tradycyjnych wydawnictw. Nauczyciele i bibliotekarze opracowali kryteria selekcji *manga* pod kątem ich przydatności dla potrzeb dydaktyki szczegółowych przedmiotów szkolnych.

Przedstawiono nowe modele zarządzania środowiskiem IT oraz innowacyjne usługi informacyjne prowadzone w środowisku cyfrowym (m.in.: H. Lightman, M. Ryan: *Innovation in changing times: two new approaches to user services*; J. Thornhaug, E. Thorlund Jepsen: *Success or failure of digital library services – a decade of Danish experiences*; Ch. Brown, D. Sulz, V. Pow: *Roving Reference with iPads: a study of the use of iPads as technological support and service assessment*; W. Chunli, H. Jinmin: *Innovative information services in the digital age*; K. Webster: *Library spaces and reference services*).

Zaprezentowano też problemy przetwarzania w chmurze (Cloud Computing – CC). Jay Jordan oraz Matthew R. Goldner z OCLC przybliżyli filozofię CC oraz wyzwania i korzyści płynące dla bibliotek z zastosowania tej technologii (*Winds of Change: a taxonomy of clouds for libraries – OCLC Parallel Symposium*).

Zwrócono uwagę na zjawisko konwergencji w dziedzinie multimediów, na upodobnianie się form przekazu w mediach tradycyjnych do form przekazu w mediach nowoczesnych, a także na problemy ich zabezpieczenia i konserwacji (m.in.: C. Nigay, J. M. Turner, K. Lespinasse-Sabourault: *IconoTag, empirical support for automatic multilingual picture indexing*; M. Laskowski, T. H. Teper: *Drawing a fine line between promoting use and preserving access to new media*; J. Miller: *Media services in North American academic libraries*; A. Okahashi: *Preservation of audiovisual collections at the National Diet Library*).

Także w referatach wygłoszonych w tej grupie tematycznej przez różne sekcje podkreślano konieczność prowadzenia w każdej bibliotece kształcenia ustawicznego w zakresie rozwoju zawodowego. Podstawą jednak tych działań jest tworzenie klimatu sprzyjającego innowacyjności i otwartości na zmiany, o czym mówiła m.in. Ursula Georgy z Cologne University of Applied Sciences w Kolonii, Niemcy (*Creating a climate encouraging innovation and receptivity to change as a basis for CPD*). Zwróciła ona uwagę, że innowacyjność w bibliotekach musi stać się koniecznością, gdyż jako instytucje działające w obszarze usług powinny wprowadzać nowe technologie i usługi dla zwiększenia satysfakcji swoich klientów. Jednakże, jak zaznaczyła, systematyczna innowacyjność w bibliotekarstwie jest mniej rozwinięta niż w innych instytucjach usługowych; biblioteki nie podejmują działań strategicznych, a innowacje są często wynikiem przypadku. Dlatego muszą one wprowadzać ustawiczne kształcenie zawodowe dla swoich pracowników oraz przygotowywać ich do zmian i nowych ról w przeobrażających się bibliotekach. Jedną z form podnoszenia kwalifikacji może być Personal Learning Network (PLN), zapewniająca profesjonalny rozwój i realizowana w trybie online z wykorzystaniem najnowszych technologii. Nicole A. Cooke z Rutgers University w New Brunswick w New Jersey, USA (*Professional development 2.0 for librarians: developing an online Personal Learning Network (PLN)*) przedstawiła założenia i realizację

PLN oraz jej przydatność dla bibliotekarzy i bibliotek. Natomiast J. Jara de Súmar (McGill University, Montreal, QC. Canada), A. M. Talavera Ibarra (Pontificia Universidad Católica del Perú, Lima, Peru; *Value of the practicum in library and information science education in Peru*) przypomnieli znaczenie praktyk bibliotecznych dla właściwego przygotowania do zawodu.

M. Schmidt i R. Reznik-Zellen (*Science boot camp for librarians: CPD on a shoestring*) zaprezentowały zorganizowany przez University of Massachusetts w Amhurst, USA, naukowy obóz szkoleniowy dla bibliotekarzy. W zajęciach oprócz bibliotekarzy brali udział także pracownicy naukowcy poszczególnych kierunków studiów prowadzonych na tym uniwersytecie, co miało umożliwić lepsze zapoznanie się z potrzebami studentów i pracowników i tym samym zapewnić większą satysfakcję w ich zaspokajaniu.

PREZENTACJE POSTEROWE, WIZYTY W BIBLIOTEKACH, NAGRODY

Podczas Kongresu przedstawiono 150 posterów. Za najlepszy uznano poster zatytułowany *Library as an open living lab environment – user's eyes in developing Laurea Library* prezentowany przez Kaise Puttonen i Satu Hyökki z Finlandii.

Tradycyjnie już umożliwiono uczestnikom kongresu zapoznanie się z bibliotekami w kraju zarówno w San Juan, w różnych jego dzielnicach, jak również w innych częściach wyspy, np. Bayamón. Były to biblioteki szkolne (m.in. St. Jon's School Library Media Center; Commonwealth/Parkville School Library Media Centres w Guaynabo), biblioteki publiczne (Dr Pilar Barbosa Bayamón Municipal Library), uniwersyteckie (Madre Maria Teresa Guevara Library, University of the Sacred Heart; The Universidad del Este Library, w Rio Piedras; Universidad Metropolitana Library), specjalne (Library Services for Handicapped People w Rio Piedras; Supreme Court of Puerto Rico Library) czy National Library of Puerto Rico.

Tegoroczną nagrodę Access to Learning Award Fundacji Billa i Melindy Gatesów przyznano Arid Lands Information Network (ALIN) wschodnio-afrykańskiej organizacji, która zapewnia dostęp do wiedzy i informacji mieszkańcom Kenii, Ugandy i Tanzanii. Członkowie tych społeczności otrzymują dostęp do informacji poprawiających jakość ich życia za pośrednictwem ALIN's Knowledge Centers. Microsoft, partner Fundacji w jej wysiłkach na rzecz pomocy bibliotekom publicznym w zapewnianiu ludności dostępu do nowych technologii i umiejętności, dostarczy ALIN także kwotę ponad 270 tys. dolarów amerykańskich przeznaczoną na sprzęt, oprogramowanie i programy szkoleniowe.

Kryzys finansowy, który dotyka biblioteki, wpływa także na zainteresowanie udziałem w corocznych kongresach IFLA. W tym roku uczestniczyło w nim około 2500 osób, a więc znacznie mniej niż w latach ubiegłych. Zmniejszyła się także liczba wystawców, którzy w Porto Rico zorganizowali 74 stoiska.

Obowiązki nowej przewodniczącej IFLA na lata 2011-2013 przejęła Ingrid Parent z University of British Columbia w Vancouver, w Kanadzie. Temat przewodni jej prezydencji to: *Libraries – a force for change*. Prezydentem-elektem została Sinikka Sipilä z Fińskiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy.

Fiński Komitet Narodowy zaprosił do udziału w następnym kongresie, który odbędzie się w Helsinkach w sierpniu 2012 r.

Elżbieta Barbara Zybert
Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

**„ZNACZENIE ALFABETYZACJI INFORMACYJNEJ
DLA LUDNOŚCI WIELOKULTUROWEJ: POTRZEBY, STRATEGIE,
PROGRAMY I ROLA BIBLIOTEK” ORAZ „DOSTĘP I INNOWACJA:
DOSTARCZANIE INFORMACJI WSZYSTKIM”**

Sprawozdanie z 94. i 164. Sesji 77. Konferencji Generalnej IFLA¹
(San Juan, Porto Rico, 13-18 września 2011 r.)

Spośród ponad stu sesji, które złożyły się na 77. Konferencję Generalną IFLA pod hasłem „Biblioteki poza bibliotekami: integracja, innowacja i informacja dla wszystkich” na szczególną uwagę zasługują dwie: sesja poświęcona znaczeniu edukacji informacyjnej dla ludności wielokulturowej oraz sesja, której tematem był powszechny dostęp do informacji.

**ZNACZENIE ALFABETYZACJI INFORMACYJNEJ DLA LUDNOŚCI
WIELOKULTUROWEJ: POTRZEBY, STRATEGIE, PROGRAMY I ROLA
BIBLIOTEK**

„Znaczenie alfabetyzacji informacyjnej dla ludności wielokulturowej: potrzeby, strategie, programy i rola bibliotek” to temat 94. sesji zorganizowanej przez: Information Literacy Section, Library Services for Multicultural Population Section oraz Special Interest Group on Indigenous Matters.

Mówiąc o ludności multikulturowej, mamy na myśli autochtonów lub emigrantów, wpływających na wielokulturowość danego kraju. Przed bibliotekarzami stoi wyzwanie sprostania potrzebom tych grup społecznych, której członkowie są lub mogą być użytkownikami bibliotek. Kompetencje informacyjne pomagają wyeliminować wykluczenie społeczne, co jest szczególnie ważne dla nowo przybyłych emigrantów.

Ogólne przesłanie, jakie można było wyczytać z ośmiu referatów wygłoszonych podczas wspomnianej sesji dotyczyło edukacji w zakresie kompetencji informacyjnych w kontekście wielokulturowości. Notabene, w 2009 r. IFLA wraz z UNESCO ogłosiła *Manifest o bibliotece wielokulturowej*, który został przetłumaczony i zarekomendowany przez SBP także do stosowania w polskich bibliotekach².

Loriene Roy, Wirginia Leuhsen i Spencer Lilley w wystąpieniu *Indigenous cultural models in information literacy delivery including programmes for Mori and Pasifika Students at New Zealand Universities* przedstawili podejście do użytkownika biblioteki oparte na znajomości kultury i zachowań ludności autochtonicznej. Referenci pochodzący ze Stanów Zjednoczonych i Nowej Zelandii przekonywali, że zgłębienie zagadnień dotyczących wpływu konkretnej kultury na sposób przyswajania wiedzy może pomóc w przygotowaniu szkoleń i lepiej dostosować je do potrzeb tej grupy użytkowników. Ich zdaniem bibliotekarza pracującego w środowisku mniejszości kulturowej powinny cechować: świadomość i zrozumienie inności użytkowników. W części referatu dotyczącej Indian postulowano wprowadzenie do kursów *information literacy* wartości i sposobów postępowania przestrzeganych przez ludność autochtoniczną. Żeby je wprowadzić do programów szkoleń, najpierw trzeba je poznać i zrozumieć. Ich znajomość pozwoliłaby bibliotekom lepiej odpowiadać na potrzeby ludności autochtonicznej, a studentom z tej grupy łatwiej przyswajać wiedzę i odnosić sukcesy w nauce. Podkreślano, że biblioteki często prowadzą tzw. zachodnią edukację (ang. *western pedagogy*),

¹ Sprawozdanie z obrad całego Kongresu i 77. Konferencji Generalnej IFLA autorstwa E. B. Zybert w tym zeszycie „Przeglądu Bibliotecznego” na s. 529-538.

² *Manifest* został zamieszczony w portalu SBP pod adresem: <http://www.sbp.pl/repository/dokumenty/manifest-unesco-wielokulturowe.pdf>.

która jest zbyt przytłaczająca dla większości autochtonów. Dlatego dobrze byłoby, gdyby bibliotekarze planowali szkolenia w zgodzie ze stylem życia ludności autochtonicznej. Ciekawym elementem było zestawienie elementów filozofii Indian Navaho (ang. *Navajo*) ze standardami *information literacy*, opracowanymi przez Association of College and Research Libraries (ACRL). Potomkowie Indian preferują wizualny, a nie werbalny sposób uczenia się, dlatego autorzy wystąpienia postulowali, by biblioteki do szkoleń włączały więcej materiałów audiowizualnych.

Równie ciekawa była wypowiedź poświęcona ludności autochtonicznej, zamieszkującej Nową Zelandię. Maorysi (ang. *Mori*) stanowią 15% ludności tego kraju, a więc pokazną liczbę potencjalnych użytkowników bibliotek. Tymczasem w literaturze porusza się głównie zagadnienie nieuczęszczania przez nich do bibliotek, niewiele jest natomiast publikacji poświęconych potrzebom i zachowaniom informacyjnym Maorysów. Ich świadomość przyczyniłaby się do zwiększenia wykorzystywania przez nich zasobów bibliotecznych, a co z tym się łączy przyczynić się do ich lepszego wykształcenia. Jednym z czynników, który mógłby pomóc rozwiązać tę kwestię jest zatrudnienie Maorysów jako bibliotekarzy i zmniejszenie tym samym ich lęku przed biblioteką (ang. *library anxiety*). Biblioteka Uniwersytetu Massem stworzyła „grupę łącznikową” (ang. *liaison team*) złożoną z bibliotekarzy maoryskiego pochodzenia. Mają oni za zadanie wspierać studentów w procesie dydaktycznym. Największy nacisk kładziony jest na programy edukacji informacyjnej (ang. *information literacy*), są one jednak o wiele bardziej sponzorowane – bibliotekarze nie tylko szkolą, ale także towarzyszą studentom na przykład podczas spotkań z nowymi wykładowcami. Część szkoleń ma mniej oficjalny charakter i organizowana jest poza uczelnią.

Rarámuris, ludności autochtonicznej zamieszkującej południowo-wschodnią część stanu Chihuahua w Meksyku, dotyczył referat Javiera Targano, Patricii Murguñi i Jesúsua Lau (*Indigenous Rarámuris as university students: challenges for information literacy*). W Meksyku autochtoni nadal są obywatelami gorszej kategorii. Jednym z przejawów dyskryminacji jest utrudnianie im dostępu do szkolnictwa wyższego. Dlatego od 2010 r. Autonomiczny Uniwersytet Chihuahua (UACH) wprowadził program wspierający studentów autochtonicznych, głównie z grupy Rarámuris. Program ten ma pomóc jej członkom w dostaniu się na uczelnię, a co z tym się łączy wpłynąć na wzrost liczby ludności autochtonicznej z wyższym wykształceniem. Bibliotekarze z UACH zauważyli, że pominięto w nim zagadnienia związane z edukacją informacyjną, która, według nich, odgrywa istotną rolę w akademickiej integracji. Po znajomości zinstytucjonalizowanego środowiska uczelni to właśnie umiejętność przeszukiwania, oceny i wykorzystania zasobów przez nią oferowanych odgrywa ważką rolę w zdobywaniu wykształcenia. W związku z tym do wspomnianego programu zaczęto wprowadzać elementy *information literacy*, dostosowane do potrzeb i zachowania informacyjnego autochtonów. Cel zostanie uznany za zrealizowany, kiedy kompetencje informacyjne studentów autochtonicznych osiągną taki poziom, że nie trzeba będzie organizować dla nich osobnych szkoleń, a oni sami będą mogli brać udział w zajęciach skierowanych do wszystkich studentów.

Innego wymiaru *information literacy* dotyczyło wystąpienie Denice Adkins i Brooke Shannon z University of Missouri (*Information literacy as Two-Way Street*). Autorki przekonywały, że oprócz „akademickiej” edukacji informacyjnej, jest jeszcze inna – „życiowa”, którą wykorzystuje się codziennie. Referentki określiły ją mianem „praktyki informacyjnej” (ang. *information practice*). Jest to sposób, w jaki pewne grupy społeczne rozumieją, wartościują i przekazują informację innym. Z tej perspektywy *information literacy* można postrzegać jako sposób uczenia się, jak członkowie pewnych grup, funkcjonujących w określonym środowisku wykonują pewne czynności czy kreują wiedzę. Innymi słowy to uczenie się, jak reagować na informację w sposób uznany przez daną społeczność za słuszny. Swoją tezę referentki poparły wynikami badania przeprowadzonego w Kansas City (Stany Zjednoczone), zamieszkiwanym w większości przez Latynosów,

oraz w Kenii. Jeszcze inne zagadnienie związane z wielokulturowością i problemem społecznego włączenia w życie określonej społeczności przedstawiły Serap Kurbanoglu i Esin Sultan Oguz z Uniwersytetu Hacettepe w Turcji. W wystąpieniu zatytułowanym *Strengthening social inclusion in multicultural societies through information literacy* przybliżyły wyniki badań przeprowadzonych w tureckiej miejscowości Didim, której 90% emigrantów stanowią Brytyjczycy w wieku średnim i emerytalnym. Osiedli się w Turcji, aby spędzić starość w ciepłym klimacie i skorzystać z niskich kosztów utrzymania. Nie mamy więc tu do czynienia z przykładem emigracji zarobkowej. Ale i ten typ emigrantów ma problemy ze społecznym włączeniem, głównie z powodu niezajomości języka tureckiego. Wyzwaniem dla biblioteki publicznej w Didim jest dostosowanie jej zasobów do potrzeb anglojęzycznej społeczności. Brytyjczycy posiadają niezbędne umiejętności informatyczne i kompetencje informacyjne, ale na nic się one zdają, kiedy informacje dotyczące spraw lokalnych są publikowane w Internecie w języku tureckim. Większość angielskich respondentów zadeklarowała chęć wyszukiwania informacji dotyczących szeroko pojętej opieki zdrowotnej. Biblioteka w Didim mogłaby zatem zacząć od opracowania lokalnego serwisu poświęconego usługom medycznym w języku angielskim oraz przygotowania szkoleń na temat wyszukiwania informacji na powyższy temat.

Z innymi problemami muszą radzić sobie biblioteki bułgarskie. Evgenia Rusinowa i Georgeta Nazarska z Uniwersytetu w Sofii (*Information literacy in a multicultural society: the role of libraries in present Bulgaria*) przedstawiły dzisiejszą Bułgarię jako kraj wieloetniczny, dążący do wypracowania strategii społecznej integracji wszystkich grup. Od czasu wstąpienia Bułgarii do Unii Europejskiej nowym zjawiskiem jest emigracja ze Środkowego Wschodu, Centralnej Azji i Afryki. Emigranci postrzegają Bułgarię jako kraj tranzytowy. Z kolei mniejszości narodowe, zamieszkujące tu od dawna stanowią 1/4 populacji. Główne grupy etniczne to: Turcy, Romowie, Ormianie, Żydzi, Rosjanie oraz Wołochowie (pochodzący z rumuńskiej Wołoszczyzny). Od upadku komunizmu mogą oni na nowo zakładać stowarzyszenia kulturalne i prowadzić działalność wydawniczą czy biblioteczną. Dzieci mogą fakultatywnie uczyć się języka narodowego w szkołach, do których uczęszczają. Mniejszości różnią się od siebie, każda z nich ma swoje instytucje kulturalne i biblioteki. Najmniej wykształceni są Romowie, kończący zazwyczaj edukację na szkole podstawowej. To na nich skupione są największe wysiłki, przede wszystkim chodzi o wyrwanie najmłodszych z gett i zapewnienie im nauki w zwykłej szkole podstawowej. W tej chwili znaczna liczba romskich dzieci uczęszcza do szkół specjalnych o niskim poziomie nauczania, często zupełnie niesłusznie. W Bułgarii biblioteki publiczne współpracują z mniejszościami. Powstają programy „alfabetyzacji”. Rola bibliotek jest bardzo ważna, starają się one tak kształtować swoje kolekcje, aby odpowiadały one potrzebom użytkowników. Niestety, wciąż brak ogólnych programów, co ogranicza wprowadzenie ogólnokrajowych projektów. W referacie przedstawiono zarys jednego z nich, mającego za zadanie wykształcenie kompetencji informacyjnych u przedstawicieli mniejszości narodowych. Biblioteki mają w tym procesie istotne zadanie do wykonania. Sugerowane jest partnerstwo publiczno-prywatne i współpraca z organizacjami pozarządowymi.

Głosem „lokalnym” podczas tej sesji było wystąpienie Snejkanki Penkovej i Lourdes Cádiz z University of Puerto Rico (*Creating learning commons: a study of University of Puerto Rico, Rio Piedras Campus experience of information literacy competencies integration into the university curriculum*). Uniwersytet ten jest najbardziej prestiżową uczelnią na wyspie. Posiada jedenaście kampusów i dziesięć bibliotek wydziałowych (dziedzinowych). *Information literacy* uwzględniono w programie kształcenia (tzw. *curriculum*) i w planie strategicznym uczelni. Program edukacji informacyjnej realizowano zarówno wśród studentów, jak i wykładowców, często mylących kompetencje informatyczne z informacyjnymi. Wysiłku wymagało wytłumaczenie różnic w tym zakresie i przeszkolenie kadry akademickiej. Nie wszyscy zdawali sobie sprawę z wagi tychże

umiejętności, na przykład duża liczba wykładowców niedostatecznie orientowała się w zasobach informacyjnych uczelni. Najważniejsze było przekonanie władz, że edukacja informacyjna nie może być projektem samej biblioteki, ale całego uniwersytetu. Program *information literacy* na Uniwersytecie Puerto Rico nie zawiera elementów skierowanych do społeczności multikulturowej, jest taki sam dla wszystkich studentów.

Milly C. Lugo z Santa Ana Public Library zaprezentowała program mający na celu nakłonienie Latynosów do korzystania z usług bibliotecznych (*Ustedy Su Biblioteca [you and your library]: an information literacy program for adult ESL Students*). 76% mieszkańców Santa Ana (Kalifornia) stanowią Latynosi, głównie z Meksyku i Południowej Ameryki. Ponad 79% populacji mówi w domu w języku innym niż angielski. Wielu emigrantów nigdy nie miało kontaktu z biblioteką lub kontakt ten był ograniczony. Nieprawdziwe informacje na temat bibliotek i usług przez nie świadczonych, przekazywane we wspólnotach, powodują, że bardzo mało Latynosów z nich korzysta. Zjawisko to określa się terminem „nieznajomości biblioteki” (ang. *library ignorance*) czy wspomnianego już „lęku przed biblioteką”. W Santa Ana biblioteka publiczna porozumiała się z centrum realizującym program English as the Second Language (ESL). Obydwie placówki prowadzą wspólne szkolenia. Latynosi angielskie słowo „biblioteka” (*library*) kojarzyli z hiszpańskim „księgarnia” (*librería*), byli przekonani, że za usługi biblioteczne należy płacić. Problemem okazało się wyszukiwanie książek w OPAC-u, jako że duża część populacji w ogóle nie korzysta z komputerów. Sukces zapewniły: bezpłatne usługi oraz dyskrecja – nielegalni emigranci także mieli możliwość zapisania się do biblioteki. Podczas kursów z zakresu edukacji informacyjnej przybliżono emigrantom bibliotekę jako miejsce, w którym mogą rozwijać się intelektualnie. Kształcenie emigrantów to istotne zadanie, ponieważ, jak słusznie zauważyła autorka, emigracja była i jest podstawowym czynnikiem decydującym o rozwoju Stanów Zjednoczonych.

W podobnym tonie wypowiadał się Torda Hoivik z Oslo University College (*Digital training supports the social integration of immigrants in Norway*). Obecnie blisko pięćmilionową Norwegię zamieszkuje 11% emigrantów. Dla porównania, w latach 60. XX w. stanowili oni mniej niż 2%. Do największych grup emigrantów w Norwegii zalicza się: Polaków, Pakistańczyków, Szwedów, Irakijczyków, Somalijczyków i Wietnamczyków. Narodowe badania statystyczne pokazały, że prawie połowa emigrantów nie korzysta ze sprzętu komputerowego (Polacy wypadli w badaniach najlepiej, 79% polskich respondentów odpowiedziało, że korzysta z komputera). T. Hoivik zaprezentował projekt VOLARE, wprowadzony w Drammen, drugim co do wielkości mieście z największym odsetkiem emigrantów. Zadaniem bibliotek jest sprostać codziennym potrzebom emigrantów. Osoby, zagrożone „cyfrową marginalizacją” (ang. *digital marginalization*), a więc niepotrafiące korzystać z komputerów, nie mogą załatwić najprostszych spraw w urzędach lub bankach, mają ograniczony kontakt z krewnymi w rodzinnym kraju. Brak tzw. cyfrowej alfabetyzacji (ang. *digital literacy*) to bariera w integracji kulturowej i społecznej. W programie VOLARE skoncentrowano się na zaangażowaniu bibliotek publicznych w podnoszenie umiejętności informatycznych wśród osób dorosłych. Program postanowiono zrealizować w bibliotekach, gdyż emigranci w Norwegii są ich częstymi użytkownikami, częstszymi niż rdzenni Norwegowie.

DOSTĘP I INNOWACJA: DOSTACZANIE INFORMACJI WSZYSTKIM

„Dostęp i innowacja: dostarczanie informacji wszystkim” to z kolei hasło obrad 164. sesji zorganizowanej przez Serials and Other Continuing Resources Section.

Badania przeprowadzone w 2009 r. pokazały, że tylko niewiele ponad 20% publikacji naukowych jest dostępne w Open Accessie. Oznacza to, że niemal 80%

informacji niezbędnych do prowadzenia badań znajduje się w źródłach wymagających płatnej prenumeraty. Jak w takim razie kraje, którym brak środków na kosztowne subskrypcje, mogą się rozwijać? Pojawia się też pytanie, dzięki jakim środkom biblioteki krajów rozwiniętych mogą zapewnić ciągłość prenumerowanych zasobów?

W państwach biedniejszych inicjatywy takie, jak eIFL czy Research4Life to często jedyna możliwość dostępu do światowej literatury. Ostatnio jednak niektórzy wydawcy wycofują się z bezpłatnego udostępniania publikacji i wprowadzają płatne subskrypcje. Co prawda oferują niskie ceny, mimo to wielu bibliotek nie stać na tego typu wydatki. W efekcie tracą dostęp do cennych źródeł.

Kimberly Parker (*Research4Life: bringing academic and professional peer-reviewed content to developing countries through public-private partnership*) przedstawiła inicjatywę Research4Life, której celem jest udostępnianie krajom najbiedniejszej literatury naukowej z zakresu rolnictwa (program AGORA), zdrowia (HINARI) i ochrony środowiska (OARE): (bezpłatnie lub na bardzo korzystnych warunkach finansowych). Dla bibliotek tych krajów, nierzadko posiadających skromne i nieaktualne zasoby, to szansa na rozbudowanie kolekcji odpowiadającej potrzebom użytkowników. W 2010 r. przeprowadzono wśród nich badanie w celu sprawdzenia, w jakim stopniu wykorzystywane są bazy publikacji i określenia ewentualnych przeszkód związanych z ich użytkowaniem. Okazało się, że zaledwie 30% respondentów było świadomych istnienia projektu Research4Life. 62% społeczności akademickiej nie wiedziało, że ma dostęp do bezpłatnych publikacji. Wśród przeszkód technicznych wymieniono: niewystarczającą liczbę sprzętu komputerowego, ograniczenie w dostępie do Internetu, wolne połączenie uniemożliwiające ładowanie artykułów oraz przerwy w dostawie prądu. Niska świadomość istnienia Research4Life wydaje się wynikać z jego niedostatecznej promocji. Biblioteki otrzymują dostęp do publikacji (bezpłatny lub za niewielką opłatą), ale nie informują o tym swoich użytkowników. Zdefiniowano także potrzebę zintensyfikowania kursów z zakresu *information literacy*. Ponadto biblioteki powinny zwiększyć swoje zainteresowanie kontaktami z użytkownikami, zmienić architekturę interfejsów (ocenianych jako „trudne w użytkowaniu”) czy wpłynąć na politykę dostępu do publikacji wydawców dla niektórych krajów.

Jean-Christophe Peyssard z Francji (*Freemium: developing a sustainable library-centered economic model for open access*) zaprezentował francuski portal Open Edition Freemium, w skład którego wchodzi trzy platformy oferujące na *open accessowych* zasadach zasoby z zakresu nauk humanistycznych i społecznych (wciąż rzadkość wśród zbiorów elektronicznych): Revues.org, Calenda oraz Hypotheses.com. Revues.org to zbiór 143 czasopism oraz e-książek, w sumie ponad 50 tysięcy pełnych tekstów. Calenda zawiera wykaz wydarzeń naukowych z Francji i świata. Hypotheses jest platformą z wyselekcjonowanymi blogami naukowymi (ponad 200). O włączeniu bloga decyduje komitet naukowy. Blogi mają numer ISSN. Open Edition Freemium oferuje nowy model subskrypcji: część zasobów jest bezpłatna, zaś część trzeba wносить opłaty (tzw. pakiet Premium, co oznacza np. dostęp do plików w formacie PDF i EPUB). W ramach płatnej subskrypcji użytkownicy otrzymują dostęp do dodatkowych usług, takich jak: eksport rekordów w formacie MARC, szkolenia czy wsparcie techniczne. Koszt dostępu do Open Edition Freemium zależy od FTE³ instytucji.

W referacie *Unbundling the big deal with Patron Driver Acquisition of eJournals* Maureen Wicher i Tian Xiao Zhang z St. John's University (New York, USA) odniosły się do doświadczeń ich macierzystej biblioteki, która postanowiła zrezygnować z subskrypcji czasopism kupowanych w ramach tzw. *big deals* (umowy z największymi wydawcami i dostawcami e-zasobów) na rzecz kupowania dostępu do poszczególnych artykułów. *Big deals* pochłaniały ponad połowę budżetu biblio-

³ Full-Time Equivalent: algorytm wyliczania liczby potencjalnych użytkowników baz na podstawie liczby studentów, pracowników, doktorantów i 1/2 studentów zaocznych i innych pracowników.

teki. Tymczasem to artykuły, a nie całe czasopismo, są podstawowym elementem badań naukowych. Ciekawym rozwiązaniem wydaje się być zastosowanie urządzeń typu Patron Driver Acquisition (PDA), znane również jako Pay Per View, czy tokenów. Wiosną 2011 r. Uniwersytet St. John's (FTE tego uniwersytetu to 15 tys. dolarów amerykańskich) kupił 1005 tokenów od wydawnictwa Wiley-Blackwell. Cena jednego waha się od 12 do 33 dolarów amerykańskich. Trzeba było podjąć decyzję, kto może je wykorzystywać, dlatego wprowadzono kontrolę na poziomie IP. Aby użytkownicy mogli przeszukiwać czasopisma i wybierać potrzebne artykuły, wykorzystano narzędzie Serials Solution. Okazało się, że dla użytkowników nie ma znaczenia, czy do danych treści mają dostęp za pomocą tokena, czy stałej prenumeraty. 1005 tokenów zostało wykorzystanych w ciągu 23 dni, pobrano wtedy artykuły z 304 czasopism. Przy okazji zaobserwowano pozytywne i negatywne zjawiska towarzyszące pobieraniu artykułów. Pozytywne: ponad połowa zakupionych artykułów pochodziła z czasopism, których dotychczas nieprenumerowano; część tokenów wykorzystano do pobrania artykułów objętych rocznym embargiem w przypadku tradycyjnej prenumeraty; część wykorzystano do pobrania artykułów archiwalnych, niedostępnych w dotychczasowej prenumeracie. Negatywne: zaobserwowano, że 413 tokenów użyto do pobrania artykułów, które występowały także w bazach innych niż Wiley-Blackwell. Okazało się też, że są użytkownicy, którzy regularnie ściągają całą zawartość czasopisma, a nie pojedyncze artykuły; z powodu jedynie 24-godzinnego dostępu do zakupionego artykułu niektóre z nich były kupowane kilkakrotnie. Po sukcesie wiosennego eksperymentu Uniwersytet St. John's zdecydował się na redukcję prenumeraty. Z dotychczas prenumerowanych 2455 tytułów pozostało 40 najczęściej wykorzystywanych. Zaoszczędzono w ten sposób 40% budżetu. W referacie przywołano przykład wydawnictwa Wiley-Blackwell, ale również wydawcy, tacy jak: Elsevier, MIT, Sage, Oxford oraz British Library rozważają wprowadzenie PDA do swojej oferty.

Martin Belcher, Peter Burnett, Sara Gwynn omówili działalność *International Network for the Availability of Scientific Publications (INASP)*. INASP powstał w 1992 r. jako organizacja stawiająca sobie za cel pomoc krajom rozwijającym się w dostępie do zasobów wiedzy, nowych technologii oraz tworzeniu krajowych i międzynarodowych sieci współpracy. To kolejna inicjatywa w rodzaju znanego w Polsce eIFL czy omawianego wcześniej Research4Life. W 2005 r. INASP zainicjował Programme for Enhancement of Research Information (PERii), finansowany przez rządy Danii, Norwegii, Szwecji i Wielkiej Brytanii. Program skupia się na pomocy dwudziestu dwóm krajom z Afryki, Azji i Ameryki Łacińskiej, polegającej na: organizacji korzystnego finansowo dostępu do światowej literatury naukowej, publikowaniu wyników badań, rozwijaniu bibliotek cyfrowych, przekonywaniu decydentów o słuszności i wadze badań naukowych, doradztwie w zakresie prawa autorskiego. Te działania angażują naukowców, bibliotekarzy, wydawców oraz specjalistów IT. Podkreślono ważną rolę kompetencji informacyjnych, które powinien posiadać każdy naukowiec, a które powinny kształcić biblioteki.

W tegorocznym Kongresie uczestniczyło około 2500 osób. W obu przedstawionych sesjach około stu. Pełne wersje referatów ze wszystkich sesji pod adresem <http://conference.ifla.org/ifla77>.

Zuzanna Wiorogórska
Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

Tekst wpłynął do Redakcji 10 października 2011 r.

„CLASSIFICATION AND ONTOLOGY: FORMAL APPROACHES AND ACCESS TO KNOWLEDGE”

Międzynarodowa Konferencja Naukowa
(Haga, 19-20 września 2011 r.)

W dniach 19-20 września 2011 r. w gmachu Biblioteki Narodowej w Hadze odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa „Classification and Ontology: Formal Approaches and Access to Knowledge”, zorganizowana przez Konsorcjum UKD (UDC Consortium) i Bibliotekę Narodową Holandii – Koninklijke Bibliotheek. Była to trzecia konferencja zorganizowana przez UDC Consortium. Jej celem było zaprezentowanie aktualnego stanu badań poświęconych tematyce klasyfikacji i ontologii. W konferencji udział wzięli przedstawiciele uczelni, ośrodków informacji i bibliotek dwudziestu dwóch krajów europejskich i sześciu krajów pozaeuropejskich. Razem 142 osoby.

Pierwszy wykład, wprowadzający w problematykę pierwszego dnia obrad, zatytułowany *On being the same* wygłosił Patrick Hayes (Institute for Human and Machine Cognition, USA). W kontekście budowy Semantycznego Webu omówił kwestie dostępu do umieszczonej w Internecie informacji i łączenia danych (tzw. *linked data*). Zwrócił uwagę, iż wyrażenia zawarte w tekstach opublikowanych w Internecie są przez różnych autorów używane często w różnych, choć bliskich sobie znaczeniach. Są wśród nich również wyrażenia wieloznaczne i synonimy. Odrębny problem stanowią tzw. pomyłkowe użycia wyrażen, które ludzie potrafią intuicyjnie czy na podstawie domysłów korygować, ale których prawidłowa interpretacja maszynowa stanowi poważny problem. W semantycznej interpretacji zasobów sieci zapisanej w logicznej notacji trójargumentowych relacji przyjmuje się, że jednostki znaczące powinny być niepowtarzalne i niedwuznaczne (wyraziste). Rozróżnienie znaczenia wyrażen wieloznacznych dokonuje się poprzez ustalenie ich kontekstu znaczeniowego. Autor wystąpienia zwrócił uwagę, że prawidłowa automatyczna identyfikacja semantyki zasobów informacyjnych wymaga użycia złożonych systemów współczesnej logiki, takich jak np. logiki modalne, które umożliwiają formalny opis interpretacji znaczenia niewyraźnego wprost, opartej na identyfikacji struktury tematyczno-rematycznej i szerokiego kontekstu wypowiedzi.

Konferencję podzielono na siedem sesji tematycznych. W sesji pierwszej pod tytułem *The role of classification and ontology on the Web* podjęto ogólne rozważania na temat organizacji wiedzy w Sieci. W referacie *The concepts of knowledge organization systems as hubs in the Web of data* Thomas Baker (DCMI, USA) wprowadził w pojawiającą się w wielu wystąpieniach tematykę budowania systemów organizacji wiedzy. Przywołany Simple Knowledge Organization System (SKOS) to wspólny model dla opisu systemów organizacji wiedzy i formalny sposób opisu języków informacyjno-wyszukiwawczych, jak również sieciowych systemów organizacji wiedzy i taksonomii, umożliwiający ich współdziałanie. SKOS zapewnia standardowy sposób reprezentowania systemów organizacji wiedzy (tezaursów, systemów klasyfikacji, taksonomii, języków haseł przedmiotowych i innego rodzaju kontrolowanego słownictwa) za pomocą Resource Description Framework (RDF). W zmieniającym się środowisku komputerowym mamy do czynienia z kombinacją narzędzi i danych oraz standardów tworzenia i przesyłania stron WWW, ustanowionych przez World Wide Web Consortium (W3C). W prezentacji odwołano się do przykładu użycia tych narzędzi w bazie bibliograficznej rolnictwa International System for Agricultural Science and Technology (AGRIS). Kolejnym przytoczonym przykładem była DBpedia, stanowiąca część projektu „Linked data”. DBpedia, czyli Wikipedia w wersji ustrukturyzowanej i opisanej standaryzowanymi metadanymi, jest projektem, którego celem jest przekształcenie „zwykłego tekstu” z baz danych Wikipedii rozumianego tylko i wyłącznie przez człowieka, w bazę wiedzy czytelną maszynowo.

W kolejnym referacie zatytułowanym *Issues in publishing and aligning Web vocabularies* Guus Schreiber (VU University Amsterdam, Holandia) zwrócił uwagę na bogactwo wiedzy zebranej przez ekspertów w różnych typach systemów organizacji wiedzy i potrzebę jej wykorzystania do organizowania dostępu do zasobów wiedzy opublikowanej w Internecie. W tym kontekście poddał analizie metody publikowania w Internecie słowników różnych typów systemów organizacji wiedzy, takich jak tezaury, wykazy haseł przedmiotowych, klasyfikacje.

W prezentacji *Classification, collaboration and the Web of data* Dan Brickley (VU University Amsterdam, Holandia), jak jego poprzednicy, nawiązał do możliwości stosowania modelu SKOS i działań W3C. Przedmiotem rozważań uczynił semantyczną sieć WWW, czyli projekt Semantycznego Webu. W ramach tego projektu tworzone i rozpowszechniane są standardy opisywania treści w Internecie w sposób, które mają umożliwić systemom komputerowym (np. tzw. agentom) semantyczne przetwarzanie informacji, tj. przetwarzanie zasobów informacyjnych na podstawie identyfikacji zawartych w nich treści. Do standardów Semantycznego Webu należą m.in. Web Ontology Language (OWL) oraz Resource Description Framework (RDF). RDF jest językiem, w którym tworzy się czytelny dla komputerów opis zasobów informacyjnych identyfikujący zależności semantyczne zachodzące między ich elementami. OWL jest rozszerzeniem RDF, które służy do budowy ontologii, czyli zapisanych formalnie struktur systemów pojęciowych umożliwiających tworzenie czytelnych dla komputerów opisów semantycznej zawartości zasobów informacyjnych.

Sesja druga pt. *Classifications and ontologies on their own terms* odnosiła się do wymienionych w tytule zagadnień ontologii i klasyfikacji. W referacie *Approaches to providing context in knowledge representation structures* Barbara H. Kwaśnik (Syracuse University, USA) opisała zagadnienia konceptualizacji i kontekstualizacji. Na przykładzie zmian w nazewnictwie i w zakresie kierunków kształcenia, ich postępującej interdyscyplinarności na Syracuse University oraz kontekstu znaczeniowego wyrażenia „living together” w Klasyfikacji Dziesiątej Deweya, w Klasyfikacji Biblioteki Kongresu oraz Języku Haseł Przedmiotowych Biblioteki Kongresu opisała mechanizm definiowania pojęć w zależności od ich otoczenia semantycznego. Podkreśliła wagę precyzowania pojęć, ich jednoznacznego definiowania. Jednocześnie wykazała, że definiowanie abstrakcyjnych pojęć nie jest możliwe bez umieszczenia ich w szerszym kontekście. Pojęcia nie będące ostrymi, wyrazistymi muszą być odczytywane w otoczeniu semantycznym. W tradycyjnych językach informacyjno-wyszukiwawczych wiedza jest organizowana w sposób niewystarczający do uchwycenia jej różnorodności i zmienności, a przyjęte założenia ogólne w pewien sposób ograniczają możliwości wyrażenia treści. Interesującym rozwiązaniem jest zatem tworzenie ontologii.

Richard Smiraglia (University of Wisconsin, USA), Charles van den Heuvel (Huygens Institute ING, KNAW, Holandia) i Thomas M. Dousa (University of Illinois at Urbana-Champaign, USA) w referacie *Interactions between elementary structures in universes of knowledge* podkreślili, że z organizacją wiedzy wiąże się przejście od „wszechświata wiedzy” do „wszechświata pojęć”. Na przykładzie Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiątej (UKD) wskazali interakcje zachodzące pomiędzy tą klasyfikacją a innymi podziałami wiedzy. Zwrócili uwagę, że pierwotnym pomysłem P. Otleta było zbudowanie fasetowej klasyfikacji wiedzy. Rozwijając i przekształcając Klasyfikację Dziesiątą Deweya w klasyfikację częściowo fasetową P. Otlet stworzył UKD, w której strukturze wyodrębnione są różne kategorie ontologiczne pojęć szczegółowych, składające się na tematy dokumentów. Są to poddziały wspólne z kreską: -02 Własności; -03 Materiały; -04 Relacje; -05 Osoby Metody. Działania; oraz poddziały (1/9) Miejsca i „0/9” Czasu.

Emad Khazraee i Xia Lin (Drexel University, USA) w referacie *Demystifying ontology* przeszli od ewolucji pojęcia ontologii od pierwotnego rozumienia terminu „ontologia w sensie nauki filozoficznej do współczesnych koncepcji ontologii w naukach informacyjnych i komputerowych, w których najczęściej ro-

zumie się je jako formalny opis pojęć w wybranej dziedzinie, stanowiący podstawę do budowy formalnego zapisu treści zawartych w zasobach informacji i wiedzy. Ontologia w uogólnionym sensie systemowym zajmuje się opisywaniem „tego co jest” lub „może być” w danej dziedzinie. Ontologia opisuje istniejące podmioty i pojęcia w domenie wraz z podaniem właściwości każdego z pojęć, czyli atrybutów. Ontologia wraz ze zbiorem indywidualnych wystąpień dla każdego z pojęć składa się na bazę wiedzy.

Sesja trzecia, zatytułowana *Classification meets the Web*, dotyczyła interoperacyjności i integracji systemów organizacji wiedzy w ogólnosiwiatowej sieci. W referacie *Interoperability of knowledge organization systems with and through ontologies* Daniel Kless, Simon Milton i Edmund Kazmierczak (University of Melbourne, Australia) oraz Jutta Lindenthal (Information Consultant, Lübeck, Niemcy) w centrum rozważań umieścili współdziałanie systemów organizacji wiedzy z ontologiami. Ich interoperacyjność pozwala na wymianę danych o określonej strukturze i wzajemne wykorzystywanie tych danych. Zwrócono uwagę na możliwość wykorzystania metod budowy ontologii do tworzenia różnych systemów organizacji wiedzy. Kluczowym narzędziem w tym kontekście jest język OWL. Zasady współpracy pomiędzy ontologiami i innymi systemami organizacji wiedzy przedstawione zostały w międzynarodowym standardzie budowy tezaurusów i innych systemów organizacji wiedzy (schematów klasyfikacyjnych, taksonomii, sieci semantycznych), tj. normie ISO 25964: *Thesauri and interoperability with other vocabularies*.

Vincenzo Maltese i Feroz Farazi (University of Trento, Włochy) w referacie *Towards the integration of knowledge organization systems with the linked data cloud* skupili uwagę na możliwościach zintegrowania danych udostępnianych w Internecie. Odnieśli się do kwestii stworzenia algorytmu integracji danych, uznając potrzebę powtórnego wykorzystania źródeł już opracowanych rzeczowo. Podkreślili problem związany z semantyką języków informacyjnych, trudnością zintegrowania danych zapisanych w różnych językach. Z kolei referat *Classification and reference vocabulary in linked environment data*, którego autorami byli Maria Rütter, Joachim Fock, Thomas Schultz-Krutisch (Federal Environment Agency, Niemcy) i Thomas Bandholtz (innoQ Deutschland GmbH, Niemcy) dotyczył wiązania danych z zakresu ochrony i degradacji środowiska w klasyfikacji Uweltbundesamt (UBA) i tezaurusie UMTHESES.

Drugiego dnia konferencji odbyły się cztery sesje. Pierwszą z nich zatytułowaną *Classification and ontology in specific subjects* poświęcono zastosowaniu ontologii i klasyfikacji w chemii oraz matematyce. W referacie *Ontologies and classification of chemicals: can they help each other?* Andrew Buxton (Sussex University, Wielka Brytania) pokazał jak ontologia Chemical Entities of Biological Interest (ChEBI) koegzystuje z Klasyfikacją Bibliograficzną Blissa i UKD. Na wybranych przykładach pokazał jak klasyfikacja może wspomagać ontologię i jak ontologie wspomagają klasyfikacje. Ontologia może spełniać funkcję słownika, w którym umieszczane są np. formy synonimiczne wyrażań, nazwy handlowe oraz terminy, które nie znalazły się w wykazie odpowiedników słownych UKD. Wolfram Sperber (Zentralblatt MATH, Niemcy) oraz Patrick D. F. Ion (American Mathematical Society, USA) w referacie *Content analysis and classification in mathematics* wskazali na potrzebę przeprojektowania Mathematics Subject Classification (MSC) w kierunku klasyfikacji fasetowej.

W kolejnej sesji pod tytułem *Categories and relations: key elements of ontologies* znalazły się trzy referaty. W referacie *Ontology as categorial analysis* Roberto Poli (University of Trento, Włochy) omówił kategorie ontologiczne, kategorie pojęć. Przedyskutował kwestie związane z interpretacją par przeciwstawnych kategorii pojęciowych, jak: *forma i materia, jakość i ilość, część i całość*, itd. Biorąc za przykład parę pojęć *forma i materia* skonstatował, że poza relacją opozycji zachodzą pomiędzy nimi także inne istotne typy relacji. Na przykład forma może być formą materii. Dagobert Soergel (University at Buffalo, USA)

w prezentacji *Towards a relation ontology for the Semantic Web* opisał zachodzące w ontologiach typy relacji, sposoby ich prezentacji i zjawisko semantycznej interoperacyjności. W prezentacji *Relations in the notational hierarchy of the Dewey Decimal Classification* Rebecca Green i Michael Panzer (OCLC – USA) przedstawili semantyczną naturę relacji zachodzących w Klasyfikacji Dziesiątej Deweya. Wskazali na zgodność relacji występujących w Uniwersalnej Klasyfikacji Deweya z relacjami występującymi w innych systemach organizacji wiedzy, a także zgodność pomiędzy Uniwersalną Klasyfikacją Deweya a Web Ontology Language.

W czterech referatach następnej sesji zatytułowanej *Modelling concepts and structures in analytic-synthetic classifications* uwagę zogniskowano na fasetowej organizacji wiedzy. Ingetraut Dahlberg (Niemcy) w prezentacji *A faceted classification of general concepts* omówiła swoją autorską Information Coding Classification, klasyfikację opartą na założeniach sformułowanych przez S. R. Ranganathana. Zastosowana w niej fasetowa organizacja wiedzy umożliwia uporządkowanie terminów z danej dziedziny za pomocą rozłącznych i jednorodnych faset na podstawie naturalnej dla tego uniwersum zasady podziału z uwzględnieniem sieci wzajemnych powiązań. Claudio Gnoli, Gabriele Merli (University of Pavia, Włochy), Philippe Cousson (Lycée Camille Guérin – Poitiers, Francja), Tom Pullman (Aberystwyth University, Wielka Brytania) i Rick Szostak (University of Alberta, Kanada) w referacie *Representing the structural elements of a freely faceted classification* przedstawili projekt Integrative Level Classification. ILC pokazuje bogactwo możliwości, które zapewnia struktura klasyfikacji fasetowej dla prezentowania rozbudowanych i złożonych struktur semantycznych. Z kolei na przykładzie Klasyfikacji Bibliograficznej Bliss w referacie *Facet analysis as a tool for modelling subject domains and terminologies* Vanda Broughton (University College London – Wielka Brytania) omówiła wykorzystanie struktury fasetowej w wyszukiwaniu w Internecie, w tworzeniu narzędzi wizualizacji i metodologii budowy tezaurusów. Według autorki analiza fasetowa powinna być rozpatrywana w kontekście wykorzystania narzędzi organizacji i zarządzania danymi (treścią), jak również strukturalizacji, porządkowania informacji rzeczowej. V. Broughton pokazała, jak wyodrębnione przez Ranganathana kategorie zostały wykorzystane i rozbudowane w tzw. drugiej wersji Klasyfikacji Bibliograficznej Bliss (BC2). W ostatnim referacie tej sesji zatytułowanym *Analytico synthetic approach for handling knowledge diversity in media content analysis* Devika P. Madalli i A. R. D. Prasad (Indian Statistical Institute, DRTC, Indie) opisali sposoby prezentacji tematycznej różnorodności z wykorzystaniem analityczno-syntetycznego podejścia i fasetowej organizacji wiedzy.

W ostatniej sesji konferencji pt. *Transforming and extending classification systems* omówiono zmiany zachodzące w systemach klasyfikacji. W referacie *Extending models for controlled vocabularies to classification systems: modelling DDC with FRSAD* Joan S. Mitchell (OCLC, USA), Marcia Lei Zeng (Kent State University, USA) i Maja Zumer (University of Ljubljana, Słowenia) omówiły Functional Requirements for Subject Authority Data (FRSAD), tj. relacyjny model organizacji danych dotyczących treści. Przeanalizowały też możliwości wykorzystania FRSAD do modelowania Klasyfikacji Dziesiątej Deweya. Natomiast Fran Alexander i Andy Heather (BBC – Wielka Brytania) w referacie *Transformation of a legacy UDC-based classification system: exploiting and remodelling semantic relationships* zaprezentowali sposób przekształcenia klasyfikacji wykorzystywanej w Archiwum BBC przy wykorzystaniu Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiątej i taksonomii Lonclass.

W sesji posterowej przedstawione zostały trzy opracowania. Autorami posteru *The evolution of knowledge, and its representation in classification systems* byli Andrea Scharnhorst, Almila Akdag Salah, Krzysztof Suchecki i Cheng Gao (VKS-KNAW, Holandia) oraz Richard P. Smiraglia (University of Wisconsin, USA). Poster *Visualizing universes of knowledge: designs and visual analysis of the UDC* przygotowali Charles van den Heuvel (Huygens Institute ING,

KNAW, Hoalndia) i Almila Akdag Salah (VKS-KNAW, Holandia). Ricardo Eito-Brun (Universidad Carlos III de Madrid) i Alfredo Calosi (Universidad Europea de Madrid) przedstawili poster *UDC as a knowledge framework for building a civil engineering ontology: a practical approach to knowledge representation and visualization*.

Konferencję zakończyła dyskusja skupiona wokół kluczowych dla spotkania problemów: fasetowej organizacji wiedzy, przekładalności systemów organizacji wiedzy, wymiany danych o określonej strukturze, odzwierciedlaniu wiedzy w różnych językach informacyjnych oraz zapewnianiu interoperacyjności systemów organizacji wiedzy. W kontekście organizowania dostępu do zasobów Internetu szczególnie interesujące wydają się być kwestie współdziałania i przenikania się informacji opisanej z pomocą różnych języków informacyjnych.

Materiały z konferencji udostępniono na stronie UDC Consortium: <http://seminar.udcc.org/2011/index.htm>.

Jolanta Hys
Instytut Bibliograficzny
Biblioteka Narodowa

Tekst wpłynął do Redakcji 19 października 2011 r.

IV KONFERENCJA „POLSKIE BIBLIOTEKI CYFROWE” (Poznań, 11-12 października 2011 r.)

Tegoroczna, czwarta edycja poznańskiej konferencji z cyklu „Polskie Biblioteki Cyfrowe” odbyła się w dniach 11-12 października 2011 r. i zgromadziła 128 uczestników. Obrady zorganizowano w Bibliotece Kórnickiej PAN mieszczącej się w Pałacu Działyńskich na Starym Rynku w Poznaniu. Organizatorzy – Biblioteka Kórnicka PAN, Poznańska Fundacja Bibliotek Naukowych oraz Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe (PCSS) – przeznaczili dwa dni (wtorek, środa) na podstawową część konferencji oraz dodatkowe dwa dni (poniedziałek, czwartek) na imprezy towarzyszące o charakterze warsztatowym.

Tematyka tegorocznej konferencji obejmowała szerokie spektrum zagadnień związanych z projektowaniem, wdrażaniem i zarządzaniem bibliotekami cyfrowymi. Wystąpienia prelegentów zostały zorganizowane w formie sesji tematycznych, poświęconych: wdrożeniom konkretnych projektów, bibliotece cyfrowej Europeana, modelowi publikowania Open Access, projektowi SYNAT (System Nauki i Techniki) oraz użytkownikom bibliotek cyfrowych. Organizatorzy pragnęli podtrzymać formułę konferencji jako przestrzeni prezentacji prac badawczo-rozwojowych i wdrożeń związanych z infrastrukturą bibliotek cyfrowych oraz współpracą europejską.

Uroczystego otwarcia dokonał prof. Jan Węglarz (PCSS), który podkreślił rolę konferencji „Polskie Biblioteki Cyfrowe” oraz organizowanych równolegle warsztatów jako miejsca kształtowania dobrych praktyk oraz impulsu do rozwoju technologii wspomagających procesy informacyjne.

Pierwsze wystąpienie, które zainauguowało obrady dotyczyło *Programu Wieloletniego Kultura +*, obejmującego poprawę dostępu do kultury oraz wzrost uczestnictwa w życiu kulturalnym na terenach wiejskich i wiejsko-miejskich, poprzez modernizację i budowę infrastruktury bibliotecznej oraz digitalizację zasobów polskich muzeów, bibliotek i archiwów. Realizacja programu przewidziana jest w projekcie na lata 2011-2015. Projekt programowo składa się z dwóch części: projektu *Biblioteka +. Infrastruktura Bibliotek*, zarządzanego przez Instytut Książki

w Krakowie oraz programu *Digitalizacja*, którym kieruje Narodowy Instytut Audiowizualny. Wystąpienie Agaty Bratek (Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego) poświęcone było założeniom projektu oraz prezentacji pierwszych doświadczeń z jego realizacji. Wystąpienia obejmowały charakterystykę programu Kultura+ oraz uzasadnienie potrzeby współpracy koordynatorów projektu z przedstawicielami instytucji zarządzającymi bibliotekami cyfrowymi w celu wspólnej realizacji programu.

Kolejne dwa wystąpienia zaprezentowano w ramach sesji SYNAT. Były to referaty Marka Niezgódki (ICM UW) oraz Cezarego Mazurka (PCSS). Prezentowały one z jednej strony szeroki kontekst, w który wpisuje się projekt SYNAT, a z drugiej konkretne rozwiązania koncepcyjne w obszarze projektowania zintegrowanej bazy wiedzy i repozytorium danych. Celem projektu SYNAT jest stworzenie uniwersalnej, otwartej i repozytoryjnej platformy hostingowej i komunikacyjnej dla sieciowych zasobów wiedzy, edukacji i otwartego społeczeństwa wiedzy (<http://www.synat.pl>). SYNAT jest złożonym projektem o charakterze badawczym, którego efektem ma być wypracowanie rozwiązań m.in. koncepcyjnych, prawnych, technologicznych, biznesowych mających zapewnić uruchomienie platformy repozytoryjno-komunikacyjnej. Będzie ją współtworzyć wiele aplikacji wspomagających obieg informacji w nauce oraz dostęp do zasobów informacyjnych dla naukowców i studentów. Wystąpienie M. Niezgódki było skupione na istocie projektu, u którego podstaw leży sieciowy paradygmat przestrzeni informacyjnej oraz szeroko rozumiana interoperacyjność współtworzących go podsystemów aplikacyjnych, a także potrzeba zmiany modelu komunikacji w nauce (zob. np. <http://www.openaire.eu/>). C. Mazurek przedstawił zaś stan prac nad Zintegrowanym Systemem Wiedzy oraz Wielofunkcyjnym Repozytorium Danych, czyli aplikacjami opracowywanymi w ramach prac w projekcie SYNAT. Szczególnie ciekawie zapowiada się funkcjonalność Zintegrowanego Systemu Wiedzy, który wykorzystując ontologię CIDOC (<http://www.cidoc-crm.org/>) jako model uniwersum bibliograficznego umożliwia generowanie nowych informacji i powiązań na podstawie formalnego opisu danych bibliograficznych. Zarys funkcjonalności prototypu tego systemu można było zobaczyć podczas prezentacji w sesji posterowej.

W ramach kolejnej sesji, która była poświęcona bibliotece cyfrowej Europeana, wystąpiła Georgia Angelaki (Europeana Foundation) oraz Marcin Werla (PCSS). Referaty dotyczyły przede wszystkim nowych rozwiązań prawnych związanych z transferem metadanych do Europeany, co ma związek z możliwościami ich ponownego wykorzystywania poza kontekstem bibliotek cyfrowych. Przedstawiono założenia projektu *Europeana Data Exchange Agreement*, zmierzającego do wypracowania spójnych rozwiązań dotyczących licencjonowania metadanych dla instytucji współtworzących zasób Europeany. Obejmuje to np. przyjęcie w połowie 2012 r. przez Europeaną licencji CC0 jako podstawy określania statusu prawnego dla udostępnianych metadanych. To wiąże się z szeregiem problemów prawnych, np. faktu, że polskie prawo nie dopuszcza całkowitego zrzeczenia się praw autorskich. Z drugiej strony wystąpienia te wpisywały się w dyskusję nad pytaniem czy metadane są i mogą być chronione prawem autorskim czy też innym sposobem ochrony własności intelektualnej.

Pierwszego dnia obrad miały miejsce jeszcze dwie sesje popołudniowe. W pierwszej z nich zaprezentowano efekty prac na projektami dotyczącymi bibliotek cyfrowych. Były to prezentacje poświęcone projektowi Biblioteki Uniwersytetu Zielonogórskiego, dotyczącego przystosowania biblioteki cyfrowej do potrzeb osób niewidomych oraz współpracy platformy Cyfrowy Dolny Śląski z serwisem Sybiry.pl w celu aktywizacji społecznej i popularyzacji historii regionalnej. Ciekawe wystąpienie w tej sesji dotyczyło wykorzystania aplikacji multimedialnych do promocji bibliotek cyfrowych. Łukasz Kowalski (Ośrodek Brama Grodzka – Teatr NN) zaprezentował projekty wizualizacji historycznych dzielnic Lublina w formie modeli 3D, które zaadaptowano w kolekcji biblioteki cyfrowej oraz projekt *Henio Zytomirski – Historia Jednego Życia*, który dzięki ciekawej konwencji wzbudził

duże zainteresowanie w portalu społecznościowym Facebook oraz w mediach polskich i zagranicznych.

W drugiej sesji poświęconej użytkownikom informacji wystąpili Marcin Werla (PCSS), Jolanta Mazurek (Biblioteka Kórnicka PAN) oraz Monika Krakowska (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ). M. Werla zaprezentował zaawansowane możliwości aplikacji Google Analytics do analizy danych w bibliotekach cyfrowych. Wskazał na duży potencjał tego darmowego narzędzia oraz na pewne problemy o naturze technicznej wynikającej z konstrukcji samego oprogramowania dla bibliotek cyfrowych (przede wszystkim dLibra). Wyniki uzyskane za pomocą tej aplikacji mogą służyć za podstawę do zmiany profilu samej kolekcji, ale również do uwzględnienia preferencji użytkowników i ich zachowań oraz wykorzystywanej technologii w projektowaniu narzędzi dostępu. J. Mazurek przedstawiła wyniki badań nad hobbystami jako najliczniejszą grupą (po pracownikach naukowych i studentach) bibliotek cyfrowych w Polsce. Obok ciekawych wniosków z przeprowadzonych badań istotną była konkluzja dotycząca priorytetowych zadań w rozwoju bibliotek cyfrowych w Polsce. Były to: sukcesywne powiększanie kolekcji, poprawa funkcjonalności, poprawa efektywności przeszukiwania zawartości dokumentów. Ostatnim wystąpieniem pierwszego dnia był referat wygłoszony przez M. Krakowską na temat mentalnych modeli bibliotek cyfrowych. Autorka scharakteryzowała typologię modeli umysłowych oraz odniosła ją do wyników badań przeprowadzonych wśród studentów kierunku INiB na Uniwersytecie Jagiellońskim, pod kątem wizualizacji pojęcia *biblioteka cyfrowa*. Specyficzna forma materiału empirycznego wraz ze wskazówkami psychologa klinicznego, który uczestniczył w analizie danych dały bardzo ciekawe wstępne wnioski z badań, w których pojawiła się np. wizja całkowitego odhumanizowania biblioteki, mentalne obrazy bibliotekarza jako cyborga czy też określenie „użytkownik”.

Drugi dzień obrad to kontynuacja sesji Projekty oraz panel Open Access. W pierwszej części organizatorzy przewidzieli prezentację Zintegrowanego Systemu Informacji Archiwalnej (ZoSIA) oraz projektu budowy Repozytorium Cyfrowego Instytutów Naukowych. W sesji Open Access przedstawiono doświadczenia Ośrodka do Spraw Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej w zakresie połączenia działalności wydawniczej z zarządzaniem biblioteką cyfrową. Był to głos w dyskusji nad udostępnianiem podręczników akademickich, skryptów oraz innych materiałów dydaktycznych na zasadach nieograniczonego dostępu oraz przykład udziału w tym procesie Biblioteki Politechniki Lubelskiej. Tematem referatu Klaudii Grabowskiej (ICM UW) był projekt Repozytorium Centrum Otwartej Nauki (<http://depot.ceon.pl>), który będzie zawierać publikacje polskich naukowców udostępnianych na otwartych licencjach. Zaplanowane jako ostatnie wystąpienie w zasadniczej części konferencji Polskie Biblioteki Cyfrowe poświęcone było polityce gromadzenia i zasadom zarządzania kolekcją Materiały Dydaktyczne w Pedagogicznej Bibliotece Cyfrowej. Kontekst, w którym osadzono zagadnienie obejmował m.in. problematykę współpracy bibliotek cyfrowych oraz platform e-learningowych w dostarczaniu i udostępnianiu materiałów dydaktycznych.

Obradom konferencji towarzyszyła sesja posterowa zlokalizowana na parterze Pałacu Działyńskich, gdzie przedstawiono projekty: Nematologicznej Biblioteki Cyfrowej, repozytorium uczelniane Politechniki Warszawskiej, kolekcje w Wielkopolskiej Bibliotece Cyfrowej oraz oprogramowanie dLibra jako polski projekt technologiczny dla tworzenia repozytoriów.

W ramach spotkań z cyklu „Polskie Biblioteki Cyfrowe” odbywa się szereg imprez i warsztatów towarzyszących. W tym roku była to już ósma edycja Warsztatów „Biblioteki Cyfrowe”, które dotyczyły zarządzania procesem digitalizacji oraz prac prowadzonych w ramach projektu SYNAT. Odbyły się również szkolenia w zakresie podstaw digitalizacji i udostępniania kolekcji obiektów dziedzictwa kulturowego, a także w zakresie obsługi systemu dLibra. Zaprezentowano wyniki

projektu IMPACT (Improving Access to Text) obejmującego zagadnienia masowej digitalizacji oraz jakości udostępnianych obiektów cyfrowych.

Tegoroczne spotkanie teoretyków i praktyków w zakresie bibliotek cyfrowych było okazją do wymiany doświadczeń oraz dzielenia się problemami i sukcesami w zakresie prac związanych z bibliotekami cyfrowymi. Pokazało również aktywność „bibliotekarzy cyfrowych”, która przejawia się w dużej liczbie realizowanych projektów oraz ciekawymi pomysłami na usprawnienie obiegu informacji w nauce. Ramy tegorocznej konferencji wyznaczył system SYNAT, lecz wspólnym mianownikiem wielu projektów jest Federacja Bibliotek Cyfrowych, która dostarcza 97% zasobów cyfrowych polskiego dziedzictwa kulturowego oraz sam system dLibra, który stosuje ponad 75% bibliotek cyfrowych w Polsce. Tym samym prezentowane na konferencji problemy w większości przypadków dotyczyły wielu obecnych. Dzięki profesjonalizmowi organizatorów i zaangażowaniu sponsorów tegoroczna konferencja z cyklu „Polskie Biblioteki Cyfrowe” miała dużą wartość poznawczą oraz była miejscem kształtowania dobrych praktyk w zakresie cyfrowego publikowania i udostępniania informacji.

Marcin Roszkowski

Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do Redakcji 25 października 2011 r.

OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA BIBLIOTEK AKADEMII I UNIwersYTETÓW MUZYCZNYCH (Katowice, 25-26 października 2011 r.)

W dn. 25-26 października 2011 r. w Katowicach odbyła się Ogólnopolska Konferencja Bibliotek Akademii i Uniwersytetów Muzycznych. Spotkanie zostało zaaranżowane przy współpracy Biblioteki Głównej Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach oraz Sekcji Bibliotek Muzycznych – Polskiej Grupy Narodowej IAML (International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres). Głównym celem konferencji było doskonalenie i pogłębianie wiedzy, a także wymiana opinii, myśli, poglądów oraz doświadczeń naukowych w zakresie bibliotekarstwa muzycznego.

Sekcja Bibliotek Muzycznych SBP – Polska Grupa Narodowa IAML swoją działalność rozpoczęła w 1964 r., skupiając bibliotekarzy pracujących w akademiach i uniwersytetach muzycznych, instytutach muzykologii, towarzystwach muzycznych oraz oddziałach muzycznych bibliotek publicznych i uniwersyteckich. Jednym z podstawowych założeń działalności Sekcji jest integrowanie środowiska bibliotekarzy muzycznych poprzez organizowanie konferencji tematycznych i spotkań roboczych. Ostatnia ogólnopolska konferencja miała miejsce w Gdańsku w 2009 r., spotkania robocze odbywają się cyklicznie raz do roku w Centrum NUKAT w Warszawie.

Gdy pod koniec 2010 r. na zebraniu Zarządu Sekcji Bibliotek Muzycznych, przyjęto propozycję zorganizowania w październiku 2011 r. w Katowicach dwudniowej konferencji, nikt nie spodziewał się, że wydarzenie to będzie cieszyło się tak dużym zainteresowaniem całego środowiska bibliotekarskiego. Początkowo uczestnictwo w „Ogólnopolskiej Konferencji Bibliotek Akademii i Uniwersytetów

Muzycznych” zaplanowano – tak jak nazwa konferencji wskazuje – dla bibliotekarzy zatrudnionych w uczelniach muzycznych, a tematykę obrad ograniczono do poszczególnych funkcji i zadań, z którymi borykają się uczelniane biblioteki muzyczne. Jednak, gdy w maju rozpoczęto proces rejestracji uczestników, wiadomo było, że duża liczba zgłoszeń uczestnictwa (także osób pracujących poza uczelniami muzycznymi) oraz nadsyłanych propozycji wystąpień przyczyni się do powodzenia przedsięwzięcia.

Obrady zgromadziły 45 uczestników (w tym 11 prelegentów), którzy przyjechali do Katowic z różnych instytucji zlokalizowanych w całej Polsce. Tak jak wcześniej założono, większość uczestników stanowili reprezentanci bibliotek uczelni muzycznych: AM w Bydgoszczy, AM w Gdańsku, AM w Katowicach, AM w Krakowie, AM w Łodzi, AM we Wrocławiu oraz UMFC w Warszawie. W obradach uczestniczyli także bibliotekarze uczelni wyższych, którzy w swojej pracy mieli styczność ze zbiorami muzycznymi, byli to pracownicy: UAM w Poznaniu, UJ w Krakowie, UMK w Toruniu oraz UW. Oprócz bibliotekarzy akademii i uniwersytetów, odnotowano uczestnictwo pracowników szkół muzycznych I i II stopnia PSM w Będzinie, Katowicach oraz Zabrze. Wśród uczestników znaleźli się także pracownicy trzech bibliotek regionalnych: BŚ w Katowicach, KP w Szczecinie oraz WBP w Olsztynie. Ponadto do dyskusji zaproszono dwu specjalistów z dziedziny prawa autorskiego – pracowników US w Katowicach i NIFC w Warszawie.

W ciągu dwu dni obrad przeprowadzono cztery następujące po sobie sesje tematyczne połączone z dyskusjami. Pierwszego dnia zgromadzonych prelegentów, słuchaczy oraz zaproszonych gości przywitała organizatorka spotkania Iwona Bias (Dyrektor Biblioteki Głównej AM w Katowicach), po wystąpieniu której JM Rektor AM w Katowicach prof. dr hab. Tomasz Miczka uroczystie otworzył konferencję. Następnie słowo wstępne w imieniu nieobecnej Elżbiety Stefańczyk (przewodnicząca SBP) wygłosiła Sylwia Błaszczyk (przewodnicząca Okręgu SBP w Katowicach), a zaraz potem głos zabrał Stanisław Hrabia (przewodniczący Sekcji Bibliotek Muzycznych SBP – Polskiej Grupy Narodowej IAML). Właściwą część konferencji rozpoczął prowadzący pierwszą sesję Julian Gembalski (AM Katowice). W ramach panelu poświęconego bibliotekom i kolekcjom muzycznym można było wysłuchać trzech referatów. Jako pierwsza wystąpiła Hanna Bias (AM Katowice), która na podstawie dokumentów życia społecznego, oficjalnych pism i chronologii pieczętek opatrzonych na zbiorach, odtworzyła początki istnienia Biblioteki Akademii Muzycznej w Katowicach, a także ukazała jej nieprzerwaną działalność od 1929 r. Sytuacja polityczna i zmiany w strukturze uczelni przyczyniały się do tego, że aż osiem razy zmieniano nazwę biblioteki, np. Biblioteka Konserwatorium Muzycznego, Biblioteka Konservatorium Kattowitz, Biblioteka Landesmusikschule Oberschleisen, Biblioteka Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej (*Biblioteka Akademii Muzycznej w Katowicach najstarszą księżniczą akademicką na Górnym Śląsku (1929-2011). Badania nad powieścią zbiorów*). O komentarz dotyczący istoty zagadnienia doszukiwania się początków działalności bibliotek i historii zbiorów pokusił się prowadzący sesję, co stanowiło zgrabne podsumowanie referatu. Druga prelegentka – Anna Sosnowska (AM Wrocław) w komunikacie *Darczyńcy i ich kolekcje w zbiorach Biblioteki Głównej Akademii Muzycznej im. Karola Lipińskiego* zaprezentowała sylwetki jej ofiarodawców. Autorka przedstawiła szczegółową charakterystykę spuścizny każdego z nich poprzez uwzględnienie typów zbiorów, danych liczbowych, sposobów i form otrzymania, a także udostępniania podarowanych kolekcji. Elżbieta Jasińska-Jędrasz (UW) w referacie *Spuścizny kompozytorskie i muzykologiczne zbiorach bibliotecznych* odniosła się do problematyki istotnej dla archiwów muzycznych, którą stanowi działalność organizacyjna archiwaliów muzycznych (akcesja, inwentaryzacja, opracowanie, przechowywanie oraz udostępnianie zbiorów). Prelegentka przedstawiła istniejące wytyczne dotyczące postępowania z archiwaliami, poruszyła kwestię wypracowania nowych regulacji. Sesję pierwszą zamknęła dyskusja poświęcona głównie sposobom postępowania ze spuściznami

kompozytorskim oraz rękopisami muzycznymi. Drugi panel konferencji, prowadzony przez Mariusza Wronę (NIFC Warszawa), poświęcono tematyce udostępniania zbiorów w bibliotekach z uwzględnieniem prawa autorskiego. Elżbieta Abramek (AM Bydgoszcz) w komunikacie *Problemy z opracowaniem, gromadzeniem i udostępnianiem prac dyplomowych w Bibliotece Akademii Muzycznej w Bydgoszczy* poddała słuchaczom do dyskusji zagadnienia dotyczące praktyk pozyskiwania, przechowywania, opracowania i udostępniania studenckich dysertacji. W wystąpieniu zwrócono szczególną uwagę na brak powszechnych zasad w tym obszarze oraz ich związek z prawem autorskim. Jako ostatnia referat *Prawo autorskie w działalności bibliotek* wygłosiła Marlena Jankowska (UŚ Katowice), która wychodząc od podstawowych pojęć prawno-autorskich i regulacji prawnych, obowiązujących w bibliotekach, przedstawiła prawidłowości i powinności w bibliotecznej działalności informacyjnej i usługowej. Ponadto prelegentka poruszyła zagadnienie wprowadzania zbiorów do bibliotek cyfrowych oraz udostępniania ich czytelnikom. Podczas dyskusji kończącej drugą sesję okazało się, że problematyka prawna w bibliotekach muzycznych wciąż stanowi bardzo istotny aspekt, któremu powinno poświęcać się większą uwagę w codziennej działalności.

Drugi dzień konferencji przeznaczono na przybliżenie tematyki wykorzystania technologii komputerowej w bibliotekach. Panel trzeci, poświęcony bibliotekom cyfrowym poprowadził Remigiusz Lis (przewodniczący Zespołu Koordynacyjnego Śląskiej Biblioteki Cyfrowej). Pierwszy referat, *Cyfrowe dokumenty muzyczne w Internecie. Biblioteki cyfrowe w pracy biblioteki muzycznej*, wygłosił Maciej Dynkowski (AM Łódź). Autor podkreślił wzrost znaczenia bibliotek cyfrowych i repozytoriów, wspominał o wypieraniu tradycyjnych wydawnictw przez publikacje elektroniczne. Podjął się również próby usystematyzowania źródeł dokumentów cyfrowych, dostępnych w Internecie, przydatnych bibliotekom uczelni muzycznych, pozwalających bowiem na uzupełnienie ich oferty. Dokonał prezentacji wybranych polskich i zagranicznych zasobów, które w części lub w całości zawierają książki, nuty, nagrania dźwiękowe i filmowe. Większość przedstawionych z nich stanowią kolekcje o otwartym dostępie (Open Access) – tworzone przez uczelnie lub biblioteki. Kolekcje te powstają dzięki narzędziom Web 2.0. Istnieją także kolekcje cyfrowe przynależne do serwisów komercyjnych, np. International Music Score Library Project, Choral Public Domain Library czy Naxos Music Library. W następnym referacie, *Digitalizacja zbiorów muzycznych – analiza od strony użytkownika na podstawie Federacji Bibliotek Cyfrowych*, Martyna Darowska (AM Katowice) dokonała charakterystyki sposobów digitalizowania zbiorów muzycznych w Polsce, podstawę analizy stanowiły zbiory muzyczne zamieszczone w polskich bibliotekach cyfrowych. Zagadnienia poruszane w wystąpieniu obejmowały cele digitalizacji zbiorów muzycznych oraz teorię i praktykę digitalizowania tychże zbiorów. Przedstawiono propozycje zmian w ich digitalizowaniu, które spotkały się z dużym zainteresowaniem i przyczyniły się do burzliwej dyskusji. Wśród przedstawionych rozwiązań zasugerowano ukierunkowanie usług bibliotecznych na udostępnianie dokumentów w repozytoriach cyfrowych oraz ujednoczenie systemu wprowadzania opisów publikacji poprzez stosowanie jednakowych zasad wypełniania pól metadanych w bibliotekach cyfrowych. W dyskusji zabrał głos S. Hrabia, który zwrócił uwagę na konieczność ujednoczenia katalogowania muzykaliów w bibliotekach cyfrowych. Kolejny referat zatytułowany *Akademia Muzyczna w Gdańsku – partner projektu Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej* wygłosiła Dorota Stefaniak (AM Gdańsk), przedstawiając udział AM w Gdańsku w projekcie Pomorskiej BC, która powstała, by umożliwić zachowanie zabytków piśmienniczych i niepiśmienniczych oraz ich prezentację w Internecie. Projekt przewiduje zeskanowanie ponad 20 mln stron dokumentów i obiektów. Do udziału w nim zaproszono biblioteki wyższych uczelni Trójmiasta, biblioteki pedagogiczne oraz inne instytucje naukowe i kulturowe działające w regionie. Omówiono proces digitalizacji (m.in. kryteria doboru wprowadzanych druków przez AM) oraz sposób, w jaki wprowadza ona do pamięci komputerów swoje zasoby. Pokazano cele, zadania oraz oczekiwania

wobec Pomorskiej BC. Na zakończenie sesji trzeciej Hanna Trzeszczkowska (UM Warszawa – Wydział Białystok) w referacie *Muzykalia w Podlaskiej Bibliotece Cyfrowej* zaprezentowała z kolei Podlaską BC, tworzoną przez Konsorcjum Bibliotek Naukowych Miasta Białegostoku. Celem projektu jest stworzenie regionalnej biblioteki cyfrowej, która umożliwi szerokiemu gronu użytkowników łatwy i szybki dostęp do zasobów piśmiennictwa, ochroni i zabezpieczy najcenniejsze zbiorki piśmiennictwa oraz pozwoli na udostępnienie zbiorów w Sieci przy zachowaniu obowiązujących praw autorskich. Podlaską BC tworzą kolekcje: „Dziedzictwo kulturowe”, „Kartografia”, „Kresy Wschodnie Rzeczypospolitej”, „Materiały naukowo-dydaktyczne”, „Materiały regionalne” oraz „Muzykalia”. Ostatnia kolekcja zawiera ok. 200 pozycji cyfrowych nut i książek pochodzących ze zbiorów Biblioteki Wydziału Instrumentalno-Pedagogicznego UMFC w Białymstoku. W referacie zaprezentowano najcenniejsze pozycje z kolekcji „Muzykalia” oraz omówiono doświadczenia z pracy nad jej utworzeniem.

Sesję czwartą, poświęconą komputeryzacji w bibliotekach muzycznych, prowadził S. Hrabia. Pierwszą prelegentką Magdalena Wiącek (AM Wrocław) wygłosiła komunikat *Komputeryzacja Biblioteki Głównej Akademii Muzycznej im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu (1999-2011)*. Omówiła proces komputeryzacji Biblioteki Głównej AM we Wrocławiu, który rozpoczął się w 1999 r. wraz z decyzją wdrożenia w niej systemu PROLIB. Przedstawiono kolejne etapy komputeryzacji, obejmujące tworzenie bazy danych dla wpływających na bieżąco druków zwartych, druków muzycznych i wydawnictw ciągłych, retrokonwersję starego zasobu oraz udostępnianie danych bibliograficznych w katalogu OPAC, aż do uruchomienia modułu pracy wypożyczalni. Zaakcentowane zagadnienia dały przyczynę do dyskusji, która ujawniła problemy, z jakimi borykają się inne biblioteki. Przedstawiono rozwiązania wprowadzone m.in. w Bibliotece Głównej AM w Katowicach. Na zakończenie sesji Marta Walkusz (AM Gdańsk) w referacie *Katalogowanie dzieł współwydanych w bazie TZB (Trójmiejski Zespół Bibliotek)*. *Rozwiązania lokalne Biblioteki Głównej Akademii Muzycznej w Gdańsku a rozwiązania katalogu NUKAT* zaprezentowała specyfikę katalogowania muzykaliów, polegającą na jak najbardziej szczegółowym opisie, nie tylko w postaci rekordu bibliograficznego, ale i na rozpisaniu wszystkich dzieł współwydanych. Analityczne rekordy bibliograficzne są tworzone lokalnie dla muzyki rozrywkowej i jazzowej, utworów pochodzących ze składanek, artykułów dla dzieł wieloautorskich i zeszytów naukowych wydanych przez Wydawnictwo AM w Gdańsku, utworów współwydanych w drukach muzycznych oraz dla dzieł wchodzących w skład tzw. klocka. Szczegółowy opis daje możliwości większego dostępu do danej pozycji. W referacie przybliżono sposób, w jaki opracowuje się dzieła współwydane w TZB, porównano możliwości rozwiązań lokalnych, przygotowanych specjalnie na potrzeby Biblioteki, z narzędziami zaproponowanymi przez NUKAT. S. Hrabia zasugerował sprawdzenie strony internetowej Library of Congress, która opisuje wszystkie pola w formacie MARC 21, nie zawsze stosowanym przez biblioteki.

Obradom konferencyjnym towarzyszyła wystawa „Biblioteka Akademii Muzycznej w Katowicach najstarszą księżnicą akademicką na Górnym Śląsku. 1929-2011”, przedstawiająca dzieje biblioteki. Zaprezentowano także kolekcję pieczęci uczelni.

„Ogólnopolska Konferencja Bibliotek Akademii i Uniwersytetów Muzycznych” w Katowicach niewątpliwie przyczyni się do większego zrozumienia roli i korzyści płynących z zacieśnienia współpracy bibliotekarzy z różnych bibliotek w kraju. Obrady konferencyjne podsumował S. Hrabia, który podkreślił znaczenie organizowania takich spotkań i uczestniczenia w nich. Przypomniał, odwołując się do sprawozdania z zebrania roboczego przedstawicieli komitetów narodowych projektu bibliograficznego RILM (Répertoire International de Littérature Musicale) Abstracts of Music Literature w Dublinie, że już drugi rok z rzędu Polski Komitet RILM znalazł się w grupie najbardziej aktywnych komitetów: piąte miejsce pod względem ilości nadesłanych danych bibliograficznych. Uświadomił słuchaczom,

jak istotna jest współpraca między bibliotekami. Organizatorzy konferencji wyrazili nadzieję na kolejne rozmowy, które mogą przyczynić się do organizowania następnych tego typu spotkań. Ponadto, w związku z dużym zainteresowaniem referatami wygłoszonymi podczas konferencji zdecydowano o utworzeniu repozytorium prezentacji na stronie internetowej Biblioteki Głównej AM w Katowicach (<http://www.am.katowice.pl/>).

Hanna Bias, Martyna Darowska
Biblioteka Główna
Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego w Katowicach

Tekst wpłynął do Redakcji 9 listopada 2011 r.

Informacja o pracach nad *Suplementem VI* do *Słownika pracowników książki polskiej*

W 2010 r. został opublikowany *Suplement III* do *Słownika pracowników książki polskiej* (poprzednie tomy ukazały się w latach 1972, 1986, 2000)¹. Przekonani o potrzebie gromadzenia nadal materiałów biograficznych, które udokumentują dokonania ludzi książki, a zarazem poszerzą naszą wiedzę o jej historii i współczesności – zamierzamy wydać kolejny tom *Słownika pracowników książki polskiej*, co umożliwią otrzymane ministerialne fundusze oraz doświadczony Zespół Redakcyjny działający pod kierownictwem dr Magdaleny Rzadkowolskiej.

Redakcja zwraca się z prośbą do środowiska polskich bibliotekarzy, bibliotekoznawców, pracowników informacji naukowej, drukarzy, księgarzy, wydawców i bibliofilów w kraju i za granicą o nadsyłanie biogramów zasłużonych ludzi książki, których już zamknięty dorobek warto uchronić od zapomnienia. Adres Redakcji: Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego, ul. Matejki 34a, 90-237 Łódź.

Hanna Tadeusiewicz

¹ W bieżącym roku w z. 3 „Przeglądu Bibliotecznego” opublikowaliśmy artykuł Marii Kocójowej poświęcony temu *Słownikowi*.

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2011 z. 4
PL ISSN 0033-202X

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Ukazały się materiały z drugiej edycji ogólnopolskiej konferencji z cyklu *E-learning wyzwaniem dla bibliotek*, która odbyła się w dniach od 14 do 15 września 2010 r. w Warszawie (Boryczka, red., 2011). Materiały z konferencji zostały pogrupowane w trzech częściach tematycznych. W części pierwszej *E-learning – teoria, dydaktyka, metodyka* wiodącym tematem stała się jakość e-edukacji (m.in. artykuł Agnieszki Wierzbickiej *Od analizy potrzeb do analizy jakości, czyli jak profesjonalnie stworzyć e-szkolenie*). W części drugiej *Metody, techniki i narzędzia e-learningu* zwraca uwagę referat Lechośława Hojnackiego *Jaka biblioteka dla pokolenia online? Ogólnodostępne narzędzia i skuteczne metody tworzenia środowiska biblioteki w społecznym Internecie*. Najobszerniejsza, trzecia część zawiera artykuły opisujące przykłady dobrych praktyk. Znalazł się tu m.in. artykuł Anny Sidorczyk opisujący koncepcję szkolenia bibliotecznego online na przykładzie Biblioteki Politechniki Białostockiej i Urszuli Cimoch o wykorzystaniu e-learningu w szkoleniu bibliografów w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej i Centrum Animacji kultury w Poznaniu.

Problematyka jakości wyszukiwania informacji w Internecie coraz częściej pojawia się w badaniach i refleksji naukowej nad Siecią. W książce *Wiedza i język informacyjny w paradygmacie sieciowym* Jadwiga Woźniak-Kasperek pisze: „W Sieci znajdują się ogromne zasoby potencjalnie użytecznych informacji, jednak ich odszukanie nie jest tak proste, jak się wydaje. Z jednej strony na przeszkodzie stoi ukrycie większości zasobu w warstwie tzw. głębokiego, niewidocznego dla wyszukiwarek, Internetu, z drugiej zaś wiele nierozwiązanych problemów intelektualnych wyszukiwania. Częściowo mogłaby temu zaradzić semantyczna organizacja zawartości Sieci” (Woźniak-Kasperek, 2011, s. 197). Publikacja obejmuje trzy obszary zagadnień ujęte w trzech rozdziałach. W rozdziale pierwszym zatytułowanym *Ład epistemologiczny języków informacyjnych i opracowania rzeczowego* autorka m.in. stawia pytania o rodzaje poznania ważne z perspektywy opracowania rzeczowego i języka informacyjno-wyszukiwawczego. Rozdział drugi *Język haseł przedmiotowych – istota i wartość modelu* zawiera rozważania o charakterze ontologicznym dotyczące języka haseł przedmiotowych. Rozdział trzeci *Język haseł przedmiotowych – adaptacja do oczekiwań użytkowników* zawiera analizę możliwości adaptacyjnych istniejących języków informacyjno-wyszukiwawczych (na przykładzie języka haseł przedmiotowych) do oczekiwań użytkowników. Wśród innych zagadnień zawarte jest też omówienie prezentacji języka haseł przedmiotowych za pomocą taksonomii i wizualizacji.

Materiały z drugiej edycji konferencji „Polskie Biblioteki Cyfrowe” zorganizowanej 9 grudnia 2009 r. w Poznaniu zostały opublikowane w cyklu wydawniczym ICT Best Practices – Dobre Praktyki Poznańskiego Centrum Superkomputerowo-Sieciowego, współorganizatora konferencji obok Biblioteki Kórnickiej PAN i Poznańskiej Fundacji Bibliotek Naukowych (Mazurek et al., red., 2010). Celem konferencji była wymiana doświadczeń i zapoznanie się z najnowszymi technologiami i kierunkami rozwoju bibliotek cyfrowych. Wśród opublikowanych referatów znajdujemy m.in.: opis stanu polskiej infrastruktury bibliotek cyfrowych i możliwości jej dalszego rozwoju, prezentacja scenariuszy związanych

z tworzeniem i wzbogacaniem treści zawartych w bibliotekach cyfrowych przez ich użytkowników, przedstawienie stanu prac Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Wrocławskiego w zakresie opracowania polskojęzycznego tezaurusu dziedzictwa kulturowego, opis doświadczeń związanych z budowaniem Szkolnej Biblioteki Internetowej *Wolne Lektury*.

W publikacji *Biblioteka, bibliotekarz – dla nauczyciela i ucznia* (Kardas, red., 2011) wydanej w związku z obchodzoną w 2010 r. sześćdziesiątą piątą rocznicą powstania Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Kielcach ukazano historię i współczesność bibliotek pedagogicznych województwa świętokrzyskiego. Książkę otwiera artykuł Marcina Drzewieckiego *Rola biblioteki w kształtowaniu kompetencji informacyjnych ludzi młodych*. W pozostałych artykułach autorstwa pracowników biblioteki i jej filii przedstawiono problematykę czytelnika chorego i niepełnosprawnego w bibliotece (Agnieszka Jasińska), zaprezentowano działalność Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej (Elżbieta Pietrow-Słusarczyk i Elżbieta Woźniczka) i jej filii (Aleksandra Gut, Monika Górczyńska). Dwa artykuły są poświęcone księgozbirom bibliotecznym. Elżbieta Pietrow-Słusarczyk scharakteryzowała znaki własnościowe w księgozbiorze historycznym Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Kielcach, a Roman Sowa przedstawił tzw. kolekcję staffowską znajdującą się w filii w Skarżysku-Kamiennej.

W serii „Bibliotekarza Zachodniopomorskiego” ukazały się materiały z konferencji „Regionalna prasa bibliotekarska – doświadczenia i perspektywy”, która odbyła się w Szczecinie w dniach 8-9 października 2009 r. z okazji jubileuszu pięćdziesięciolecia kwartalnika „Bibliotekarz Zachodniopomorski” (*Prasa...*, 2011). W referatach zaprezentowano następujące czasopisma: „Bibliotheca Nostra”, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej”, poznański „Poradnik Bibliograficzno-Metodyczny”, „Bibliotekarz Zachodniopomorski”, „Biuletyn Informacyjny PBW w Łodzi”, „MBM Sowa Mokotowa”, „Bibliotekarz Wielkopolski”, „Poradnik Bibliotekarza”, „Bibliotekarz Lubuski”, „Lubuskie Pismo Literacko-Kulturalne „Pro Libris”. Publikację otwiera szkic Justyny Ostrowskiej *Rozwój czasopiśmiennictwa bibliotekarskiego w Polsce*, a kończy artykuł Aleksandry Szpunar przedstawiający wyniki ankiety o czytelnictwie czasopism bibliotekarskich w województwie zachodniopomorskim.

Pierwsze monograficzne opracowanie o Państwowym Instytucie Książki, od czasu jego likwidacji w 1949 r., zaprezentowała Małgorzata Korczyńska-Derkacz. W publikacji *Państwowy Instytut Książki (1946-1949) i jego rola w rozwoju bibliologii, bibliotekarstwa i kultury książki w Polsce* (Korczyńska-Derkacz, 2011) – w pięciu rozdziałach zanalizowała genezę powstania Instytutu, podstawy prawne jego działalności, szczegółowo omówiła prace merytoryczne i organizacyjne PIK w zakresie bibliologii, bibliografii, czytelnictwa, bibliotekarstwa, normalizacji, dokumentacji bibliologicznej, działalności wydawniczej, współpracy krajowej i zagranicznej. Podjęła próbę wyjaśnienia obszaru białych plam w historii Instytutu, przede wszystkim okoliczności jego likwidacji; omówiła także, jak krótki okres działalności PIK zaowocował późniejszym rozwojem myśli i praktyki bibliologicznej, bibliotekoznawczej czy badań nad czytelnictwem.

Dużo miejsca autorka poświęciła ludziom Instytutu zarówno znanym, jak jego organizatorowi i dyrektorowi Adamowi Łysakowskiemu, i jego najbliższemu współpracownikom, ukazując zarówno ich pracę w PIK-u jak i późniejszą działalność. Pracę oparto na szerokiej kwerendzie, m.in. wykorzystano materiały z Tek Dokumentacyjnych Zakładu Dokumentacji Księgoznawczej Biblioteki Narodowej.

W nowej serii wydawnictwa Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich „Biblioteki – Dzieci – Młodzież” swoją wiedzą na temat czytelnictwa najmłodszych podzieliła się autorka Grażyna Lewandowicz-Nosal, badaczka książki i czytelnictwa dziecięcego. Książka o charakterze poradnika *Książki dla najmłodszych. Od zera do trzech* została napisana także, jak można przeczytać w *Zaproszeniu do lektury*, z nie mniej ważnej dla autorki pozycji mamy (Lewandowicz-Nosal, 2011). W dziesięciu rozdziałach pokazuje m.in.: jak dobrać wartościową książkę dla dziecka

i jak ją dziecku czytać; charakteryzuje różne formy wydawnictw dla najmłodszych i radzi jak z nich korzystać, omawia klasykę wciąż wartą czytania i książki o dużych problemach małych ludzi. Jest też *Kącik dla rodziców* z autorskim wyborem poradników, książek, czasopism i stron internetowych dla rodziców.

Zbadanie kontrolowanego przez władze carskie importu zakordonowych i zagranicznych druków w języku polskim na tereny znajdujące się pod panowaniem rosyjskim (głównie do Królestwa Polskiego i tzw. guberni zachodnich) – to temat publikacji Janusza Kosteckiego *Trudny proces przenikania. Carska cenzura zagraniczna wobec importu publikacji w języku polskim w latach 1865-1904* (Kostecki, 2011). „To, na ile doświadczenia lekturowe polskich obywateli Cesarstwa Rosyjskiego mogły być tożsame z doświadczeniami rodaków zza kordonu, w jakim stopniu wszyscy oni mogli się zetknąć dzięki książkom z tymi samymi wartościami, stanowi niewątpliwie przesłankę do wnioskowania o znaczeniu słowa drukowanego – tego jedyne go wówczas ponadlokalnego środka przekazu – dla procesu międzyzaborowej integracji społeczeństwa polskiego” (s. 8). Praca została oparta na obszernej kwereńdziej, która pozwoliła autorowi zrekonstruować import i zakres ingerencji cenzury. W tym zakresie podstawowym, choć nie jedynym źródłem badań stały się dokumenty carskich urzędów kontroli druków. W składającej się z czterech rozdziałów pracy przedstawiono m.in. podstawy prawne funkcjonowania cenzury zagranicznej; opisano liczebność i strukturę całości zbioru publikacji importowanych do Rosji, zrekonstruowano stopień restrykcyjności cenzury w stosunku do publikacji w poszczególnych językach. Dwa najobszerniejsze rozdziały dotyczą importu, cenzurowania i oferty publikacji w języku polskim.

Badacz komiksu Adam Rusek opublikował kolejną książkę poświęconą historii komiksu w Polsce. Publikacja *Od rozrywki do ideowego zaangażowania. Komiksowa rzeczywistość w Polsce w latach 1939-1955* (Rusek, 2011) stanowi, w zamierzeniu autora, kontynuację wydanego w 2001 r. opracowania *Tarzan, Matolek i inni. Cykliczne historyjki obrazkowe w Polsce w latach 1919-1939*. Rozwijający się w dwudziestolecie międzywojennym rynek cyklicznych opowiadań ilustrowanych przerwała wojna. Autor opisuje nieliczne niemieckie druki propagandowe wykorzystujące tę formę oraz utwory obrazkowe ukazujące się w wydawnictwach na wychodźstwie. Szczegółowej analizie zostały poddane powojenne dzieje gatunku (do 1955 r.). „Ułożone w dłuższe cykle «historyjki w obrazkach» pojawiły się ponownie w odradzającej się polskiej prasie wkrótce po wojnie, początkowo – tak jak w latach 30. ubiegłego wieku – w roli środka urozmaiacjącego treść periodyków i przyciągającego czytelników. Do doświadczeń gatunku z okresu II Rzeczypospolitej nawiązywały zarówno humorystyczną treścią, jak i tradycyjną formą, w której stosowano rozdzielanie obrazu od komentarza słownego” (s. 213). W następnych latach utwory obrazkowe coraz bardziej zmieniały się w narzędzie ideologicznego wpływu na odbiorców, co także ograniczało poziom artystycznego komiksowych utworów.

Nestor polskiego księgarstwa Tadeusz Hussak wydał własnym nakładem książkę *Dorobek kształcenia księgarzy (60 lat istnienia szkół księgarskich)* (Hussak, 2010). Najobszerniejsza część publikacji zawiera przegląd dorobku dydaktycznego dwudziestu jeden ośrodków kształcenia księgarzy w Polsce, począwszy od powołanego w 1947 r. w Krakowie Państwowego Dwuletniego Koedukacyjnego Liceum Bibliotekarsko-Księgarskiego. Autor omawia zwięźle historię każdej z prezentowanych szkół, przedstawia nauczycieli, dokonania dydaktyczne, a także barwniejsze strony nauczania: wycieczki, imprezy czy obchody jubileuszowe. W publikacji przedstawiono także współpracę branży księgarskiej ze szkołami, problematykę kształcenia księgarzy na poziomie wyższym, a w części *Szkoły widziane po latach* zamieszczono wspomnienia dyrektorów, nauczycieli i absolwentów szkół księgarskich. Wzrost dokumentacyjny publikacji podnoszą liczne fotografie z archiwów szkół księgarskich i prywatnego archiwum autora.

„Ilustrowany Kurier Codzienny”, pierwsze nowoczesne polskie pismo masowe oraz związane z nim wydawnictwo i koncern prasowy cieszy się w ostatnich latach

powodzeniem wśród badaczy prasy i mediów, by wymienić prace w całości poświęcone koncernowi jak: *Jesteśmy głosem milionów* i *Między sensacją a nauką* Piotra Borowca oraz *Nie tylko krew na pierwszej stronie* Adama Bańdy. W setną rocznicę ukazania się pierwszego numeru pisma (18 grudnia 1910 r.) środowisko krakowskie przygotowało tom zbiorowy zawierający opracowania autorów z różnych ośrodków naukowych w Polsce (Wrona, Borowiec, Woźniakowski, red., 2010). W części pierwszej zamieszczono artykuły o charakterze ogólnym, m.in. kalendarium autorstwa Sylwestra Dzikiego i Michała Rogoża, w części drugiej przybliżono sylwetkę „flagowego” dziennika koncernu – *Ilustrowanego Kuriera Codziennego* i jego dodatków oraz innych czasopism koncernu (m.in. artykuł Grażyny Wrony *Po dokłaskaniu nakład drugi – krakowska cenzura wobec Ilustrowanego Kuriera Codziennego w latach 1918-1939* i Adama Ruty *Tematyka morska na łamach tygodnika Na szerokim świecie (1928-1939)*). Część trzecia prezentuje wybitniejsze postaci koncernu, z jej właścicielem i redaktorem naczelnym Marianem Dąbrowskim na czele (artykuł Adama Bańdy). Część czwarta dotyczy losów niektórych ludzi koncernu po 1939 r. oraz zaadaptowaniu tradycji koncernu w prasie krakowskiej od 1945 r. (Wanda Matras-Mastalerz *„Przekrój” – młodszy brat Ilustrowanego Kuriera Codziennego*). Część piąta zawiera wybór publikacji naukowych, wspomnieniowych i publicystycznych o *Ilustrowanym Kurierze Codziennym* lat 1919-1939 autorstwa Michała Rogoża.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Boryczka, Bożena, red. (2011). *E-learning – nowe aspekty. Materiały z II ogólnopolskiej konferencji, Warszawa 14-15 września 2010 r.* Warszawa: Wydaw. SBP, 172 s., il. Propozycje i Materiały; 80. ISBN 978-83-61464-64-8.
- Hussak, Tadeusz (2010). *Dorobek kształcenia księgarzy (60 lat istnienia szkół księgarskich)*. Warszawa: nakł. aut.; [Pawłowice: Wydaw. OIKEA Artur Kujawa], 323 s., il. ISBN 978-83-930335-0-8 (OIKEA).
- Kardas, Robert, red. (2011). *Biblioteka, bibliotekarz – dla nauczyciela i ucznia*. Kielce: Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka, 96 s., il. Materiały i Sprawozdania.
- Korczyńska-Derkacz, Małgorzata (2011). *Państwowy Instytut Książki (1946-1949) i jego rola w rozwoju bibliologii, bibliotekarstwa i kultury książki w Polsce*. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, 352 s., il. Acta Universitatis Wratislaviensis; no. 30.
- Kostecki, Janusz (2011). *Trudny proces przenikania. Carska cenzura zagraniczna wobec importu publikacji w języku polskim w latach 1865-1904*. Warszawa: BN, s. 351.
- Lewandowicz-Nosal, Grażyna (2011). *Książki dla najmłodszych. Od zera do trzech*. Warszawa: Wydaw. SBP, 118 s. Biblioteki, Dzieci, Młodzież; 1. ISBN 978-83-61464-72-3.
- Mazurek, Cezary, Stroiński Maciej, Węglarz, Jan (2010). *Polskie biblioteki cyfrowe 2009. Materiały z konferencji zorganizowanej dnia 9 grudnia 2009 roku przez: Bibliotekę Kórnicką PAN, Poznańską Fundację Bibliotek Naukowych, Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe*. Poznań: Ośrodek Wydawnictw Naukowych, 101 s., il. Dobre Praktyki ITC Best Practices. ISBN 978-83-7712-020-0.
- Prasa bibliotekarska. Materiały z konferencji Regionalna prasa bibliotekarska – doświadczenia i perspektywy, Szczecin, 8-9 października 2009 r.* (2011). Szczecin: Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica, 76 s. Seria „Bibliotekarz Zachodniopomorski”, t. 8. ISBN 978-83-87879-83-9.
- Rusek, Adam (2011). *Od rozrywki do ideowego zaangażowania. Komiksowa rzeczywistość w Polsce w latach 1939-1955*. Warszawa: BN, 286 s., il. ISBN 978-83-7009-769-1.
- Woźniak-Kasperek, Jadwiga (2011). *Wiedza i język informacyjny w paradygmacie sieciowym*. Warszawa: Wydaw. SBP, 219 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 125. ISBN 978-83-61464-96-9.
- Wrona, Grażyna; Borowiec, Piotr; Woźniakowski, Krzysztof, red. (2010). *Ilustrowany Kurier Codzienny. Księga pamiątkowa w stulecie powstania dziennika i wydawnictwa 1910-1939*. Kraków; Katowice: „Śląsk” Wydaw. Naukowe, 546 s., il. ISBN 978-83-7164-614-0.

Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 12 listopada 2011 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

Na ogół staram się tu sygnalizować książki co najmniej godziwe, z przewagą bardzo dobrych i dobrych. Czasem jednak warto zwrócić uwagę także na teksty mizerne, jeżeli odnoszą się do problemów komentowanych nieczęsto – lub po prostu dla uświadomienia miałości wielu wypracowań, bo w sumie są znacznie liczniejsze, aniżeli te godziwe.

„Średni” poziom piśmiennictwa INiB, również zagranicznego, jest w istocie mało budujący, kiedy więc wybieram do omówienia tylko publikacje dobre, to ponieważ fałszuję obraz rzeczywistości. Tym razem przywołuję wobec tego także publikacje, które mogłyby być interesujące – jeśli sądzić według tytułów – ale jednak nie są. Zaś jedna z nich to kompletny knot, chociaż tytuł zafrapował nie tylko mnie.

[1] KOMPENDIUM WIEDZY O KOMUNIKACJI [*****]

Nauka o komunikacji, początkowo wielodyscyplinarna i słabo zintegrowana, za to bardzo teoretyczna, zetknęła się nagle z burzliwym rozwojem i pączkującą mnogością form komunikacji publicznej w p r a k t y c e. Dynamika zmian okazała się tak znaczna, że teoria nie mogła i nadal nie może nadążyć z opisem, a tym bardziej z objaśnieniami. Najprzystatniejsza do tego celu okazała się forma encyklopedycznych opisów autonomicznych – nazywana „słownikiem” – i takich opracowań w odniesieniu do komunikacji (całej lub tylko medialnej) ukazuje się niemało. Niektóre, także polskie, są bardzo dobre, ale zawsze mogą być lepsze, no i mimo elastyczności, stosunkowo szybko podlegają częściowej dezaktualizacji.

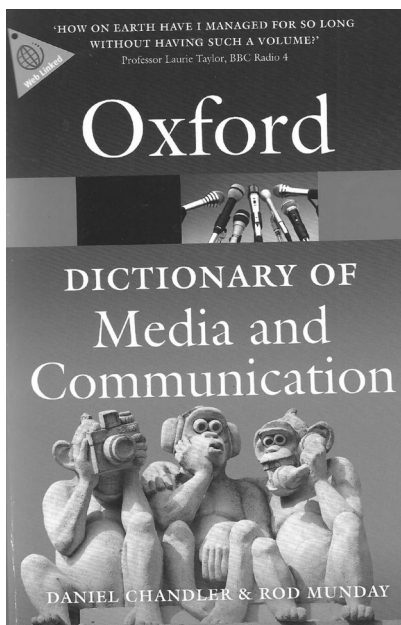
Dlatego każda taka kolejna publikacja budzi zainteresowanie, szczególnie tym co w niej nowe. To jeden z powodów, dla którego warto zwrócić uwagę na najświeższy „słownik” oxfordzki (Chandler & Munday, 2011), ale przede wszystkim jego jakość jest najwyższej próby.

Zwykle autorstwo takich publikacji jest dziełem dużej grupy osób. Tym razem kreatorami są dwaj (to budzi tym większy podziw) pracownicy uniwersytetu w Aberystwyth (Walia), którzy z 11 tys. potencjalnych haseł wybrali 2300, w miarę możliwości łącząc je linkami. Opisy są bardzo lapidarne ale precyzyjne i sygnalizują – tam gdzie to ma sens – rozmaite punkty widzenia, utrzymując się jednak w kręgu opinii dobrze uzasadnionych.

Naturalny brak zespolonej struktury treściowej utrudnia skrótową prezentację tej publikacji. Dlatego zwracam uwagę tylko na niektóre hasła, próbując poskładać je w większe segmenty znaczeniowe. To powinno dać pojęcie o zawartości treściowej oraz o jakości tego „słownika”.

O samej komunikacji napisano kilka różnych zdań, ale charakterystyka główna zawiera się w sformułowaniu, że to proces interakcji przez znaki oraz transmisja przekazu od nadawcy do odbiorcy. A także – że jest to swoisty parasol, ogarniający różne formy komunikowania. Natomiast za podstawowe funkcje komunikacji zostały uznane: inicjacyjna, informacyjna, edukacyjna i perswazyjna – co trudno uznać za komplet. Z kolei teoria komunikacji występuje jako słabo zintegrowany zbiór koncepcji teoretycznych, dotyczących komunikowania, a obejmujących m.in. semiologię, cybernetykę, retorykę, fenomenologię, psychologię społeczną i socjologię kultury. Dla nauki o informacji, w jakiegokolwiek postaci, zabrakło miejsca.

Pojęcia kultury oraz komunikacji – jak teraz już nagminnie – występują tu przemienne, stąd zbieżność charakterystyki komunikacji masowej (stechniczowana, jednokierunkowa transmisja treści do wielu odbiorców, wymagająca specjalnej dystrybucji oraz łatwego dostępu) oraz kultury popularnej (komercyjna artefakty dla masowego odbioru, pożądane przez publiczność). Z czym akurat powiązano obawy o miałość tego segmentu komunikacji, stąd pejoratywne określenia ha-

słowe homogenizacji czyli schematyzacji treści, oraz nawet disneyfikacji – na podobieństwo macdonaldyzacji. Ale autorzy zachowują dystans wobec skrajnie negatywnych opinii, sygnalizując, że przecież każda percepcja jest selektywna, zatem dużo zależy od odbiorców, oraz przypominając teorię ograniczonej skuteczności, czyli założenie, że silnie umotywowane przeświadczenia nie zmieniają się łatwo pod wpływem mediów.

W rejestrze haseł pojawia się – powszechnie używane, ale rzadko objaśniane – określenie „nowe media”, oznaczające mediatory oparte na technice komputerowej. Zdaniem autorów: redukują różnice między komunikacją masową a interpersonalną. Jest też uwaga, że jednak nowe nie zawsze oznacza lepsze, oraz że wszystko jest nowe tylko na początku.

Hipertekstem nazwano każdy tekst niesekwencyjny i nielinearny (??), bez początku i bez końca, zaś hipermedia utożsamiono z używaniem linków. To kiepska definicja, a G. P. Landow w ogóle takie rozróżnianie kasuje. Na marginesie: pojęcie tekstu ma trzynaście

różnych objaśnień, lecz w zasadzie utożsamia tekst z komunikatem. Myślę, że słusznie.

Zasygnalizowano media alternatywne, jako używane przez małe zbiorowości, zawsze inne niż medialne nurty główne – lecz nie ma stwierdzenia, że z zasady są niekomercyjne. Z drugiej strony wspomniano o mediach (nie tylko nowych) jako o czwartej władzy, a więc sile kontrolnej w działaniach politycznych. Niektórzy, wymieniając władzę polityczną, duchową, etyczną i... prasową (?), media elektroniczne uznają za władzę piątą. Jak dobrze pójdzie, to jeszcze się doliczymy następnym.

No i jest też mowa o zbiorowości wirtualnej, czyli o wszystkich, którzy wysyłają i odbierają komunikaty przez Internet. Cechuje ich podobno interaktywność i anonimowość – ale przecież widać, że niekoniecznie. Ponadto najwyraźniej pomieszano pojęcia: *virtual audiences* i *virtual community*.

Liczne i zróżnicowane objaśnienia dotyczą informacji. Nowe powiadomienie, zawartość referencjalna, wynik badania lub poznawania, oraz wszystko co redukuje niepewność. Jednak nie można się zgodzić, że informacja to dane albo fakt – jak napisano. A już na pewno nie można jej utożsamiać z wiedzą, tymczasem taka właśnie sugestia znajduje się również przy haśle „wiedza”.

Autorzy jednoznacznie (to rzadkość) twierdzą, że *k a ż d y* tekst podlega w odbiorze interpretacji. Dlatego denotacja, czyli literalne przejęcie sensu, jest niemożliwe bez *j a k i e j ś* domieszki konotacyjnej, czyli odbiorczego naddania bądź redukcji treści. Oczywiście istnieje intencjonalne znaczenie tekstu, zakładane przez nadawcę, lecz całkowity determinizm autorsko-nadawczy w odbiorze jest po prostu wykluczony. Co nie przeszkadza, że teksty mogą być mniej (informacyjne), lub bardziej (artystyczne) otwarte. To są opinie istotne i ważne, tymczasem często w omówieniach komunikacji, takich rozróżnień nie ma.

Nieczęste są też w takich „słownikach” odniesienia do komunikacji artystycznej i literackiej. Tu pojawia się m.in. charakterystyka fikcji jako narracji opartej na wyobraźni – to coś innego niż prawda, ale nie negacja prawdy – oraz ważnego pojęcia *Mimesis*, które zawiera sugestie imitacji rzeczywistości przez literaturę i sztukę, a to jest prawdziwie przekleństwo potocznych praktyk odbiorczych.

Zjawiska, procesy i problemy społecznego obieg komunikatów są sygnalizowane rzadziej i na ogół standardowo. Zwraca uwagę przywołanie pojęcia „trzecich miejsc”, którym Ray Oldenburg określił miejsca lokalnych spotkań i bezpośrednich procesów komunikacyjnych (w grach elektronicznych zaś to przestrzenie wirtualne) – oraz „glokalizacji”, łączącej globalność z lokalnością. Według autorów, sformułowanie to wykreował angielski socjolog Robertson Roland; u nas sądzi się raczej, że Zygmunt Bauman. Każdy widzi swoje.

Wreszcie książkę – szereg określeń nie odbiega od standardowych – scharakteryzowano zarówno jako kodeks, jak też elektroniczny odpowiednik kodeksu, czyli ebook na nośniku przemieszczalnym, ale także w wersji online. To znaczy, że odpowiedniość jest raczej funkcjonalna niż czysto fizyczna. Natomiast smartfon został przedstawiony jako urządzenie uniwersalne, kumulujące w sobie telefon komórkowy, odtwarzacz wideo i mp3, kamerę oraz komputer (laptop) z wejściem do Internetu. Charakterystyki obiegowe są zresztą mniej więcej takie same, ale w żadnym z dotychczasowych „słowników medialnych” jeszcze ich nie było.

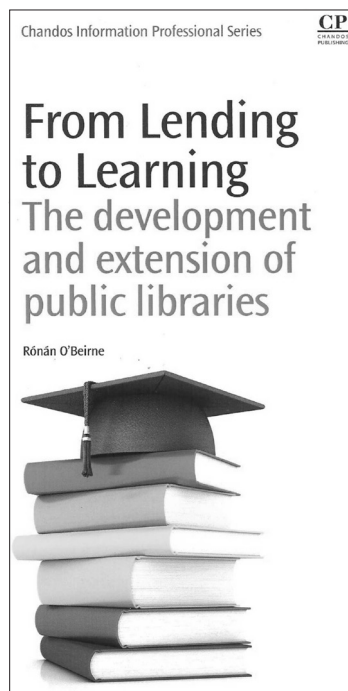
[2] BIBLIOTEKI PUBLICZNE W EDUKACJI [*****]

Sygnalizując bardzo dobrą publikację (O’Beirne, 2010) na temat wspierania edukacji przez biblioteki publiczne, dostrzegam w niej istotną wadę. Autor – jak wszyscy, poza neuropsychologami – nie widzi różnicy pomiędzy odbiorem treści z druku oraz z Internetu. To fundamentalny błąd.

Upatrując natomiast podstawową zaletę bibliotecznej oferty w jej nieodpłatności, sugeruje, że jednym z głównych zadań bibliotek publicznych jest właśnie wspieranie kształcenia, ale indywidualnego, nieformalnego. Ma to być – jak powiada – „uniwersytet na rogu ulicy”. W tekście pojawiają się ważne (na ogół rzadko uświadamiane) rozróżnienia definicjonalne. Wiedza, jak sugeruje autor, jest wynikiem osobistego przetworzenia oraz przyswojenia informacji, a wobec tego uczenie się polega na przebudowie przejmowanej informacji w wiedzę własną. Z kolei zaś nauczanie (przez kogoś) to dekonstrukcja jego/jej wiedzy w informację. Tę odmienność powinien uświadamiać sobie każdy, bowiem operowanie – tak obiegowe, jak i profesjonalne – wymienne terminami „informacja” i „wiedza”, woła o pomstę do nieba.

W konsekwencji edukacja, nauczanie, ma charakter zbiorowy, natomiast uczenie się jest indywidualne. Także kształcenie się nieformalne, ustawiczne, którym coraz bardziej interesują się niektóre rządy, bo od tego w niemałym stopniu zależy przyszłe funkcjonowanie krajów. W Zjednoczonym Królestwie powołano nawet 6 tys. specjalnych ośrodków, wspierających te formy uczenia się, ale bez udziału bibliotek i zupełnie nie zdały egzaminu. Z kolei biblioteki publiczne nie są jednak na razie do takiego wsparcia gotowe.

Bo to nie może być prosta kontynuacja praktyk dotychczasowych. Nowe musi być zaplecze, zarówno piśmiennicze jak i elektroniczne, oraz inaczej trzeba odnieść się do samych programów samokształcenia – z natury rzeczy: indywidualnych. Tymczasem organizatorzy bibliotek naciskają na oszczędności a nie na rozwój, zaś kierownicza kadra bibliotek kreuje się na menedżerów, podczas gdy potrzeba (i brakuje) profesjonalnych przywódców.

Dla indywidualnego kształcenia się biblioteki publiczne są teoretycznie zapleczem najlepszym, z uwagi na stosowną przestrzeń edukacyjną i różnorodność zasobów, a także srodowiskowy (przyjazny) charakter, ale wymagają szeregu usprawnień. Potrzeba mianowicie więcej zasobów, stale aktualizowanych, dłuższego czasu otwarcia oraz lepiej przygotowanego personelu.

Bo wprawdzie niektórzy negują potrzebę pośrednictwa bibliotekarzy w tym kształceniu – jest nawet termin „dysintermediacja” – ale to nie zawsze prawda. W różnych okolicznościach występują różne formy oraz zakresy potrzebnego wsparcia. Czasem wystarczy informacja i prosta porada, często jednak potrzebna jest aktywna pomoc, a niekiedy: bardzo zaawansowana opieka.

O’Beirne jest zdania, że wprowadzone do bibliotek publicznych technologie elektroniczne, nierzadko pełnią funkcje dekoracyjne i nie są odpowiednio wykorzystywane. Bibliotekom brakuje zwłaszcza ekspansywności i relacje w trybie 2.0 nawiązują się w nich tylko w nielicznych przypadkach.

Inaczej natomiast niż to zwykle bywa, odnosi się autor do zadań *information literacy*, przypisując je wyłącznie bibliotekom akademickim. Nie ma racji, już choćby dlatego, że przez cały czas pisze przecież o kształceniu nieformalnym, które z uczelniami oraz z ich bibliotekami mają niewiele wspólnego.

Charakteryzując o d b ó r tekstów digitalnych i pisemnych identycznie – co (jak napisałem) jest błędem – samych p r z e k a z ó w O’Beirne nie traktuje jednak identycznie. Pisze nawet, że o ile komunikaty drukowane zrównują w obiegu prawdę, to elektroniczne zrównują raczej głupotę i kłamstwa (użyty przykład: Wikipedia), sygnalizując opinie fanów, a nie ekspertów. To jednak przesada.

Tym bardziej, że przewiduje przecież dalszą ekspansję informacji digitalnej – do tego stopnia, że z czasem informatoria biblioteczne staną się (pisze) bezużyteczne. To także przesada, tyle że w drugą stronę: nic tego nie zapowiada.

Finalna autorska sugestia brzmi zaś tak, że biblioteki publiczne powinny stać się bardziej edukacyjne, a mniej informacyjne. Bo niezależnie od struktur komunikacyjnych, ludzie na pewno będą uczyć się nadal. To fakt.

Tego jednak wcale nie trzeba przeciwstawiać informacji. Biblioteki pełnią wszak i będą pełniły szereg rozmaitych a równorzędnych funkcji. Reguła „coś za coś” nie ma zastosowania.

[3] E-BOOKI W BIBLIOTEKACH [****]

Nastawiony praktycznie zbiór opinii bibliotekarzy i wydawców na temat e-booków w bibliotekach (*E-books*, 2011) jest publikacją pionierską, więc choćby z tego powodu wydaje się interesujący. Mimo że jakość poszczególnych tekstów jest różna i nie wszystkie warto czytać. Widać jednak, że angielskie biblioteki przygotowują się do obrotu e-bookami, czego o polskich bibliotekach na razie powiedzieć nie można.

Niejaki kłopot wynika stąd, że e-bookami nazywa się wszystkie teksty pisemne, transmitowane elektronicznie, więc także blogi oraz Wikipedię – czego na ogół tak się nie określa. Jednak uwaga skupia się głównie na tych tekstach dłuższych i ciągłych, które są rozpowszechniane już to online albo na nośnikach przemieszczalnych (teraz na czytnikach, dawniej na CD).

Tak rozumiane e-publikowanie rozwinęło się w połowie lat 90. XX w. edukacyjne, adresowane do instytucji, zaś literackie do odbiorców indywidualnych. Jednak to nie jest eksplozja, także za sprawą niemałych kosztów produkcji oraz znacznej ceny. W 2010 r. w Anglii sprzedaż e-booków stanowiła 5% całej sprzedaży książek, a w bibliotecznym obiegu pojawiły się w 20 bibliotekach. Widać więc, że to dopiero początki. Tym bardziej, że nie ma jednego uniwersalnego czytnika do wszystkich e-booków i nawet iPady nie odbierają wielu formatów. Dla klientów indywidualnych to poważny problem.

Ale także dla bibliotek pośrednictwo jest trudne, mimo że preferują przekazy online. Wydawcy mianowicie oferują często sprzedaż razem z usługą dostawy z własnego serwera, więc bez możliwości zachowania w repozytorium: biblioteka tylko rozdziela i płaci. Stosuje się różne licencje, ograniczające już to okres użytkowania bądź liczbę użytkowników, a nawet liczbę wyświetleń. Gromadzenie na własność, jeżeli możliwe, jest drogie; teoretycznie taniej kosztują pakiety, ale zawierają teksty zbędne. Na dodatek nie ma jednego dystrybutora, cechą tego pośrednictwa jest zatem nieustanne poszukiwanie.

Wielu użytkowników bibliotek nie chce e-booków, bo nie lubią urządzeń, korzystanie jest dla nich trudne, w czytaniu z monitora odczuwają dyskomfort i nie mają rozeznania w ofercie. Nieco większe zainteresowanie e-bookami zauważono po 2008 r., ponieważ nowa generacja odbiorców lepiej daje sobie z nimi radę, ale obieg nadal jest marginalny. Zwłaszcza w czytaniu dla przyjemności wszyscy wolą druk.

Częściej korzysta się z e-booków w celach edukacyjnych, ale zwykle z zastosowaniem własnych wydruków cząstkowych. Studenci zaś w ogóle wolą podręczniki drukowane – e-booki preferując w przekazach nieciągłych, np. w informatorach.

Zauważono też, że e-booków nieco częściej używają ci, którzy chcą mieć szybką dostawę materiałów do domu, oraz osoby przemieszczające się stale („nomadzi”), lub z kolei ci, którzy w domu nie mają żadnych urządzeń odbiorczych. Jeden z autorów dodaje też, że e-booki są użyteczne dla osób niesprawnych i dla dyslektyków. Przypominam sobie, że to samo wypisywano przed laty o rozpowszechnianiu przez biblioteki wideokaset. Kto jeszcze o tym pamięta, oprócz mnie?

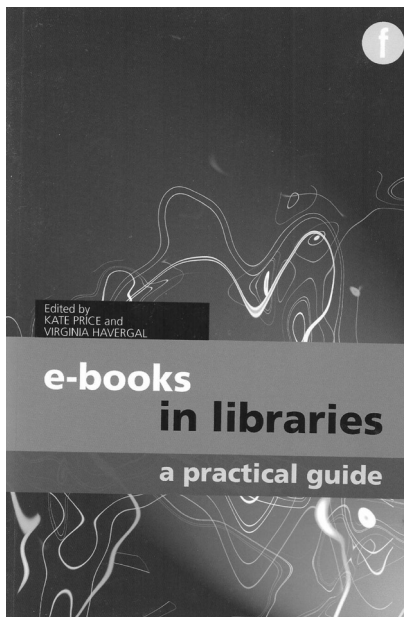
Na końcu książki zamieszczono opinie autorów – w istocie: zgadywanki – o dalszych losach e-booków. Wszyscy, jakkolwiek ostrożnie i pod warunkiem zagregowania platform odbiorczych, przewidują rozwój, zatem również powszechniejszą obecność w bibliotekach. To możliwe, ale znam też opinie odmienne – tyle, że już nie pochodzące z tej książki.

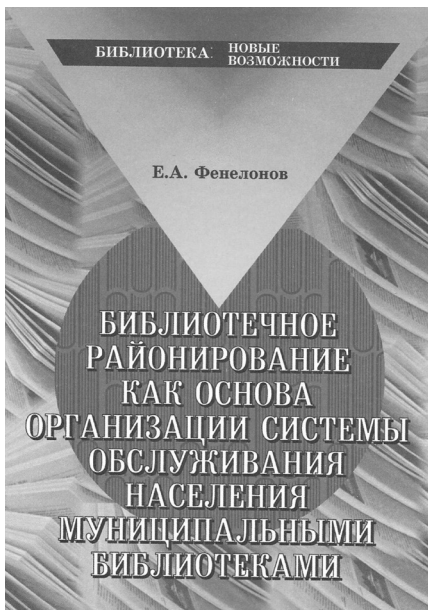
[4] NORMY I WSKAŹNIKI [**]

Nieco rzadziej pisuje się teraz o bibliotecznych wskaźnikach i normach, bo widocznie przeminęła taka moda. Mocno szokująca, z jednej strony bowiem trudno ująć w statystyczne wskaźniki efekty *f i n a l n e* bibliotecznej działalności, mianowicie wzbogacenie wiedzy oraz intelektu publiczności. A z drugiej strony: różnymi normami bibliotecznymi nikt nie przejmował się i nie przejmuje nadal.

Otóż ta druga okoliczność właśnie mieści się u źródeł książki (Fenefonow, 2010) rosyjskiego znawcy przedmiotu, w której próbuje dokonywać i dopełnić normy dla rosyjskich bibliotek publicznych – precyzując obszary (rejon) ich oddziaływania. To nie pierwsza taka publikacja tego autora, wysoce kompetentna, ale tak jak poprzednie, skażona tą samą słabością: jest napisana w sposób porażająco nudny. Żeby już nie wspominać licznych powtórzeń tych samych treści.

Natomiast Fenefonow doskonale wie, co się w tamtejszym bibliotekarstwie dzieje, a z kolei zbieżności z naszą praktyką są oczywiste. Otóż uprawnienia decyzyjne wobec bibliotek przejęły tam (i nie tylko tam) samorządy i zaczęły się

kłopoty. Rząd określił wprawdzie minimalne normy federalne dla bibliotek, ale niekompletne i niekonsekwentne, a sygnalizowana możliwość dofinansowania bibliotek, w razie konieczności, ze środków centralnych, konkretyzuje się mętnie. W rezultacie, już w ciągu pierwszego roku zmian, zlikwidowano 733 biblioteki, a całe mnóstwo bibliotek publicznych przekształcono w klubobiblioteki, z jednoosobową obsadą. Czy zatem najnowsze zmiany w polskiej ustawie o bibliotekach znów biorą się stamtąd – jak dawniej?

Autor ma świadomość, że układ biblioteczny musi opierać się na rejonizacji obsługi bezpośredniej – i tak teoretycznie jest, jak zresztą wszędzie na świecie. Również związane z tym założenie, że dogodny dostęp do bibliotek w miastach ma miejsce w promieniu 1,5 km, a na wsi 3 km, ma uzasadnienie i we wszystkich krajach jest mniej więcej właśnie takie. W praktyce pojawiają się jednak różne trudności w stosowaniu tej zasady, tym bardziej że ja k i ś rozsądek ekonomiczny też musi być zachowany.

W Rosji, inaczej niż w pozostałych krajach europejskich, gęstość zaludnienia jest mocno zróżnicowana. Aż 98% tamtejszych miejscowości to wsie, tylko co piąta liczy ponad 2 tys. mieszkańców, zaś 73% obywateli mieszka w miastach. W tych okolicznościach jednolite reguły rozlokowania bibliotek w całym kraju nie mają większego sensu.

Zwłaszcza że są tam liczne i rozległe rejony górskie, gdzie życie toczy się inaczej, wpływ ma też ogromne zróżnicowanie klimatyczne, a na niektórych obszarach mieszkają różne narodowości – każda z własnym językiem i piśmiennictwem. Feneonow próbuje ustalić elastyczne reguły postępowania, ale jest ich za dużo i są nieczytelne, toteż zapewne nikt ich nie uwzględni. Wśród różnych propozycji, pojawia się sugestia ustalenia normatywu nabytków w (międzynarodowym) standardzie 25 nowych książek na 100 mieszkańców rocznie. Otóż to wprawdzie dobrze wygląda, ale przy finansowym kryzysie jest mrzonką – o czym przekonał się i my, „rezygnując” w końcu ze znacznie niższego wskaźnika.

Istnieją wprawdzie w Rosji federalne założenia (z tekstu nie wynika, czy obowiązujące), że nową bibliotekę można zorganizować, jeżeli posłuży co najmniej dla tysiąca mieszkańców i wtedy zasoby początkowe nie powinny być mniejsze niż 4 tomy na mieszkańca. Ale nie wiadomo, czy kieruje się tym ktokolwiek – trend samorządowy jest wszak zupełnie inny – i według mojego przekonania, niewiele ma to wspólnego z rzeczywistością.

Tak jak i sugestia, żeby w dużych miastach 1 biblioteka publiczna przypadała na 10 tys. mieszkańców, biblioteka dla młodzieży na 17 tys. mieszkańców, a biblioteka dla dzieci – na 16-28 tys. (!?) mieszkańców. Nigdy nie słyszałem o mieście z tak gęstą siecią biblioteczną, dlatego powtórzę: normy można ustalać, ewentualnie ilustratywnie, wskaźniki też da się konkretyzować, ale w praktyce nie wynika z tego nic. W istocie rzeczy to jest forma apelowania do... samych siebie.

W konkluzji powiada Feneonow, że finansowanie bibliotek publicznych musi być realizowane według zróżnicowanych kryteriów, bardzo elastycznie. Oczywiście ma rację, lecz trzeba, żeby tę rację podzielili Miedwediew z Putinem (gdzie indziej inni) oraz szefowie samorządów, a na to nic nie wskazuje.

[5] OPEN ACCESS [**]

Po 10 latach od nagłośnienia idei Open Access (konferencje: w Budapeszcie 2001 i w Berlinie 2003), można było oczekiwać rozumnej refleksji nad tą inicjatywą, z próbą ustalenia przyczyn kiepskiej implementacji oraz ewentualnych prognoz w tym zakresie. Tymczasem najnowsza publikacja (Crawford, 2011) na ten temat, mimo butnego podtytułu, niczego nowego do sprawy nie wnosi. Autor powtarza dokładnie to, co już setki razy napisano i nie potrafi oderwać się od ujęcia, któremu hołdują niektórzy bibliotekarze, w istocie rzeczy: niezyciowego.

Co potwierdza praktyka, do OA bowiem trafiły głównie materiały niszowe, marginalne i drugorzędne. Dobrze, że tam są, lecz to wszak nie one kształtują podstawowy nurt życia naukowego. Ściśle autorskim naddaniem jest zaś opinia, że ewentualne oszczędności, jakie powstałyby z OA, biblioteki mogłyby wykorzystać na... płace. To dyrdymały: Crawford po prostu nie wie, o czym pisze.

To, co w tej książce jest użyteczne, to spisanie różnych form OA. Oprócz bowiem transmisji, darmowych od początku do końca, są i takie, które stają się bezpłatne po jakimś okresie funkcjonowania za opłatą, zaś w niektórych czasopismach sieciowych bywają artykuły darmowe (zwykle mniej ważne), obok rozpowszechnianych odpłatnie.

Jednak główna uwaga koncentruje się wokół podstawowej idei OA, która zakłada stworzenie symetrii między podażą a odbiorem materiałów naukowych, bez barier ekonomicznych. Co – mówiąc po ludzku – oznacza darmowe rozpowszechnianie (czyli rozdawnictwo) produktów naukowych, bez płacenia autorom oraz producentom/wydawcom. Crawford powiada wprawdzie, że wydawcy ponoszą koszty edycji, recenzji, dystrybucji oraz promocji, ale nic mu to nie mówi, bo to nie są jego koszty. Refundacja ma widocznie pochodzić od krasnoludków. Ponadto powtarza opinie wielu bibliotekarzy, że autorom nie należą się żadne honoraria, bo przecież pobierają pensje. Znaczy się, pisać mają dla czystej uciechy.

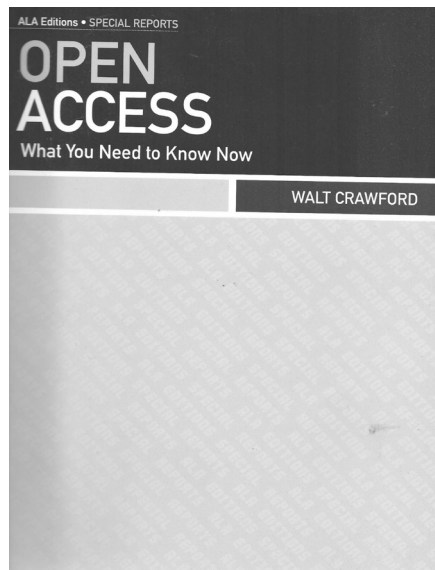
To są banialuki, formułowane przez osoby, które nie potrafią napisać z sensem i poprawnie trzech zdań – prowadzące do absurdalnych wniosków oraz do uwiadu OA. Na ten temat powinni wypowiadać się w y ł ą c z n i e sami autorzy, a także wydawcy, jeżeli OA ma mieć jakiegokolwiek szanse realizacyjne.

Wytwór naukowy jest produktem rynkowym i musi w pełni podlegać prawom rynku. Wyobrażanie sobie, że poważne odkrycia naukowe, kosztujące miliardy, mogą być rozpowszechniane za darmo, jest (delikatnie mówiąc) naiwnością. To jest jednak idea ukołchożnienia nauki! Gdyby była realna, to przede wszystkim należałoby wprowadzić Open Access na żywność.

Równie absurdalne jest przeświadczenie, że autorstwo jest opłacone w pensji pracownika nauki. To jakiś bełkot! Nie tak dawno temu powinności pracowników PGR oraz kelnerów były honorowane właśnie w ramach pensji; w następstwie nie było mięsa, a w restauracjach do stolików godzinami nie podchodził nikt. Jak zwykle, historia nikogo nie nauczyła niczego.

W całości zaś to jest przecież pogrobową ideą Włodzimierza Lenina „każdemu według jego potrzeb, od każdego według jego możliwości”. Piękna? Rzeczywistość zmazała całą urodę.

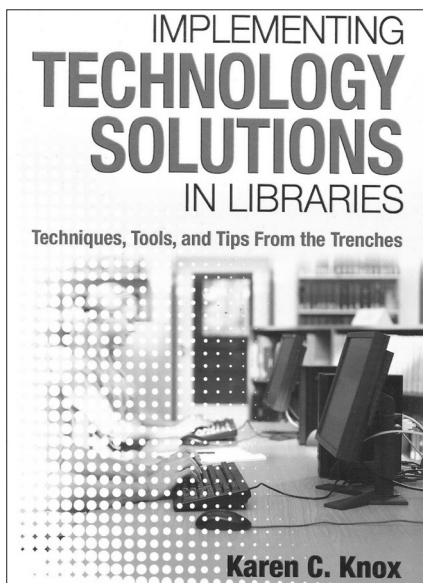
Obszarem możliwym dla OA jest natomiast obieg naukowych materiałów roboczych oraz niszowych – koniecznie z repo-

zytoriów bibliotecznych – które nie mają wartości komercyjnej, lub utraciły ją z czasem, a mogą być nadal komuś użyteczne. I tego warto się trzymać. Inne pomysły uważam za nierealne, niezależnie od ich „szlachetności”.

Swoją drogą zaś, zdumiewa mnie zapał dla OA niektórych profesjonalnych bibliotekarzy. Na razie w komercyjnym obiegu komunikatów, rzeczywisty wyłom darmowy dla publiczności (czyli właśnie OA) zapewniają biblioteki, ponosząc koszty ze środków publicznych, a nie (bezpośrednio) indywidualnych i na tym zasadza się ich sens istnienia. Jeżeli wszystko natomiast będzie dostępne OA, to biblioteki okażą się zbędne. Przytomne pytanie: Gdzie wtedy entuzjaści pójdą pracować?

[6] TECHNOLOGIA W BIBLIOTECE [*]

Zapewne każdy chętnie przeczytałby rozumne uwagi o sposobach implementacji technologii w bibliotekach. Tym bardziej, jeżeli książkę (Knox, 2011) na ten temat wypromowało znane wydawnictwo, a na obwołanie pojawiło się kilka zachęcających opinii. Postąpiłem więc jak każdy, ale już wstęp – informujący, że to pierwsza książka autorki (to widać) – ostudził zapał, a potem było jeszcze gorzej. Skwapliwi opiniodawcy najwyraźniej opiniowanego tekstu nie mieli w ręku. To źle, że wydaje się knoty w obszarze INiB, bo i tak chęci czytania w nadmiarze nie ma.

Knox niby doradza sposoby postępowania przy instalacji w bibliotekach nowych technologii – charakteryzowanych zresztą bardzo ogólnikowo – ale sugeruje same oczywistości. Oto te porady.

Plan przedsięwzięcia powinien być dostosowany do potrzeb. Trzeba wybrać kompetentnego kierownika projektu oraz grupę koordynacyjną, spośród wszystkich

wydziałów biblioteki i stale współpracować z wykonawcą, dokumentując postępy prac. Jeżeli zaś pojawiają się przeszkody, to realizację należy wstrzymać i rozwiązać problem. Proste? Trudno uwierzyć, że adresatami takich sugestii nie są uczniowie szkoły podstawowej.

I jeszcze wskazówka końcowa. Otóż na zakończenie trzeba przetestować wszystko, wdrożyć personel i użytkowników. W tej ocenie należy zaś ustalić, co funkcjonuje, co nie (?), oraz co zrobić lepiej następnym razem. Niestety, w całym tekście nie znajdują żadnych kreatywnych opinii oraz ani jednej porady, która wykraczałaby poza to, co każdy bez trudu potrafi ustalić sam.

Tekst przeczytałem z niechęcią, nie zapominając o jego cenie. Ale jeszcze większy niesmak wywołało przytaczanie przez wydawcę pochwalnych opinii rzekomych opiniodawców. To bardzo niedobry proceder.

KSIAŻKI OMÓWIONE

- [1] Chandler, Daniel; Munday, Rod (2011). *A dictionary of media and communication*. Oxford: Oxford University Press, 472 s., ISBN 978-0-19-956875-8 [*****].
- [2] O’Beirne, Rónan (2010). *From lending to learning. The development and extension of public libraries*. Oxford: Chandos Publishing, 198 s., ISBN 978-1-84334-388-2 [*****].

-
- [3] *E-books in libraries. A practical guide* (2011). Ed. Kate Price, Virginia Havergal. London: Facet Publishing, 327 s., ISBN 978-1-85604-572-8 [****].
- [4] Feneonow, Jewgenij (2010). *Bibliotecznoje rajonirowanije kak osnowa organizacji systemy obsłużiwania nasilenija municypalnymi bibliotekami*. Moskwa: Paszkow dom, 205 s., ISBN978-5-7510-0484-2 [**].
- [5] Crawford, Walt (2011). *Open Access. What you need to know now*. Chicago: American Library Association, 76 s., ISBN 978-0-8389-1106-8 [**].
- [6] Karen C. Knox (2011). *Implementing technology solutions in libraries*. Medford: Information Today, Inc., 173 s., ISBN 978-1-57387-403-8 [*].

Jacek Wojciechowski
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński

Tekst wpłynął do Redakcji 7 września 2011 r.

KONFERENCJE, SEMINARIA, WARSZTATY

KONGRES i 77. KONFERENCJA GENERALNA IFLA¹

W dn. 13-19 sierpnia 2011 r. w San Juan (Porto Rico) odbyły się Kongres i 77. Konferencja Generalna IFLA. Hasło tegorocznego Kongresu „Biblioteki poza bibliotekami: integracja, innowacja i informacja dla wszystkich” nawiązywało do przyjętych w strategii IFLA na lata 2010-2015 obszarów: 1. Zapewnienie pełnego dostępu do zasobów bibliotek (Open Access), 2. Rozwój międzynarodowej współpracy w zakresie bibliotekarstwa, 3. Wzmocnienie pozycji zawodu bibliotekarza i pracownika informacji, 4. Zabezpieczenie dziedzictwa kulturalnego, także przed skutkami katastrof, 5. Otwarcie IFLA na cały świat poprzez wzmocnienie wielokulturowości (Multilingualism Programme).

W tegorocznym Kongresie wzięło udział blisko 2500 uczestników, reprezentujących 116 krajów z całego świata. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich reprezentowała Sylwia Błaszczyk, członek Zarządu Głównego. Program Kongresu obejmował 219 sesji i spotkań tematycznych. Przedstawicielka SBP uczestniczyła w sesjach dotyczących zarządzania stowarzyszeniami, wzmocnienia roli bibliotekarzy i pracowników informacji w dzisiejszym świecie, ochrony i konserwacji zbiorów.

W trakcie posiedzeń Komitetu Zarządzania Stowarzyszeniami (SC Management of Library Associations) rozważano zmiany zachodzące w działalności stowarzyszeń, wynikające z coraz powszechniejszego stosowania technologii informatycznych w kontaktach między członkami (sesje satelitarne, *e-learning* jako forma prowadzonych szkoleń i warsztatów). Podkreślano zmniejszającą się liczbę aktywnych członków poszczególnych organizacji i mniejszą niż w poprzednich latach liczbę uczestników konferencji i warsztatów. Wiele narodowych stowarzyszeń nie jest w stanie, głównie z powodów finansowych, brać udziału w konferencjach i warsztatach organizowanych przez IFLA. Zagadnienie to, coraz częściej, dotyczy także krajów uznawanych dotychczas za „bogate”. W czasie dyskusji S. Błaszczyk zaprezentowała *Strategię SBP na lata 2010-2021*, z kolei Zuzanna Wiorogórska (BUW) przedstawiła projekt szkoleń dla bibliotekarzy pedagogicznych.

Komisja BSLA (Building Strong Library Associations) zajmuje się wspieraniem organizacji bibliotekarskich na całym świecie, pomagając im zbudować mocne struktury miejscowe. Posiedzenie Komisji poświęcone było prezentacji dokonań

¹ Zob. także: sprawozdanie „Biblioteki poza bibliotekami: integracja, innowacja, informacja dla wszystkich”. Światowy Kongres Bibliotek i 77. Konferencja Generalnej IFLA (San Juan, Porto Rico, 13-18 września 2011 r.) autorstwa E. B. Zybert, bieżący zeszyt „PB” s. 529-538 i „Znaczenie edukacji informacyjnej dla ludności wielokulturowej: potrzeby, strategie, programy i rola bibliotek” oraz „Dostęp i innowacja: dostarczanie informacji wszystkim”. Sprawozdanie z 94. i 164. Sesji 77. Konferencji Generalnej IFLA (San Juan, Porto Rico, 13-18 września 2011 r.), bieżący zeszyt „PB”, s. 539-544.

w ramach projektu IFLA „Development and training programme – Action for Development through libraries programme ALP” (m.in. na Litwie, Ukrainie, w Botswanie i Peru). Aktualnie Sekcja prowadzi działania w Nepalu i Argentynie, wspierając tamtejsze stowarzyszenia bibliotekarskie. W zakresie budowania mocnych stowarzyszeń IFLA w dalszym ciągu będzie czynić starania, aby poszukiwać liderów, którzy pomogą przeprowadzić programy partnerskie w poszczególnych krajach. Wielkie znaczenie w tym zakresie ma uaktywnienie „młodych” bibliotekarzy, którzy zmieniają współczesne biblioteki i stowarzyszenia bibliotekarskie na całym świecie.

Przedstawicielka SBP wzięła również udział w sesji pt. *The important of information literacy for multicultural population*, Komisji ds. spraw kompetencji informacyjnych, której moderatorem była Zuzanna Wiorogórska z Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. W kilku wystąpieniach z różnych krajów (Nowa Zelandia, Kanada, Meksyk, Bułgaria) przedstawiono działania podejmowane przez biblioteki w zakresie tworzenia programów edukacyjnych przeznaczonych dla mniejszości kulturowych, zamieszkujących wymienione kraje. Interesujące z punktu widzenia polskich bibliotek mogą być np. działania edukacyjne na rzecz mniejszości cygańskiej.

Z kolei sesja Komitetu FAIFE (Committee on Freedom of Access to Information and Freedom of Expression) poświęcona była cenzurze w czasach Internetu („How to fix the world”). Zebranych poruszyły wystąpienia na temat Wikiliks, rewolucji w Egipcie i tragicznych wydarzeń w Norwegii. Opowiadali o nich przedstawiciele organizacji bibliotekarskich, przedstawiając, jak w poszczególnych przypadkach zachowały się biblioteki i organizacje zawodowe.

W trakcie posiedzenia sekcji Rozwoju Profesjonalnego (Continuing Professional Development and Workplace Learning Section), zorganizowanego wspólnie z Sekcją Zarządzania Stowarzyszeniami (Management of Library Association), przedstawiciele Szwecji, Jamajki, USA, Kanady i Chin zaprezentowali swoje doświadczenia w zakresie permanentnego szkolenia, doskonalenia zawodowego bibliotekarzy i struktur stowarzyszeń bibliotekarskich. Warto przytoczyć zdanie z konkluzji: *Mocne stowarzyszenie to mocne biblioteki. To potencjał, na którym się buduje!*

W dn. 17-18 sierpnia odbyły się posiedzenia Zgromadzenia Ogólnego IFLA, w trakcie którego dokonano wyboru nowych władz na kadencję 2011-2013. Nową przewodniczącą została Ingrid Parent (Kanada). Zmienił się również skład osobowy Rady IFLA.

Kongresowi towarzyszyła ekspozycja ok. 100 firm – wydawców, producentów wyposażenia i specjalistycznego sprzętu dla bibliotek. Uczestnicy mieli możliwość zapoznania się z funkcjonowaniem miejscowych bibliotek, publicznych, szkolnych i uczelnianych.

Wszyscy podkreślali bardzo miłą atmosferę, gościnność i ciepłe przyjęcie. Intensywne zajęcia nie przeszkodziły w odkrywaniu egzotyki miejsca.

Kolejny Kongres IFLA odbędzie się w Helsinkach w dn. 11-17 sierpnia 2012 r.

KONFERENCJA „BIBLIOTEKA XXI WIEKU: NOWOCZESNA ARCHITEKTURA, FUNKCJONALNE WYPOSAŻENIE, POMYSŁOWE ARANŻACJE”

Ponad 150 bibliotekarzy z bibliotek akademickich, publicznych i szkolnych całego kraju uczestniczyło w Poznaniu w dwudniowej konferencji, poświęconej budownictwu bibliotecznemu. Konferencję pt. „Biblioteka XXI wieku: nowoczesna architektura, funkcjonalne wyposażenie, pomysłowe aranżacje” zorganizował w dn. 1-2 września 2011 r. w Poznaniu Zarząd Główny Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, we współpracy z Biblioteką Politechniki Poznańskiej oraz Wojewódzką Biblioteką Publiczną i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu.

Obrady pierwszego dnia zlokalizowane były w nowo otwartym budynku Biblioteki Politechniki Poznańskiej.

Wystąpienia prelegentów usystematyzowano w trzech sesjach dotyczących bibliotek akademickich, publicznych oraz pedagogicznych i szkolnych. Zagadnienia architektury obiektów bibliotecznych, ich wkomponowania w panoramę miasta, wyposażenie wnętrz przedstawiali dyrektorzy placówek oraz architekci.

Ostatnie dziesięciolecie jest korzystnym okresem dla rozwoju nowoczesnych bibliotek uczelnianych. Powstało wiele nowych placówek bibliotecznych, charakteryzujących się oryginalną architekturą, funkcjonalnym wyposażeniem, znakomitą aranżacją przestrzenną. Ich projektowaniem zajęli się znani i cenieni architekci, próbujący zawrzeć w poszczególnych projektach filozofię biblioteki.

Środowisko akademickie Poznania na przełomie roku 2010/11 otrzymało dwa nowe obiekty: Bibliotekę Politechniki i Bibliotekę Główną Uniwersytetu Medycznego. Uczestnicy konferencji mieli możliwość ich poznania z prezentacji multimedialnych, mogli także zwiedzić obie placówki i zapoznać się z ich organizacją, klimatem, rozwiązaniami przestrzennymi.

W trakcie przebudowy jest gmach Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu, który ma łączyć tradycję z nowoczesnością.

Wkrótce otworzy swoje podwoje Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego, bardziej hermetyczna, wyciszona w swoim założeniu architektonicznym niż placówka poznańska nastawiona raczej na otwartość, relacje z otoczeniem. W trakcie realizacji jest projekt nowej Biblioteki Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie.

Nieco mniej, ale równie dynamicznie, rozwija się budownictwo bibliotek publicznych – wspomagane programem resortu kultury i dziedzictwa narodowego w zakresie infrastruktury bibliotek publicznych w Polsce. Działalność bibliotek w tym zakresie przedstawiła dr Barbara Budyńska z Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej. Duże zmiany można zauważyć w grupie małych bibliotek publicznych, pozyskujących fundusze ministerialne i wspomaganych technicznie przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego.

W latach 2001-2010 zmodernizowano 70% bibliotek publicznych. Fakt ten wiąże się z nową funkcją biblioteki jako miejsca otwartego, przyjaznego dla wszystkich mieszkańców. Małe placówki biblioteczne proponują różne rozwiązania funkcjonalne, np. MBP w Mikołowie usytuowana jest w zmodernizowanym budynku starego kina. Poprzez jego adaptację biblioteka stała się ulubionym miejscem kulturalnych spotkań mieszkańców.

Kolejnym przykładem ciekawych rozwiązań architektoniczno-funkcjonalnych jest Galeria Książki w Oświęcimiu, oddana do użytku w lipcu 2011 r.

W grupie bibliotek pedagogicznych i szkolnych zaprezentowano budynek Wojewódzkiej Biblioteki Pedagogicznej w Warszawie oraz lokale i wyposażenie bibliotek szkolnych. Niestety, budownictwo i aranżacja bibliotek szkolnych zależą od funduszy szkół. Danuta Brzezińska (Towarzystwo Nauczycieli Bibliotekarzy Szkół Polskich) zaprezentowała szereg bibliotek szkolnych na terenie kraju, spełniających unijne standardy biblioteczne.

Ostatnim punktem programu były zagadnienia aranżacji przestrzeni bibliotek dla dzieci i młodzieży oraz poradnictwo dla bibliotekarzy w tym zakresie.

Pozytywnym akcentem konferencji poznańskiej była możliwość spojrzenia na problem budownictwa bibliotecznego z różnych punktów widzenia: architekta, konstruktora, bibliotekarza i czytelnika. Szczególnie cenne okazały się być spotkania z architektami projektującymi nowe obiekty biblioteczne. Ich spojrzenie na bibliotekę jest dogłębne i uwzględnia niepowtarzalną rolę tej instytucji na przestrzeni wieków.

Przemiany architektoniczne zakładają zbudowanie otwartej przeszklonej bryły budynku, wkomponowanej w otoczenie, wielofunkcyjnej (Biblioteka + Centrum Dydaktyczne; Biblioteka + Centrum Konferencyjne; Biblioteka + Kino), wyposażonej w nowoczesny sprzęt techniczny. Biblioteka to miejsce nie tylko nauki, ale i również integracji środowiskowej i relaksu. Ich unowocześnienie jest elementem

procesu dziedzictwa kulturowego. Poznańska konferencja poświęcona architekturze jest kontynuacją spotkań, organizowanych przez SBP, które odbywają się co trzy lata w nowo otwartym gmachu biblioteki, charakteryzującym się nowoczesną architekturą i interesującą aranżacją przestrzenną (poprzednio w WBP w Kielcach).

III FORUM FUNDACJI PROMOCJI INICJATYW SPOŁECZNYCH

W ramach tegorocznego III Forum Fundacji Promocji Inicjatyw Społecznych POLPROM Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich zorganizowało w dn. 21-22 września 2011 r. w Zakopanem seminarium i warsztaty poświęcone roli bibliotek w integracji społecznej. W seminarium wzięło udział blisko 40 bibliotekarzy z całej Polski, zajmujących się problematyką obsługi czytelników o specjalnych potrzebach informacyjnych (seniorów, osób niepełnosprawnych, bezrobotnych, innych grup etnicznych, społecznie wykluczonych itp.). Dwudniowe obrady otworzyły: Elżbieta Stefańczyk (przewodnicząca SBP) i Małgorzata Domagała (wiceprezes Fundacji Promocji Inicjatyw Społecznych POLPROM).

Biblioteki w polskim społeczeństwie, jako instytucje zaufania społecznego, pełnią istotną rolę w zakresie integracji społecznej. Głównym celem seminarium była prezentacja wieloletniego dorobku bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych w zakresie tej tematyki, działań samorządów lokalnych na rzecz niepełnosprawnych oraz problemy dotyczące potrzeb i włączenia do aktywnego życia tej grupy społecznej.

Referat wprowadzający *Biblioteki wobec użytkowników o specjalnych potrzebach informacyjnych* wygłosiła prof. dr hab. Bronisława Woźniczka-Paruzel z UMK w Toruniu, porządkując pojęcia: integracja, integracja społeczna, wykluczenie społeczne, niepełnosprawność, wykluczenie cyfrowe, klasyfikacja osób narażonych na wykluczenie i ich potrzeby informacyjne. Referentka odniosła się do takich zagadnień, jak: rozwój integracji społecznej po II wojnie światowej czy podstawy prawne (Europejska karta osób niepełnosprawnych, Ustawa o bibliotekach, Program Rozwoju Bibliotek).

Ewa Jasiewicz-Kargól z Miejskiej Biblioteki Publicznej w Tarnowie zaprezentowała różnorodne formy działalności swojej placówki w zakresie integracji społecznej. Tarnowska Książnica realizuje niezwykle bogaty wachlarz inicjatyw na rzecz tej kategorii czytelników: warsztaty terapii zajęciowej, kluby seniora, wypożyczenie książek na telefon, doradztwo zawodowe dla bezrobotnych, współpraca z Domem Pomocy Społecznej (zajęcia biblioterapeutyczne), z Zakładem Karnym (organizacja i prowadzenie Dyskusyjnego Klubu Książki wśród skazanych). MBP w Tarnowie swoją ofertę adresuje do szerokiego odbiorcy: osób niewidomych, niesłyszących, seniorów, bezrobotnych, więźniów, pensjonariuszy domów opieki społecznej.

Kolejna prezentacja Iwony Smarsz z Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu dotyczyła roli bibliotek publicznych w edukacji czytelniczej osób wykluczonych społecznie, ze szczególnym uwzględnieniem rejonu Wielkopolski. Autorka przedstawiła inicjatywy biblioteczne, które ciszą się zainteresowaniem społecznym, a ponadto znakomicie służą integracji („Książka bez barier”, „Żywa Biblioteka”). Omówiła także inicjatywy podejmowane przez Wielkopolskie Centrum Kształcenia Biblioterapeutów i Centrum Dokumentacji Romskiej w Legnicy.

O działaniach Regionalnego Centrum Integracji Społecznej, funkcjonującego przy Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Krakowie, na rzecz aktywizacji seniorów w aspekcie międzynarodowym mówiła Lidia Maria Jedlińska. W swoim wystąpieniu poruszyła problem pozyskiwania funduszy na tego typu przedsięwzięcia.

Wieloaspektową działalność środowiskową w zakresie integracji społecznej prowadzi Książnica Beskidzka, a zwłaszcza jej Filia Integracyjna. Działania Książnicy adresowane są do osób niepełnosprawnych, więźniów (DKK), osób uzależnionych,

bezrobotnych. Na uwagę zasługują programy tolerancji religijnej („Tydzień Jedności Chrześcijan”, „Maraton Biblijny”). Przewodnie hasło Książnicy Beskidzkiej to *Jesteśmy pełni życia, dobrej energii*. Dobrze układa się współpraca biblioteki z samorządem (z Wydziałem Pomocy Społecznej).

Aktywny udział w zakopiańskim spotkaniu bibliotekarzy wzięli eksperci współpracujący z Fundacją Promocji Inicjatyw Społecznych POLPROM, prowadząc warsztaty z zakresu komunikacji z czytelnikiem niepełnosprawnym (Małgorzata Jędrzejewska) oraz na temat kierunków działań wyzwań, źródeł finansowania potrzeb osób niepełnosprawnych (Edyta Świątczak).

Na zakończenie seminarium I. Smarsz, L. M. Jedlińska oraz B. Kocurek otrzymali dyplomy „Lidera Równych Szans” za działalność w zakresie integracji społecznej. Tym zaszczytnym tytułem uhonorowano także Elżbietę Stefańczyk za szczególną wrażliwość społeczną i inicjowanie działań służących rozwojowi czytelnictwa osób niepełnosprawnych.

W czasie wolnym od zajęć uczestnicy spotkania mieli możliwość obejrzenia w Galerii Zakopiańskiej obrazów Jacka Malczewskiego i jego syna Rafała oraz wysłuchania koncertu muzycznego w Kościele św. Krzyża (utwory K. Szymanowskiego).

WARSZTATY DLA OKRĘGOWYCH WSPÓŁPRACOWNIKÓW PORTALU SBP.PL

Dn. 26 września 2011 r. w siedzibie Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego odbyło się szkolenie okręgowych administratorów bazy członków Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz spotkanie wolontariuszy współpracujących z portalem sbp.pl

Program szkolenia obejmował zagadnienia ochrony danych osobowych, w kontekście budowy bazy członków i jej prezentacji na portalu SBP (przedsięwzięcie ma związek z zadaniem współfinansowanym ze środków MPiPS w ramach Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich), rozwoju portalu sbp.pl i obsługi systemu CMS.

W szkoleniu uczestniczyli przedstawiciele: ZG SBP, okręgów Stowarzyszenia z całego kraju, redakcji portalu sbp.pl, a także firmy opracowującej narzędzia informatyczne do bazy członków.

Spotkanie otworzyła Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, członek ZG SBP, koordynator zadania budowy bazy członków, która omówiła główne założenia powstającej bazy, strukturę i zasady jej funkcjonowania. Podkreśliła działania, jakie zostały już wykonane i wskazała na obszary, które wymagają jeszcze pracy ze strony administratorów okręgowych, pozostałych członków Stowarzyszenia oraz zespołu redakcyjnego portalu. Istotna jest przy tym weryfikacja danych członków SBP w kołach i oddziałach, głównie na podstawie posiadanych deklaracji. Zwróciła uwagę na problemy, jakie mogą wystąpić w strukturach Stowarzyszenia, szczególnie w odniesieniu do członków zarejestrowanych wiele lat temu, podkreśliła konieczność harmonizacji danych oraz wykorzystania szansy zbudowania profesjonalnej bazy, która usprawni funkcjonowanie Stowarzyszenia.

Kolejnym punktem szkolenia był wykład Karola Górskiego, specjalisty z zakresu ochrony danych osobowych, który zapoznał uczestników z tą problematyką. Przedstawił on najważniejsze akty prawne zarówno polskie jak i międzynarodowe w dziedzinie ochrony danych osobowych. Wykład połączony był z quizem, dzięki któremu przyszli administratorzy mogli zapoznać się z różnymi aspektami spornymi ochrony danych osobowych. Prelegent omówił również konkretne wymogi i zasady, których muszą przestrzegać administratorzy okręgowi w czasie wprowadzania danych do bazy.

Łukasz Stochniał, administrator centralny bazy członków SBP, zaprezentował interface bazy i omówił jej strukturę. W części praktycznej uczestnicy szkolenia pod opieką zespołu redakcji portalu SBP wprowadzali dane testowe do bazy.

Małgorzata Szmigielska, redaktor naczelna portalu, omówiła poszczególne działy oraz zaprezentowała jego możliwości, zachęcając do ściślejszej współpracy przedstawicieli tych okręgów, które nie w pełni wykorzystują możliwości serwisu.

Na zakończenie szkolenia przedstawiono system CMS, umożliwiający samodzielne modyfikowanie treści portalu. Uczestnicy przekonali się, że jest to prosty i wygodny system, dzięki któremu biblioteki mogą prezentować swoją działalność na ogólnopolskim portalu bibliotekarskim.

KSZTAŁCENIE BIBLIOTEKARZY

W dn. 27 października 2011 r. odbyło się spotkanie przedstawicieli ośrodków kształcących bibliotekarzy z reprezentantami bibliotekarzy – praktykami i członkami ZG SBP. Reprezentowane były uczelnie z Białegostoku, Bydgoszczy, Katowic, Kielc, Krakowa (2), Lublina, Łodzi, Warszawy, Wrocławia. W spotkaniu uczestniczyli również przedstawiciele Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich, Zakładu Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej Biblioteki Narodowej oraz Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego (FRSI).

Pierwszą część spotkania przeznaczono na prezentację działań SBP, związanych z realizacją zadań podejmowanych w ramach *Strategii SBP na lata 2010-2021*. Jolanta Stępnik przedstawiła projekt SBP ustawy o bibliotekach, Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska wstępne założenia *Strategii rozwoju bibliotekarstwa polskiego*, Ewa Rozkosz zaprezentowała działalność Komisji ds. Edukacji Informacyjnej ZG SBP. Jak podkreśliła przewodnicząca SBP Elżbieta Stefańczyk, podjęcie przez Stowarzyszenie tych prac było możliwe dzięki dotacji uzyskanej z FRSI na wzmocnienie potencjału instytucjonalnego organizacji.

W drugiej części spotkania prowadząca obrady dr hab. Maria Próchnicka omówiła przewidywane zmiany w procesie kształcenia na poziomie wyższym, będące konsekwencją wdrożenia Krajowych Ram Kwalifikacji i wynikającego zeń innego spojrzenia na cele kształcenia. Podkreśliła, że wymóg ściślejszej współpracy szkoły wyższej z otoczeniem stwarza korzystne warunki do wykorzystania dorobku SBP przez szkoły wyższe. Zaznaczyła przydatność dla procesu kształcenia tworzonej przez SBP bazy bibliotek otwartych na zatrudnianie wolontariuszy, jako źródła informacji dla studentów o możliwościach odbycia praktyk i staży. Wyraziła przekonanie, że polem współpracy SBP i szkół wyższych powinno stać się zbieranie informacji o losach absolwentów uczelni poprzez umieszczenie w portalu sbp.pl wspólnie opracowanej ankiety. Podjęcie takiej współpracy i wykorzystanie portalu o szerokim zasięgu społecznym, znacznie ułatwiłoby uczelniom przeprowadzanie badań na temat losów absolwentów i ich opinii o procesie kształcenia.

Szczególne miejsce należy poświęcić problemowi ustalenia zasad dokonywania akredytacji studiów, szczególnie o profilu praktycznym. Wypracowaniem standardów akredytacji zajęła się Uniwersytecka Komisja Akredytacyjna. Problemem jest ustalenie standardów i stworzenie systemu akredytowania kursów. Obserwowana w Polsce i na świecie tendencja do odchodzenia od długich cykli kształcenia przyczynia się do tego, iż coraz częściej organizowane są kursy o zróżnicowanym poziomie. Rolą Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, na wzór American Library Association, powinno być dokonywanie ich akredytacji i przyznawanie uprawnień do wydawania certyfikatów. W trakcie dyskusji zgłoszono propozycję, by do projektu tekstu ustawy o bibliotekach wprowadzić zapis o nadaniu SBP takich uprawnień akredytacyjnych.

Danuta Konieczna przedstawiła wstępną listę priorytetów obejmujących zagadnienia, które powinny być uwzględnione w procesie kształcenia bibliotekarzy. Powstała ona w wyniku opinii pracodawców, analizy literatury zagranicznej, prowadzonych badań i konsultacji z kierownictwem wielu bibliotek oraz kierownictwem instytutów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. Lista obejmuje 10

głównych bloków tematycznych. W toku dyskusji postanowiono uzupełnić wykaz o zagadnienia dotyczące wprowadzenia do programów zagadnień dotyczących przygotowania studentów do prowadzenia zajęć w zakresie edukacji informacyjnej (*information literacy*). Zwróciła również uwagę na potrzebę kształcenia ustawicznego bibliotekarzy, organizowania różnego rodzaju kursów i szkoleń, kontynuowanie już organizowanych spotkań (np. Forum Młodych Bibliotekarzy) oraz potrzebę prowadzenia bazy bibliotek, przyjmujących bibliotekarzy na praktyki. Podkreśliła również znaczenie portalu SBP, który ma istotny wpływ na informowanie pracowników wszystkich rodzajów bibliotek o aktualnych działaniach Stowarzyszenia w zakresie m.in. zagadnień dotyczących kształcenia ustawicznego.

Podczas dyskusji poruszono również problem współpracy pomiędzy uczelniami i bibliotekami przyjmującymi studentów na praktyki. Zwrócono uwagę na konieczność dokładniejszego precyzowania przez uczelnie wymagań i oczekiwań w stosunku do bibliotek organizujących praktyki. Tematy podjęte w czasie dyskusji będą przedmiotem dalszych prac w ramach zespołów i grup roboczych powołanych przez SBP.

Uczestnicy spotkania mieli okazję do zapoznania się z elektroniczną ulotką o SBP przygotowaną z myślą o studentach, będzie można ją pobrać z portalu sbp.pl.

Spotkanie zakończyła prezentacja najnowszych publikacji wydawnictwa SBP i zaproszenie do dalszej współpracy z nim.

POSIEDZENIA ORGANÓW WYKONAWCZYCH ZG SBP

VII FORUM STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH

W dn. 2-3 września 2011 r. w Kiekrzu k. Poznania obradowało VII Forum Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Odbywało się ono pod hasłem „Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich w Narodowym Programie Czytelnictwa”. Organizatorami Forum byli Zarząd Główny oraz Zarząd Okręgu Wielkopolskiego SBP. W Forum wzięło udział ponad 150 przedstawicieli środowiska bibliotekarskiego: członkowie ZG SBP, członkowie okręgów i oddziałów Stowarzyszenia oraz gości z administracji państwowej, Instytutu Książki, organizacji pozarządowych i innych instytucji, związanych z sektorem książki, upowszechnianiem czytelnictwa oraz rozwojem społeczeństwa informacyjnego. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Bogdana Zdrojewskiego reprezentowała Zina Jarmoszuk, dyrektor Departamentu Mecenatu Państwa MKiDN. Obecni byli m.in.: przewodniczący Krajowej Rady Bibliotecznej, dyrektor BN – dr Tomasz Makowski, prezes Zarządu Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego – Jacek Wojnarowski, członek Prezydium Federacji Związków Zawodowych Pracowników Kultury – Piotr Szczechowiak, wiceprezes Polskiego Towarzystwa Wydawców Książek – Olcha Sikorska, prezes Polskiego Związku Bibliotek – Jan Krajewski, honorowy przew. SBP – dr Stanisław Czajka, członkowie honorowi SBP: Marian Filipkowski, Bolesław Howorka, Janina Jagielska, Stanisław Krzywicki, Franciszek Łozowski, Elżbieta Pawlicka, Marian Skomro, Ewa Stachowska-Musiał, Maria Wasik, Jan Wołosz.

Po uroczystym otwarciu Forum, któremu towarzyszył poczet sztandarowy SBP, uczczeniu pamięci członków Stowarzyszenia, zmarłych w okresie 2009-2011 oraz odczytaniu listu ministra Bogdana Zdrojewskiego do uczestników Forum (list odczytała Z. Jarmoszuk) przystąpiono do prac merytorycznych.

Zadania programowe podejmowane w latach 2009-2011, z uwzględnieniem środków finansowych pozyskanych na ich realizację, rozwój współpracy międzynarodowej, budowę nowoczesnych narzędzi komunikacji przedstawiła Elżbieta Stefańczyk (przewodnicząca SBP) w prezentacji *Przesiadka na ekspres – zmiany, rozwój, sukcesy SBP, czerwiec 2009 – wrzesień 2011*.

Tegoroczne statutowe spotkanie, odbywające się w połowie kadencji władz Stowarzyszenia, miało na celu przedstawienie efektów wdrożenia „Programu działania SBP na lata 2009-2013”, dotychczasowych osiągnięć w zakresie realizacji *Strategii Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na lata 2010-2021*, ze szczególnym uwzględnieniem prac dotyczących najistotniejszych problemów bibliotekarstwa polskiego, w tym: ustawy o bibliotekach, badania efektywności bibliotek publicznych, pedagogicznych, priorytetów kształcenia i pragmatyki zawodu bibliotekarza oraz kierunków działania, planów i zamierzeń władz SBP na drugą część kadencji.

Była to również okazja do zapoznania się z zamierzeniami Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w zakresie opracowania Narodowego Programu Czytelnictwa – program przedstawiła Zina Jarmoszuk.

W trakcie Forum uhonorowano odznaczeniami resortowymi i organizacyjnymi wyróżniających się członków Stowarzyszenia. Odznakę Honorową „Zasłużony dla Kultury Polskiej” otrzymali: Elżbieta Budnik, Jadwiga Chruścińska, Jerzy Krawczyk, Wojciech Rozwadowski, Stanisław Turek (odznaczenie pośmiertne), Krystyna Wołoch. Odznaczenia resortowe wręczyła Zina Jarmoszuk.

Odznaczenia Stowarzyszeniowe z kolei wręczyli Elżbieta Stefańczyk, przewodnicząca SBP i Stanisław Czajka, honorowy przewodniczący SBP. Otrzymali je: Helena Bednarska, Marzena Przybysz, Elżbieta Zaborowska (Odznaka Honorowa SBP) oraz Wiesława Budrowska, Dorota Rzeszutek, Elżbieta Skubała (medal „W dowód uznania”).

Zebrani na Forum poznali również laureatów konkursów, organizowanych przez Zarząd Główny. Wręczono Nagrodę Naukową SBP im. Adama Łysakowskiego za 2010 r., którą otrzymali: prof. dr hab. Wiesław Babik, dr Małgorzata Fedorowicz-Kruszewska, prof. dr hab. Andrzej Mężyński, prof. dr hab. Jacek Wojciechowski. Laureatką Nagrody Młodych im. prof. Marii Dembowskiej została Anna Kalińska. W tym roku po raz pierwszy wybrano w internetowym, ogólnopolskim plebiscycie Bibliotekarza Roku, którym została Barbara Kuprel. Finalistami konkursu byli również: Barbara Bielasta, Maria Czarnecka, Błażej Feret, Bożena Jaskowska, Elżbieta Kampa, Lucyna Kumala, Anita Romulewicz, Danuta Szlendak, Małgorzata Wojtaluk.

W części sprawozdawczej Forum przedstawiono:

- sprawozdanie Zarządu Głównego od KZD 2009 do VII Forum (M. Przybysz, sekretarz generalny SBP),
- sprawozdanie Głównej Komisji Rewizyjnej (Elżbieta Zaborowska, przewodnicząca GKR),
- realizację *Strategii SBP*. Etap I – 2010-2011 (Maria Burchard, koordynator *Strategii*).

Wielkie zainteresowanie i bardzo ożywioną dyskusję wywołały panele poświęcone wynikom prac zespołów powołanych przez ZG SBP do: opracowania nowelizacji ustawy o bibliotekach; badania efektywności bibliotek publicznych i pedagogicznych; priorytetów kształcenia i pragmatyki zawodu bibliotekarza; kształtowania atrakcyjnego wizerunku SBP.

Uczestnicy Forum otrzymali materiały opatrzone nowym logo organizacji, którego zmiana jest jednym z efektów działań wizerunkowych SBP. Z sali padały wnioski, które zbierała i w końcowej części spotkania przedstawiła zebranym Komisja Uchwał i Wniosków.

Uczestnicy Forum wystosowali ponadto apele o:

1. Ustanowienie wieloletniego programu rządowego modernizacji infrastruktury miejskich, powiatowych i wojewódzkich bibliotek publicznych.

2. Wzmocnienie udziału bibliotek w Narodowym Programie Czytelnictwa.

Organizację Forum dofinansowano ze środków MPiPS, w ramach Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich. Wsparcia organizacyjnego udzieliła również Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu.

APELE VII FORUM STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH

APEL STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH O WZMOCNIENIE UDZIAŁU BIBLIOTEK W NARODOWYM PROGRAMIE CZYTELNICTWA

Kiekrz, 2-3 września 2011 r.

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich z uznaniem i nadzieją obserwuje coraz liczniejsze, długofalowe programy i akcje na rzecz rozwoju czytelnictwa i dostępności książki realizowane przez rząd, samorządy, organizacje pozarządowe, wybitne i znane osobistości oraz wpływowe środowiska społeczne. Wiele z tych akcji odniosło sukces i przyczyniło się do zmiany świadomości znaczenia czytelnictwa dla rozwoju cywilizacyjnego i gospodarczego kraju.

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich zwraca uwagę, że w dotychczasowych programach czytelnictwa nie jest w pełni doceniony i wykorzystany potencjał bibliotek. Współczesna biblioteka to ważna instytucja kultury i edukacji. Propaguje literaturę, uczy umiejętności informacyjnych i oceny źródeł wiedzy, promuje twórcze sposoby spędzania wolnego czasu. Współczesna biblioteka to nie tylko zbiornica tradycyjnych dokumentów wytworzonych na papierze. W świecie cyfrowym biblioteka nadal zachowuje swoją tożsamość i znaczenie.

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich apeluje, aby w przygotowywanym narodowym programie rozwoju czytelnictwa efektywniej wykorzystać instytucjonalne i kadrowe możliwości bibliotek publicznych, szkolnych, pedagogicznych, a także akademickich.

1. Podstawową sprawą dla skutecznej promocji czytelnictwa jest atrakcyjny i aktualny księgozbiór dostępny w bibliotekach publicznych, uwzględniający różne potrzeby czytelnicze. Dotychczasowa skala dofinansowania zakupu nowości wydawniczych dla bibliotek publicznych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego okazała się niewystarczająca, gdyż nadal wskaźnik zakupu nowości wydawniczych na 100 mieszkańców należy do najniższych w Europie, tj. w roku 2010 wyniósł 7,1 wol. SBP apeluje o zwiększenie nakładów MKiDN na zakupy nowości tak, aby do roku 2016 wskaźnik zakupu nowości wydawniczych osiągnął 20-25 wol. na 100 mieszkańców.

2. Nowoczesna biblioteka powinna umożliwiać dostęp do cyfrowych książek i elektronicznych zasobów informacyjnych. W programach rozwoju czytelnictwa należy wypracować wspólnie z polskimi wydawcami system niekomercyjnego udostępniania książki elektronicznej w bibliotekach, na zasadzie wypożyczeń i dostosować odpowiednio przepisy prawa autorskiego w zakresie dozwolonego użytku dla bibliotek.

3. W programach na rzecz rozwoju czytelnictwa należy wspierać siecią współpracę bibliotek, która w efektywniejszy sposób zaspokaja potrzeby czytelnicze i informacyjne społeczeństwa. Uczestnicy VII Forum SBP apelują o podjęcie prac nad utworzeniem ogólnopolskiego systemu wypożyczeń międzybibliotecznych i dostępu do elektronicznych zasobów, z wykorzystaniem koncepcji przygotowanych przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich.

4. Uczestnicy VII Forum SBP apelują o przyspieszenie modernizacji infrastruktury technologicznej i lokalowej bibliotek, tworzenie finansowych i organizacyjnych warunków poszerzania i unowocześnienia oferty usług bibliotecznych, wspieranie ponadresortowych i regionalnych projektów współpracy bibliotek tworzących nowe usługi oraz zwiększających dostęp do informacji i zasobów wiedzy i kultury.

Uczestnicy VII Forum SBP wyrażają przekonanie, że przedstawiony Narodowy Program Czytelnictwa powinien stanowić element krajowej polityki bibliotecznej, wyznaczającej strategiczne kierunki rozwoju działalności bibliotek.

APEL STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH
O USTANOWIENIE WIELOLETNIEGO PROGRAMU RZĄDOWEGO
MODERNIZACJI INFRASTRUKTURY MIEJSKICH, POWIATOWYCH
I WOJEWÓDZKICH BIBLIOTEK PUBLICZNYCH

Kiekrz, 2-3 września 2011 r.

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich z uznaniem przyjęło ustanowienie wieloletniego programu rządowego na lata 2011-2015 Kultura+, w ramach którego wyodrębniono priorytet „Biblioteka+ Infrastruktura bibliotek”. Beneficjentami tego programu są gminne biblioteki publiczne, które dzięki milionowym środkom na inwestycje i szkolenia bibliotekarzy przekształcają się w nowoczesne instytucje dostępu do informacji, wiedzy i kultury oraz stają się ośrodkami lokalnego życia społecznego.

Rządowy program „Biblioteka+” oraz Program Rozwoju Bibliotek realizowany w latach 2009-2013 przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego są skierowane do gminnych bibliotek publicznych. W tym samym okresie modernizacja i rozwój publicznych bibliotek powiatowych, wojewódzkich oraz miejskich w średniej wielkości i w dużych miastach zależy wyłącznie od finansowych możliwości władz samorządowych. Fakt ten powoduje coraz większą dysproporcję warunków funkcjonowania i rozwoju bibliotek publicznych w miastach i małych gminach. W szczególnie trudnej sytuacji znajdują się powiatowe biblioteki publiczne, które na mocy Ustawy o bibliotekach mają obowiązek nadzoru merytorycznego nad bibliotekami publicznymi w danym powiecie.

Kondycja bibliotek publicznych wszystkich szczebli jest wizytówką polityki kulturalnej i edukacyjnej państwa i lokalnych samorządów. Uczestnicy konferencji „Biblioteka XXI wieku: nowoczesna architektura, funkcjonalne wyposażenie, pomysłowe aranżacje” apelują o ustanowienie wieloletniego programu rządowego modernizacji infrastruktury lokalowej i technologicznej publicznych bibliotek powiatowych, wojewódzkich oraz miejskich w średniej wielkości i w dużych miastach, który uzupełni obecnie realizowany program Biblioteka+.

Zrównoważony rozwój wszystkich typów bibliotek publicznych – zarówno gminnych działających na obszarach wiejskich, dotąd najbardziej zaniedbanych, jak i bibliotek miejskich – stanowi podstawę sieciowej współpracy bibliotek i rozwoju na zasadzie synergii nowoczesnych usług bibliotecznych. Sieć bibliotek publicznych – najliczniejszej grupy instytucji użyteczności publicznej dostępnych dla każdego – stanowi ważny czynnik budowy społeczeństwa informacyjnego i stwarzania równych szans edukacyjnych, kulturalnych i społecznych.

Uczestnicy VII Forum Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

POSIEDZENIE ZG SBP W DNIU 2 WRZEŚNIA 2011 ROKU

Dn. 2 września 2011 r. w Kiekrzu k. Poznania, odbyło się posiedzenie ZG SBP. Uczestniczyli: Elżbieta Stefańczyk, Ewa Kobińska-Maciuszko, Lena Bednarska, Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Marzena Przybysz, Maria Burchard, Halina Ganińska, Maria Bochan, Jerzy Krawczyk, Krzysztof Marcinowski, Sylwia Błaszczuk, Joanna Chapska, Piotr Marcinkowski oraz zaproszeni goście: przew. GKR – Elżbieta Zaborowska; honorowy przew. SBP – Stanisław Czajka, członek honorowy SBP – Bolesław Howorka.

Spotkanie prowadziła Elżbieta Stefańczyk.

Przedmiotem obrad było:

1. Podsumowanie konferencji poprzedzającej VII Forum SBP; konferencja pt.: „Biblioteka XXI wieku: nowoczesna architektura, funkcjonalne wyposażenie, pomysłowe aranżacje. Trzy lata po Kielcach – najnowsze realizacje”. W opinii

uczestników konferencja była bardzo udana. Planuje się wydanie publikacji elektronicznej z materiałów pokonferencyjnych. Jej opracowaniem zajmie się Ewa Kobierska-Maciuszko.

2. Sprawy organizacyjne VII Forum SBP, w tym omówienie projektów apeli Forum, dotyczących:

- ustanowienia wieloletniego programu rządowego modernizacji infrastruktury miejskich, powiatowych i wojewódzkich bibliotek publicznych,
- wzmocnieniu udziału bibliotek w Narodowym Programie Czytelnictwa,
- akceptacji zmiany siedzib Zarządu Okręgu SBP w Warszawie i Oddziału SBP w Siedlcach – Uchwała nr 14/2011,
- uzupełnienia składu Zarządu Głównego SBP po śmierci członka ZG – Stanisława Turka o Elżbietę Budnik, dyr. Biblioteki Olsztyńskiej Szkoły Wyższej – Uchwała nr 15/2011

POSIEDZENIE PREZYDIUM ZG SBP W DNIU 26 PAŹDZIERNIKA 2011 ROKU

Dn. 26 października 2011 w Warszawie odbyło się posiedzenie Prezydium Zarządu Głównego SBP (tzw. grupy warszawskiej). Obecni byli: M. Burchard, E. Kobierska-Maciuszko, J. Pasztaleniec-Jarzyńska, M. Przybysz, E. Stefańczyk, a także honorowy przewodniczący SBP, S. Czajka, dyrektor Biura ZG SBP, A. Grzecznowska, p.o. redaktora naczelnego portalu SBP, Małgorzata Szmigielska, konsultant dyrektora Biura ds. wydawnictw, J. Nowicki, koordynator realizacji strategii SBP E. Górską. Gościem spotkania był M. Słowiński, administrator portalu sbp.pl.

Program spotkania prowadzonego przez przewodniczącą SBP, E. Stefańczyk obejmował następujące zagadnienia:

1. Realizację *Strategii Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na lata 2010-2021*: bieżące prace w tym zakresie omówiła E. Górską, zwracając szczególną uwagę na sprawę wypożyczeń międzybibliotecznych i zbierania opinii środowiskowych na temat opracowanego projektu.

2. Budowę bazy członków SBP: założenia bazy, etapy jej powstawania, przewidywane efekty oraz występujące obecnie trudności omówiła J. Pasztaleniec-Jarzyńska, która koordynuje prace w tym zakresie. Zarządy okręgów Stowarzyszenia wskazały administratorów regionalnych bazy. W Warszawie odbyło się dla nich szkolenie w zakresie wprowadzania danych do bazy, zgodnie z *Zasadami tworzenia i przechowywania dokumentacji członków SBP (w postaci kartotek i bazy danych)*, ochrony danych osobowych, a także współpracy z redakcją portalu i obsługi systemu CMS. Do końca 2011 r. wprowadzone zostaną dane podstawowe, następne, bardziej szczegółowe w roku przyszłym. Baza powstaje w ramach grantu przyznanego z MPiPS. W dyskusji S. Czajka podkreślił, że zbudowanie tej bazy przyniesie wiele korzyści Stowarzyszeniu. Baza – na bieżąco uzupełniana – usprawni komunikację wewnętrzną organizacji, pozwoli lepiej wykorzystać doświadczenie zarówno w pracy zawodowej, jak i społecznej członków. Posiada również wartość dokumentalną, może być wykorzystana do analiz statystycznych oraz zbudowania programu ofert i ulg dla członków SBP.

3. Digitalizację czasopism oraz budowy archiwum cyfrowego SBP: Stowarzyszenie rozważa możliwość realizacji projektu „Cyfrowe Archiwum SBP”, którego celem jest wdrożenie rozwiązania umożliwiającego przeszukiwanie i dostęp do cyfrowych wersji wydawnictw SBP bezpośrednio z portalu sbp.pl. Założenia w tym zakresie omówił M. Słowiński. Wydawnictwa te, w postaci cyfrowej, są zgromadzone obecnie w dwóch miejscach: w Bibliologicznej Bibliotece Cyfrowej, prowadzonej przez Instytut INiSB UW oraz w Kujawsko-Pomorskiej Bibliotece Cyfrowej. Planowane jest wprowadzenie odpłatnego udostępnienia na portalu SBP wybranych artykułów z bieżących numerów czasopism i innych publika-

cji, stopniowe rozszerzanie oferty sprzedaży elektronicznej na serie wydawnicze. W dyskusji uczestnicy spotkania zwrócili uwagę na konieczność opracowania strategii wprowadzania sprzedaży elektronicznej (wydawnictwo przedstawić ma jej projekt do 8 grudnia 2011 r.) poprzedzonej rozeznaniem, jak zagadnienie to jest rozwiązane w innych wydawnictwach o podobnym profilu. Nie wyklucza się również przeprowadzenia ankiety na ten temat wśród czytelników.

4. Działalność wydawnicza: bieżące zadania przedstawił J. Nowicki. Poproszony o przybliżenie działań w 2012 r. omówił założenia w tym zakresie. Wśród planowanych pozycji są poradniki, publikacje o charakterze teoretycznym, wspomnieniowym oraz o tematyce prawnej. W 2012 r. planowane są także kolejne pozycje (5) nowej serii „Biblioteki – Dzieci – Młodzież”. W dyskusji S. Czajka podkreślił, że plan jest ambitny, ale wymaga pełnej stabilizacji zarówno finansowej, jak i kadrowej, w tym dotyczącej redakcji czasopism.

5. Przygotowania do XX Targów Książki Historycznej; stan prac omówiły A. Grzecznowska i J. Pasztaleniec-Jarzyńska. W targach po raz pierwszy weźmie udział Stowarzyszenie, które zorganizuje I Salon Bibliotek oraz imprezy towarzyszące, m.in. seminarium „Małe ojczyzny – historyczne wydawnictwa regionalne bibliotek”, spotkania z autorami, konkursy itp. Wydany zostanie „Katalog publikacji historycznych bibliotek”.

Sytuację finansową SBP: sprawozdanie przedstawiła A. Grzecznowska. W roku bieżącym Stowarzyszenie aplikowało o 10 dotacji i otrzymało wszystkie. Nakłady publikacji Wydawnictwa SBP sprzedają się nieźle, niektóre pozycje były dodrukowywane. Wzrosła sprzedaż druków i czasopism.

6. Jubileusze w SBP: w 2012 r. obchodząc będziemy 95-lecie Stowarzyszenia, 85-lecie „Przeglądu Bibliotecznego” i 50-lecie „Zagadnień Informacji Naukowej”. Propozycje uczczenia jubileuszu przedstawiła przew. E. Stefańczyk. Z tej okazji planowane są m.in.: opublikowanie aneksu do „Kroniki SBP”, opracowanie jubileuszowego logo, przygotowanie okolicznościowego kalendarza oraz nowe konkursy SBP. Ukaże się też angielska wersja numeru specjalnego „Przeglądu Bibliotecznego”, zawierająca wybrane artykuły prezentujące osiągnięcia polskiego bibliotekarstwa. Przewodnicząca SBP zwróciła się do uczestników z prośbą o propozycje konferencji i seminariów, które zwykle towarzyszyły obchodom jubileuszy.

7. Sprawy różne: A. Grzecznowska przybliżyła zebrany istotę, powstającego w SBP, katalogu bibliotek oferujących miejsca staży i praktyk dla wolontariuszy, w tym studentów.

E. Stefańczyk zaapelowała również o zgłaszanie propozycji haseł na „Tydzień Bibliotek 2012”.

Oprac.: Sylwia Błaszczyk, Jadwiga Chruścińska, Elżbieta Górską,
Anna Grzecznowska, Małgorzata Woźniak

Materiał wpłynął do Redakcji 10 listopada 2011 r.

W pierwszym zeszycie bieżącego rocznika „Przeglądu Bibliotecznego” zainaugurowaliśmy publikację *Kroniki życia naukowego* środowiska polskich bibliotekoznawców, bibliologów i informatologów, którą Redakcja kwartalnika zdecydowała się prowadzić we współpracy z instytucjami tego środowiska. Pierwsza część kroniki obejmująca wydarzenia roku 2010 dotyczyła instytutów i katedr informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, działających na polskich uczelniach. Do przygotowania tego opracowania pozyskaliśmy współpracowników z każdej niemal uczelni prowadzącej studia na kierunku INiB, za co ogromnie im dziękujemy. Wydaje się, że kronika instytutów i katedr INiB została dobrze przyjęta, toteż liczymy na dalszą, równie owocną, współpracę ze środowiskiem akademickim przy przygotowaniu kolejnych jej odcinków.

W ostatnim zeszycie rocznika publikujemy drugą część *Kroniki życia naukowego*, której celem jest rejestrowanie prac i osiągnięć bibliotek naukowych w zakresie prowadzonej przez nie działalności naukowej. Jakkolwiek większość bibliotek naukowych prowadzi własne sprawozdania obejmujące również prace naukowe, to zebranie tych rozproszonych informacji jest zadaniem niezwykle trudnym. Równocześnie mamy świadomość, że w wielu bibliotekach naukowych prowadzone są projekty badawcze i wdrożeniowe bardzo ważne dla rozwoju polskiego bibliotekoznawstwa i bibliotekarstwa, a systematyczne zbieranie i publikowanie informacji o nich umożliwi użyteczną dla całego środowiska dyscypliny orientację w dotychczasowych dokonaniach i podejmowanych pracach, i wspierać będzie wymianę doświadczeń. I tym razem do realizacji tego przedsięwzięcia udało się nam pozyskać liczne grono współpracowników, za co również wyrazamy wdzięczność i nadzieję na kontynuację tej współpracy w kolejnych latach. Niestety, także wiele dużych bibliotek naukowych nie odpowiedziało na naszą prośbę o przesłanie materiałów do kroniki, co bez wątpienia czyni niepełnym przedstawiony w niej obraz działalności naukowej polskich bibliotek. Mamy jednak nadzieję, że z każdym rokiem będzie coraz więcej bibliotek, które zechcą za pośrednictwem kroniki w „Przeglądzie Bibliotecznym” informować o prowadzonych w nich pracach naukowych i osiągnięciach naukowych swoich pracowników.

Rok 2010

Biblioteki naukowe

W lipcu i wrześniu br. Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” zwróciła się z prośbą do bibliotek naukowych o nadesłanie danych, które mogłyby stać się podstawą *Kroniki życia naukowego bibliotek* za rok ubiegły. Z apelem, wystosowanym pocztą elektroniczną, zwróciliśmy się do 96 bibliotek naukowych w kraju. Udzieliły nam one informacji dotyczących awansów naukowych i zawodowych, prac badawczych i grantów, konferencji naukowych, wydawnictw i publikacji o charakterze naukowym, zmian kadrowych na wyższym szczeblu zarządzania, odznaczeń oraz o zmarłych w minionym roku pracownikach lub byłych pracownikach, którzy byli szczególnie zasłużeni dla polskiego bibliotekarstwa.

Niniejsza *Kronika życia naukowego bibliotek* powstała dzięki uprzejmości dyrekcji bibliotek oraz gronu korespondentów, wśród których znaleźli się:

Przemysław Bartkowiak (Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. C. Norwida w Zielonej Górze – WMBP w Zielonej Górze),

Agnieszka Będkowska (Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie – WBP w Krakowie),

Beata Chrapczyńska (Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu – BG UE we Wrocławiu),

Jolanta Drażyk (Biblioteka Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach – BU JK w Kielcach*),

Aleksandra Fajfer i Karolina Imiołek (Biblioteka Krakowskiej Akademii im. Frycza Modrzewskiego – BKA im. F. Modrzewskiego),

Maria Garczyńska (Biblioteka Główna Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie – BG AGH w Krakowie),

Krystyna Jazdon i Aleksandra Szulc (Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu – BU w Poznaniu),

Cecylia Judek (Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica w Szczecinie),

Krystyna Kaczmarczyk (Biblioteka Politechniki Krakowskiej – BPK),

Jan Józef Kasprzyk (Biblioteka Narodowa – BN),

Jadwiga Klima (Muzeum Narodowe w Krakowie – Biblioteka Książąt Czartoryskich),

Danuta Konieczna (Biblioteka Uniwersytecka UWM w Olsztynie – BU UWM w Olsztynie),

* Obecna nazwa: Biblioteka Uniwersytecka w Kielcach.

Hanna Kościuch (Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku – BU w Białymstoku),

Marzena Kowalska (Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego – BUŁ),

Hanna Nowicka (Biblioteka Politechniki Poznańskiej – BPP),

Alicja Paruzel (Biblioteka Główna Politechniki Częstochowskiej – BG PCz),

Iwona Pempera (Biblioteka Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk),

Marta Pękalska (Zakład Narodowy im. Ossolińskich – ZNiO),

Joanna Piskorska-Bejma (Polska Akademia Nauk Biblioteka Gdańska – PAN Biblioteka Gdańska),

Aureliusz Potempa (Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie – BG UE w Krakowie),

Joanna Putko (Biblioteka Politechniki Białostockiej – BPB),

Jolanta Stępiak (Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej – BG PW),

Anna Wołodko (Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie – BUW),

Renata Zajac (Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie – BG UP w Krakowie).

AWANSE NAUKOWE

DOKTORATY

(porządek alfabetyczny osobowy)

Dr D a g m a r a B i n k o w s k a (Polska Akademia Nauk Biblioteka Gdańska): rozprawa doktorska pt. *Mitologia celtycka w wybranych utworach prozy Młodej Polski*. Promotor: prof. dr hab. Tadeusz Linkner, recenzenci: prof. dr hab. Jerzy Gąssowski, prof. dr hab. Andrzej Makowiecki, data obrony: 8 listopada 2010 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 9 grudnia 2010 r. (Uniwersytet Gdański, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Praca dotyczy utworów prozatorskich wybranych pisarzy Młodej Polski w kontekście wykorzystywania przez nich wątków mitologii celtyckiej, przeżywającej w II poł. XIX w. swój renesans na zachodzie Europy. Analiza artykułów z „Biblioteki Warszawskiej”, encyklopedii, młodopolskich studiów nad średniowieczem, pochodzących z epoki prac historycznych i historycznoliterackich, recepcji Celtów u J. Słowackiego i jego krytyków, twórczości W. B. Yeatsa oraz translatoryki udowadnia, że wśród polskich intelektualistów przełomu XIX i XX w. istniało duże zainteresowanie kulturą celtycką. Na przykładach utworów W. St. Reymonta, T. Micińskiego, W. Sieroszewskiego, J. Weyssenhoffa, J. Żuławskiego, S. Zeromskiego, W. Berenta i A. Górskiego pokazano, w jaki sposób mitologia celtycka wpłynęła na młodopolską fantastykę literacką, sposób kreacji przestrzeni świętej, postaci kobiet oraz reinterpretację legendy o świętym Graalu.

Dr **A n e t a J a n u s z k o - S z a k i e l** (Biblioteka Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego): rozprawa doktorska pt. *Długoterminowa archiwizacja publikacji elektronicznych. Program dla polskich bibliotek*. Promotor: prof. dr hab. Barbara Sosińska-Kalata, recenzenci: dr hab. Ewa Głowacka, prof. dr hab. Mieczysław Muraszkiewicz, dr hab. Wanda Pindłowa, data obrony: 16 czerwca 2010 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 23 czerwca 2010 r. (Uniwersytet Warszawski, Wydział Historyczny).

Abstrakt rozprawy: Głównym celem rozprawy jest przedstawienie propozycji programu przystąpienia polskich bibliotek, pod przewodnictwem Biblioteki Narodowej w Warszawie, do zadań trwałej ochrony użyteczności cyfrowych zasobów polskich bibliotek. Rozprawa zawiera rozważania terminologiczne i metodologiczne, dotyczące długoterminowej ochrony użyteczności bibliotecznych zasobów cyfrowych. Opisane zostały organizacyjne, prawne, ekonomiczne oraz techniczne aspekty archiwizacji zasobów cyfrowych. Zwrócono uwagę na rozwiązania, strategie, normy i standardy archiwistyki cyfrowej wypracowane przez instytucje pamięci krajów zaawansowanych w działaniach archiwizacyjnych, głównie biblioteki narodowe Australii, Ameryki, Anglii, Holandii i Niemiec. Przedstawiono wyniki badań własnych autorki, dotyczących stanu bibliotecznych zasobów elektronicznych w Polsce oraz stopnia świadomości pracowników polskich bibliotek i wydawnictw w zakresie potrzeby zapewnienia długoterminowej archiwizacji tych zasobów. Rozprawę zamyka kompleksowy projekt działań prowadzących do utworzenia ogólnokrajowego programu długoterminowej archiwizacji elektronicznych materiałów bibliotecznych.

Dr **I r e n a Ł a b i s z e w s k a** (Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego): rozprawa doktorska pt. *Między twórczością a użytecznością. Analiza programów Filharmonii Łódzkiej z lat 1945-1987*. Promotor dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, recenzenci: prof. nadzw. dr hab. Wojciech Piotrowski (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Kochanowskiego w Kielcach. Filia w Piotrkowie Trybunalskim), prof. nadzw. dr hab. Elżbieta Olejniczakowa (Uniwersytet Łódzki), data obrony: 21 października 2010 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 22 października 2010 r. (Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Dysertacja prezentuje programy koncertowe Filharmonii Łódzkiej publikowane w latach 1945-1987 (od zakończenia II wojny światowej do zamknięcia budynku Filharmonii z powodu złych warunków technicznych). Rozprawa ukazuje bogactwo i różnorodność treści zawartych w dokumentach życia społecznego, jakimi są te programy.

Dr **A n n a O s i e w a l s k a** (Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie): rozprawa doktorska pt. *Bibliometryczna analiza czasopism z zakresu nauk ekonomicznych*. Promotor: prof. dr hab. Wiesław Babik, recenzenci: dr hab. Diana Krystyna Pietruch-Reizes, dr hab. Wanda Pindłowa; data obrony: 21 września 2010 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 21 września 2010 r. (Uniwersytet Śląski, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Celem pracy jest sprawozdanie przydatności metod współczesnej bibliometrii do opisu polskich czasopism z zakresu nauk ekonomicznych. Cel zrealizowano w odniesieniu do jednego czasopisma („Przegląd Statystyczny”, 1993-2007) jako studium przypadku oraz do grupy głównych polskich czasopism ekonomicznych („Ekonomista”, „Gospodarka Narodowa”, „Bank i Kredyt”, „Przegląd Statystyczny”, 2003-2007). Unikatowy materiał, na którym oparto analizy pochodzi z bibliograficznych baz danych Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. Praca składa się z trzech rozdziałów. Rozdział 1, przeprowadza dyskusję danych w analizowanych bibliometrycznych. Rozdział 2, teoretyczny, to przegląd metod: bibliometrii klasycznej; metod wnioskowania o prawidłowościach w badanej zbiorowości oraz analizy trendów (metod statystyki matematycznej); metod bibliometrii strukturalnej (analizy powiązań bibliograficznych i współcytowań przeprowadzonych z wykorzystaniem analizy skupień programu STATISTICA). W rozdziale 3, aplikacyjnym, przedstawiono wyniki analizy, omówiono wzajemne wpływy badanych obiektów oraz wyodrębniono fronty badawcze.

Dr **M a r i a O t t o** (Polska Akademia Nauk Biblioteka Gdańska): rozprawa doktorska pt. *Fraternas acies [...] evolvere. Stacjuszowa „Tebaida” jako poemat*

o wojnie domowej. Promotor: prof. dr hab. Zofia Głombiowska, recenzenci: prof. dr hab. Stanisław Snieżewski, prof. UMK dr hab. Ireneusz Mikołajczyk, data obrony: 14 stycznia 2010 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 14 stycznia 2010 r. (Uniwersytet Gdański, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Rozprawa dotyczy analizy sposobu przedstawienia w *Tebaidzie* wojny domowej. Wskazane zostało, iż mit o rodzie Labdakidów został potraktowany przez Stacjusa w sposób pretekstowy. Przede wszystkim stanowił narzędzie do ukazania grozy wojny domowej, która jawi się jako największe zło, jakie może dotknąć państwo: klęska, której z niczym nie można porównać. Przedmiot rozważań stanowi także cel, jaki przyświecał poecie podczas tworzenia eposu, czyli przestroga dla wszystkich, którzy mogliby mieć wpływ na losy swej ojczyzny, wskazanie, iż występowanie przeciw niej prowadzi do jej destrukcji. W pracy znajduje się także analiza odwołań do rzymskiej historii, które obecne są w *Tebaidzie*.

Dr Mariusz Ptak (Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu): rozprawa doktorska pt. *Zmiany jeziorności w środkowym i dolnym dorzeczu Warty od XIX wieku*. Promotor: prof. zw. dr hab. Adam Choiński, recenzenci: prof. zw. dr hab. Alfred Kaniecki; prof. zw. dr hab. Zygmunt Babiński, data obrony: 26 października 2010 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 12 października 2010 r. (Uniwersytet im Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych).

Abstrakt rozprawy: Praca nawiązuje do głównych problemów limnologii: zmian jeziorności, zmian powierzchni jezior oraz ich przyczyn. Przeprowadzona analiza dotyczy dolnego i środkowego dorzecza Warty, stanowiącego około 10% kraju. Opracowano ją w oparciu o materiał kartograficzny (mapy topograficzne z końca XIX w. oraz mapy topograficzne z końca XX w.), w przedziale czasowym wynoszącym 110 lat. Uzyskane wyniki pokazują znaczny spadek zarówno wskaźnika jeziorności (o 10,7%), powierzchni jezior (o 10,8%), jak i liczby jezior (o 15,5%). Na podstawie analizy statystycznej ustalono, że największy związek występuje pomiędzy zanikiem powierzchni jezior a jeziorami najmniejszymi (1-5 ha).

AWANSE ZAWODOWE – BIBLIOTEKARZE DYPLOMOWANI I DYPLOMOWANI PRACOWNICY DOKUMENTACJI I INFORMACJI NAUKOWEJ

Ewa Cieślińska (BG UE we Wrocławiu) – kustosz dyplomowany

Beata Chrapczyńska (BG UE we Wrocławiu) – kustosz dyplomowany

Matylda Filas (BUW) – adiunkt biblioteczny

Małgorzata Furgał (BPP) – kustosz dyplomowany

Piotr Karwasiński (BU w Poznaniu) – starszy bibliotekarz dyplomowany

Elżbieta Kierejczuk (BPB) – kustosz dyplomowany

Dr inż. Beata Korzystka (BPP) – adiunkt biblioteczny

Emilia Lepkowska (BPP) – kustosz biblioteczny

Dorota Matysiak (BG UE we Wrocławiu) – kustosz dyplomowany

Dr Marta Pękalska (ZNiO) – kustosz dyplomowany

Ewa Penkalla (PAN Biblioteka Gdańska) – starszy kustosz dyplomowany

Ewa Piotrowska (BG UP w Krakowie) – kustosz dyplomowany

Ewa Szaflarska (BG AGH w Krakowie) – dokumentalista dyplomowany

Dr Alicja Szulc (BU w Poznaniu) – bibliotekarz dyplomowany

Kinga Żmigrodzka (BG UE we Wrocławiu) – asystent biblioteczny.

PRACE, PROJEKTY I GRANTY BADAWCZE (porządek alfabetyczny wg nomenklatury jednostek)

BIBLIOTEKA NARODOWA

1. *ACADEMICA – Cyfrowa Biblioteka Publikacji Naukowych* (dotacja Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego „Innowacyjna Gospodarka” dla BN oraz Naukowej i Akademickiej Sieci Komputerowej, POIG.02.09.02-00-021/09); cel projektu: stworzenie dla polskich badaczy narzędzia szybkiego dostępu do literatury naukowej przez udostępnienie cyfrowej bazy danych książek i czasopism naukowych oraz wdrożenie systemu wypożyczeń międzybibliotecznych plików elektronicznych; kierownik projektu: Jakub Czułba; rok 2010 – początek procesu digitalizacji publikacji tworzących zasób udostępniany czytelnikom; termin realizacji: lata 2010-2013.

2. *Cyfrowa Biblioteka Narodowa Polona* (cBN Polona) (środki własne); cel projektu: udostępnienie w postaci cyfrowej najważniejszych wydań tekstów literackich i naukowych, dokumentów historycznych, czasopism, grafik, fotografii, druków i rękopisów muzycznych oraz map pochodzących ze zbiorów BN, obiekty tworzą 22 kolekcje tematyczne; projekt realizowany przez Zakład CBN Polona od 2006 r.; 2010 r. – poszerzenie kolekcji „Fryderyk Chopin” oraz utworzenie dwóch nowych: „Eliza Orzeszkowa” i „Maria Konopnicka”; termin realizacji: bezterminowo.

3. *Elektroniczne Archiwum Zabytków Piśmiennictwa Polskiego* (EAZPP) (dotacja Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego dla konsorcjum naukowego stworzonego przez BN, Instytut Historii PAN, Instytut Badań Literackich PAN, Naczelną Dyрекcją Archiwów Państwowych oraz Naukową i Akademicką Sieć Komputerową, K144/HO3/2007); cel projektu: przygotowanie całościowej koncepcji digitalizacji zabytków piśmiennictwa powstałych do 1600 r. oraz określenie kanonu, którego zakres może być modyfikowany i poszerzany wraz z rozwojem technologii oraz zgodnie ze wskazaniami badaczy; elementem prac badawczych było opracowanie standardów technicznych procesu digitalizacji, także szczegółowe rozpoznanie oraz opracowanie procedur składających się na proces digitalizacji w bibliotekach i archiwach, z uwzględnieniem aspektu bezpieczeństwa zabytków piśmiennictwa polskiego. Wyniki działań w tym zakresie opublikowano w pracy *Digitalizacja piśmiennictwa* (oprac. i red. Dariusz Paradowski, wydaw. BN) – pierwszym w Polsce opracowaniu syntetyzującym etapy ścieżki digitalizacyjnej, niezbędne w procesie tworzenia i rozwoju bibliotek cyfrowych; termin realizacji: lata 2008-2010.

4. *Europeana Travel* (dotacja Komisji Europejskiej w ramach programu eContentPlus, projekt wspierany przez Konferencję Dyrektorów Europejskich Bibliotek Narodowych (CENL) i organizację Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche (LIBER); w projekcie biorą udział biblioteki narodowe i uniwersyteckie z Austrii, Czech, Estonii, Finlandii, Niemiec, Węgier, Łotwy, Polski, Słowenii,

Szwecji i Wielkiej Brytanii, ECP-2008-DILI-538002); cel projektu: digitalizacja i udostępnienie w portalu *Europeana* obiektów dokumentujących europejskie podróże i turystykę, termin realizacji: lata 2009-2011.

5. *Inwentaryzacja Archiwum Gustawa Herlinga-Grudzińskiego* (dotacja Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, program „Kultura polska za granicą”, priorytet: „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą” oraz środki własne, patronat honorowy Prezydenta RP, 2446/10/FPK/DDK); cel projektu: inwentaryzacja i konserwacja przez pracowników BN – na mocy umowy podpisanej przez BN, rodzinę pisarza oraz Zarząd Fundacji Biblioteka Benedetto Croce w Neapolu – spuścizny po G. Herlingu-Grudzińskim (rękopisy, korespondencja, materiały biograficzne i autobiograficzne, materiały warsztatowe oraz liczne nagrania audio-wizualne, fotografie i wycinki prasowe), uporządkowanie i opisanie dokumentów, przygotowanie bazy danych, także ich kopii cyfrowych, umożliwiających wieczyste archiwizowanie oraz wykorzystanie materiałów w pracach edytorskich, naukowych i do publikacji w ramach koedycji przygotowywanych przez Fundację z innymi podmiotami; termin realizacji: lata 2010-2013.

6. *Inwentaryzacja Archiwum Instytutu Literackiego „Kultura” w Maisons-Lafitte* (dotacja Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, program „Kultura polska za granicą”, priorytet: „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą” oraz środki własne, DF-1.EG-311/5-1/10); cel projektu: sporządzenie Inwentarza Archiwum Instytutu Literackiego „Kultura”, zawierającego pełną informację o zbiorach Instytutu, oraz zapewnienie właściwych warunków ich przechowywania, ochrony konserwatorskiej i udostępniania, także za pośrednictwem specjalnie stworzonej bazy komputerowej; wykonawcy – pracownicy BN (Maria Wrede, Krzysztof Kossarzecki, Maria Miszczuk, Paulina Pludra-Zuk, Jacek Paulinek, Anna Milewicz, Magdalena Bocheńska-Chojecka i Paulina Czyżewicz); termin realizacji: lata 2009-2012.

7. *Rediscover* (dotacja Komisji Europejskiej dla bibliotek narodowych Polski, Czech, Litwy i Rumunii, 2009-0675/001-001); główny koordynator: Biblioteka Narodowa Czech; cel projektu: digitalizacja i włączenie do bazy Manuscriptorium i do Biblioteki Europejskiej różnych typów dokumentów pochodzących z Polski, Czech, Litwy i Rumunii z okresu późnego średniowiecza i początków epoki nowożytnej; w ramach projektu BN przygotowała i zaprezentowała wystawę „Cztery wersje jednej kultury: scalenie rozproszonego dziedzictwa literatury środkowoeuropejskiej” oraz zorganizowała i przeprowadziła konferencję naukową, w której uczestniczyli partnerzy projektu z Czech, Litwy i Rumunii; termin realizacji: 2010 r.

8. *Repozytorium Dokumentów Elektronicznych* (środki własne); cel projektu: tworzenie repozytorium, do którego trafiają materiały online, głównie e-booki, nadsyłane przez wydawców w ramach egzemplarza obowiązkowego; projekt realizowany przez Zakład Dokumentów Elektronicznych BN; termin realizacji: bezterminowo.

9. SYNAT/PASSIM (środki Narodowego Centrum Badań i Rozwoju, SP/1/1/77065/10) – udział w projekcie SYNAT – System Nauki i Techniki – realizowanym przez sieć 15 jednostek naukowych, której liderem jest Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego. Zadanie badawcze SYNAT nosi nazwę „Utworzenie uniwersalnej, otwartej, repozytoryjnej platformy hostingowej i komunikacyjnej dla sieciowych zasobów wiedzy dla nauki, edukacji i otwartego społeczeństwa wiedzy”; cel projektu: utworzenie funkcjonującego zintegrowanego systemu baz wiedzy, umożliwiającego akwizycję wiedzy z rozproszonych i heterogenicznych baz danych, budowa wielofunkcyjnego repozy-

torium danych źródłowych do bezpiecznego, długoterminowego przechowywania i udostępniania cyfrowych obiektów źródłowych oraz utworzenie uniwersalnej, otwartej platformy repozytoryjnej, hostingowej i komunikacyjnej, umożliwiającej eksploatację własnego oprogramowania aplikacyjnego i udostępnianie informacji i usług za pomocą serwerów organizacji hostingowych; termin realizacji: od 2010 r. – bezterminowo.

10. *Wolne lektury* (środki własne, współpraca z Fundacją „Nowoczesna Polska”); cel projektu: zamieszczanie na portalu *Wolne Lektury* tekstów lektur szkolnych, wolnych od zastrzeżeń prawa autorskiego; projekt realizowany przez Zakład CBN Polona; termin realizacji: bezterminowo.

BIBLIOTEKA POLITECHNIKI KRAKOWSKIEJ

1. SUW (Zintegrowany System Wymiany Wiedzy i Udostępniania Akademickich Publikacji) z Zakresu Nauk Technicznych; projekt realizowany w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, Priorytet 2 Infrastruktura sfery B+R, Podziałanie 2.3.2. Projekty w zakresie rozwoju zasobów informacyjnych nauki w postaci cyfrowej; projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (POIG 02.03.02-00-050/09); koordynator: Marek Górski – dyrektor Biblioteki Politechniki Krakowskiej; termin realizacji projektu: 25 września 2009 r. – 30 września 2012 r.

BIBLIOTEKA POZNAŃSKIEGO TOWARZYSTWA PRZYJACIÓŁ NAUK

1. *Elektroniczna baza danych o zabytkowych, artystycznych oprawach książkowych XV-XVIII wieku w Bibliotece PTPN* (dofinansowanie z funduszy Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, nr 620/1/P-DUN/2011); prace przygotowawcze do stworzenia bazy zawierającej zdjęcia opraw (obie okładziny i grzbiety), skany przerysów ołówkowych dekoracji opraw, zdjęcia znaków wodnych (filigranów) z wyklejek, opis bibliograficzny z sygnaturą Biblioteki PTPN, danymi o wykonawcach opraw, materiale użytym do oprawy, proveniencjach; baza dostępna na stronie WWW Biblioteki PTPN: <http://www.biblioteka.ptpn.poznan.pl/>; kierownik projektu: dr Arkadiusz Wagner, wykonawcy: dr Arkadiusz Wagner, Elżbieta Stelmaszczyk, Małgorzata Priebe – fotografie, Michał Łatka; baza uruchomiona 15 kwietnia 2011 r. (zawiera część opraw z XVI w.); termin realizacji: od 2010 r., projekt kontynuowany.

2. *Bibliografia Historii Wielkopolski za lata 1939-2000*, elektroniczna baza dostępna przez Internet (dofinansowanie z funduszy Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, nr 620/P-DUN/ZO/2011); kierownik projektu: Elżbieta Stelmaszczyk; wykonawcy: Michał Boksa, Joanna Jahns, prof. dr. hab. Ryszard Marciniak (zmarły w 2009 r.), Michał Łuczak (zmarły w 2007 r.); termin realizacji: lata 1997/98 – 2010, projekt kontynuowany.

BIBLIOTEKA UNIWESYTECKA W POZNANIU

1. *Analiza funkcjonowania bibliotek naukowych w Polsce* (AFBN) (środki własne); cel projektu: wypracowanie standardów i wzorców funkcjonowania bibliotek, służy wszystkim bibliotekom naukowym do wypełniania w tym celu ankiet. Projekt realizowany od 2001 r.; koordynator: Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu; termin realizacji: bezterminowo.

2. *Dokumenty Życia Społecznego – informator* (środki własne); cel projektu: utworzenie bazy danych, rejestru dokumentów życia społecznego w Wielkopolsce, informującego o stanie opracowania i przechowywania oraz sposobach udostępniania tych zasobów. Projekt realizowany od 2003 r. przez Oddział Prac Naukowych Wydawniczych i Dydaktycznych Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu; termin realizacji: bezterminowo.

3. *Katalog biblioteki Wilhelma Feldmana zakupionej w latach 1916/1917 przez Bibliotekę Królewską w Berlinie* (środki własne); oprac. Friedhilde Krause.

4. *Poznańska Dyskusyjna Akademia Komiksu (PADAK)* (środki własne); cel projektu: prezentacja szerokiego spektrum sztuki komiksowej jako obiektu badań naukowych dla osób reprezentujących różne dziedziny humanistyki, sztuki i nauk społecznych w formie cyklicznych wykładów lub prezentacji i dyskusji. Projekt realizowany od 2010 r. wspólnie z Fundacją Tranzyt (w ramach projektu: Centrala – Sztuka Komiksu Europy Środkowej); osoba odpowiedzialna: Rafał Wójcik (Oddział Zbiorów Specjalnych Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu); termin realizacji: bezterminowo.

5. *Repozytorium Uniwersytetu Adama Mickiewicza (AMUR)* (środki własne); cel projektu: tworzenie repozytorium instytucjonalnego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, upowszechnianie dorobku naukowego pracowników oraz promowanie badań naukowych prowadzonych na UAM. Repozytorium AMUR to archiwum własnych dokumentów elektronicznych. Projekt realizowany od 2010 r. przez Oddział Informacji Naukowej Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu – redakcja AMUR – osoby odpowiedzialne: Emilia Karwasińska, Małgorzata Rychlik; termin realizacji: bezterminowo.

6. *Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa (WBC)* (środki własne); cel projektu: udostępnienie w postaci cyfrowej najważniejszych i najstarszych zabytków piśmiennictwa polskiego; zawiera bibliotekę skryptów i podręczników; wystawy unikatowych zbiorów z kolekcji bibliotek wielkopolskich. Zastosowano podział na kolekcje podstawowe: dziedzictwo kulturowe materiały dydaktyczne, materiały regionalne, muzykalia oraz kolekcje wydzielone, np.: atlasy. Projekt realizowany we współpracy z Poznańską Fundacją Bibliotek Naukowych od 2002 r.; 2010 r. – poszerzenie kolekcji o 12 739 jednostek; termin realizacji: bezterminowo.

7. *Zarys dziejów Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. Informator* (środki własne); cel projektu: przygotowanie informatora z okazji obchodów 400-lecia tradycji uniwersyteckich w Poznaniu, przedstawiającego historię oraz działalność Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu na przestrzeni lat; tekst i opracowanie: Aldona Chachlikowska, Krystyna Jazdon, Aleksandra Szulc, Hanna Wieland; projekt zakończony w 2011 r. drukiem książki pod tym samym tytułem (ISBN: 978-83-60961-06-3).

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA W WARSZAWIE

1. *Biblioteka Baryczków* (środki własne); oprac. dr M. Cubrzyńska-Leonarczyk; temat z cyklu badań nad historycznymi kolekcjami w zbiorach BUW, podjęty w Gabinetie St. Druków. Planowane jest opracowanie i wydanie monografii biblioteki rodziny Baryczków, warszawskich patrycjuszy z XVII w. Autorka przeprowadziła wstępne badania, zebrała literaturę przedmiotu, sporządziła szczegółową dokumentację 25 egzemplarzy (zapis bibliograficzny, proweniencyjny, oprawa, noty o właścicielach).

2. *Dawne rękopisy muzyczne w zbiorach Gabinetu Zbiorów Muzycznych BUW* (środki własne); elektroniczne katalogowanie dawnych rękopisów muzycznych proveniencji dolnośląskiej dla bazy danych RISM (Répertoire International des Sources Musicales); zespół Gabinetu Zbiorów Muzycznych BUW.

3. *Elektroniczna biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego (e-bUW)* (środki własne); Biblioteka tekstów cyfrowych tworzona przez biblioteki UW oraz Archiwum i Muzeum UW. Organizatorem i koordynatorem projektu oraz głównym jego wykonawcą jest Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie. E-bUW udostępnia dokumenty pozostające w domenie publicznej (niechronione prawem autorskim), a także wersje cyfrowe publikacji, których autorami są pracownicy Uczelni. W 2010 r. w ramach kolekcji „Nauka i dydaktyka” (teksty źródłowe, herbarze, słowniki, bibliografie, podręczniki i lektury, wykorzystywane w procesach naukowo-dydaktycznych Uniwersytetu Warszawskiego) rozbudowana została podkolekcja „Literatura dla umysłów ścisłych”, której konsultantem naukowym i patronem jest prof. dr hab. Andrzej Kajetan Wróblewski. Dzięki włączeniu e-bUW do projektu *NUKAT – Autostrada Informacji Cyfrowej* i digitalizacji najważniejszych tytułów czasopism XIX-wiecznych z zasobu BUW, nastąpił intensywny przyrost liczby publikacji w kolekcji „Czasopisma”, termin realizacji: bezterminowo.

4. *Katalog druków XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*. T. 4: F-K (projekt dofinansowany z funduszy Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, N N103 242335); osoby odpowiedzialne: E. Bylinowa, M. Cubrzyńska-Leonarczyk, M. Czapnik, E. Kosmowska, H. Mieczkowska, I. Wienczek; projekt zakończony w 2011 r. przekazaniem maszynopisu do Wydawnictwa UW.

5. *Interdyscyplinarny system interaktywnej informacji naukowej i naukowo-technicznej* (projekt finansowany ze środków Narodowego Centrum Badań i Rozwoju, umowa nr SP/I/1/77065/10); lider projektu: Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego, współpraca Centrum NUKAT BUW; termin realizacji: lata 2010-2013.

6. *Katalog Rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*. T. 9 (środki własne); oprac. Maria Tyszkowa przy współudziale Ewy Piskurewicz.

7. *Katalog Rękopisów Muzycznych Archiwum Kompozytorów Polskich* (środki własne); oprac. Elżbieta Jasińska-Jędrasz.

8. *NUKAT – Autostrada Informacji Cyfrowej*: projekt realizowany w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, Priorytet 2 Infrastruktura sfery B+R, Poddziałanie 2.3.2. Projekty w zakresie rozwoju zasobów informacyjnych nauki w postaci cyfrowej oraz 2.3.3. Projekty w zakresie rozwoju zaawansowanych aplikacji i usług teleinformatycznych; projekt współfinansowany przez UE ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego POIG.02.03.00-00-012/08); działania realizowane w ramach projektu: retrokonwersja czasopism ze zbiorów BUW i bibliotek wydziałowych UW, scalanie katalogów lokalnych z NUKAT, modernizacja wyszukiwarki KaRo oraz digitalizacja i publikowanie w e-bUW najcenniejszych czasopism ze zbiorów XIX-wiecznych BUW; koordynator: Anna Wołodko; termin realizacji: 1 września 2008 r. – 31 marca 2013 r.

MUZEUM NARODOWE W KRAKOWIE –
BIBLIOTEKA KSIĄŻĄT CZARTORYSKICH

1. *Katalog średniowiecznych rękopisów iluminowanych Biblioteki Czartoryskich. Francja XIII-XIV* (grant MNiSW: 3269/B/H03/2008/35); kierownik i wykonawca projektu: dr Katarzyna Płonka Bałus; termin realizacji: 20 października 2008 r. – 19 kwietnia 2011 r.

POLSKA AKADEMIA NAUK BIBLIOTEKA GDAŃSKA

1. *Dokumentacja ikonograficzna zabytkowych budowli Gdańska* – kartoteka na nośnikach elektronicznych (projekt finansowany przez Fundację Biblioteki Gdańskiej i Urząd Miasta Gdańska); współpartnerzy: Muzeum Historyczne Miasta Gdańska; zespół: Helena Dzienis, Krystyna Jackowska-Sarnowska, Wanda Pętlicka, Anna Wytyk; termin realizacji: od 2004 r., kontynuacja.

2. *Gdańsk w literaturze: bibliografia od roku 997 do dzisiaj* – opracowanie pierwszych trzech tomów (do roku 1814); finansowanie: Urząd Miasta Gdańska; koordynator: dr Zofia Tylewska-Ostrowska; zespół: Dagmara Binkowska, Ewa Chmielewska-Tomczak, Roman Dzięgielewski, Agata Larczyńska, Tomasz Larczyński, Magdalena Madeja-Grzyb, Beata Meller, Maria Otto, Ewa Penkalla, Maria Sokolowska, Urszula Szybowska, Anna Walczak; termin realizacji: lata 2008-2015.

3. *Jan Heweliusz – chluba Gdańska i nauki polskiej* – cykl odczytów i ekspozycji związanych z postacią Jana Heweliusza (10 odczytów); koordynator: dr Maria Pelczar; termin realizacji: maj 2010 r. – czerwiec 2011 r.

4. *Pomorska Biblioteka Cyfrowa* (projekt realizowany w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013, nr i nazwa poddziałania w ramach Działania Programu Operacyjnego: 2.2.2 Rozwój usług społeczeństwa informacyjnego, dofinansowanie z UE, z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego UDA-RPPM.02.02.02-00-011-A/08-04); współpartnerzy: Politechnika Gdańska (partner wiodący) oraz inne uczelnie i instytucje regionu; koordynatorzy: dr Maria Pelczar, Stefania Sychta; termin realizacji: lata 2007-2013.

5. *Śladami Jana Heweliusza – ścieżka edukacyjna* (kontynuacja projektu edukacyjnego); współpartnerzy: Fundacja Gdańska, Muzeum Historyczne Miasta Gdańska, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Gdańsku, Centrum Hewelianum; koordynator: dr Maria Pelczar; zespół: Ewa Lichnerowicz, Teresa Wiczerzak, Joanna Piskorska-Bejma; termin realizacji: styczeń 2009 r. – czerwiec 2011 r.

WOJEWÓDZKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA W KRAKOWIE

1. *Raport na temat stanu czytelnictwa w bibliotekach publicznych województwa małopolskiego w 2009 r.* (środki własne); wykonawca: Olga Kalińska, na podstawie sprawozdań bibliotek publicznych; termin realizacji: 1-22 marca 2010 r.

2. *Rozpoznanie potrzeb czytelników Czytelni Zbiorów Regionalnych w zakresie gromadzonych tytułów prasy lokalnej/regionalnej* (środki własne); wykonawca: Olga Kalińska; termin realizacji: 4 października 2009 r. – 29 stycznia 2010 r.

3. *Wykorzystanie prasy w Czytelni Czasopism* (środki własne); wykonawca: Olga Kalińska; termin realizacji: 27 września – 3 października 2010 r.

ZAKŁAD NARODOWY im. OSSOLIŃSKICH

1. *Kolekcja monet antycznych w Ossolineum* (grant promotorski MNiSW N N109 0356 33); kierownik projektu: dr hab. Aleksander Bursche, prof. UW, wykonawca: Adam Degler; termin realizacji: lata 2008-2010.

2. *Mennictwo polskie doby jagiellońskiej* (środki własne); projekt badawczy związany z przygotowywaną publikacją *Katalog monet polskich w zbiorach Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich. Tom 2. Monety jagiellońskie 1434-1501*; wykonawca: Elżbieta Baran; termin realizacji lata 2008-2011.

3. *Skarby monet wczesnośredniowiecznych na Śląsku* (środki własne); wykonawca: dr Barbara Butent-Stefaniak; termin realizacji: lata 2010-2012.

KONFERENCJE KRAJOWE I MIĘDZYNARODOWE (porządek chronologiczny)

STYCZEŃ

Pospolite ruszenie słów... Twórczość Heleny Raszki (organizacja: Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica w Szczecinie wspólnie z Zakładem Teorii i Antropologii Literatury Instytutu Polonistyki i Kulturoznawstwa Uniwersytetu Szczecińskiego, Zarządem Okręgu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, redakcją szczecińskiego dwumiesięcznika „Pogranicze” oraz szczecińskim oddziałem Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza); zakres problemowy: poezja polska, polska krytyka literacka; miejsce i termin sympozjum: Szczecin, 22 stycznia 2010 r.

LUTY

Przestrzenie kultury komiksowej. Międzynarodowa konferencja naukowa (organizacja: Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu, Collegium Europaeum Gnesense UAM i Projekt Centrala – Sztuka Komiksu Europy Środkowej); zakres problemowy: prezentacja szerokiego spektrum sztuki komiksowej jako obiektu badań naukowych, zagadnienia związane z kulturą popularną, kulturowymi aspektami rosnącej popularności komiksów, płynności relacji między tzw. sztuką wysoką a niską, sposobem funkcjonowania i wykorzystywania komiksów w określonych dyskursach, np. takich jak feminizm czy postkolonializm; efektem końcowym konferencji było ukazanie się publikacji *Kontekstowy MIKS: przez opowieści graficzne do analiz kultury współczesne* pod red. Grażyny Gajewskiej i Rafała Wójcika w 2011 r.; miejsce i termin: Poznań, 4-5 luty 2010 r.

Seminarium Digitalizacja – stan obecny (organizacja: Biblioteka Narodowa i Narodowy Instytut Audiowizualny); zakres problemowy: cykl szkoleń dla podmiotów posiadających zbiory analogowe oraz zajmujących się digitalizacją; miejsce i termin: Warszawa, 19 luty 2010 r.

MAJ

Open Access. II Ogólnopolskie Seminarium (organizacja: BU im. J. Giedroycia w Białymstoku); zakres problemowy: przybliżenie środowisku pracowników naukowych i bibliotekarzy korzyści i problemów związanych z otwartym modelem komunikacji naukowej Open Access, przedstawienie polskich inicjatyw w tym zakresie oraz informacja o Ruchu Otwartej Nauki w Polsce; miejsce i termin: Białystok, 14 maja 2010 r.

Rediscover – cztery wersje jednej kultury (organizacja: Biblioteka Narodowa); zakres problemowy: kultura środkowoeuropejska w późnym średniowieczu i początkach ery nowożytnej w Polsce, na Litwie, w Rumunii i w Czechach, konferencja i towarzysząca jej wystawa została zorganizowana w ramach polskiej edycji międzynarodowego projektu „Rediscover – cztery wersje jednej kultury”, finansowanego przez Komisję Europejską, mającego na celu zebranie, zdigitalizowanie i włączenie do bazy Manuscriptorium i do Biblioteki Europejskiej różnych typów dokumentów pochodzących z tego okresu z obszaru Polski, Czech, Litwy i Rumunii; miejsce i termin: Warszawa, 14 maja 2010 r.

Fantastyczność i cudowność: Mit – Literatura – Tajemnica. IV interdyscyplinarna konferencja naukowa, zorganizowana przez Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Zielonogórskiego, Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną im. C. Norwida w Zielonej Górze, Instytut Filozoficzno-Teologiczny im. Edyty Stein w Zielonej Górze (sekcja Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego) oraz Zielonogórski Klub Fantastyki Ad Astra; zakres problemowy: badanie aspektu obecności mitu w literaturze; miejsce i termin: Zielona Góra, 24-25 maja 2010 r.

Czytelnik – biblioteka. Między kodeksem a siecią. Konferencja zorganizowana z okazji jubileuszu 55-lecia powstania Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej; zakres problemowy: analiza współczesnego czytelnictwa w dobie Internetu; miejsce i termin: Warszawa, 26 maja 2010 r.

Geneza i skutki „Wydarzeń Zielonogórskich” w dniu 30 maja 1960 r. Debata naukowa, zorganizowana przez Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną im. C. Norwida w Zielonej Górze; zakres problemowy: przybliżenie antykomunistycznego zrywu zielonogórczan w 1960 r. z okazji 50. Rocznicy „Wydarzeń Zielonogórskich”; miejsce i termin: Zielona Góra, 27 maja 2010 r.

CZERWIEC

XII Ogólnopolskie Warsztaty Język Haseł Przedmiotowych Biblioteki Narodowej – nowe słownictwo, najnowsze ustalenia metodyczne stosowane w katalogach bibliotek. Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta – problemy metodyczne i propozycje tworzenia charakterystyk wyszukiwawczych (organizacja: Biblioteka Narodowa); zakres problemowy: słownictwo i metodyka opracowania dokumentów w obu językach informacyjno-wyszukiwawczych, rozwój kartotek wzorcowych oraz efektywność wyszukiwania informacji o treści dokumentów w katalogach bibliotek, wprowadzane od początku 2010 r. zmiany w JHP BN, wyrażające się przede wszystkim w uproszczeniu gramatyki i wprowadzaniu nowych punktów dostępu do treści dokumentów – terminów indeksowych forma/rodzaj/gatunek (tzw. hasło formalne); miejsce i termin: Warszawa, 9-11 czerwca 2010 r.

Konstanty Symonolewicz – orientalista, dyplomata, opiekun Polonii mandżurskiej (organizacja: Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica w Szczecinie wspólnie z Urzędem Miejskim w Połczynie i Miejską Biblioteką Publiczną im. J. Tuwima w Połczynie-Zdroju); zakres problemowy: polskie diaspory, biogra-

fie Polaków (ród Symonolewiczów, T. Parnicki), Połczyn i jego zabytki; miejsce i termin sympozjum: Połczyn-Zdrój, 10 czerwca 2010 r.

150 lat drukarstwa łódzkiego: początki 1860-1918. Sesja naukowa przygotowana przez pracowników naukowych z Katedry Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej (organizacja: Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego); miejsce i termin: Łódź, 15 czerwca 2010 r.

Seminarium prawne dla bibliotekarzy cyfrowych (organizacja: Biblioteka Narodowa w porozumieniu z Elektronicznym Biuletynem Informacyjnym Bibliotekarzy – EBIB, w ramach działań Centrum Kompetencji w zakresie digitalizacji materiałów bibliotecznych); zakres problemowy: status prawny dzieła w bibliotekach cyfrowych, typy i formy wydawnicze wyróżnione w polskim prawie autorskim, metodologia podejścia do obiektu (czasopismo, książka, fotografia) i określenie jego statusu prawnego, biblioteki cyfrowe w europejskich dyskusjach o prawie autorskim, polskie prawo autorskie dla bibliotek cyfrowych, domena publiczna w praktyce projektów Wikimedia; miejsce i termin: Warszawa, 18 czerwca 2010 r.

WRZESIEŃ

Łacińska poezja kunsztowna XV-XVIII w.: teoria i praktyka. III neolatynistyczna ogólnopolska konferencja naukowa (organizacja: Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica w Szczecinie wspólnie z Zakładem Latynistyki i Tradycji Antycznych Uniwersytetu Szczecińskiego); zakres problemowy: teoria poezji kunsztownej, relacje między teorią a praktyczną realizacją, gatunki, w których pojawiają się formy kunsztowne, omówienie przykładowych utworów; miejsce i termin konferencji: Biblioteka Składowa Książnicy Pomorskiej, Buk, 8-9 września 2010 r.

XXXII Sesja Stała Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie (MAB) (organizacja: Biblioteka Narodowa i Papieski Instytut Studiów Kościelnych dla osiemnastu polonijnych instytucji kultury działających w Argentynie, we Francji, w Kanadzie, w Stanach Zjednoczonych, w Szwajcarii, w Wielkiej Brytanii, we Włoszech i na Węgrzech); zakres problemowy: wymiana doświadczeń w prowadzeniu bibliotek, archiwów i muzeów emigracyjnych na progu XXI w.; miejsce i termin: Warszawa, 9-11 września 2010 r.

Biblioteka otwarta na zmiany. Ogólnopolska konferencja naukowa Biblioteki Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie; zakres problemowy: nowe formy udostępniania zbiorów w bibliotekach akademickich, wolny dostęp do zbiorów, organizacja przestrzeni bibliotecznej, nowe rozwiązania w wypożyczalni międzybibliotecznej; miejsce i termin: Olsztyn, 20-22 września 2010 r.

XII spotkanie polskiej sieci CDE (organizacja: Centrum Dokumentacji Europejskiej działające przy Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie oraz Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce); zakres problemowy: działalność sieci CDE w Polsce, prezentacja baz własnych Biblioteki Głównej UEK, trening z komunikacji dla bibliotekarzy; miejsce i termin: Kraków, 23-24 września 2010 r.

Konferencja Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich (organizacja: BU im. J. Giedroycia w Białymstoku); zakres problemowy: przedstawienie i przyjęcie sprawozdania z prac Rady Wykonawczej KDBASP za kadencję 2009-2010, przyjęcie uchwały w sprawie wprowadzenia zmian do Regulaminu KDBASP, dokonanie wyborów uzupełniających do Rady Wykonawczej, przyjęcie nowych członków, omówienie wyników ankiety płacowej, omówienie wyników prac zespołu

powołanego do opracowania formularza GUS K04, sprawy bieżące i komunikaty; miejsce i termin: Białystok, 23-24 września 2010 r.

PAŹDZIERNIK

Kultura słowa drukowanego. I konferencja z cyklu „Kultura umysłowa a tożsamość narodowa i europejska” (organizacja: Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica w Szczecinie wspólnie z Archiwum Archidiecezjalnym w Szczecinie); zakres problemowy: słowo w praktyce polskiego kościoła, prasa kościelna, kamieńskie mszały jako element tożsamości lokalnej, ponadto w programie warsztaty dla bibliotekarzy parafialnych; miejsce i termin: Szczecin, 21-22 października 2010 r.

Open Access – spotkanie zorganizowane w związku z Tygodniem Open Access 18-22 października 2010 r. (organizacja: Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego); zakres problemowy: idea Open Access, jej upowszechnienie wśród społeczności akademickiej UŁ; miejsce i termin: Łódź, 22 października 2010 r.

Biblioteka żywym archiwum historii – nowoczesne technologie w służbie tradycji. Konferencja Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie, zamykająca projekt organizowany wspólnie z Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach Programu „Patriotyzm jutra”; zakres problemowy: przedstawienie metod tworzenia i prowadzenia w bibliotekach publicznych archiwów historii lokalnej; miejsce i termin: Kraków, 27 października 2010 r.

LISTOPAD

Prasa podziemna w PRL. Ogólnopolska konferencja naukowa (organizacja: Oddział IPN w Białymstoku Delegatura w Olsztynie oraz Bibliotekę Uniwersytecką UWM w Olsztynie); zakres problemowy: prasa drugiego obiegu w latach 1979-1990, prasa internowanych, gromadzenie wydawnictw niezależnych, Radio „Solidarność”; miejsce i termin: Olsztyn, 3-5 listopada 2010 r.

Książka czy plik, tradycja czy nowoczesność? I Krakowska konferencja bibliotek naukowych (organizacja: Biblioteka Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego i Targi w Krakowie Sp. z o.o.); zakres problemowy: kluczowe zagadnienia związane z tworzeniem, udostępnianiem, wykorzystaniem, a także archiwizacją zasobów tradycyjnych i cyfrowych oraz powiązane z tą problematyką zagadnienia prawne; miejsce i termin: Kraków, 4-5 listopada 2010 r.

Sekrety Orzeszkowej. Międzynarodowa konferencja naukowa z okazji 100. rocznicy śmierci Elizy Orzeszkowej (organizacja: Biblioteka Narodowa we współpracy z Instytutem Badań Literackich PAN, Komitetem Nauk o Literaturze Polskiej PAN i Towarzystwem Literackim im. Adama Mickiewicza); zakres problemowy: różne aspekty życia i twórczości Elizy Orzeszkowej, w tym motywy feministyczne w jej twórczości; wydarzeniem towarzyszącym konferencji było udostępnienie przez cBN *Polona* kolekcji dzieł pisarki oraz materiałów jej dotyczących; miejsce i termin: Warszawa, 7-10 listopada 2010 r.

Konferencja Regionalna Programu Rozwoju Bibliotek (organizacja: Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie); podsumowanie projektu z udziałem małopolskich bibliotekarzy, samorządowców, przedstawicieli organizacji pozarządowych, towarzystw kultury, szkół wyższych oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego i Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego; zakres problemowy: efekty realizacji Programu Rozwoju Bibliotek (PRB) w Polsce, prezentacja cze-

rech (z trzynastu istniejących) gminnych koalicji na rzecz rozwoju bibliotek, jakie powstały w Małopolsce w trakcie realizacji PRB, panel dyskusyjny pod tytułem „Biblioteka dobrze zapuszczona... w środowisku, czyli o partnerach bibliotek”; miejsce i termin: Kraków, 9 listopada 2010 r.

Regionalne sieci współpracy – strategie, narzędzia, realizacje. IX ogólnopolska konferencja z cyklu „Automatyzacja bibliotek publicznych” zorganizowana przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Bibliotekę Publiczną m.st. Warszawy oraz Bibliotekę Narodową; zakres problemowy: analiza stanu automatyzacji bibliotek publicznych, określenie kierunków współpracy i rozwoju z wykorzystaniem nowych technologii oraz wymiana doświadczeń, podczas konferencji przedstawiono tematy poświęcone systemom bibliotecznym, digitalizacji, *e-learningowi* i nowoczesnemu oprogramowaniu bibliotecznemu; miejsce i termin: Warszawa, 25-26 listopada 2010 r.

GRUDZIEŃ

Metodologia, metoda i terminologia grafiki i rysunku. Teoria i praktyka. Międzynarodowa konferencja naukowa (organizacja: Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie); zakres problemowy: metodologia, metoda i terminologia w badaniach grafiki i rysunku, wystawa towarzysząca konferencji: „W stronę dawnych mistrzów”, miejsce i termin: 1-3 grudnia 2010 r.

W służbie władzy czy społeczeństwa? Wybrane problemy kultury i nauki na Środkowym Nadodrzu w latach 1945-1989. IV interdyscyplinarna konferencja naukowa Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. C. Norwida w Zielonej Górze; zakres problemowy: badania nad problemami kultury i nauki w latach 1945-1989. Konferencja ukazać miała m.in. zarówno działania popierające politykę partii, jak i te będące w jej opozycji (np. wszelakie aspekty tzw. kultury niezależnej), a także sposoby postępowania władz w stosunku do instytucji i osób związanych z kulturą i nauką (np. poprzez system nagród i represji); miejsce i termin: Zielona Góra, 2 grudnia 2010 r.

ZMIANY KADROWE

(porządek alfabetyczny wg nomenklatury jednostek)

Biblioteka Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego:
dr **A n e t a J a n u s z k o - S z a k i e l** – dyrektor od 1 października 2010 r.

Biblioteka Politechniki Białostockiej:
G r a ż y n a B o ż e k – zastępca dyrektora od 1 czerwca 2010 r.

Biblioteka Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk:
dr **A r k a d i u s z W a g n e r** – dyrektor od 1 lutego 2010 r.

Biblioteka Uniwersytecka UWM w Olsztynie:
M a ł g o r z a t a S z y m a ń s k a - J a s i ń s k a – dyrektor od 1 stycznia 2010 r.

Biblioteka Uniwersytecka UWM w Olsztynie:
dr **D a n u t a K o n i e c z n a** – zastępca dyrektora od 1 stycznia 2010 r.

Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu:
P i o t r M a r c i n k o w s k i – wicedyrektor ds. zasobów od 1 lipca 2010 r.

Muzeum Narodowe w Krakowie, Biblioteka Książąt Czartoryskich:
dr P a w e ł W i e r z b i c k i – kierownik od 1 marca 2010 r.

PAN – Biblioteka Gdańska
dr Z o f i a T y l e w s k a - O s t r o w s k a – dyrektor od 1 kwietnia 2010 r.

Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. C. Norwida w Zielonej Górze: dr
A n d r z e j B u c k – dyrektor od 1 stycznia 2010 r.

ODZNACZENIA, NAGRODY (porządek alfabetyczny osobowy)

H a n n a B r a ń s k a (BU w Białymstoku) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

H e l e n a B i a ł a s (BU JK w Kielcach) – Medal Brązowy za Długoletnią Służbę

Z o f i a C e r e f i n (BG UP w Krakowie) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę

Dr A l d o n a C h a c h l i k o w s k a (BU w Poznaniu) – Nagroda Główna im.
Andrzeja Wojtkowskiego SBP

Mg r A n n a C h r o b o t (BU JK w Kielcach) – Medal Srebrny za Długoletnią
Służbę

A n n a D e t k a (BU JK w Kielcach) – Medal Brązowy za Długoletnią Służbę

M a r i a D o m a ń s k a - N o g a j c z y k (BU JK w Kielcach) – Medal Srebrny
za Długoletnią Służbę

R e n a t a H a t y s (BU JK w Kielcach) – Medal Srebrny za Długoletnią Służbę

J a n J a d a c h (BU JK w Kielcach) – Medal Złoty za Długoletnią Służbę

M a r i a J ó z w i a k (WiMBP w Zielonej Górze) – Złoty Medal za Długoletnią
Służbę

K a t a r z y n a K a ł a m a g a (BG UP w Krakowie) – Srebrny Medal za
Długoletnią Służbę

H a l i n a K a r c z e w s k a (BU w Białymstoku) – Srebrny Medal za Długo-
letnią Służbę

M a ł g o r z a t a K i e l a n (BUŁ) – Złota Odznaka Uniwersytetu Łódzkiego

Z o f i a K i l a r s k a (BU JK w Kielcach) – Medal Złoty za Długoletnią Służbę;
Medal Honorowy 40-lecia Uczelni

A n n a K ł u b a - P o ł a t y ń s k a (BUŁ) – Medal „UŁ w Służbie Społeczeń-
stwu i Nauce”

Dr D a n u t a K o n i e c z n a (BU UWM) – Odznaka Honorowa za Zasługi
dla Województwa Warmińsko-Mazurskiego

I z a b e l l a K o p e r s k a (WiMBP w Zielonej Górze) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę

J ó z e f a K o z i a r a (BG UP w Krakowie) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę

K r y s t y n a K u c a (WiMBP w Zielonej Górze) – Dyplom Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

I r e n a K u j a w s k a (BUŁ) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

A n n a K w a p i ń s k a (WiMBP w Zielonej Górze) – Dyplom Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

A l i c j a L i p i ń s k a (WiMBP w Zielonej Górze) – Odznaka Honorowa Zasłużony dla Kultury Polskiej

J o a n n a L o e f f l e r - M a z u r (BU JK w Kielcach) – Medal Złoty za Długoletnią Służbę; Medal Honorowy 40-lecia Uczelni

E l ż b i e t a L u z i ń s k a (BUŁ) – Złota Odznaka Uniwersytetu Łódzkiego

B o ż e n a M a l i c k a - R o s z k o w s k a (BG PW) – Medal Złoty za Długoletnią Służbę.

L u c y n a M i l e w s k a (BU w Białymstoku) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

M a ł g o r z a t a M i n c e r (WiMBP w Zielonej Górze) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

W i e s ł a w a N a t k a ń s k a (BUŁ) – Medal „UŁ w Służbie Społeczeństwu i Nauce”

A l e k s a n d r a O b r ę b s k a (BG PW) – Medal Złoty za Długoletnią Służbę

A n n a P i e l a t (BUŁ) – Medal „UŁ w Służbie Społeczeństwu i Nauce”

E l ż b i e t a P i o t r o w s k a (BUE we Wrocławiu, Wydział Gospodarki Regionalnej i Turystyki w Jeleniej Górze) – Medal Srebrny za Długoletnią Służbę

H a l i n a P r o r o k - M a r c i n k o w s k a (BG UP w Krakowie) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

M a r i a R a d z i s z e w s k a (WiMBP w Zielonej Górze) – Odznaka Honorowa Zasłużony dla Kultury Polskiej

M a g d a l e n a R o g a ł a (BUŁ) – Złota Odznaka Uniwersytetu Łódzkiego

B e a t a S i e m i ń s k a (BUŁ) – Złota Odznaka Uniwersytetu Łódzkiego

B e a t a S i e r a d z k a (WiMBP w Zielonej Górze) – Brązowy Medal za Długoletnią Służbę

D r Z b i g n i e w S ł a w i ń s k i (BU w Poznaniu) – Medal Komisji Edukacji Narodowej

- Alicja Spaleniak (BU w Poznaniu) – Medal Komisji Edukacji Narodowej
- Ewa Stasiak (WiMBP w Zielonej Górze) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Agnieszka Stolarczyk (BUŁ) – Złota Odznaka Uniwersytetu Łódzkiego
- Dr Henryk Suchojad (BU JK w Kielcach) – Medal Honorowy 40-lecia Uczelni
- Ewa Szeworska (BG PW) – Medal Złoty za Długoletnią Służbę
- Ewa Szląpek (BU JK w Kielcach) – Medal Srebrny za Długoletnią Służbę
- Małgorzata Świrad (BG UE we Wrocławiu) – Medal Srebrny za Długoletnią Służbę
- Wanda Torbicka (BG PW) – Medal Złoty za Długoletnią Służbę
- Jacek Trojanowski (BG PW) – Brązowy Krzyż Zasługi
- Lucyna Ułas (BU w Białymstoku) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę
- Celina Witkowska (BU UWM) – Medal Złoty za Długoletnią Służbę
- Renata Zając (BG UP w Krakowie) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę.
- Marzena Zgorzelska (BG UE we Wrocławiu) – Medal Srebrny za Długoletnią Służbę
- Joanna Zięba (BG UP w Krakowie) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę
- Agnieszka Zych (BG AGH w Krakowie) – Srebrny Krzyż Zasługi

NEKROLOGI

(porządek alfabetyczny osobowy)

Barbara Małgorzata Chrzanowska (1923-2010), emerytowany pracownik Biblioteki Gdańskiej PAN. Była zatrudniona w latach 1961-1971, pracowała w Dziale Udostępniania oraz zajmowała się Wypożyczalnią Międzybiblioteczną. Zmarła 8 grudnia 2010 r. w wieku 87 lat.

Mgr Bonifacja Jaworska (1926-2010), kierownik Działu Udostępniania Zbiorów WiMBP w Szczecinie (1956-1974); wprowadziła wolny dostęp do półek w 1965 r., co było nowością w bibliotekarstwie szczecińskim, później pracownik Działu Gromadzenia i Opracowania Zbiorów. Redaktor tomu *Alfabetyczny Katalog Czasopism WiMBP w Szczecinie* (Szczecin, 1965). Zmarła 11 marca 2010 r. w Szczecinie.

Mgr Romana Karłowicz-Piotrowska, kustosz. Od 1975 r. pracownik Biblioteki Głównej (ostatnio Czytelni Zarządzania i Administracji) Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. W bieżącej kadencji członek Rady Bibliotecznej funkcjonującej w Uczelni. Zmarła 9 sierpnia 2010 r.

Mgr Wojciech Korpanty (1954-2010), pracownik Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie od 1976 r. Życie zawodowe związał z Gabinetem Rycin

i Rysunków Stanisława Augusta Poniatowskiego, jednym z największych zbiorów grafiki w Polsce. Archiwista i dokumentalista tychże zbiorów, opiekun księgozbioru podręcznego Gabinetu, jego dokumentacji fotograficznej. Współautor licznych wystaw i towarzyszących im katalogów, autor opracowań bibliograficznych i dokumentacyjnych.

Mgr Władysława Kostrzewa (1930-2010), pracowała w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie w latach 1957-2000, kierownik Oddziału Opracowania Alfabetycznego Druków Zwartych Nowych w latach 1984-1991. W latach 90., już w wieku emerytalnym, nadal współpracowała z Biblioteką Uniwersytetu Warszawskiego, przygotowując kadry BUW i bibliotek wydziałowych do pracy w systemie komputerowym.

Mgr Jan Michał Krzemieński (1943-2010), absolwent KUL, długoletni pracownik Muzeum Zamkowego w Malborku oraz Biblioteki Gdańskiej PAN. W Bibliotece pracował w latach 1981-2009 w Dziale Starodruków. Starszy kustosz, znawca zabytków piśmiennictwa, autor licznych publikacji na ten temat i tłumacz z języka łacińskiego. Zmarł 26 września 2010 r. w wieku 67 lat.

Mgr Joanna Latała (1974-2010), magister historii, starszy bibliotekarz. Ukończyła studia podyplomowe z zakresu informacji naukowej na Uniwersytecie Jagiellońskim. W latach 1999-2005 pracownik Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie. Od 2006 r. zatrudniona w Bibliotece Głównej Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, w Oddziale Czasopism, gdzie pełniła także funkcję kierownika. Współautorka monografii *Skarby Akademii Górniczo-Hutniczej. Zbiory historyczne Biblioteki Głównej*. Od 2004 r. członek Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. W latach 2007-2009 pełniła funkcję skarbnika Koła Grodzkiego SBP w Krakowie. Zmarła 18 grudnia 2010 r. w Miechowie.

Mgr Krystyna Pieńkowska (1915-2010), mgr filozofii w zakresie historii, wicedyrektor Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. Ukończyła studia na Uniwersytecie Warszawskim (1938). W 1945 r. rozpoczęła aktywną działalność w zawodzie bibliotekarskim. Początkowo pracowała w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Łodzi, następnie w Państwowym Instytucie Książki w Łodzi. W 1948 r. zdała państwowy egzamin dla bibliotekarzy I stopnia. Od 1950 r. związana z Biblioteką Uniwersytecką w Łodzi. W 1952 r. objęła stanowisko kierownika Oddziału Opracowania Zbiorów. Jej szczególnym osiągnięciem było utworzenie katalogu alfabetycznego BUŁ. Jako specjalistka w dziedzinie katalogowania zbiorów, brała udział w licznych konferencjach i spotkaniach poświęconych tej problematyce, jak również w krajowej ogólnopolskiej Komisji opracowującej podstawowe zasady katalogowania w bibliotekach naukowych w Polsce. Wniosła duży wkład w prace Komisji Unifikacji zasad katalogowania w skali międzynarodowej i dostosowania polskiej praktyki do zasad Międzynarodowej Konferencji Paryskiej z 1961 r. Autorka pracy *Wytyczne katalogowania czasopism*. Jako pedagog kształciła młodych bibliotekarzy. 1 stycznia 1969 r. została powołana na stanowisko wicedyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi. Za całokształt pracy organizacyjnej i dydaktycznej w BUŁ, jak również na terenie ogólnopolskim, za nienaganną pracę dla Uniwersytetu Łódzkiego otrzymała szereg odznaczeń: Honorową Odznakę Miasta Łodzi (1970), Złotą Odznakę UŁ (1972), Medal 30-lecia PRL (1974) i Medal Komisji Edukacji Narodowej (1976). Długoletnia praktyka i wiedza sprawiły, iż była wysoko cenionym pracownikiem naukowym Biblioteki i poza nią. W 1977 r. przeszła na emeryturę. Zmarła 2 grudnia 2010 r.

Mgr Jerzy Poprawski (1935-2010), od 1958 r. zatrudniony w Oddziale Opracowania Zbiorów Nowych Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. W latach 1967-1992 kierował Pracownią Fototechniczną, a następnie Samodzielną

Sekcją Fototechniczną. Wykonywał i koordynował prace związane z przygotowaniem mikrofilmów, fotografii, ich reprodukcji i powiększeń. Od 1992 do 1993 r. w wyniku reorganizacji Biblioteki pracował w Samodzielnej Sekcji Skontrum. Nagrodzony wieloma odznaczeniami państwowymi, m.in. Brązowym Krzyżem. Zmarł 8 maja 2010 r.

Mgr **Agnieszka Szczecińska** (1974-2010), absolwentka Technikum Poligraficznego w Poznaniu i studiów na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu na kierunku bibliotekarstwo i informacja naukowa. Od 2000 r. zatrudniona w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu w Oddziale Magazynowania i Ochrony Zbiorów, od 2005 r. w Oddziale Opracowania Formalnego Zbiorów Zwartych. Zmarła 23 stycznia 2010 r. w Poznaniu.

Mgr **Anna Świderska**, emerytowany długoletni pracownik Biblioteki Gdańskiej PAN, starszy kustosz dyplomowany, zasłużony działacz kultury. Była zatrudniona w latach 1946-1991 na stanowisku kierownika Działu Katalogów Alfabetycznych, a następnie Działu Informacyjno-Dokumentacyjnego. Zmarła 27 stycznia 2010 r. w wieku 86 lat.

Mgr **Lucyna Wojtczak** (1925-2010). W latach 1953-1955 pracowała w Instytucie Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej w Warszawie na stanowisku starszego asystenta. W maju 1956 r. rozpoczęła pracę w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego, w Oddziale Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów. W 1963 r. została bibliotekarzem dyplomowanym, rok później objęła funkcję kierownika Sekcji Kupna Zagranicznego. W 1972 r., objęła kierownicze stanowisko w Bibliotece Instytutu Socjologii UŁ. W 1976 r. otrzymała Złotą Odznakę UŁ oraz Złoty Krzyż Zasługi. W 1985 r. otrzymała medal „Uniwersytet Łódzki w służbie społeczeństwa i nauki” oraz odznaczenie Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia PRL. 1 października 1985 r. L. Wojtczak przestała pełnić funkcję kierownika Biblioteki Instytutu Socjologii i powróciła do BUŁ. Przejęła obowiązki kierownika Sekcji Dubletów i Druków Zbędnych w Oddziale Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów reorganizując i modyfikując pracę w Sekcji. W 1990 r. przeszła na emeryturę. Autorka wielu prac naukowych i publikacji poświęconych sprawom zawodowym, szczególnie w zakresie bibliotekoznawstwa i bibliografii, a także biogramów w *Słowniku pracowników książki polskiej*. Opublikowała: *Wymiana literatury naukowo-technicznej z krajami demokracji ludowej* (Biuletyn CIDNT dod. do „Przeglądu Technicznego” 1954 r. z. 12), *Szkolenie bibliotekarzy fachowych bibliotek zakładowych* (tamże, 1955 r., z. 5) i *Dane demograficzne absolwentów studiów bibliotekoznawczych w Uniwersytecie Łódzkim*. W latach 80. dokonała naukowej analizy wielotomowego zespołu XIX-wiecznych druków rosyjskich, na który złożył się *Svod Zakonov Rossijskoj Imperii*. W 1983 r. uzyskała urlop naukowy na dokończenie dwóch prac: *Materiałów do bibliografii Uniwersytetu Łódzkiego za lata 1975-1980* oraz *Uzupełnień bibliografii Heleny Radlińskiej*. Uczestniczyła w pracach zespołu przygotowującego *Kronikę Uniwersytetu Łódzkiego*. Prowadziła szkolenia biblioteczne dla studentów I roku studiów. Członkini SBP, ZNP i Łódzkiego Towarzystwa Przyjaciół Książki. Zmarła 9 listopada 2010 r.

Mgr **Urszula Jadwiga Żmijewska** (1941-2010), starszy kustosz dyplomowany. W latach 1964-2006 pracowała w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Członek Koła SBP do 1981 r. Od 1989 r. członkini, także założycielka, Oddziału Wrocławskiego PTB. Współautorka publikacji.: *O niektórych problemach budowy słownika haseł przedmiotowych* (1990), *Słownik katalogu przedmiotowego. Stan z dnia 30.04.1989* (wspólnie z J. Pietraszkiewicz i Z. Stankiewiczem, Wrocław 1991), *Słownik języka informacyjno-wyszukiwawczego biblioteki społeczno-ekonomicznej* (wspólnie z J. Pietraszkiewicz i Z. Stankiewiczem, Wrocław 1997), autorka artykułu *Opracowanie*

rzeczowe zbiorów w monografii *Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu* (2007). Zmarła 17 lutego 2010 r. we Wrocławiu. Pochowana w Łapach.

Na podstawie nadesłanych materiałów
oprac. *Ewa Chuchro*
Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do Redakcji 7 listopada 2011 r.

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach lub pracach zbiorowych.

Texty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków, a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków. Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl, ewentualnie na płycie CD/DVD wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: Redakcja Przeglądu Bibliotecznego, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Do każdego artykułu należy dołączyć streszczenie autorskie w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków) oraz przekład tytułu artykułu i streszczenia na język angielski. **Streszczenie powinno zawierać następujące informacje: teza/cel artykułu, metody badań, najważniejsze wyniki, wnioski.** Wydawnictwo SBP i Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” podpisała porozumienie z redakcją „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJH) w sprawie elektronicznej publikacji streszczeń prac naukowych ukazujących się w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Przedsięwzięcie to nie ma charakteru komercyjnego, a służyć ma popularyzacji polskiego dorobku naukowego. Jeśli Autor nadsyłał do „PB” artykułu nie wyraża zgody na publikację jego abstraktu w CEJH, prosimy o wyraźne określenie na piśmie swego stanowiska.

Texty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami *peer review* obowiązującymi w czasopismach naukowych. Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i *e-mail*. Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” nie był dotychczas opublikowany ani zgłoszony do publikacji w żadnym innym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu w żadnym miejscu nie była umieszczona informacja umożliwiająca identyfikację autora. Podstawowymi kryteriami akceptacji artykułu do druku w „Przeglądzie Bibliotecznym” są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6 – 10 tygodni od otrzymania go przez redakcję.

Text artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zaopatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane w odcieniach szarości lub kolorystyce czarno-białej, z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły.

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej, której redakcja powinna być oparta na zasadach APA Style; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym, wg poniższych zasad.

Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

– odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki...*, 1976);

– odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki...*, 1976;

Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, p. 15) albo (Taradejna & Taradejna, 2004, s. 231-233) albo (Zybert, red., 2004, s. 18).

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisach dzieł wydanych za granicą obowiązuje pisownia stron, numerów, skrótów w języku tekstu (np. „W” w języku polskim = „In” w języku angielskim, „s.” w języku polskim = „p.” w języku angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane chronologicznie,

a w każdym z nich należy powtórzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowane w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a), Dembowska, Maria (1976b) ..., itd. Przykłady redagowania opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

Książka

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

Praca zbiorowa

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego : informator. (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings: ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

Artykuł w czasopiśmie

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

Artykuł w pracy zbiorowej

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's: Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

Artykuł w czasopiśmie elektronicznym

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3; [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w World Wide Web: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Głapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

Dokument z witryny instytucji, organizacji lub osoby prywatnej

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education: Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning

Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS. (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>>.

US NLM. (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy zobowiązani są do przesłania swojej fotografii (elektronicznie w formie zeskanowanej z rozdzielczością min. 600 dpi i zachowanej w formacie TIF lub pocztą w formie odbitki o dobrej jakości), danych potrzebnych do oświadczenia podatkowego oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł / stopień naukowy lub zawodowy autora, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (max. 3).

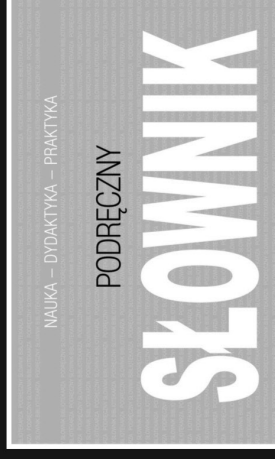
Redakcja zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

PODRĘCZNY SŁOWNIK BIBLIOTEKARZA

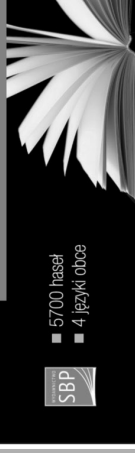
pod red. G. Czapnika, Z. Gruszki, H. Tadeusiewicz

**Absolutny niezbędnik dla bibliotekarzy,
księgarzy i miłośników książek.**

Przed ponad półwieczem Helena Więckowska i Hanna Pliszczyńska opublikowały słownik pod takim właśnie tytułem. Korzystały i uczyły się z niego trzy pokolenia „ludzi książki”. Podobnie jak jego sławny poprzednik, obecny *Słownik* zredagowany został w środowisku Uniwersytetu Łódzkiego. Zawiera około 5700 haseł i odsyłaczy wyjaśniających terminy polskie oraz ich odpowiedniki w językach: angielskim, francuskim, niemieckim i rosyjskim.

stron 616, format B5
cena 92 zł (oprawa twarda)

■ 5700 haseł
■ 4 języki obce

Czekamy na zamówienia: Dział Sprzedaży:

Al. Niepodległości 213, 02-086 Warszawa, tel.: (22) 825 50 24, fax.: (22) 825 53 49

www.sbp.pl, e-mail: sprzedaz@sbp.pl

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

Warunki prenumeraty

Zamówienia na „Przegląd Biblioteczny” prosimy kierować na adres:

Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
02-086 Warszawa
Al. Niepodległości 213

- pocztą
- telefonicznie – tel. (22) 825-50-24, (22) 608-28-26
- faksem – (22) 825-53-49
- pocztą elektroniczną – e-mail: sprzedaz@sbp.pl

Sprzedaż odręczna (w godz. 9⁰⁰ – 15⁰⁰)

- w siedzibie SBP (Al. Niepodległości 213)
- w Wydawnictwie SBP (ul. Konopczyńskiego 5/7, 00-335 Warszawa
tel/fax (22) 827-52-96)

Nasze konto: MILLENNIUM 70 1160 2202 0000 0000 2814 5355

„Przegląd Biblioteczny” można otrzymywać:

- składając zamówienie na dowolny okres lub na poszczególne zeszyty zarówno archiwalne, jak i bieżące; odbiorca wnosi wówczas opłatę po otrzymaniu przesyłki (zeszytu) wraz z rachunkiem
- za gotówkę bezpośrednio w Dziale Sprzedaży Wydawnictwa SBP

Cena prenumeraty na 2011 r. – 184 zł

Wydawnictwo SBP. Warszawa 2011
Nakład 650 egz. Ark. wyd. 10,25. Ark. druk. 10,5
Łamanie: Renard Hawryszko
Druk i oprawa: Zakład Poligraficzny PRIMUM
Kozerki, ul. Marsa 20, 05-825 Grodzisk Mazowiecki, tel. (+48 22) 724-18-76